

T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**ÜRİYE EDEMOVA'NIN ÖMÜRLİK
YANIMDASIÑ ADLI ESERİNDEN
HAREKETLE KIRIM TATAR
TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Gülşah BULUT AKTAŞ

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR**

Erzincan 2014

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu alışma, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalının Türkçe Eğitimi Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman /

Jüri : Yrd. Doç. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR

Jüri : Yrd. Doç. Dr. Turgut BAYDAR

Jüri : Yrd. Doç. Dr. Necdet TOZLU

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 24/01/2014

Enstitü Müdürü

ÜRİYE EDEMOVA'NIN ÖMÜRLİK YANIMDASIÑ ADLI ESERİNDEN HAREKETLE KIRIM TATAR TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI

Gülşah BULUT AKTAŞ

Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi ABD

Yüksek Lisans Tezi, Ocak, 2014

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR

ÖZET

Kelime grupları söz diziminin en geniş ve detaylı konularından biridir. Kelime gruplarını basit şekilde; bir durumun, olayın ya da nesnenin ifade edilmesi için tek bir sözcüğün yeterli bulunmadığı durumlarda anlamı doğru ve anlaşılır şekilde aktarmak için kelimelerin oluşturduğu dil birlikleri olarak tanımlamak mümkün olabilir. Her ne kadar tanımı bu denli yalın yapılabilsede kelime grupları incelendiğinde derin ve ayrıntılı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kelime grupları, Kırım Tatar Türkçesinde yapı ve mana özellikleri bakımından birçok noktada Türkiye Türkçesiyle benzerlikler gösterir. Elbette farklı özelliklerin görüldüğü durum ve örnekler de vardır.

Bu çalışmada Üriye Edemova' nın *Ömürlük Yanımdasıñ* adlı eserindeki cümleler kelime grupları bakımından taranmıştır. Cümlelerde bulunan kelime grupları; yapı özellikleri, başka kelime gruplarının ve cümlelerin yapılarına katılma şekilleri yönüyle incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırmalar başlıklar halinde verilmiştir. Çalışmanın amacı bu başlıklar ışığında Kırım Tatar Türkçesinde kelime gruplarının hangi özelliklere sahip olduklarını ve Türkiye Türkçesindeki kelime grupları ile benzerlik ve farklılık gösterdiği noktaları belirlemektir. Çalışmadaki örnek cümleler yanlarında alındığı eserdeki sayfa ve paragraf numaralarıyla verilmiştir. Cümlelerin yanındaki ilk numara örneğin alındığı paragrafı ikinci cümle paragrafın yer aldığı sayfayı göstermektedir.

Anahtar kelimeler: kelime grubu, cümle, söz dizimi, Kırım Tatar Türkçesi, Üriye Edemova, *Ömürlük Yanımdasıñ*.

**PHRASES IN CRİMEA-TATAR TURKISH WITH THE POINT OF ÜRİYE
EDEMOVA'S WORK NAMED ÖMÜRLİK YANIMDASIÑ**

Gülşah BULUT AKTAŞ

Erzincan University, Institute of Social Sciences, Turkish Education USA

M.A. Thesis, January, 2014

Thesis Advisor: Yrd. Doç. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR

ABSTRACT

Phrases are one of the largest and most detailed subjects of the syntax. It is possible to define phrases simply as the union of the words in order to convey the meaning correctly and plainly in a situation where a single word is not enough to describe a situation, event or an object. Although its definition can be made so simply, when these word groups are studied, it is seen that it is a deep and detailed subject. Phrases in Crimea-Tatar Turkish show similarity with Turkish from the point of view of the characteristics of structure and meaning. Of course, there are some situations in which different characteristics are also seen

In this study, the sentences in Üriye Edemova's work named *Ömürlük Yanımdasıñ* have been scanned from the point of word groups. The word groups found in the sentences have been studied and classified according to their structural qualities, the way by which they join to the structures of other word groups and sentences. Classifications made have been given as headings. The aim of this study is to determine which characteristics Crimea-Tatar Turkish has and the points where it shows similarities and differences with Turkish. The sample sentences in the study have been given with the page and paragraph number of the works they were taken. The first number near the sentences show the paragraph from which the sample was taken and the second show the page of the paragraph.

Key words: phrase, sentence, word order, Crimea Tatar Turkish, Ömürlük Yanımdasıñ, Üriye Edemova.

ÖN SÖZ

Dil daima insan ihtiyaçlarına göre değişen, gelişen ve genişleyen bir yapıya sahip olmuştur. İnsanların yaşadıkları çevreye, yaşam şartlarına, yaşadıkları dönemlere ve ihtiyaçlarına göre, aynı zamanda gerçekleşen harekete ve kullanılan nesnelere göre dilde yeni sözcükler ve dil birlikleri oluşabilir. İşte kelime grupları da tek bir sözcükle ifade edilemeyen nesne ve olayları ifade etmek için oluşmuş yeni dil birlikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz dizimi açısından önem taşıyan kelime grupları, kendilerini meydana getiren sözcüklerin yapıları ve türleri, başka kelime gruplarının bünyelerine katılmaları ve cümlede öge olmaları yönünden incelendiğinde gramerlerde oldukça geniş yer tuttuğu görülecektir. Kelime grupları maddeler halinde sıralandığında kalabalık başlıklar oluşturur. Oluşturulan başlıkların isimlendirilmesi ve kapsamaları ile ilgili ise görüş ayrılıkları mevcuttur.

“Uriye Edemova’nın *Ömürlük Yanımdasın* Adlı Eserinden Hareketle Kırım Tatar Türkçesinde Kelime Grupları” adını verdiğimiz bu çalışmada Kırım-Tatar Türkçesindeki kelime grupları; yapıları, kelime gruplarının başka kelime grupları ile oluşturdukları birlikler ve cümlelerde öge olma durumları bakımından incelenmiştir. İnceleme, kelime gruplarının yapıca ve diğer dil birliklerinin yapılarına katılma durumları bakımından gösterdiği ortak özelliklerin belirlenmesi ve başlıklar haline getirilmesi esasıyla oluşturulmuştur. Çalışma, “Ön Söz”, “Giriş”, “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları”, “Kırım-Tatar Türkçesinde Kelime Grupları”, “İnceleme” ve “Sonuç” bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde Türkiye Türkçesi gramerlerinde ve Kırım-Tatar Türkçesi gramerlerinde kelime grupları ile ilgili yer alan tanımlamalara ve açıklamalara yer verilmiştir. Kırım-Tatar gramerlerinin gerek sayıca az olması gerekse gramerlerde kelime gruplarıyla ilgili detaylı bir bilginin verilmemiş olması çalışmanın bu bölümünde verilen bilgilerin kısıtlı olmasına neden olmuştur. Kelime grupları Türkiye Türkçesi gramerlerinde oldukça geniş yer tutmaktadır. Ancak çalışmanın aynı adı taşıyan başlığında yer verilen bilgiler, çalışmanın amacına hizmet etmesi ve faydalı olması düşüncesiyle sınırlı tutulmuştur.

Çalışmanın inceleme bölümünde Üriye Edemova'nın *Ömürlük Yanımdasın* adlı eserinden taranan kelime grubu örneklerine yer verilmiştir. Örnekler önce ait oldukları grubun yapı özellikleri bakımından daha sonra da diğer kelime gruplarının ve cümlelerin yapılarına ne ölçüde katıldıklarıyla ilgili olarak incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Gruplar ve özellikleri Türkiye Türkçesi ile büyük ölçüde benzerlik göstermekle beraber grupların şekil ve kullanım bakımından ayrılan yönleri "Sonuç" bölümünde dile getirilmiştir. Ayrıca "Sonuç" bölümünde çalışmanın genel bir değerlendirmesine, kelime gruplarının Kırım-Tatar Türkçesinde hangi özelliklere sahip olduklarına ve kullanımlarına ilişkin örnek ve açıklamalara da yer verilmiştir. Çalışmanın "Kaynakça" bölümünde eserin oluşturulmasında gerek doğrudan bilgi aktarımı için gerek yöntem olarak başvuru olan eserler sıralanmıştır.

Çalışmada yer alan örneklerin yanlarındaki sayılardan ilki örneğin yer aldığı paragraf numarasını, ikincisi örneğin yer aldığı sayfayı göstermektedir.

Çalışmada gereksinim duyduğum Kırım – Tatar Türkçesi gramerlerine ulaşmama büyük katkı sağlayan Susana MUSTAFAEVA'ya ve beni ona yönlendiren Ankara Kırım Türkleri Yardımlaşma Derneği başkanına ve çalışanlarına teşekkür borçluyum.

Çalışma süresince bana rehberlik eden ve yolumu aydınlatan kıymetli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR' a sabrı ve ilgisi için ve yine çalışma boyunca benden emeğini ve bilgisini esirgemeyen hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Turgut BAYDAR' a, her zaman bana inanan aileme ve daimi destekçim eşim Cihan AKTAŞ' a sonsuz teşekkürler sunarım.

Gülşah BULUT AKTAŞ

Erzincan 2014

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VII
GİRİŞ	1
A. KIRIM TATARLARI.....	1
B. KIRIM-TATAR DİLİ	5
C. ÜRİYE EDEMOVA'NIN HAYATI VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ	7
I. BÖLÜM.....	9
A. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI.....	9
B. KIRIM TATAR TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI.....	38
II. BÖLÜM	45
A. İNCELEME.....	45
I. İSİM TAMLAMALARI	45
1. Yapıları Bakımından İsim Tamlamaları	45
1.1. Unsurları Tek Kelimededen Oluşan İsim Tamlamaları	45
1.1.1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan İsim Tamlamaları.....	45
1.1.1.1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan Belirtili İsim Tamlamaları.....	45
1.1.1.2. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları.....	46
1.1.2. Tamlayanı Zamir Olan İsim Tamlamaları.....	51
1.1.2.1. Tamlayanı Şahıs Zamiri Olan İsim Tamlamaları	51
1.1.2.1.1. Tamlayanı 1. Teklik Kişi Zamiri Olan Tamlamalar	51
1.1.2.1.2. Tamlayanı 2. Teklik Kişi Zamiri Olan Tamlamalar	52
1.1.2.1.3. Tamlayanı 3. Teklik Kişi Zamiri Olan İsim Tamlamaları.....	53
1.1.2.1.4. Tamlayanı 1. Çokluk Kişi Zamiri Olan Tamlamalar	60
1.1.2.1.5. Tamlayanı 2. Çokluk Kişi Zamiri Olan Tamlamalar.....	61
1.1.2.1.6. Tamlayanı 3. Çokluk Kişi Zamiri Olan Tamlamalar	62
1.1.2.2. Tamlayanı İşaret Zamiri Olan İsim Tamlamaları.....	66

1.1.2.3. Tamlayanı “öz” Zamiri Olan İsim Tamlamaları.....	67
1.1.3. Tamlayanı Özel İsim Olan İsim Tamlamaları	70
2. İsim Tamlamalarının Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu	76
2.1. Bir İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	76
2.1.1. Bir Belirtisiz İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	76
2.1.2. Bir Belirtili İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	78
2.2. Bir İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	80
2.3. Bir İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	81
3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından İsim Tamlamaları.....	82
3.1. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Özne Olarak Kullanılması.....	82
3.1.1. İsim Tamlamalarının İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması.....	82
3.1.2. İsim Tamlamalarının Fiil Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması.....	83
3.2. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Nesne Olarak Kullanılması	83
3.2.1. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Belirtili Nesne Olarak Kullanılması ..	83
3.2.2. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Belirtisiz Nesne Olarak Kullanılması.	85
3.3. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması ..	85
3.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Tamlamalar	85
3.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Tamlamalar	86
3.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Tamlamalar.....	87
3.4. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Zarf Olarak Kullanılması.....	87
3.5. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Yüklem Olarak Kullanılması	88
II. SIFAT TAMLAMALARI	89
1. Yapıları Bakımından Sıfat Tamlamaları.....	89
1.1. Unsurları Tek Kelimededen Oluşan Sıfat Tamlamaları	89
1.1.1. Tamlayanı Sıfat-fiil Olan Sıfat Tamlamaları	92
1.1.2. Tamlayanı Belirsizlik Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	94

1.1.3. Tamlayanı İşaret Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	99
1.1.4 Tamlayanı Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	110
1.1.4.1. Tamlayanı Asıl Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	110
1.1.4.2. Tamlayanı Sıra Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	114
1.1.5. Tamlayanı Soru Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	116
1.1.6. Tamlayanı “ki”li Olan Sıfat Tamlamaları.....	118
1.2 Unsurları Birden Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları.....	122
1.2.1. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	122
1.2.2 Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	124
1.2.3. Tamlayanı Sıfat-fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	125
1.2.4. Birleşik Sıfatlarla Kurulmuş Sıfat Tamlamaları	126
2. Sıfat Tamlamalarının Başka Kelime Grupları İçindeki Yeri.....	127
2.1. Bir Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	127
2.2. Bir Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	129
2.3. Bir Sıfat Tamlamasının Başka Bir Sıfat Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	131
2.4. Sıfat Tamlamalarının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	133
3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Sıfat Tamlamaları	135
3.1. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Özne Olarak Kullanılması.....	135
3.1.1. Sıfat Tamlamalarının İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması	135
3.1.2. Sıfat Tamlamalarının Fiil Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması	135
3.2. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Nesne Olarak Kullanılması.....	136
3.2.1. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Belirtili Nesne Olarak Kullanılması.....	136
3.2.2. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Belirtisiz Nesne Olarak Kullanılması	138
3.3. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	138
3.3.1 Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları.....	138
3.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları	140
3.3.3. Ayrılma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları.....	140

3.4. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Zarf Olarak Kullanılması	141
3.5. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması	142
III. SIFAT-FİİL GRUBU	143
1. Sıfat-fiil Grubunu Oluşturan Ekler	143
1.1. –AcAQ Eki	143
1.2. –Ĝan Eki	145
1.3. –IcI Eki	146
2. Sıfat-fiil Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu	147
2.1. Sıfat-fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	147
2.2. Sıfat-fiil Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	150
2.3. Sıfat-fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	152
2.4. Sıfat-fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	152
3. Cümledeki Görevi Yönünden Sıfat-fiil Grupları.....	154
3.1. Sıfat-fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması	154
3.2. Sıfat-fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması	155
3.3. Sıfat-fiil Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması.....	157
3.4. Sıfat-fiil Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	158
IV. ZARF-FİİL GRUBU	159
1. Zarf-fiil Grubunu Oluşturan Ekler.....	159
1.1. –p Eki	159
1.2. –ĜandA/ -QandA Eki	162
1.3. –Ĝannen/- QAnnen Eki	165
1.4. – ĜAnce/- QAnce Eki	167
1.5. –ĜandAn/- QandAn Eki	168
1.6. –mAdAn Eki.....	170
1.7. –mAy Eki	172
1.8. –r ...-mAz Eki	173

1.9. –ArAQ Eki.....	175
1.10. -AcAQta/- ycAQta Eki.....	177
1.11. –A / -y Eki	178
1.12. –mAzdAn Eki	179
1.13. –DIQçA Eki	180
V. İSİM-FİİL GRUBU	180
1. İsim-fiil Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu	181
1.1. İsim-fiil Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	181
2. Cümledeki Görevi Yönünden İsim-fiil Grubu	182
2.1. İsim-fiil Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması	182
2.1.1. İsim-fiil Grubunun İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması.....	182
2.2. İsim-fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması.....	183
VI. BİRLEŞİK İSİM GRUBU	183
1. Birleşik İsim Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu	184
1.1. Birleşik İsim Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	184
2. Cümledeki Görevi Yönünden Birleşik İsim Grubu.....	185
2.1. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması.....	185
2.2. Birleşik İsim Grubunun İsim Cümlelerinde Yüklem Olarak Kullanılması	186
2.3. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	186
2.4. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması.....	186
VII. EDAT GRUBU	187
1. Yapıları Bakımından Edat Grupları.....	187
1.1. “Ait” Edatıyla Kurulan Edat Grupları	187
1.2. “Başqa” Edatıyla Kurulan Edat Grupları	187
1.3. “Berli” Edatıyla Kurulan Edat Grupları	189
1.4. “Dep” Edatıyla Kurulan Edat Grupları.....	190
1.5. “Doğru” Edatıyla Kurulan Edat Grupları.....	190

1.6.. “Evvel” Edatıyla Kurulan Edat Grupları	191
1.7. “Ğayrı” Edatıyla Kurulan Edat Grupları.....	193
1.8. “İçün” Edatıyla Kurulan Edat Grupları.....	193
1.9. “İle (nen)” Edatıyla Kurulan Edat Grupları	195
1.10. “İtibaren” Edatıyla Kurulan Edat Grupları.....	197
1.11. “Kibi” Edatıyla Kurulan Edat Grupları	198
1.12. “Köre” Edatıyla Kurulan Edat Grupları	201
1.13. “Nisbeten” Edatıyla Kurulan Edat Grupları.....	202
1.14. “Qadar” Edatıyla Kurulan Edat Grupları.....	203
1.15. “Qarşı” Edatıyla Kurulan Edat Grupları	205
1.16. “ Soñ” Edatıyla Kurulan Edat Grupları	205
1.17. “Taraf” Edatıyla Kurulan Edat Grupları.....	207
1.18. “Yaqın” Edatıyla Kurulan Edat Grupları	207
1.19. “Ziyade” Edatıyla Kurulan Edat Grupları.....	208
VIII. UNVAN GRUBU	209
1. Unvan Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu.....	209
1.1. Unvan Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	209
1.2. Unvan Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	
1.3. Unvan Grubunun Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması.....	210
2. Cümledeki Görevi Yönünden Unvan Grupları.....	210
2.1. Unvan Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması	211
2.2. Unvan Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması	211
IX. BİRLEŞİK FİİL	212
1. Yapıları Bakımından Birleşik Filler	212
1.1. Bir İsimle Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Filler	212
1.1.1. İsim + Olmak Yapısındaki Birleşik Fiiller	212
1.1.2. İsim + Etmek Yapısındaki Birleşik Fiiller	212
1.2. Tasvir Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller	216
1.2.1. Zarf-fiil + Bar- Fiili.....	219

1.2.2. Zarf-fiil + Başla- Fiili.....	219
1.2.3. Zarf-fiil + Ber- Fiili.....	221
1.2.4. Zarf-fiil + Bil- Fiili	222
1.2.5. Zarf-fiil + Çıq- Fiili.....	223
1.2.6. Zarf-fiil + Kel- Fiili	223
1.2.7. Zarf-fiil + Ket- Fiili.....	224
1.2.8. Zarf-fiil + Ol- Fiili.....	225
1.2.9. Zarf-fiil + Otur- Fiili.....	226
1.2.10. Zarf-fiil + Qal- Fiili	227
1.2.11. Zarf-fiil + Qoy- Fiili	228
1.2.12. Zarf-fiil + Tur- Fiili.....	229
1.2.13. Zarf-fiil + Yat- Fiili.....	230
1.2.14. Zarf-fiil + Yaz- Fiili.....	232
1.2.15. Zarf-fiil + Yiber- Fiili	232
1.2.16. Zarf-fiil + Yür- Fiili	233
1.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller	234
1.4. Karmaşık Fiil Yapısında Olan Birleşik Filer	237
1.4.1. Niyet Fiili (EcEk + Ol).....	237
X. TEKRAR GRUBU	241
1. Tekrar Çeşitleri.....	241
1.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları.....	241
1.2. Unsurları Yakın Anlamlı Olan Tekrar Grupları.....	242
1.3. Unsurları Zıt Anlamlı Olan Tekrar Grupları.....	243
1.4. İlaveli Tekrar Grupları	243
2. Tekrar Grubunun Kelime Grubu İçindeki Durumu.....	244
2.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	244
2.2. Tekrar Grubunun Birleşik Fiilin Unsuru Olarak Kullanılması	246
3. Cümledeki Görevi Yönünden Tekrar Grupları.....	246
3.1. Tekrar Grubunun Özne Olarak Kullanılması	246
3.2. Tekrar Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması	247

3.3. Tekrar Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	247
3.4. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	248
3.5. Tekrar Grubunun Nesne Olarak Kullanılması.....	248
XI. BAĞLAMA GRUBU.....	248
1. Bağlama Grubu Çeşitleri	248
1.1. "...da....da" Bağlacı İle Kurulan Gruplar	248
1.2. ".....hem.....hem" Bağlacı İle Kurulan Gruplar.....	249
1.3. "İle (nen)" Bağlacı İle Kurulan Gruplar	249
1.4. ".....mı....mı" Bağlacı İle Kurulan Gruplar.....	249
1.5. ".....ne.....ne" Bağlacı İle Kurulan Gruplar	250
1.6. "ve" Bağlacı İle Kurulan Gruplar.....	250
1.7. Virgül İle Sıralanan Gruplar	250
2. Bağlama Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu.....	250
2.1. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	250
2.2. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	251
2.3. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	251
2.4. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	251
2.5. Bağlama Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	252
3. Cümledeki Grevi Yönünden Bağlama Grupları.....	253
3.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Kullanılması	253
3.1.1. Bağlama Grubunun İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması... ..	253
3.1.2. Bağlama Grubunun Fiil Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması.....	253
3.2. Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması	254
3.3. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Kullanılması.....	254
3.4. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	254
3.4.1. Yönelme Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları	254
3.5. Bağlama Grubunun Zarf Olarak Kullanılması	255

XII. SAYI GRUBU	255
1. Sayı Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu.....	256
1.1. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	256
1.2. Sayı Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Kullanılması.....	257
XIII. ZARF GRUBU.....	257
1. Zarf Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu	258
1.1. Zarf Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	258
2. Cümledeki Görevi Yönünden Zarf Grubu.....	259
2.1. Zarf Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması	259
XIV. KISALTMA GRUPLARI	260
1. İsnat Grubu	260
2. Yönelme Grubu.....	261
3. Çıkma Grubu	261
4. Vasıta Grubu	262
III. SONUÇ	263
KAYNAKÇA.....	267

I. GİRİŞ

A. Kırım Tatarları

Kırım; verimli toprakları, coğrafi konumu ve sağladığı jeo-politik faydaları dolayısıyla yüzyıllar boyunca en gözde toprak parçalarından biri olmuştur. Çok erken dönemlerden beri Türk kavimlerinin yaşadığı Kırım, Selçuklu dönemiyle de tamamen Müslüman bir Türk yurdu olarak anılmaya başlanmıştır. Kırım'ın ve Kırım Tatarlarının millî tarihi ile ilgili olarak çalışmada büyük çoğunlukla Hakan Kırımlı'nın *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler* (1905- 1916)¹ adlı eserinden istifade edilmiştir.

Bugün kendilerini “Kırım Tatarı” olarak isimlendirmekle birlikte, bir Türk boyu olduklarının idrakinde olan Kırım Tatar Türkleri, Kırım'a gelip yerleşen değişik Türk topluluklarının kaynaşması neticesinde teşekkül etmişlerdir.² Bir Türk ve Müslüman halkı olan Kırım Tatarları Kırım yarımadasının yerli halkıdır. Kırım'da Türk kavimlerinin mevcudiyeti en azından VI. yüzyıla kadar iner ve Hazarlar, Peçenekler, Kıpçaklar (Kumanlar), Altın Orda, Anadolu Türkleri (Selçuklular ve Osmanlılar) ve Kırım Hanlığı tarihî zincirindeki Türk Halk ve devletlerini içine alır. Kırım Tatarlarının otantik tarihî devleti olan Kırım Hanlığı Altın Orda İmparatorluğu'nun bir uzantısı ve halefi olarak XV. yüzyıl başlarında kurulmuştu. Kırım Hanlığı 1475'ten itibaren Osmanlı himayesine girdiyse de kendi hesabına Orta Avrupa siyasetinde kudretli bir devlet olmayı sürdürdü. Hanlık, Kırım yarımadasının yanı sıra, Karadeniz'in kuzeyindeki ve Kuban bölgesindeki geniş arazileri de hakimiyeti altında bulundurmaktaydı. 1769-1774 Türk-Rus savaşı sonucunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşma ile Kırım Hanlığı üzerindeki Osmanlı himayesi sona erdi. Gerçekte ise, artık “bağımsız” olduğu iddia edilen Hanlık tahta kukla hanlar çıkartmayı amaçlayan Rus entrikaları sebebiyle kanlı iç kargaşaların içine itildi ve bu son dönem içinde üç defa Rus orduları Kırım'a

¹ Hakan Kırımlı, *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler* (1905- 1916), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 2010.

² Zühâl Yüksel, *Kırım Tatar Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*, Ankara, Semih Eğitim Kültür Yay., 2005, s. 17.

girerek kendi politikalarını empoze ettiler. Harabeye çevrilmiş olan ülke artık bilfiil Rus askerî işgali altındaydı.³

Osmanlı himayesinden kopan Kırım, o tarihten itibaren yoğun bir Rus baskısına maruz kalmıştır. Eskiden beri bu değerli topraklar üzerinde emelleri ve planları olan Ruslar bu emellerini hayata geçirmek için tarih kaynaklarında yer alan ve almayan türlü yollara başvurmuşlardır. Buradaki halkı hem fiziksel hem de kültürel olarak vatanından ve tüm Müslüman Türk aleminden koparmak amacı güdülmüş ve bu amaca hizmet eden politikalar izlenmiştir. Bu politikaların başında halkı, artık üzerinde eşit haklarla var olacakları bir Rus toprağında yaşadıkları fikrine inandırmak ve alıştırmak gelmiştir.

Nihayet 19 Nisan 1783'te Çariçe II. Yekaterina yayınladığı bir manifesto ile Kırım Hanlığı'nın ortadan kalktığını ve onun arazilerinin Rusya İmparatorluğu'na ilhak edildiğini ilan etti. Çariçe'nin manifestosu Kırım Tatarlarına imparatorluğun diğer tebası ile eşit muamele göreceklarini, şahıslarının, mallarının, mülklerinin, camilerinin ve dinî inançlarının teminat altında olduğunu ve Rusya İmparatorluğunda mevcut olan bütün hak ve imtiyazlardan istifade edeceklerini taahhüt etmekteydi.⁴

Ruslar topraklar üzerinde tam bir hakimiyet kurmak için bu milletin değerlerini ve manevî kaynaklarını bilmek zorundaydılar. Bunun için evvela samimi yetsiz bir "ikili" hükümet kuruldu. Asıl amaçları Kırım halkını yönetime katmak olmayan Ruslar yanlarında daha önceden de onlar için ajanlık görevi yapmış Kırımlıları bulundurdu. Bu kukla hükümetle ilgili amaçlarına ulaşan Ruslar daha sonra bu hükümeti feshetti ve sıradaki planını hayata geçirdi. Artık Kırım topraklarında sadece kendi varlıklarını görmek isteyen Rus idaresi, topraklarını ve mülklerini ellerinden almak suretiyle Kırım halkını göçe hatta tam anlamıyla sürgüne zorladılar.

³ Kırımlı, s. 5.

⁴ Kırımlı, s. 6

Bu topraklara sıkı sıkıya bağı olan halkı göçe zorlayarak vatanlarıyla fiziksel bağlarını koparma hedefinden sonra halkın manevî bağlarını da çözmek isteyen Ruslar yeni politikalarını da uygulamaya koymuşlardı. “Kırım’dan Tatar kimliğini ve hatırasını silmeye yönelik diğer bir uygulama da antik çağdaki yer isimlerini (her zaman pek de sahih olmayan şekillerle) diriltmek ve hatta antik intibai veren yeni yer isimleri ihdas etmek yoluyla Kırım’ın toponominin değiştirilmesi idi.... Anlaşıldığına göre II. Yekaterina’nın Osmanlı İmparatorluğu’nu hedef alan “Yunan Projesi” ne bağı olarak ve bu projeyi meşru kılmak üzere, Kırım’ın gerçek yahut hayalî eski Yunan kökleri de yeni isimlerde özellikle vurgulanmaktaydı....Tamamen ortadan kalkmış olan antik İskit yerleşim yeri Neapol hariç tutulursa, hiçbir Türk öncesi tarihe sahip olmayan ve XVI. Yüzyılda Kırım Tatarları tarafından kurulmuş olan Akmescit’e dahi Yunanca kökten gelen “Simferopol” adı şehrin gelecekte alacağı tasavvur olunan karışık kompozisyonuna işaret etmekteydi.”⁵

Önce topraklarından göçe zorlanan daha sonra da bu toprakların adını değiştirmek suretiyle vatanlarıyla bağları kopartılmaya çalışılan halk, giderek sefaletle mahkum oluyordu. Ülkenin göçe zorlanmayan kısımlarında ise toprakları “devlet mülkü” sayılacağı gerekçesiyle ellerinden alınıyordu ki bu da geçimini toprakla sağılayan insanlara ülkeyi terk etmekten başka yol bırakmamıştı. Uzun yıllar devam eden bu hal sonunda kayda değer bir gelişme olarak 1917 devrimi gösterilebilir.

1910’ların başlarından itibaren şehir ve köy seviyelerinde pek çok Kırım Tatar yer altı hücreleri teşekkül etti. Bunlardan birçoğunun Vatan Cemiyeti ile bağlantısı veya ilişkisi vardı. 1914’ten sonra bu farklı (fakat ideolojik açıdan benzer) milliyetçi grupların çoğunluğu Vatan Cemiyeti’nin şahsında temsil edilen ana Kırım Tatar millî hareketine katıldı. 1917’ye gelindiğinde, millî hareket Kırım’ın bilfiil her köşesine ulaşan bir teşkilat ağı kurmayı başarmış ve gereğinde kitleleri peşinden sürükleyebilme kabiliyetine sahip olduğunun işaretlerini vermeye başlamıştı.... Bunda sonraki yani milletin dış güce karşı pozisyonunun ve onunla olan ilişkisinin yeniden belirlenmesini

⁵ Kırımlı, s. 7

içeren müteakip gelişim safhası, hakim devlet bünyesinde genel bir siyasi sarsıntı ve hareketlilik halinin ortaya çıkmasına bağlıydı ki, bunu milli hareketin kendisinin belirleyebilmesi mümkün değildi. Böyle bir genel sarsıntı ise sadece Çarlık rejiminin değil, Rusya İmparatorluğu'ndaki bütün merkezî otoritenin çöktüğü 1917 ihtilâli ile meydana geldi. Tabii ki her şeyden önce bu müsait dış şartlara bağlı olarak, ancak hiç şüphesiz aynı zamanda iç platformda o ana kadar başarıyla oluşturulmuş bulunan teşkilatlanma çalışmalarına ve halk desteğine de delalet edecek şekilde, Vatan Cemiyeti'nde vücut bulan Kırım Tatar milli hareketi Kırım Tatar toplumunun siyasi kontrolünü gayet etkili bir tarzda ve şaşılacak kadar çabuk bir şekilde ele alabildi. Yine dış şartlarında imkan tanınmasıyla, aynı güçler Kırım Tatar kendi kaderini tayin hakkı ve siyasi bağımsızlık ilanının gerçekleştirilmesi gibi milliyetçiliğin maksimum programına dahi (kısa bir süre için de olsa) ulaşabildiler. Fikrî unsurlarının esasları 1905-1916 döneminde işlenen ve oluşturulan Kırım Tatar millî kimliği ise, 1917'de Kırım Tatar toplumu bir millet olarak kendi kaderini belirleme noktasına geldiğinde nihaî şeklini aldı.⁶

1917 devrimi neticesinde, Kırım halkı tarafından oluşturulan Kurultay, 26 Mart 1917 tarihinde Numan Çelebi Cihan'ın başkanlığında Kırım Halk Cumhuriyeti'ni ilan ederek Kırım Millî Hükümeti'ni kurduysa da, bu hükümet kısa zaman içinde bertaraf edilmiş ve Kırım Tatarları kısa bir zaman için kazandıkları bağımsızlıklarını tekrar kaybetmişlerdir. 18 Mayıs 1944 tarihinde ise, toplu olarak Türkistan içlerine sürgüne gönderilmişlerdir. 1989 tarihinden itibaren Kırım'a dönmeye başlamışlarsa da bugün Kırım'a ancak 350.000 civarında Kırım Tatarı dönebilmiştir ki, bu da Kırım Muhtar Cumhuriyeti'nin nüfusunun % 10'udur.⁷

⁶ Kırımlı, s. 263, 264.

⁷ Yüksel, s. 17.

B. Kırım – Tatar Dili

Aslında Kıpçak Türkçesinin bir kolu olan Kırım Türkçesi coğrafi açıdan şive tasnifi yapan Türkologlara göre de “tav” grubu içinde yer alır.⁸

Kırım Türkleri sosyal, siyasî ve tarihî olarak birçok sıkıntı ve değişiklik yaşamışlardır. Sosyal ve siyasî hayatlarında yaşadıkları tüm farklılıklar elbette dillerine yansımıştır. Hem yazı dilinde hem de konuşma dilinde ve ayrıca kullandıkları alfabelerde, yaşadıkları dönemin etkilerini açıkça görmek mümkündür. Kırım Hanlığı'nın ilk dönemlerinde Kırım'a hakim olan dilin Kıpçak Türkçesi olduğu bilinmektedir. Ancak Kırım Hanı I. Mengli Geray'ın Osmanlı Devletine bağlılığını bildirmesinin ardından hem konuşma hem de yazı dilinin Osmanlı veya İstanbul Türkçesine döndüğü dönemin edebi eserlerinden anlaşılmaktadır. Bu dönemden itibaren çok uzun bir süre için halkın İstanbul Türkçesi kullandığı söylenebilir. Elbette bu uzun sürenin içinde dilin, yaşanan göç ve sömürgelerden de etkilenmesi olasıdır. İstanbul Türkçesinin kullanımı 1917 devrimiyle birlikte 928'de toplanan kurultaya kadar sürmüştür.

1917 devriminden sonra ise, Kırım'daki aydınlar arasında 1922 ve 1924 yıllarında edebî dille ilgili ciddi bir tartışma ortamı yaratılmış ve 1928'de Akmescit'te toplanan “Kırım Tatar Edebî Dilinin İmlâsı Üzerinde Birinci İlmî Konferansı”nda step ve dağ bölgeleri arasında kalan şeridin, Orta Yolak ağzı da denen Bahçesaray ağzının yazı dili olmasına karar verilmiştir. Kırım Tatarları, hanlık döneminden itibaren Arap alfabesini kullanmışlarsa da, 1924 yılından sonra Arap alfabesinden Latin alfabesine geçiş konusunda ciddi tartışmalar yapılmış, bu tartışmalar neticelenmeden, 1929'da merkezî hükümetin baskısıyla 31 harfli Latin alfabesine geçilmiştir. 1938 yılında ise, Stalin döneminde hazırlanan bir kanunla bütün Slav olmayan (Ermenice ve Gürcüce hariç) dillerde olduğu gibi, Kırım Türkçesinde de Kiril alfabesi kullanılmaya başlanmıştır.⁹

⁸ Yüksel, s. 17.

⁹ Yüksel, s. 20.

Bugün Kırım'ın güney sahillerindeki köy ve şehirlere mensup olanların konuşma dilleri, Türkiye Türkçesinden bazı ses özellikleriyle ayrılır. Hatta pek çok Türkiye Türkçesi ağzından daha fazla İstanbul Türkçesine yakındır demek bile mümkündür. Kuzey, doğu ve Kerç bölgelerine mensup kişilerin Çöl ağzı veya Nogay ağzı diye isimlendirilen konuşma dillerinde ise, hakim unsur Kıpçak Türkçesidir. Yarımada'yı doğudan batıya doğru ikiye bölen dağlık bölgede ise, Kıpçak Türkçesinin ve Oğuz Türkçesinin karışmasından oluşan bir konuşma dili vardır. Bu konuşma dillerinin arasında bazı farklılıklar bulunmakla beraber, bu konuda şimdilik ciddi çalışma olmadığı için, teferruatlı ve kesin tasnifler yapılamamaktadır.¹⁰

Kırım Türkleri, 1991 yılında topladıkları Millî Kurultaylarında Latin Alfabesinin kullanılmasına kabul etmişlerse de, imkansızlıklar sebebiyle bu karar tam olarak uygulanamamaktadır. Kırım Türklerinin kullandıkları Kiril alfabesinde 35 tane harf ve 2 tane belirtme işareti vardır. Bu harflerden 25'i ünsüz sesleri, 10 tanesi ünlü sesleri karşılar.¹¹

¹⁰ Yüksel, s. 19.

¹¹ Yüksel, s. 21.

C. Üriye Edemova'nın Hayatı Ve Edebî Şahsiyeti

Çalışmamızın bu başlığında bizim de araştırmamıza kaynaklık eden *Ömürlük Yanımdasıñ* adlı eseri konu edinen, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2007 yılında yayımlanmış yüksek lisans tezinden büyük ölçüde yararlanılmıştır.¹²

Kırım Tatar edebiyatının usta kalemlerinden biri olan Üriye Edemova 23 Nisan 1938 tarihinde Balıkava şehrine bağlı Baydar köyünde dünyaya gelmiştir. Henüz okula gidemeyen Edemova 1944 senesinde ailesiyle sürgüne gönderilmiş ve Özbekistan'ın Sırdarya kenti yakınlarında Naoviy çiftliğine yerleştirilmiştir. Daha ortaokul yıllarında yazdığı yazılar okul deriglerinde yer alan yazarımız, ortaokuldan sonraki eğitimine dil üzerinde devam etmek istemiştir. Ancak zamanın şartları ve ailesinin ihtiyaçları doğrultusunda Tıbbiye Okulu'na devam etmiştir. Eğitimi sonrasında ailesinin yaşadığı köyde hemşireliğe başlamış ve bu yıllarda annesini kaybetmiştir.

Gerek ilk gençlik yıllarında iç savaş ve sürgünlere şahit olması gerekse büyük ağabeyini savaşta kaybetmiş olması Edemova'da farklı bir aile ve bilhassa anne hassasiyetinin oluşmasına neden olmuştur. Annesinin genç yaşta hayata veda etmesi yazarı çok etkilemiştir. Acılı ve zor bir hayat süren ve bir evladını savaşta bir evladını da savaşın getirdiği açlık, hastalık ve sefaletten dolayı kaybeden annesine olan özlemi ve bağlılığı yazarın eserlerinde çizdiği anne portrelerinde göze çarpar. Özellikle “Başımñ Ucundasıñ Anayım”, “Ğayıp Askerniñ Anası”, “Ana Alğışı” adlı eserlerinde oluşturduğu anne karakterinde kendi annesine olan duygularına can vermeye çalışmıştır.

Üriye Edemova annesini kaybettikten sonra evli ve iki çocuk annesi olmasına rağmen Gazetecilik Bölümü'ne girer ve ana dilini öğrenme konusunda çaba sarf eder. Bu ana dili öğrenme tutkusu onu Lenin Bayrağı adlı gazeteye yönlendirir ve orada Çerkez Ali, Şamil Alâdin, Yusuf Bolat, Abdulla Dermenci gibi yazarlarla bir araya getirir.

¹² Aysel Turan, *Kırım-Tatar Yazarı Üriye Edemova'nın “Ömürlük Yanımdasıñ” Romanının Dil Özellikleri* (Danışman Yrd. Doç. Dr. Kenan ACAR) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Yazar, eserlerinde özellikle bir dönem tüm halkını sıkıntılara sürükleyen imkânsızlıkları dile getirmiştir. Bizim çalışmamızın da kaynağı olan Ömürlük Yanımdasıñ adlı eser yazıldığı dönem için bir yenilik anlamına gelmiş ve şöyle övgüler almıştır: Bu eser bizim edebiyatımızda bir yenilik oluşturdu. Bu zamana kadar genellikle edebiyatta ticaret sahasında çalışan insanlar daha çok olumsuz portreler içinde gösterilirdi. Edemova ise zenaatın insanı değil, insanın kendine uygun olan zenaatı şekillendirdiğini göstermeyi başardı. Bu sahada da müsbet portreler ortaya çıkarabileceğini ispat etti” demişti Şamil Alâdin.

Edemova'nın ilk hikâyesi “Kırmızı Gül” 1963 yılında Lenin Bayrağı gazetesinde yayımlanmıştı. Hacim yönüyle o kadar kapsamlı olmayan bu eser hemen okuyucuların dikkatini çekti. Daha sonra “Mektüp”, “Kara Gözler”, “Elemlî Közyaşlar”, “Başımniñ Ucundasıñ Anayım”, “ Tarla Sevdası”, “Evlat”, “Öz Kadriñni Bilmeseñ”, “Olarda Bahıtlı Ediler”, “Ürük Hırsız” gibi bazı hikâyeleri gazete ve dergilerde yayımlandı. Böylece 1970 yılında yazarın bu eserlerinden oluşan “Kırmız Gül” adlı hikâye kitabı basıldı. Bundan sonra “Nişan Yüzüğü”(1974), “Ömürlük Yanımdasıñ” (1977), “Baş Yazısı” (1981), “Yürek Ateşi”(1986) gibi uzun ve kısa hikâyelerinin yer aldığı kitapları çıktı.

I. BİRİNCİ BÖLÜM

A. Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları

Kelime grupları ayrıntılı bir içeriğe ve kendi içinde çok sayıda alt başlığa sahip olan geniş bir dil bilgisi konusudur. Dil bilgisi kitaplarında oldukça geniş yer bulan kelime grupları söz dizimi içinde kapsamlı olarak ele alınır. Kelime grupları ne kadar çok unsurdan meydana gelirse gelsin cümle içerisinde tek bir öge olarak görev alır, parçalanamaz. Gerek söz dizimi içinde tek bir öge olarak ele alınması gerekse kendisini meydana getiren unsurların tek tek şekil ve tür bilgisi bakımından incelenebilir olması, kelime gruplarının üzerinde çalışılabilecek geniş bir çalışma alanı olmasına ve bu konuya ilişkin çok sayıda çalışmanın ortaya konmasına olanak tanımıştır. Bu sebepten, konuyla ilgili bir tarama yapıldığında konuyu işleyen kaynak sayısının çok da az olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kaynak sayısının az olmamasına karşın, farklılık gösteren görüşler bulunmakla birlikte, konuya ilişkin fikirler benzerlik göstermekte ve belirlenen başlıklarda ortaklıklar bulunmaktadır.

Türk Dil Bilgisi adlı eserinde kelime gruplarına dair açıklamalara yer veren Prof. Dr. Muharrem ERGİN'in bu konudaki tanımlaması ve başlıkları şu şekildedir:

“Kelime grubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime bir takım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böylece belirli bir düzenle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime grubundaki bütünlük bilhassa mana bakımından göze çarpar. Kelime grubu tek bir nesneyi ya da hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir. Kelime grubunun kullanılmasında da bu bütünlük kendisini gösterir. Kelime grubu kelimelerle ve diğer kelime grupları ile bir bütün halinde münasebete geçtiği gibi, cümlelere de bir bütün halinde iştirak eder. Bu arada tek bir kelime gibi çekime tabi tutulur, sona gelen işletme eki bütün grubu şumulü içine alır.

Kelime grupları nesnelere ve hareketleri daha geniş olarak veya geniş nesnelere ve hareketleri belirtmek için kullanıldıklarına göre bunlar birer ‘belirtme grupları’dır. Tek bir nesneyi veya hareketi belirtmek için bu gruplar içinde yan yana gelen, bir birine bağlanan kelimeler, bir iş birliği yapar,

birbirlerine yardım eder, birbirlerini tamamlarlar. Bir belirtme bir yardım, bir tamamlama esası üzerine kurulan kelime gruplarında umumiyetle belirten-belirtilen, tamlayan-tamlanan, tâbi olan- tâbi olunan, asıl-yardımcı olmak üzere iki unsur bulunur.¹³

Açıklamalarda da üzerinde durulan nokta, kelime gruplarının artık kendi içinde yeni anlam ve şekil özellikleri gösteren bir bütün olduğudur. Yani kelime grubu oluştuktan sonra onun unsurlarının isim ya da sıfat gibi kendisine mahsus bir şekil özelliği değil; oluşan kelime grubunun başka bir unsur içinde isim ya da sıfat olması gibi bütünü ilgilendiren bir özelliği söz konusu olur. Kelime grupları iki unsurdan oluşur ve bu unsurlar da kendi içinde başka gruplar bulundurabilen yapılarda olabilirler. ERGİN'in bu konudaki görüşleri ise şöyledir:

Kelimeler bazen ekli, bazen eksiz birbirine bağlanmak suretiyle kelime gruplarını meydana getirirler. Kelime gruplarının dış münasebeti için getirilecek ek ise grubun sonuna, yani yalnız asıl unsurun sonuna eklenir. O tek ek bütün grubu şumulü içine alır. Kelime grupları, kelime grupları ve cümle içinde daima tek bir kelime gibi vazife görür, kelime gruplarının ve cümlelerin çeşitli unsurları veya onların bir parçası olarak kullanılırlar.¹⁴

ERGİN, Türkiye Türkçesindeki kelime gruplarını şu başlıklar altında sıralamıştır:

1. Tekrarlar
2. Bağlama Grubu
3. Sıfat Tamlaması
4. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması
5. Aitlik Grubu
6. Birleşik İsim
7. Birleşik Fiil
8. Unvan Grubu
9. Ünlem Grubu

¹³ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, 2005, s. 374,375

¹⁴ Ergin, s. 376.

10. Sayı Grubu
11. Edat Grubu
12. İsnat Grubu
13. Genitif, Datif, Lokatif, Ablatif Grupları
14. Fiil Grubu
15. Partisip Grubu
16. Gerundium Grubu
17. Kısaltma Grupları
18. Akuzatif Grubu

İsimlendirmelerde farklılıklar olmakla birlikte ERGİN'in bu başlıkları hemen tüm gramerlerle ortaklıklar gösterir.

Türkçede Söz Dizimi adlı eserinde Leylâ KARAHAN da kelime gruplarına genişçe yer vermiştir. Kelime grupları ve özelliklerine ilişkin açıklamaları şu şekildedir:

“Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.

Kelime grupları;

Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılar. *Bilgisayar, akciğer, yarımada, ipek böceği ya da hastalanmak / hasta olmak* gibi.

Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri, anlamlarını genişleterek, belirterek, niteleyerek, pekiştirerek karşılar. “Çocuk çiçeği arkadaşına uzattı.” cümlesini “Küçük çocuk elindeki kır çiçeklerini çok sevdiği arkadaşına uzattı.” şeklinde varlıkların niteliklerini belirterek de kurabiliriz.”¹⁵

Leylâ KARAHAN kelime gruplarının özelliklerini birkaç madde şeklinde sıralamıştır.

- a. Kelime grupları yargısız dil birlikleridir.
- b. Kelime grupları, cümle ve diğer kelime grupları içinde, tek kelime gibi; isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar.

¹⁵ Leylâ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2007, s. 39.

- c. Kelimelerin grup içindeki sıralanışı kurallıdır. Görev bakımından birbirine denk olmayan unsurların bulunduğu bir kelime grubunda ana unsur genellikle sondadır.
- d. Kelime gruplarında unsurların sırası, özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir.
- e. Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime gruplarıyla ilişkisi grubun sonundaki hâl ekleriyle sağlanır. Hâl eki, bağlandığı kelimeye değil, o kelime grubuna aittir.
- f. Fiile dayalı sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiil gruplarında fiilin anlamı, cümlede olduğu gibi özne, nesne, yer tamlayıcısı, ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Ancak bu gruplar yargı bildirmediği için cümle değildir.
- g. İki den fazla kelimeli kelime gruplarında iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan başka kelime grupları da bulunur.
- h. Kelime gruplarının vurgusu grubun yapısına göre değişir. Vurgu, başta, sonda veya sondan bir önceki kelime üzerinde olabilir. Bazı gruplarda, bütün unsurların vurgusu aynıdır.¹⁶

KARAHAN, kelime gruplarını şöyle başlıklandırmıştır:

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Sıfat-fiil Grubu
4. İsim-Fiil Grubu
5. Zarf- fiil Grubu
6. Tekrar Grubu
7. Edat Grubu
8. Bağlama Grubu
9. Unvan Grubu
10. Birleşik İsim Grubu
11. Ünlem Grubu
12. Sayı Grubu

¹⁶ Karahan, s. 40,41.

13. Birleşik Fiil

14. Kısaltma Grupları

Kelime gruplarına, Mazhar KÜKEY, *Türkçenin Dil Bilgisi 2* adlı eserinde Sözcük öbekleri başlığı altında yer vermiştir.

Birden çok sözcüğü içine alan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede tek bir sözcük olarak iş gören; tümceden küçük, sözcükten büyük, anlamlı geniş dil birimine “sözcük öbeği” denir. Sözcükler ek alarak ya da eksiz biçimde birbirine bağlanma yoluyla sözcük öbeklerini oluşturur. Türkçedeki sözcük öbekleri şunlardır:

1. İkilemeler
2. Bağlama Öbeği
3. İyelik Öbeği
4. Ad tamlaması
5. Önad Tamlaması
6. İlgeç Öbeği
7. Belirteç Öbeği
8. Ünlem Öbeği
9. Unvan Öbeği
10. Sayı Öbeği
11. Yükleme Öbeği
12. – e’li sözcük öbeği (datif öbeği)
13. de’li sözcük öbeği (lokatif öbeği)
14. den’li sözcük öbeği (ablatif öbeği)
15. Tamlayan Durumu Öbeği (genitif öbeği)
16. Birleşik Ad Öbeği ¹⁷

¹⁷ Mazhar Kükey, *Türkçenin Dil Bilgisi 2*, Samsun, Cem Ofset, 2005, s. 5.

Tahsin BANGUOĞLU, *Türkçenin Grameri* adlı eserinde kelime gruplarıyla ilgili olarak kelimelerin öbeklenmesi başlığı altında açıklamalar ve örneklemeler sunmuştur. Eserinde kelime grupları için “belirtme öbekleri” adlandırmasını kullanmıştır.

Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara *kelime öbekleri (groupe de mot)* diyoruz. Kimi kelime öbekleri sadece kavramları daha yakından belirtmeye yararlar. Kelimelerin sınıflamasında gördüğümüz gibi dilde işleyişleri ayrı, bazen de aynı kelimeler birbirlerini belirtmek üzere yaklaşır. Bir adın öbürünü belirtmesi, adlara sıfatların, sıfatlara ve fiillere zarfların gelmesi, adların takılar alması gibi: *kuşun kanadı, doğru yol, az tuzlu, geç kalmak, yardım için.*¹⁸

Bunlara belirtme öbekleri (*groupe déterminatif*) deriz. Belirtme öbekleri bir yargı taşımadıklarından tek başlarına tam bir anlatma sayılmazlar.¹⁹

BANGUOĞLU, belirtme öbekleri olarak adlandırdığı kelime gruplarının yargı bildirmediği için söz diziminin kapsamı dışında kalabileceğini ancak kelimedeki cümleye doğru önemli bir rol üslendiği ve birleşik cümle yapılarının temelinde bulunduğu için de incelenmesi gereken bir konu olduğunu dile getirmiştir.

Belirtme öbeklerinde bir kelime başka bir kelimenin taşıdığı kavramı daha yakından belli etmek için kullanılmıştır. Buna göre her belirtme öbeğinde en az biri belirten, biri belirtilen olmak üzere iki kelime bulunur. *Odanın tavanı, dalgalı deniz, pek yorgun, geri dönmek* gibi. Burada *tavan, deniz, yorgun, dönmek* kelimeleri başka kelimelerce belirtilmektedir. Onları belirten *oda, dalgalı, pek, geri* kelimeleridir. Bir belirtme öbeğinde belirten *belirtici tamlayan (complément déterminatif)* adı ile anılır.²⁰

¹⁸ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ankara, Türk Dil Kurumu, 2011, s. 496.

¹⁹ Banguoğlu, s. 496.

²⁰ Banguoğlu, s. 497

Bu şekildeki açıklamalarının ardından belirtme öbeklerini yapıcı sekiz başlık altında toplayan BANGUOĞLU şu başlıkları sıralar: 1. Ad takımı, 2. Sıfat takımı, 3. Zarf öbeği, 4. Takı Öbeği, 5. Çekim öbeği, 6. Bağlam Öbeği, 7. Yanaşma takımı, 8. Katma öbekler.²¹

Kelime gruplarıyla ilgili açıklamalarda isimlendirmeler ve başlıklarda farklılıklar görülmekle birlikte Türkiye Türkçesi gramerleri tarandığında içeriğin benzer olduğu görülmektedir. BANGUOĞLU'nun gramerinde gerek başlıklar gerek açıklamalar terim olarak diğerlerinden farklılık gösterse de aynı noktaları işaret ettiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiler ışığında çalışmamızda yer verdiğimiz ve örneklendirdiğimiz kelime grupları şöyledir:

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Sıfat-fiil Grubu
4. Zarf-fiil Grubu
5. İsim-fiil Grubu
6. Tekrar Grubu
7. Edat Grubu
8. Bağlama Grubu
9. Unvan Grubu
10. Birleşik İsim Grubu
11. Ünlem Grubu
12. Sayı Grubu
13. Birleşik Fiil Grubu
14. Zarf Grubu
15. Kısaltma Grupları

Bu başlıklar belirlenirken Türkiye Türkçesi gramerlerinde yer bulan kelime grubu sınıflandırmaları göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca çalışmamız Kırım Tatar Türkçesinden bir eser üzerine olduğu için bu eserden taranan örneklerin bizleri ulaştırdığı ortak noktalar da başlıkların oluşturulmasında etkili olmuştur. Buna göre belirlediğimiz başlıklara ilişkin açıklamalara yer vermekteyiz.

²¹ Banguoğlu, s. 498.

İsim Tamlamaları

İsim tamlamaları, iki ismin ya da isim görevli sözcüklerin ilgi ve iyelik ilişkileri ile bir araya gelerek oluşturdukları dil birlikleri olarak tanımlanır.

İsim tamlamaları ile ilgili Haydar EDİSKUN *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde “İki isim arasında iyelik ilgisi kurmak amacıyla oluşturulan takıma isim takımı denir.”²² şeklinde bir tanımlama yapmıştır. Ad tamlamaları, iyelik özelliklerinden ayrı bir şey değildir. Tamlayan ögesi ad olan iyelik ögesine “ad tamlaması” diyoruz.²³ İyelik grubunun her iki unsuru isim olan bu şekline isim tamlaması adı verilmektedir. Demek ki isim tamlaması bir iyelik grubundan, iyelik grubunun üçüncü şahsından başka bir şey değildir ve isim tamlamasına iyelik grubu diyebileceğimiz gibi diğer iyelik gruplarına da isim tamlaması diyebiliriz.²⁴ İyelik ekleri geldikleri adı, geride tamlayan eki almış bir ada bağlarlar. Ancak adın tamlayan ekini yüzey yapıda taşıma zorunluluğu yoktur. İyelikli birim yine sondadır ve ortaya çıkan öbeğe “ad tamlaması” adı verilir.²⁵ Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki olarak veya olmadan bir anlam bağı oluşturduğunda ad tamlaması dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar.²⁶ Kimin veya kim halindeki bir ada iyelik eki almış bir adın gelmesiyle ortaya çıkan kelime öbeğine ad takımı deriz.²⁷

İsim tamlamasıyla ilgili yapılan tamlamalarda özellikle üzerinde durulan nokta birbirlerine ilgi ve iyelik ilişkisiyle bağlı olan iki isim unsurudur. Yapı özellikleri bakımından da isim tamlamaları hemen aynı ifadelerle açıklanmıştır.

Haydar EDİSKUN, Türkçede kelime öbekleşmelerinin iki şekilde gerçekleştiğini ve bunun kurallarını açıklarken isim tamlamaları ve görevleri ile ilgili şöyle görüş beyan etmiştir:

²² Haydar EDİSKUN, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999, s. 114.

²³ Kükey, s. 23

²⁴ Ergin, s. 382

²⁵ Kerime Üstünova, *Türkiye Türkçesi Ad İşletimi (Biçim Bilgisi)*, İstanbul, Kesit Yay., 2008, s. 77

²⁶ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara, TDK Yay: 827, 2003, s.270

²⁷ Banguoğlu, s. 331

İsim takımlarında yardımcı, tamamlayıcı öge yani birinci isme belirten ya da tamlayan; ana ögeye, yani ikinci isme belirten ya da tamlanan denir. *Pencerenin camı* gibi.

İsim takımları iki çeşittir:

Belirtili isim takımı, belirteni söz söyleyen ve dinleyence bilinen ve belirteni ile belirtileni arasında geçici bir ilgi bulunan takımlardır. Bu takımda belirtenin eki –in; belirtilenin eki ise –i'dir. Her iki ekte ünlü uyumuna bağlıdır.

- a) Bir nesnenin bir nesneyle gerçekten ya da varsayılabılır olarak ilgisi bulunduğunu gösterir.
- b) Bir niteliğin bir nesneye ait olduğunu gösterir: *Suyun yeşili*
- c) Parçanın bütüne ait olduğunu gösterir: *Vapurun bacası*
- d) Bir miktarın bir nesneye ait olduğunu gösterir: *Gazın litresi*
- e) İşin özneye ait olduğunu gösterir: *Mektubun yazılması*
- f) Durumun, onu oluşturanına ait olduğunu gösterir: *Ananın kederi*

Belirtisiz isim takımı, belirteni söz söyleyen ve dinleyence belirli olmayan ve belirteni ile belirtileni arasında sürekli bir bağ bulunan takımdır. Belirten, ek almaz; belirtilen –i ekini alır. Bu ek ses uyumuna bağlıdır. Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan ve tamlananların anlam özelliklerinden bazıları şöyledir.

- a) Belirten, belirtilenin cinsini, çeşidini, türünü, familyasını gösterir: *Çocuk paltosu*
- b) Belirten, belirtilenin nedeni olur: *Kaza kurbanı*
- c) Belirten, belirtilenin kaynağını ya da neden yapıldığını gösterir: *Göl balığı*
- d) Belirtilen, belirtenin kaynağını ya da yapanını gösterir. *Şeker kamışı*
- e) Belirten, belirtilenin amacı ya da ödevi olur: *Uyku hapi*
- f) Belirtilen belirtenin belli başlı niteliğini gösterir: *Yıldırım hızı*
- g) Belirten, belirtilenin niteliğini gösterir: *Fikir işçisi*
- h) Belirten, belirtilenin yerini gösterir: *Deniz gezintisi*
- i) Belirten, belirtilenin yerini gösterir: *Savaş alanı*

- j) Belirten, belirtilenin zamanını gösterir: *Çocukluk arkadaşı*
- k) Belirten, belirtilenin zamanını gösterir: *Kiraz mevsimi*
- l) Belirten, belirtenden oluşan bir topluluktur: *Taş yığını*
- m) Belirten, belirtilenin yapılma aracını ya da gerecini gösterir: *Otomobil gezintisi*
- n) Belirten, belirtilenin aracını gerecini gösterir: *Dikiş makinesi*
- o) Belirten, belirtilenin simgesi olur: *Teslim bayrağı*
- p) Belirten, mecaz olur: *Zafer şarkıları*
- q) Belirten, benzeyen, belirtilen kendisine benzetilen olur: *Şüphe kurdu*

Belirtili ve belirtisiz isim takımlarının arasında anlam ayrılıkları şunlardır:

- a) Belirtili isim takımlarında belirtenin belirtilenle ilgisi ve bağlantısı geçicidir. Bu nedenle, bir belirtili isim takımında ögelerin kaynaşmasıyla oluşmuş bileşik kelimelerimiz çoktur. *Elinin körü, sözün kısası...*
- b) Belirtisiz isim takımlarında belirtenin belirtilenle ilgisi ve bağlantısı süreklidir, sıqıdır. Hemen hemen bütün belirtisiz isim takımları birleşik kelime olmaya hazırdırlar. Bu nedenle belirtisiz isim takımlarıyla yapılmış birleşik kelimelerimiz pek çoktur. *Tahtakurusu, aslanağzı...*

Zincirleme isim takımı, ya belirteni ya belirtileni ya da her ikisi de birer isim takımı olan takımdır.²⁸

Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* adlı eserinde isim tamlamalarını, arada ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmaması veya tamlayanın da tamlananın da bir ad tamlaması olup olmamasına göre belirtili, belirtisiz ve zincirleme ad tamlamaları olarak üçe ayırır. Bu tamlamaların şekil özellikleri ve işlevleriyle ilgili olarak şunları söyler:

Belirtili ad tamlaması, tamlayan adın sonuna ilgi durumu eki, tamlanan adın sonuna da üçüncü şahıs iyelik eki getirilerek yapılan tamlama türüdür.

Tamlayan ad, ilgi durumu eki aldığı için *belirtili ad tamlaması* adını alan bu birleşimde, iki ad arasında belirli kesin bir anlam bağlantısı vardır.

²⁸ Ediskun, s. 114-123

Ancak, bu bağlantı sürekli değil, geçicidir: *anaların anası, başarının sırrı...*
Belirtili ad tamlaması içindeki tamlayan ve tamlanan adlar yalın oldukları gibi bir kelime grubundan da oluşabilirler. *Gazeteyi aldı, katladı, ceketinin dış cebine koydu.*

Belirtisiz ad tamlamasında adından da anlaşılacağı üzere, tamlayan ad eksiz yani yalın durumdadır. Yalnız tamlanan ad üçüncü şahıs iyelik eki almıştır.

Belirtili ad tamlamasında tamlayanın tamlanana bağlılığı ağacın dalı, insanın iyisi, gözlerinin rengi, mavinin tonu örneklerinde görüldüğü gibi, belirli fakat geçici olduğu halde, belirtisiz ad tamlamalarında tamlayanın tamlanana bağlılığı belirsiz fakat süreklidir. Anlamca da tamlananın ayrılmaz bir parçasıdır. Bundan dolayı tamlamanın iki ögesi arasına bir başka gramer ögesi giremez. Bu niteliği dolayısıyla belirtisiz ad tamlamaları dilimizde çeşitli adlar; özellikle tür, alet, aygıt, makam, kuruluş görev adı olan birleşik adlar, benzetme vb. özellikli daha başka adlar kurmaya elverişlidir.

Belirtili ad tamlamalarında olduğu gibi belirtisiz ad tamlamalarında da tamlayan ve tamlanan ögeleri yalın veya birer kelime grubu da olabilir.

Bir ad tamlaması başka bir ad tamlamasının tamlanan ögesini oluşturduğunda, kendi iyelik ekini değil, ana tamlamanın gerekli kıldığı iyelik ekini alır. *Baş ucu kitabı/ benim baş ucu kitabım.*

Belirtisiz ad tamlamalarından oluşan bazı yer, kuruluş, ev apartman, sokak, vb. adlarda kısa anlatım, yabancı dil, yabancı söyleyiş gibi yanlış etkilerle iyelik ekinin atıldığı ve bu eğilimin gittikçe arttığı görülmektedir. *Edirne kapı, Topkapı...*

Belirtili ad tamlamalarında olduğu gibi, belirtisiz ad tamlamalarında da, sıfat tamlamalarının tersine çevrilerek birer ad tamlamasına dönüştürüldüğü örnekler vardır. *Aptal kapıcı/ kapıcı aptalı, sersem Aliye/Aliye sersemi...*

Zincirleme ad tamlaması bir ad tamlamasının başka bir adla oluşturduğu ikinci bir ad tamlamasıdır. Böylece, tamlayanı, tamlananı veya her ikisi de ad tamlaması biçiminde olan iç içe girmiş yeni bir tamlama türü ortaya çıkmaktadır.

Her ne kadar gramerlerimizde ve terim sözlüklerinde bu tür tamlamalar zincirleme ad tamlaması diye adlandırılmış ise de, bunlar aslında tamlama kalıbındaki bir kelime grubunun, bir birleşik adın başka bir ad veya ad tamlamasına tamlayan göreviyle bağlanmış olmasından ibarettir.²⁹

Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* adlı eserinde, ad takımları başlığı altında, ad takımlarının söz dizimimizin kuruluşunda, basit belirtme öbeği ve birleşik cümle oluşumunda önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir.

Belirtme öbeği olarak bir ad takımı belli haller dışında daima bir ad hükmündedir. Katkı alanın, yani belirtilenin söz içinde yerine göre derece derece daha belirtilmiş, dolayısıyla daralmış anlamının taşır. *Odanın tavanı, oda tavanı, yatak odasının tavanı* gibi.

Bu sıfatla belirli ad takımı bir adın cümlede alabileceği bütün işleyişleri alır:

Kapıcının oğlu götürecektir.

Kapıcının oğlunu beğeniyorum.

Bu genç, kapıcının oğludur.

Mektubu kapıcının oğlu ile gönderin.

Bir cinsten bir türün adı olmak niteliği taşıyan belirsiz ad takımı ise öncelikle cümlede her basit adın yerini almak istidadındadır.

Bahçe kapısı açık kalmış.

Bahçe kapısını kapamalıydın.

Babam bahçe kapısında bekliyordu..

Bura eskiden bahçe kapısıydı.

Nihayet zincirleme ad takımları da cümlede bir adın türlü işleyişlerini alırlar. Zincirleme ad takımlarında kimin hali eki yer yer düşer.

Nadir Bey Alinin amcasının oğludur.

<<katibin katibinin katibi Abdurrahman!>>

Mutfak penceresinin camını kırdık.

*Millet Meclisi Başkanlık Divanı karar vermiş*³⁰

²⁹ Korkmaz, 271-275

³⁰ Banguoğlu, s. 498-499

Türkçenin Dil Bilgisi adlı kitabında Mazhar KÜKEY “Tekil ve çoğul 3. kişilerde tamlayan öge bir kişinin adlı ise oluşan öbek iyelik öbeğidir. Tamlayan öge bir ya da bir ad tamlaması veya bir işaret adlı ise, oluşan öbek ad tamlamasıdır”³¹ diyerek isim tamlamalarını şöyle incelemiştir:

Tamlayanı tamlayan durumu ekini (-in); tamlananı, 3. tekil kişi iyelik ekini (-i) almış ad tamlamasına “belirtili tamlama” denir. Tamlayanın ve tamlananın aldığı “-in” ve “-i” ekleri, ünlü uyumlarına bağlı eklerdir. Belirtili tamlamalarda tamlayan belirlidir, bilinendir.

Tamlayanı, tamlayan durumu ekini almamış; yalnız tamlananı 3. kişi iyelik eki (-i) almış ad tamlamalarına “belirtisiz tamlama” denir. Tamlananın aldığı 3. kişi iyelik ekini (-i) ünlü uyumlarına bağlı bulunduğunu daha önce belirtmiştik.

Belirtisiz tamlamaları bir kısmı birleşik sözcük değerindedir; bunların belirtili biçimleri yapılamaz.

Tamlayanı ya da tamlananı veya her iki ögesi de ad tamlaması olan geniş ad tamlamalarına “zincirleme tamlama” adı verilir. Bu tür tamlamalara “zincirleme ad tamlaması” demeye gerek yoktur. Çünkü tüm zincirleme tamlamalar ad tamlamasından başka bir şey değildir.

Dilde, gerekli olan tamlama eklerinin (“-in” ve “-i”) kullanılmadığı zincirleme tamlamalar da vardır. Bu oluşumdaki zincirleme tamlamalara “kapalı zincirleme tamlama” denir. *Türk Tiyatro Tarihi* gibi.

Ad tamlamalarında her iki ögenin de ad olacağı kesindir. Ancak bu genel kuralın dışında özel bir durumun bulunduğunu unutmayalım. “-diği” ve “-eceği” ekleriyle yapılan eylemsiler, kendilerinden önce gelen ve üzerinde tamlayan durumu eki (-in) bulunan adlarla bir sözcük öbeği oluşturur. Bu sözcük öbeği dilde ad tamlaması değerindedir. ***Hiç kimsenin tanımadığı o uzaklarda sarılabileceksek doyasıya.***³²

³¹ Kükey, s. 21

³² Kükey, 23-35

Muharrem ERGİN *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde iyelik grubu ve isim tamlaması başlığı altında “iyelik grubu iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bir ismin manasının iyelik sitemi içerisinde başka bir simle tamlanması esasına dayanır. Bir nesnesinin başka bir nesnenin parçası olduğunu, bir nesnenin başka bir nesneye ait bulunduğunu veya bir nesnenin başka bir nesne ile tamamlandığını ifade etmek için bu kelime grubuna başvurulur.”³³ demiştir.

İsim tamlamasının tamlayan unsurunun ekli veya eksiz genitif halinde olması birbiri ile ilgili şu iki fark etrafında toplanır. 1.belirlilik – belirsizlik 2.geçicilik – daimilik tamlayan unsuru belirli ise, belirtmek isteniyorsa, biliniyorsa, genitif ekini alır. Tamlayan unsurun böyle belirli olması, grup içinde kuvvetle hissedilmesi, onun gruba iştirakinin daha zayıf olması tamlanan unsuru geçici olarak desteklemesi, ona geçici olarak ve o anda bağlanması, onun daima beraber kullanılır tamlayıcısı olması demektir. Yani ekli genitifte tamlayan belirlidir, fakat dolayısıyla, tamlanana bağlanması geçicidir. Eksiz tamlayan ise belirsizdir, umumdur, fakat gruba iştiraki, tamlayana bağlılığı daha kuvvetlidir. Tamlanan daimi destekçisi, ayrılmaz yardımcısı, adeta onun manasını tamamlayan sıfatı durumundadır. Sanki ikisi bir nesnenin adı olmak için birleşik isim meydana getirmişlerdir. Gerçekten eksiz isim tamlamaları hep birleşik isim durumundadırlar.³⁴

Belirli isim tamlamasında aşağı yukarı her iki unsur da kendi vurgusunu taşır. Belirsiz tamlamada ise tamlayan unsurun vurgusu kuvvetlenerek grubun vurgusu olur.³⁵

Türkiye Türkçesi Ad İşletimi, Biçim Bilgisi adlı kitabında Kerime ÜSTÜNOVA tamlamalar konusunu iyelik ile ilişkili olarak ele almıştır. Adı ada bağlayan ad işletme eklerini “tamlayan durumu” ve “tamlanan durumu” olarak sınıflandırmış ve iyelik grubunun ad tamlamalarıyla benzer ve farklı noktalarını ele almıştır.

³³ Ergin, s. 381

³⁴ Ergin, s. 382

³⁵ Ergin, s. 384

İyelik öbekleriyle ad tamlamaları yapılış olarak, asıl unsuru taşıyan birimin iyelikli olması bakımından birbirlerine benzeseler de, temelde ayırdıkları önemli özellikleri vardır.

İyelik öbekleri altı kişi ile kurulurken, ad tamlamaları yalnız üçüncü kişilerle kurulur. Bu şu anlama gelir: 1. Ad tamlamalarının birinci ögesinde(tamlayanda) zamirler görev almaz. Ancak zamirin ad gibi kullanılması hali saklı tutulmak koşuluyla ad tamlamalarında tamlayan olabilirler. 2. Ad tamlamalarının ikinci ögesinde (tamlananda) yalnız üçüncü kişi iyelik eklerini görebiliriz. Oysa iyelik öbeklerinde tam tersi durum vardır. İyelik öbeklerinde tamlayan görevindeki zamir, tamlayan eki almak zorundayken, ad tamlamalarında tamlayan görevindeki ad, ekini derin yapıda bırakabilir. *Onların arabaları var / iyelik öbeği. Balık kılıcı yutmuş / belirtisiz ad tamlaması*

İyelik öbeklerinde birinci öge / tamlayan yüzey yapıda görünmek zorunluluğu taşımaz. Derin yapıda kalabilir. Bu tür yapılar, birinci ögesi düşmüş iyelik öbeği terimi ile karşılanır. Fakat ad tamlamalarında tamlayan, yüzey yapıda görünmek zorundadır. Yalnız tamlananı ortak birden fazla ad tamlaması söz konusu iken, tamlayan, derin yapıda kalma hakkına sahiptir.

Belirtisiz ad tamlamalarında tamlayan ekinin yüzey yapıya çıkmadığı durumlarda tamlayanla tamlanan arasına sözcük girişi mümkün değildir. *Erkek bileği / belirtisiz ad tamlaması “güçlü” ile nitelenerek “güçlü erkek bileği” yapısı elde edilir.*³⁶

³⁶ Üstünova, s. 77-81

Sıfat Tamlamaları

Sıfat tamlamalarını basit olarak, bir ön adın nitelemek veya belirtmek göreviyle bir adın ya da ad takımının önüne gelmesi yoluyla oluşan söz birliği şeklinde tanımlanır. Sıfat tamlamaları ilk adın başta; nitelenen ya da belirtilen adın ise sonda olması esası ile, iki adın eksiz olarak bir araya gelmesi mantığına dayanır. Sıfat tamlamalarının kuruluşlarında esas olan nitelenen ya da belirtilen bir ad, ad takımı veya ad görevli bir zamirin eksiz bir araya gelmesidir. Bu noktadan hareketle gramerlerde, takısız ad tamlamasının varlığı veya bu yapıdaki grupların sıfat tamlaması olarak kabul edilmesi gerektiğine dair farklı görüşler zaman zaman dile getirilmiştir. Ancak artık bu tartışma ortadan kalkmış ve bu yapıdaki kelime gruplarının da sıfat tamlaması olarak kabul edilmesi gerektiği ile ilgili ortak fikir oluşmuştur.

Sıfat tamlamalarıyla ilgili olarak ÜSTÜNOVA, “Bir ön ad ögesiyle, bir ad ögesinin oluşturduğu sözcük öbeğine “önad tamlaması” adı verilir.” tanımlamasını yapmış ve arkasına da açıklamasını şu şekilde eklemiştir: “Önad tamlamalarında, önad ögesi önce, ad ögesi sonra gelir; önad ögesi, bir önad ya da önad olarak değerlendirilen bir sözcük öbeği olabilir. Bir önad tamlamasında, önad ögesi için “niteleyen” ya da “belirten” sözcüklerini; ad ögesi içinde “nitelenen” ya da “belirtilen” sözcüklerini birer terim olarak kullanabiliriz. Bütün önad tamlamaları, ad ögesidir; adlar gibi iş görür; ad olarak değerlendirilir. Önad tamlamaları eksiz bileşimlerdir, önadın ve adın arasında hiçbir ek bulunmaz.”³⁷

Sıfat tamlaması bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubudur. Sıfat unsuru isim unsurunu vasıflandırmak veya belirtmek için getirilir. Sıfat tamlayan, yardımcı, isim tamlanan, asıl unsurdur. Sıfat tamlaması eksiz bir birleşmedir. Her iki unsur da ek almadan doğrudan doğruya yan yana getirilirler. Sıfat bu birleşmede daima teklik halde bulunur, sıfatların çoklukları yapılamaz. Sıfat tamlamasında sıfat ismin başına gelir; yani sıfat önce, isim sonra getirilir. Tamlamanın sıfat unsuru bir sıfat veya sıfat olarak kullanılan bir kelime grubu, isim unsuru ise bir isim veya isim vazifesi gören bir kelime grubu olur. En basit sıfat tamlaması bir sıfat ile bir isimden kurulan iki kelimelik tamlamadır.

³⁷ Kükey, s. 43

Sıfat veya isim unsurunun veya her iki unsurun kelime grubu olması halinde sıfat tamlaması kelime gruplarının hacmi nispetinde genişler. Geniş bir kelime grubu tamlamanın sıfat unsuru, yine geniş bir kelime grubu da tamlamanın isim unsuru olabilir. Sıfat tamlamasında grubun vurgusu vardır. Bu vurgu sıfat üzerinde bulunur. Sıfatın vurgusu kuvvetlenerek tamlamanın vurgusu haline gelir.³⁸

Haydar EDİSKUN *Türk Dilbilgisi* adlı eserinde sıfat tamlamalarını “ sıfat takımı, bir sıfatla bir isimden oluşan takımdır.”³⁹ şeklinde tanımlamış ve özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- 1) Sıfat, ismi nitelediği ya da belirttiği için, isimden önce gelir.
- 2) Sıfat takımında sıfat yardımcı; isim ise asıl ögedir.
- 3) Sıfat takımlarında sıfat ile ismin arasına hiçbir çekim ya da çoğul eki giremez. Sıfat takımı eksiz bir birleşmedir.
- 4) Sıfat takımlarında –gerektiği zaman- çekim ya da çoğul eklerini yalnızca isim alır: *çirkin kızı, sıcak havada, serin günler...*
- 5) Sıfat takımında, ismin birden çok sıfatı olabilir. *Yüksek, yalçın ve karlı dağlar.*
- 6) Sıfat takımı, birden çok isimle kurulabilir. *Kalabalık yollar, caddeler, bulvarlar.*
- 7) Sıfat takımları bir benzetme takımı olabilir. *Kalem kaşlar.*
- 8) Kimi sıfat takımlarında birinci kelime bir isim gibi görüldüğü halde, ikinci ismin neden yapıldığını gösterdiği için sıfat takımı olurlar. *Mermer köşk.*
- 9) Sıfat takımlarında sıfat bir unvan sıfatı ise, kim isimden önce, kimi işimden sonra, kimi, önce de, sonra da gelebilir. *Bay Yalçın, Ziya Paşa, Sultan Süleyman ya da Cem Sultan* gibi.⁴⁰

Zeynep KORKMAZ *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* adlı eserinde sıfat tamlamaları ile ilgili olarak, “ Sıfatın anlam ve işlev bakımından kendini ortaya koyabilmesi için mutlaka bir adın önünde bulunması ve o adı nitelemesi veya belirtmesi gerekir.

³⁸ Ergin, s. 380

³⁹ Ediskun, s. 144

⁴⁰ Ediskun, s. 145

Cıvil cıvil kuşlar. Bir adla birleşen sıfatın oluşturduğu kelime grubu sıfat tamlamasıdır. Tamlamadaki sıfat, grubun tamlayan ögesi, ad da tamlanan ögesidir.”⁴¹ şeklinde açıklama yapmıştır.

Tahsin BANGUOĞLU'nun sıfat tamlamaları, oluşumları ve işlevleri ile ilgili açıklaması şu şekildedir:

Belirtme öbeği olarak sıfat takımı da belirli haller dışında bir ad hükmündedir. Bir adın bir vasıflayan veya belirleyen tarafından belirtilmiş, dolayısıyla daraltılmış anlamını taşır. Çeşitlerine göre: *sarı tavuk, bu kadın, kaç kilo, her çocuk, üç koltuk* gibi.

Bu nitelikle sıfat takımı da bir adın cümlede alabileceği bütün işleyişleri alır. Şu farkla ki bu cümle üyesi yerini aldığı basit adın daha çok belirli bir türü anlamını taşır. *Kara kedi doğurmuş. O kitabı okuyacağım. Hangi dağda kurt öldü? Bu başka arabadır. Yarın ikinci kata başlayacağız.*

Bunun gibi sıfat takımlarıyla yapılmış ad takımları da cümlede tek ad gibi türlü işeyişlerde görülürler. *İyi günümün dostu, kötü günüm geçti gel. Adam beş çocuk babasıymış. Babamın her sözü aklımda.*

Üç üyeli sıfat takımları da aynı tarzda kullanılırlar. Sıfat takımına gelen sıfatlarla: *Bir fazla tabak sofrayı bir dağ gibi ezdi. Bir başka ferah, bir başka letafet var içinde. Güzel bir sofrayı kurmuşsun.*

Sıfat takımlarını bir ada sıfat yaparak: *Bir dirhem et bin ayıp örter. Ne biçim arkadaşlıktır bu? Orta boy çiviler getirdim.*

Ad takımlarını sıfat olarak bir ada getirip: *Sözünün sahibi adam böyle yapmaz. Gözümün nuru oğlum! İçler acısı çocuk gene geldi.*⁴²

⁴¹ Korkmaz, s. 333-334

⁴² Banguoğlu, s. 500-501

Sıfat- fiil Grubu

Sıfat- fiil grupları diğer fiilimsi grupları gibi kendi ögelerini taşıyan, bir cümlede grup olarak öge olan ve yine başka bir kelime grubunun bünyesinde bir bütün olarak yer alan öbeklerdir.

Leylâ KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde sıfat- fiil gruplarını “Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.”⁴³ şeklinde tanımlamıştır. Özellikleri:

- a. Grubun ana unsuru sıfat-fiildir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı, ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır. Yüklem olan sıfat-fiil yargı bildirmez. *Eski İstanbul’un güzel semtlerini (bln) / yaratan (y) / (Türklük) YKB*
- b. Sıfat-fiilin grup içindeki yeri özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir. *Çiçeklendiği gün sabır ağacı*
- c. Bu grupta özne az kullanılır. *Bütün hayalleri / yıkılmış (insanlar)*
- d. Ortak bir sıfat-fiille kurulmuş bazı gruplarda sıfat-fiil tekrar edilmez. *Tiyatroya sık sık (giden) sinemaya da ara sıra giden (gençler)*
- e. Sıfat-fiil grubu, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar. ***Bu eseri tamamlamak için ne kadar çabaladığını hiç kimse bilmiyordu. (isim)***
Mısralarında nağme hissedilmeyen bir manzume (sıfat)
Başını öne eğmiş oturuyordu. (zarf)
- f. “*Vatansever, çöpçatan, cankurtaran*” gibi bazı birleşik kelimeler, sıfat-fiil kuruluşundadır.
- g. Grubun vurgusu, sıfat-fiilden önceki unsur üzerindedir.⁴⁴

⁴³ Karahan, s. 53.

⁴⁴ Karahan, s. 54,55.

Muharrem ERGİN sıfat-fiil gruplarını *partisip grupları* olarak adlandırmış ve *fiil grupları* başlığı altında incelemiştir. Sıfat-fiil gruplarının sonuç olarak bir fiil grubu olduğu noktasına dikkat çekerken şu açıklamalarda bulunmuştur:

Partisip grubu bir partisiple ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Partisip bir fiil şekli olduğuna göre ona bağlı unsurlar da fiilin gerektirdiği unsurlardır. Böylece partisip grubu fiili partisip olan grup demektir. Grupta partisip sonda bulunur, ona bağlı unsurlar önce gelir. Partisip grubunda da fail az bulunur ve iyelik ekli olur. Partisip grubu isim, bilhassa sıfat olarak kullanılır. – dık, -dik, -acak, -ecek partisip grupları umumiyetle iyelik grubunun tamlanan unsuru olurlar ve iyelik eki ile kullanılırlar. Bu kullanışta bu iki partisip bazen gerundium ifadesi taşır. O zaman iyelik grubunun tamlayan unsuru partisipin faili durumuna geçer. Partisip grubunda da vurgu partisipin önündedir. Şu misaller partisip gruplarıdır: *denize giren, sudan gelen, haber gelir gelmez yola çıkan, (herkesin) çok yakından tanıdığı(t)....*⁴⁵

Zarf-fiil Grubu

Zarf-fiil grupları da temelde sıfat-fiil gruplarıyla aynı mantığa dayandığı için yapı özellikleri ve kullanımları bakımından benzerlik gösterirler. Zarf-fiil grubunda bir zarf-fiil grubun temel unsurudur ve beraberinde kendi tamlayıcılarını taşır. Başka kelime gruplarının içinde yer alabilir ve cümlede öge olduğunda kendi unsurlarıyla beraberdir. Bu özellikleri ERGİN “Gerundium Grubu” başlığı altında;

“Gerundium grubu bir gerundium ile ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Bu grup da fiili gerundium olan bir fiil grubu durumundadır. Gerundiumdan başka fiilin gerektirdiği ihtiva eder. Gerundium en sonda, gerekli unsurlar önce gelir. Gerundium grubu daima zarf olarak kullanılır. Bu fiil grubunda fiilin gerekli bütün unsurları, bu arada fail de bol bol kullanılır. Grubun normal vurgusu gerundiumdan önceki kelime üzerinde bulunur.”⁴⁶ cümleleriyle ifade etmiştir.

⁴⁵ Ergin, s. 396.

⁴⁶ Ergin, s. 396.

Sıfat-fiiller söz dizimi içinde sıfat, isim ve zarf olarak kullanılabilirlerken zarf-fiiller sadece zarf görevi ile kullanılırlar. Ancak zarf olarak kullanıldıklarında zaman, sebep, tarz, şart, karşılaştırma gibi farklı işlevlerde kullanılabilirler. Zarf-fiiller bazı örneklerde yüklem olarak da kullanılabilir.

Hal ekleriyle çekime girmiş bazı sıfat-fiiller, cümlede zarf görevi yapar. Bu sıfat-fiillerle kurulan gruplar da birer zarf-fiil grubudur. *Müzik başladığında, bütün salon sessizliğe büründü.*⁴⁷

Edat Grubu

Edatlar söz dizimi içinde tek başlarına yer almazlar. Bir isim ya da isim görevli sözcük ile beraberdirler. Bu durumda edatlar daima grup oluştururlar demek yanlış olmaz. Yani edatın görevli bir sözcük türü olması daima yanında bir isim unsuru gerektirir ve bu oluşan grup edat grubudur. Mazhar KÜKEY edat grupları için “*ilgeç öbeği*” ifadesini kullanmış ve şu açıklamalarda bulunmuştur:

Bir kısım ilgeçlerin, bir ad ögesiyle oluşturduğu sözcük öbeğine “ilgeç öbeği” adı verilir. İlgeç öbeklerinde ad ögesi önce, ilgeç sonra gelir. Öbeği oluşturan ilgeç, ya tek sözcük biçiminde olan “için, gibi, kadar, ile” ilgeçleridir; ya da “ek ve sözcük” biçiminde kullanılan ilgeçlerden birisidir. Öbeği oluşturan ad ögesi ise;

- a) ad değerinde bir sözcük,
- b) ad değerinde bir sözcük öbeği,
- c) ad değerinde bir tümce olabilir.⁴⁸

KÜKEY, ad türünden bir sözcüğün, tek başına, bir ilgeçle ilgeç öbeği oluşturmasına “ “Sınırlarımızı *aslan gibi* Mehmetçikler bekliyor.” cümlesini örnek vermiştir. Ad değerinde bir sözcük öbeğinin bir ilgeçle ilgeç öbeği oluşturmasına; “Seni *kara saplı bir bıçak gibi* sineme sapladılar.” cümlesini ve bir cümlenin bir ad ögesi gibi işlev görüp bir ilgeçle bağlanarak grup oluşturmasına ise, “*Sana yaranayım diye* şimdi neler yapmaz ki...” cümlesini örnek olarak göstermiştir.

⁴⁷ Karahan, s. 58.

⁴⁸ Kükey, s. 47.

Edat grubu ile ilgili Şu özellikleri sıralamak mümkündür:

- a. Bu grupta isim unsuru başta, çekim edatı (*ile, için, kadar, göre, diye, rağmen, karşı, doğru, gibi, dolayı vb.*) sonda bulunur. İnsan gibi, Çalışmasına rağmen...
- b. Bu grupta birleşme, isim unsurunun ve edatın türüne göre ekli veya eksiz olur. *Yaşamak için (eksiz), Senin gibi (-in eki)*
- c. “Onun gibisi, onun gibiler, onun kadarı” örneklerinde olduğu gibi, edat unsuru isim çekim eki alan edat grupları, cümlede isim olarak kullanılır. *Fakat ben **bu kadarından** da memnundum.*
- d. Edat grubunda, isim unsuru kelime grubu olabilir. ***Hür maviliğın bittiği son hadde kadar***
- e. İsim unsuru zarf-fiil veya zarf-fiil grubu olan edat grupları da vardır. ***Babam şehirden çıkaktı beri somurtmuştı.***
- f. Bu grupta birden fazla isim unsuru bulunabilir. *Yorgunluğuna/uykusuzluğuna rağmen*
- g. Edat grubu, söz dizimi içinde, sıfat, zarf ve isim görevi yapar. Grup, yapısındaki edatın türüne göre *zaman, yön, durum, benzetme, sebep, miktar, şart vs.* bildirir.
*Bizim perişanlığımız, **gönülleri toplamak içindir.** (isim)*
*O, savaşta **aslan gibi** kardeşlerini kaybetti. (sıfat)*
*Keskin bir ışık, etrafımızda **bir zafer borusu gibi** çınlıyor. (zarf)*
- h. Grubun vurgusu isim unsuru üzerindedir.⁴⁹

⁴⁹ Karahan, s. 63,64.

Bağlama Grubu

Bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun oluşturduğu yargısız sözdizimidir.⁵⁰

Bağlaçların görevleri, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlamaktır. Ancak bağlanan ögeler biçim ve anlam bakımından birbirleriyle ilişkili olduklarından, bağlaçlar üstlendikleri farklı işlevlerle söze birtakım anlam ve anlatım incelikleri de katarlar; bağladıkları ögelerin anlam ve anlatım güçlerini genişletip zenginleştirirler.⁵¹

Bu tanım ve özelliklerden şu anlaşılıyor ki bağlacın kullanılması için iki ya da daha fazla unsura ihtiyaç vardır. İki ya da daha fazla unsurun bağlaç tarafından bir arada tutulmasıyla da bağlama grubu ortaya çıkar. Bağlama grubu cümlede özne, nesne, tümleç görevlerinde bulunabilir aynı zamanda söz dizimi içinde sıfat, zarf ve isim görevi yapabilir. Bağlama grubu (üç unsurlu basit yapıda bir grup için) iki isim unsurundan ve ortalarında onları bir arada tutan bir bağlama edatından oluşur. Gruptaki her unsur kendi vurgusunu üzerinde taşır. Bağlama gruplarında şu özelliklere ayrıca dikkat çekilebilir:

- a. Bu grupta (bağlama grubu) isim unsurları kelime grubu olabilir. ***İçeri girmek ve annesinin niçin kovulduğunu öğrenmek istedi.*** (isim unsurları: isim-fiil grubu)
- b. İle bağlama edatının ekleşmiş şekli olan -(y)lA bağlama eki de isim unsurlarını bağlayabilir. Bu yapı, iki unsurlu bir yapı olup, birinci unsur –(y)lA eki taşır. ***Babam, annemle beni bu köye getirmeye mecbur kalmış.***
- c. “*ne...ne*”, “*hem.....hem*”, “*....dada*”, “*ister...ister*”, “*ya...ya*”, “*...mi....mi*”, “*gerek....gerek*” gibi bağlama edatlarıyla kurulan bağlama edatlarıyla kurulan bağlama grubunda edatlar, isim unsurlarının başında veya sonunda bulunur. Bu yapıdaki bir bağlama grubunda, isim unsurunun sayısı kadar bağlama edatı bulunur. ***hem Hediye Hanım hem Şevket Bey hem de çocukları.***⁵²

⁵⁰ H. İbrahim DELİCE, *Türkçe Sözdizimi*, Sivas, Dilek Matbaası, 2001, s. 35.

⁵¹ Korkmaz, s. 1094.

⁵² Karahan, s. 66.

Tekrar Grubu

Mazhar KÜKEY tekrar gruplarıyla ilgili olarak görüşünü şöyle belirtmiştir: Aynı soy (tür) iki sözcüğün arka arkaya getirilmesiyle oluşturulan sözcük öbeğine “ikileme” denir. İkileme yapımına elverişli sözcükler adlar, ön adlar ve belirteçlerdir. Bu diziye belirteç olarak değerlendirdiğimiz ulaçları (bağeylem) da katarız. Bu nedenle genellikle ad, ön ad, belirteç görevinde bulunur ikilemeler. İkilemelerde ikilemeyi oluşturan her sözcük kendi vurgusunu taşır. İkilemeler ya anlamı güçlendirme için, ya bir “çokluk” göstermek, ya da “süreklilik” değeri kazandırmak için yapılır. Her ikilemede bu üç nedenden birisi mutlaka bulunur.⁵³

İkilemeler olarak da adlandırılan tekrar grupları birçok kaynakta “kelime grupları” veya “söz dizimi” başlıkları altında anlatılırken bazı gramerlerde bu konu yer almamıştır. KÜKEY adların, ön adların ve belirteçlerin tekrar grubu oluşturabileceğini belirtirken KARAHAN bağlama ve çekim edatları dışında tüm kelimelerin - ünlemler de dâhil- tekrar grubu oluşturabildiğini söylemiştir. Tekrar grupları cümlede isim, sıfat, zarf ve fiil olarak kullanılabilirler.

KÜKEY, tekrar gruplarını oluşum şekillerine göre sınıflandırmıştır.⁵⁴

1. Aynı sözcüğün yinelenmesiyle oluşan ikilemeler *mısra mısra*
2. Eş anlamlı ve yakın anlamlı sözcüklerle oluşan ikilemeler *günahı vebali*
3. Karşıt anlamlı sözcüklerle oluşan ikilemeler *kadın erkek*
4. Biri anlamlı biri tek başına anlamsız iki sözcüğün ses yönünden benzeşmesiyle oluşan ikilemeler *eğri büğrü*
5. Anlamlı bir sözcükle anlamsız bir sözcükten oluşan ikilemeler (m’li ikilemeler) *hayal meyal*
6. Sözcük başına bir seslem (hece) eklenmesiyle oluşan ikilemeler *yemyeşil*
7. “mi” ekiyle oluşan ikilemeler *kuru mu kuru*
8. Sözcük başına iki seslem (hece) eklenmesiyle oluşan ikilemeler *yapayalnız*
9. Üçüncü kişi iyelik eki ve yönelme durumuyla kurulan ikilemeler *boşu boşuna*
10. Ad durum ekiyle kurulan ikilemeler *dilden dile*

⁵³ Kükey, s. 6.

⁵⁴ Kükey, 7-15.

11. Tamlama biçiminde kurulan ikilemeler *yıllar yılı*
12. “oğul” sözcüğüyle oluşan ikilemeler *eşek oğlu eşek*
13. “üstüne” sözcüğüyle oluşan ikilemeler *dert üstüne dert*

Unvan Grubu

Unvan grubu, bir şahıs ismiyle bir unvanın bir araya gelerek oluşturduğu gruptur. Bu grupta unvan ya da akrabalık bildiren unsur sonda, isim unsuru ise başta bulunur. Bu grupta her iki unsur da ek almadan bulunurlar. *Leylâ Hanım, Uğur Amca* gibi.

Unvan grubunda şahıs ismi bir birleşik isim olabilir. *Kazım Karabekir Paşa, Mehmet Akif Bey, Halide Nusret Hanımefendi*⁵⁵ gibi.

Birleşik İsim Grubu

Bir şahsa ad olmak için bir araya gelen iki ya da daha fazla adın meydana getirdiği gruptur. Bu grubu oluşturan unsurlar eksiz olarak bir arada bulunurlar. *Fatih Sultan Mehmet, Cahit Sıtkı Tarancı, Leylâ Karahan* gibi.

Tamlananı özel isim olan sıfat tamlamaları zamanla bir şahsa ad olmak üzere “birleşik isim grubu”na dönüşebilir. Sıfat tamlamasında başta bulunan vurgu, birleşik isim grubunda ikinci unsur üzerine kayar. Şu örnekler sıfat tamlaması değil, birleşik isim grubudur. *Ulubatlı Hasan, Deli Dumrul, İkinci Selim, ...*⁵⁶

Ünlem Grubu

Bir isim unsuru ve bir ünlemin eksiz şekilde bir araya gelerek oluşturduğu gruptur. Bu grupta isim unsuru bir kelime grubu olabilir. Ünlem grubu diğer kelime grupları gibi cümlenin yapısına katılmaz, cümle dışı unsur olarak kabul edilir. *Ey Türk Gençliği, a benim canım, ...*

⁵⁵ Karahan, s. 68

⁵⁶ Karahan, s. 69

Zarf Grubu

ŞİMŞEK zarf grubunu “Bir belirteçle, bunun anlamını berkittiği önadın ya da başka bir belirtecin oluşturduğu niteleme öbeğine belirteç öbeği denir.”⁵⁷ şeklinde tanımlamıştır. “Bir veya birden ziyade zarfla, bir sıfat, bir mastar veya bir fiilden meydana gelen kelime grubuna zarf grubu denir.”⁵⁸ şeklindeki tanım ise BİLGEGİL’e aittir. *Zarf grubu için Belirteç öbeği* ifadesini kullanan KÜKEY’e⁵⁹ göre ise “Belirtecin belirteçle ya da belirtecin bir önadla oluşturduğu sözcük öbeğine “belirteç öbeği” denir. Belirteç öbeği bazen önad bazen belirteç görevinde olur.

O soru pek kolay çözüldü.

Hiç bitmeyen uğraşlar onu yormuştu.

Çalışmalarında zarf grubuna yer vermeyen, bu yapıdaki öbekleri sıfat tamlaması şeklinde kabul eden araştırmacılar da yok değildir. Ancak, bir zarfın başka bir zarf ya da sıfatla oluşturduğu, pekiştirme ya da derecelendirme anlamları taşıyan bu grupları zarf grubu olarak isimlendirmek daha doğru olacaktır.

Sayı Grubu

Türkçede sayılar üç şekilde karşılanmaktadır. Tek kelime ile, sıfat tamlaması ile, sayı grubu ile. Tek kelime ile karşılanan sayılar, *bir, iki, üç,....* vs., sıfat tamlaması ile karşılanan sayılar *iki yüz, üç yüz, dört yüz,....* vs.’dir. Burada dikkati çekecek şey *yüz* ve *bin*’in aksine *milyon* ve *milyar*ın tek başına kullanılmaması, *tek milyon* ve *tek milyar* için de *bir milyon* ve *bir milyar* denilmesidir. Bazı Türk şivelerinde *tek yüz* ve *bin* için de *bir yüz, bir bin* kullanılmaktadır. Sayı grubu ile karşılanan sayılar ise işte bu tek kelimelik sayıların on’dan sonrakilerinin ve sıfat tamlaması halindeki sayıların ara yerlerindeki sayılardır. *On bir, yirmi iki, otuz dört,.....* gibi.⁶⁰

Misallerde görüldüğü gibi sayı grubu büyük sayı, küçük sayı olmak üzere iki unsurdan yapılır. Büyük sayı önce, küçük sayı sonra getirilir. Doğrudan doğruya yan yana getirilirler her hangi bir ek almazlar.⁶¹

⁵⁷ Rasim ŞİMŞEK, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, Trabzon, Kuzey Gazetecilik ve Matbaacılık, 1987, s. 367.

⁵⁸ M. Kaya BİLGEGİL, *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara, Güzel İstanbul Matbaası, 1963, s. 162.

⁵⁹ Kükey, s. 54.

⁶⁰ Ergin, s. 390.

⁶¹ Ergin s. 391.

Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere sıfat tamlaması yapısında olmayan sayı bildiren sözcük öbekleri sayı grubunu oluşturur. Sayı grubunda büyük sayının önce küçük sayının sonra gelmesi sırası izlenir. Bazı durumlarda birden fazla büyük sayı ve küçük sayı sıra ile dizilerek daha büyük bir sayı grubunu oluşturur.

Birleşik fiil grubu

Dili oluşturan kelimeler daima isim ya da eylem kökü olarak bulunmazlar. Dilin yeni sözcük ihtiyacını karşılamak gerek olduğunda türetme ya da birleştirme yollarına başvurulur. Bir nesne veya hareketin karşılanması gerektiğinde türetme, yani yapım ekleri vasıtasıyla yeni isimler veya eylemler oluşturma, her zaman yeterli olmayabilir. İşte bu sebeple nesne ve eylem adlarını karşılamak için birleşik yapıda adlar oluşturulurken hareketleri karşılamak için de birleşik yapı fiiller meydana getirilir. Birleşik fiillerin oluşumunu temelde bu sebebe bağlayan Zeynep KORKMAZ da birleşik fiiller hakkında şöyle bir tanım ve tasnif yapmıştır:

Birleştirme yolu ile yapılan fiillere *birleşik fiil* denir. Birleşik fiiller bir ad ile bir yardımcı fiilin veya iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden fazla kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir anlama karşılık olan fiil türleridir.

Birleşik fiilleri, taşıdıkları birbirinden farklı yapı, işlev ve anlam özelliklerine göre kendi içlerinde:

1. Esas anlamını korumuş veya esas anlamını korumakla birlikte birtakım işlev incelikleri kazanmış olan birleşik fiiller,
2. Esas anlamını kaybederek deyimleşmiş olan birleşik fiiller olmak üzere iki ana gruba ayırmak mümkündür. Her grubun kendi içinde alt grupları da vardır.⁶²

Kendi içinde gruplara ayrılan bu başlıkların içeriğini ise şöyle sıralamak mümkün olabilir:

Esas anlamını korumuş veya işlev incelikleri kazanmış olan birleşik fiiller: bir yanı ad bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller (*acele et-, pişman ol-,*), bir yanı sıfat-fiil bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller (*anlamış ol-, duymuş ol-, satacak ol-,*), bir yanı zarf-fiil bir yanı fiil olan birleşik fiiller (tasvir fiiller) (*yeterlilik*

⁶² Korkmaz, s.791.

fiilleri, tezlik fiilleri, süreklilik fiilleri, yaklaşma fiilleri, uzaklaşma fiilleri). Anlam kaymasına uğramış ve deyimleşmiş olan birleşik fiiller ise; tek ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller, iki ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller ve üç ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller⁶³ olarak sıralanabilir.

Bu açıklamalardan da yola çıkarak Türkiye Türkçesinde birleşik fiilleri temel olarak; bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller, bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller (bu fiillerde ilk fiil unsuru sıfat-fiil ya da zarf-fiil yapısında olabilir) ve anlamca kaynaşmış (deyimleşmiş) birleşik fiiller olarak sınıflamak mümkün olur.

Kısaltma Grupları

Dil bilgisi kitaplarında isnat grubu adıyla da anlatılan kısaltma grupları, tam olarak bir cümle özelliği taşımamakla birlikte cümleden kısaltılmış ya da eksiltilmiş gibi bir anlam özelliği taşıyan kelime gruplarıdır. İlk unsuru isim ikinci unsuru da nitelik ismi de diyebileceğimiz sıfat görevinde bir sözcük olur. Kısaltma gruplarında ikinci unsur bir tek kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilmektedir. Kısaltma grupları kimi araştırmacılar tarafından ilk unsurun aldığı eklere bağlı olarak sınıflandırılmış ve ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Örneğin, ERGİN kelime gruplarını *isnat grupları* başlığı altında ve *genitif, datif, lokatif ve ablatif grupları* olarak incelemiştir. Öte yandan KÜKEY; *yükleme öbeği, “e”li sözcük öbeği, “de”li sözcük öbeği, “den”li sözcük öbeği, tamlayan durumu öbeği* şeklinde başlıklar sıralamıştır. KARAHAN ise kelime grupları için ayrı ayrı başlıklar oluşturmamış, özellikler bölümünde yapılarına dair ayrıntılara değinmiştir.

- a. Unsurlarında çekim eki bulunmayan veya sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grupları (isnat grubu) *Gurbet akşamlarının **bağrı yanık** yolcusuyum. Hortumu **kopuk**, **dişi kırık**, **bacacağı sakat** fiiller.*
- b. Birinci unsuru yükleme hali eki taşıyan kısaltma grupları (*yükleme grubu*) ***Yüzü aşkın** insan meydana toplanmıştı.*
- c. Birinci unsuru yönelme hali eki taşıyan kısaltma grupları (*yönelme grubu*) *Yanında **iki bine yakın** muharibi vardı.*

⁶³ Korkmaz, s.857

- d. Birinci unsur bulunma hali eki taşıyan kısaltma grupları (*bulunma grubu*) **İşinde usta** insanlarla bir arada çalışıyor.
- e. Birinci unsur uzaklaşma hali eki taşıyan kısaltma grupları (*uzaklaşma grubu*) Evde **çekirgeden bol** bir şey yoktu.
- f. Birinci unsur vasıta hali eki taşıyan kısaltma grupları (*vasıta grubu*) **Annesiyle dargın** gitti.
- g. Birinci unsur eşitlik hali eki taşıyan kısaltma grupları (*eşitlik grubu*) *sayıca / fazla (düşman)*
- h. Birinci unsur uzaklaşma hali, ikinci unsur yönelme hali eki taşıyan kısaltma grupları. **Derinden derine ırmaklar ağlar, uzaktan uzağa çoban çeşmesi.**
- i. İkinci unsur yönelme hali eki taşıyan kısaltma grupları. *Kokusuyla baş başa kaldı çiçek.*
- j. İkinci unsur bulunma hali eki taşıyan kısaltma grupları. **Silah elde yola çıktı.**
- k. Bunlar dışında da farklı yapılarda kısaltma grupları ile karşılaşırız. **Kendileri için manalı semboller, bana göre güzel sözler, anne gibi şefkatli bir hanım**

B. Kırım Tatar Türkçesinde Kelime Grupları

Kırım Tatar Türkçesinde kelime grupları ile ilgili olarak elde edebildiğimiz kaynaklarda söz dizimi ya da kelime grupları için ayrı bir bölüm oluşturulmadığı görülmüştür. Bunu özellikle Kırım dilinin geçirdiği zor dönemlere ve Kırım dili üzerinde yeterli ayrıntıda ve kapsamda dil bilgisi kitaplarının henüz oluşturulmamış olmasına bağlamak mümkün olabilir. Ulaşabildiğimiz kaynaklar arasında MEMETOV⁶⁴ tarafından yazılan Kırım Tatar Tili adlı eser konuyu ayrı bir bölüm olarak ele almasa bile bizlere en geniş açıklamaları sağlamıştır.

Yukarıda açıklanan nedenler dolayısıyla, elde edebildiğimiz eserlerden sözcük türleri ile ilgili kısımları alarak, eserimize kaynaklık eden kitaptan alınan örnek cümleler yardımıyla kelime grupları hakkında genellemelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Öncelikle sözcük türleri hakkında yapılan açıklamalara yer verilecek daha sonra bu açıklamalara örnek olacak cümleler ışığında kelime gruplarının yapı özellikleri sıralanmaya çalışılacaktır. Ancak Türkiye Türkçesi gramerlerinde işlenen terimlerin tamamının karşılığını ayrıntılı bir şekilde Kırım Türkçesi gramerlerinde bulmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle ulaşılabilen kaynaklardan da sınırlı şekilde istifade edilmiştir.

MEMETOV, gramerinde ismi, “Predmetlik manasını ifadelegen ve grammatik sayı, mülkiet, haberlik ve keliş kategoriyalarına malik olğan tam manalı sözlerge isim deyler.”⁶⁵ şeklinde tanımlamıştır. Ancak isim tamlamasıyla ilgili her hangi bir tanıma ya da açıklamaya yer vermemiştir. YÜKSEL ise iyelik ve ilgi ekleri konusunda isim tamlamalarına şu şekilde değinmiştir:

İyelik eklerinin görevleri, eklendikleri isimleri kendilerine tabi olan isimlere bağlamaktır. İyelik eki alan isimler ile o iyelik ekinin işaret ettiği şahıs zamirleri veya isimler, cümle yapısı bakımından iyelik grubu biçiminde isim tamlaması oluştururlar. *Menim anam*, benim annem...⁶⁶

⁶⁴ A. MEMETOV, *Zemanevi Kırım Tatar Tili*, Simferopol, Kırımdevoquvpedneşir, 2006.

MEMETOV tarafından yazılan *Kırım Tatar Tili* özellikle Kırım’da da uzun süre ders kitabı ve akademik kaynak olarak kullanılmıştır. Kırım Tatar Türkçesi dil bilgisi konuları bakımından en geniş ve ayrıntılı açıklamaları içermesi bakımından doğrudan alıntılarda bu eser tercih edilmiştir.

⁶⁵ Memetov, *Tatar Tili Grammatikasınıñ Praktikumı*, Taşkent, Ükituvçi Neşriyatı, 1984, s. 50.

⁶⁶ Zuhul Yüksel, *Kırım Tatar Türkçesi Grameri Ses Şekil Bilgisi*, Ankara, Semih Eğitim Kültür Yay., 2005 s. 213

İlgi durumu ekli veya eksiz doğrudan doğruya iki ismi birbirine bağlar. Türkçe gramerlerde isim tamlaması diye isimlendirdiğimiz bu durumda, tamlayan unsur ilgi hali eki alırsa, belirli bir isme ait olmayı, ilgi hali eki almazsa herhangi bir isme ait olmayı ifade eder. Gramerde bu durumu belirli isim tamlaması ve belirsiz isim tamlaması şeklinde isimlendirmekteyiz. *Dermenci Irgat Qadırın aqayı Fatmanı ve onun oğlu –Emilni körmek istedi. “ Değirmenci Irgat Kadir’in karısı Fatma’yı ve onun oğlu Emil’ni görmek istedi.*⁶⁷

İlgi hali ekinin eklendiği isimle bu ismin bağlandığı yalın isim, ilgi hali kelime grubunu oluşturur. Bu kelime grubu, belirtili isim tamlamasında tamlanan unsurdaki iyelik ekinin düşmüş şekli gibidir. Kırım Türkçesinde, bu kelime grubunun tamlayan unsuru, her zaman şahıs zamiri, bilhassa biz ve siz şahıs zamirleridir. Bizim askerler kün zarfında nemselernin şidetli ücümlerine qarşı turganlar. “Bizim askerlerimiz bütün gün Almanların şiddetli hücumlarına karşı direnmişler.⁶⁸

Predmetniñ daimî alametini ifadelegen tam manalı sözlerge sıfat deyleyler.⁶⁹ Buradan anlaşılıyor ki Kırım Türkçesinde de bir isim kendinden önce gelerek onu niteleyen ya da belirten başka bir isimle sıfat tamlaması oluşturmaktadır. Bu tanımdan sonra sıfatın örneklendiği cümle ve açıklama ise şöyledir: *Sıfat cümlede ekseri allarda ayırıcı ola: Onıñ aydın ve saf közlerinde baar küneşi parılday.* Önce gelen isim sayı, durum, renk, boyut, şekil vb. belirtir. Bu bakımdan Türkiye Türkçesi ile benzerdir. Yalnız, tamlayanı sıfat-fiil olan sıfat tamlamalarında Türkiye Türkçesinde iyelik ekini sıfat-fiil unsuru alırken, Kırım Türkçesinde isim unsuru alır ve bu isim unsuru genellikle bir isim tamlamasıdır.

Türkiye Türkçesinde –dık ve –acak sıfat fiil ekleriyle yapılan sıfat tamlamalarının sıfat unsuru, isim tamlaması şeklindedir. Kırım Türkçesinde ise Türkiye Türkçesindeki bu tip sıfat tamlamaları, isim tamlaması biçiminde kurulur. Bu isim tamlamasının tamlanan unsuru ise sıfat tamlamasıdır. Bundan dolayı da, iyelik eki Türkiye Türkçesinde sıfat-fiilli unsura gelirken,

⁶⁷ Yüksel, s. 221

⁶⁸ Yüksel, s. 222

⁶⁹ Memetov, s. 71.

Kırım Türkçesinde tamlamanın sonunda yer alır. *Sizin barğan yeriniz “sizin vardığımız yer”, bizim körgen kitaplarımız “bizim gördüğümüz kitaplar”.*⁷⁰

Kırım Türkçesinde –DIQ/DUQ sıfat-fiil ekinin olumlu şekliyle yapılan sıfat tamlamalarında, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi –DIQ/DUQ’ lu sıfat unsuru iyelik eki almış gibi görünmektedir. Ancak, bu tür sıfat tamlamalarının sıfat unsuru, bir isim tamlamasından oluşmaktadır. Sıfat üzerinde bulunan iyelik eki ise isim tamlamasının eqidir. Daha sonra bu isim tamlamasının tamlayan unsuru olan zamir düşmüş ve geriye, sıfat tamlamasından teşekkül eden tamlanan unsur kalmıştır; *menim/ okudığım kitap “benim okuduğum kitap”* gibi.⁷¹

Fiilimsilerin oluşturduğu kelime grupları ise başka başlıklar altında dahi anlatılmamıştır, sadece fiilimsilerin yapı özelliklerinden bahsedilmiştir. Ancak örneklerden de anlaşılacağı üzere fiilimsilerin oluşturduğu kelime grupları özellikleri bakımından Türkiye Türkçesiyle örtüşmektedir. Zarf-fiiller, sıfat –fiiller ve isim fiiller farklar olmakla birlikte benzerlikler göstermektedir. İncelememize kaynaklık eden metin de isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil grupları bakımından zengin bir metindir. Yalnız isim-fiiller, sıfat-fiil ve zarf-fiiller kadar çok kullanılmamıştır. Buna bağlı olarak isim-fiil gruplarına diğer gruplardan fark edilecek derecede az rastlanmaktadır.

“İş- areketniñ nasıl yapılganını (tarzını) bildirgen fiil formalarına alfiil deyler. Al fiil cümlede şahıs yapqan esas areketke qoşma mana vere ve cümlede ekserietnen al, bazan haber olup kele: Bir kün evelsi **kürpelep** qar yağğan edi. (U. E). Bu cümlede **kürpelep** sözü qarnıñ nasıl şekilde yağğannını bildire. Al fiilde obektlilik-obektsizlik , müsbet-menfiy ve derece formaları var: **Yazıp** - obektli, müsbet, malum derece; **Yazılıp** – obektsiz, müsbet, meçul (belgisizlik) derece. Al fiiller tüslenmezler ve zamanca cümlede baş fiilge bağlı olur: Men kitapnı **yazıp** bitirdim. Men kitapnı **yazıp** bitirem. Men kitapnı **yazıp** bitireceğim.

⁷⁰ Yüksel, s. 212

⁷¹ Yüksel, s. 398

Ai fiiller fiil negizine **-p, -ip, -ip, -araq, -yaraq, -erek, -madan, -meden, -may, -mey, -mayınca, -meyince, -mazdan, -mezden** affiksleri qoşulıp yapılır. *Oqu+p , yaz+ip, kör+üp, sev+ip, al+araq, başla+yaraq, kel+erek, başla+madan, ber+meden, bar+may, kör+mey, bar+mayınca, kör+meyince, doğ+mazdan, kel+mezden.*

-p, -ip, -ip affikslerinen yapılğan al fiiller cümlede tüslengen fiil (baş fiil) ifadelegen esas areketten evel vaqıtta olğan (yazıp ketti, yazıp çıqtı) ya da esas areketnen bir vaqıtta olğan areketni añlata: *qollarını sallap yüre.* (bir vaqıtta em qollarını sallay, em yüre)

-araq, -yaraq, -erek affikslerinen yapılğan al fiiller de **-p, -ip, -ip** affikslerinen yapılğan al fiillerniñ manalarını añlatalar, lakiz tilimizde azca qullanılalar.

-madan, -meden, -may, -mey, -mayınca, -meyince, -mazdan, -mezden affiksleri al fiillernin menfiy formasını yapalar. *Server boldurmadan çalışa. Emine küñ doğmazdan (evel) evinden çıqtı.*⁷²

Bu açıklamalardan ve açıklamaların arkasındaki örneklerden de anlaşılacağı üzere küçük farklarla beraber zarf-fiillerin yapı ve kullanımları Kırım Tatar Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde benzerdir. Türkiye Türkçesinde kullanılmayan bazı eklerin kullanılması bu farka örnek gösterilebilir. Zarf-fiiller Kırım Türkçesinde de kendi yardımcı ögelerini yani kendi unsurlarını taşıdıkları zaman zarf-fiil grupları kurarlar.

Dalğalı saçlarını tüzete tüzete qarşıdaki qassanniñ yanına bardı. (5/2 ÖY)

Qadın yigitni başından ayağınace büyük meraqnen süzip çıqtı. (5/4 ÖY)

Onıñ yatqanına baqqanda yaş yigitke beñzey. (8/5 ÖY)

Ardı üzülmey kelebereler. (8/3 ÖY)

⁷² Memetov, s. 119.

İncelememizin kaynağı olan metinden alınan bu örneklerde belirtilen kısımlar zarf-fiil gruplarıdır. Görüldüğü üzere kendi tamlayıcılarını taşıyan bu kelime grupları zarf-fiil gruplarını örneklemektedirler. Zarf-fiilleri oluşturan eklerin farklı olması dışında (-qanda) grubun oluşumu Türkiye Türkçesindeki örneklerle benzerdir.

Sıfatfiil predmetniñ alamenti olğan areketni añlatqan fiil formasıdır. Sıfatfiillerde em fiil em de sıfat hususiyetleri bar. Olar fiile gibi obektli – obeksiz (*oquğan, körgen- obektli; barğan, yürgen- obeksiz*) müsbet ve menfi (*yazğan – müsbet; yazmağan- menfi*) derece (*yazğan, yazılğan, yazışkan, yazdırğan, yuvunğan*) zaman (*yazğan- keçken zaman; yazacaq- gelecek zaman*) manalarını bildireler.⁷³

Sıfatfiiller predmet alametini añlatqanda, sıfatlar kibi türlenmezler, lakin isimleşkende isim kibi türlenirler. Cümlede sıfatfiiller esasen ayırıcı vazifesinde keleler: *Ayılğan söz , atılğan oqtır. (atalar sözü). Nuyar közüne urğan küneş şavlesinden uyandı.*⁷⁴

İkinci paragrafta Kırım Türkçesindeki sıfat-fiillerin bir ismin önünde bulduklarında ek almadıkları ve isim olmadan kullanıldıklarında ek alabilecekleri anlatılmıştır. Aşağıdaki cümleler buna örnek gösterilebilir. Bu durum Türkiye Türkçesindeki kullanım ile aynıdır. Sıfat-fiil grupları da kendi tamlayıcılarını taşıyan sıfat-fiillerin oluşturdukları gruplar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

İnstitütüni yañı bitirgen mütehasıs er saylamay, aqsince onı saylaylar. (6/ 3 ÖY)
O qaysı tarafqa keteceğini bilmey, müsafir.(5/1 ÖY)

İsimfiil iş areketniñ umumiy adı olup, isimlerge ait vaziflerni becergen fiil formasıdır. *Yazmaq, oqumaq, işlemek, yürmek, yzuv, oquv, işlev, körüv, yazış, oquş, yürüş, basış* kibi. İsimfiiller isimge ait olğan obektlilik, obeksizlik ve

⁷³ Memetov, s. 121.

⁷⁴ Memetov, s. 122.

derece bildireler. Yazmaq, *yazılmaq*, *yazdırmaq*, *yazışmaq* kibi. İsimfiiller isimge ait olğan sayı, mülkiyet, keliş affikslerini qabul eteler ve cümlede müpteda, tamamlayıcı, ayırıcı ve haber vazifelerini becereler. *Şahsî fikri olmasa da eroziyanen küreşüvde kimseni diñlemek istemey. Balıq tutmaqniñ da özüne has hususiyetleri bar.*⁷⁵

İsim-fiiller Kırım Tatar Türkçesinde de Türkiye Türkçesindeki eklerle yapılırlar. Ayrıca **-v**, **-uv**, **-üv** ekleryle yapılan isim-fiiller de Kırım Tatar Türkçesinde oldukça sık kullanılır.

İsimfiil fiil negizine **-maq**, **-mek**, **-v**, **-uv**, **-üv** affiksleri qoşuluvinen yapıla: *yaz-*, *yazmaq*, *yazuv*; *kör-*, *körmek*, *körüv*, *taşla-* *taşlav* kibi. Şimdiki Tatar tilinde isimfiil yapıcı **-ş**, **-ış**, **-iş**, **-uş**, **-üş** affiksleri de qullanıla: *oqu-* *oquş*, *bar-* *barış*, ... kibi.⁷⁶

Yañı iş tecrübelerini öğrenüv (107/5 ÖY)

Bu işlerni yapuvda vaqıt ve istek meselesi ayrıca er tuta... (107/7 ÖY)

Kırım Tatar Türkçesinde isim-fiil eklerinin rastgele kullanılmadığı, belli şekil ve anlam bütünlüğünün göz önüne alındığı MEMETOV tarafından şöyle açıklanmıştır:

-maq, **-mek** affikslerinden yapılgan isimfiiller fiilge yaqınlar. Şunıñ için böyle isimfiillerge, şartlı olaraq, fiilniñ infinitiv forması da deyler. **-v**, **uv**, **üv**; **-ş**, **-ış**, **-iş**, **-uş**, **-üş** affikslerinden yapılgan isimfiiller ise isimge yaqın turalar. Şu sebepten **-maq**, **-mek** affiksleri yardımnen yapılgan isimfiiler erine daima **-v**, **-uv**, **-üv**, **-ş**, **-ış**, **-iş**, **-uş**, **-üş** affikslerinden yapılgan isimfiillerni qullanmaq olmaz.⁷⁷

⁷⁵ Memetov, s. 124.

⁷⁶ Memetov, s. 124

⁷⁷ Memetov, s. 125.

Sıfat-fiil, zarf-fiil ve isim-fiil grupları gibi birleşik fiil grupları, edat grupları, bağlama grupları, ünlem grupları, unvan grupları, birleşik isim grupları ve kısaltma gruplarına da Kırım Tatar Türkçesi gramerlerinde yer verilmemiştir.

II. İKİNCİ BÖLÜM

A. İnceleme

I. İsim Tamlamaları

1. Yapıları Bakımından İsim Tamlamaları

1.1. Unsurları Tek Kelimeden Oluşan İsim Tamlamaları

1.1.1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan İsim Tamlamaları

1.1.1.1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Bir çareler etip parayı erine qoyar qurtulırmız,-dep *qızlarınñ yüreğine* azaçıqda olsa umut bağışladı. (145/3 ÖY)

(Bir çareler edip parayı yerine koyar kurtuluruz diyerek kızların yüreğine azıcık da olsa umut bağışladı.)

Aziz ağlamaqtan toқтаğan son, *babasınıñ köküsi*ne burunını, yüzünü sürtip başladı. (160/5 ÖY)

(Aziz ağlamayı bıraktıktan sonra babasının göğsüne burnunu, yüzünü sürmeye başladı.)

<<Oglum, Nusret, *babanıñ vazieti* ağır, tez-tez kel.>> (180/3 ÖY)

(Oğlum, Nusret, babanın durumu ağır, tez tez gel.)

Gizliden bir şey aytmay isteğen adam kibi, *parmaqlarınıñ üstüne* koterildi. (189/1 ÖY)

(Gizlice bir şey söylemek isteyen adam gibi, parmaklarının üzerine yükseldi.)

Sonu, al bunları da zuv, eşitesin mi **maşinanın sesini**, seni çağırılar. (132/3 ÖY)
(Sonrası, al bunları da yürü, duyuyor musun arabanın sesini, seni çağırıyorlar.)

Birazdan soñ bala toysa kerek **anasının yaqasını** bıraqtı, erge tüşmek istep çabaladı, lakin Nadire onı daa da kaviy tutmağa tırıştı. (159/2 ÖY)
(Biraz sonra, çocuk doymuş olsa gerek, annesinin yakasını bıraktı, yere inmek isteyerek çabaladı ama Nadire onu daha sıkı tutmaya çalıştı.)

Adam **manlayının terini** sürtti. (7/4 ÖY)
(Adam alnının terini sildi.)

Yani **odanın ortasına** raskladuşka qoyuldu. (8/5 ÖY)
(Yani odanın ortasına yatak koyuldu.)

Adamlar **direktörün odasından** çıqqanda endi iş vaqtı niaesine etken edi. (179/3 ÖY)
(Adamlar müdürün odasından çıktığında mesai saati bitmişti.)

Kölmegenin yaqasını tüzetti. (5/2 ÖY)
(Gömleğinin yakasını düzeltti.)

Elleri tolu olganı için qapını yavaştan, **ayaqqabının ucunen** qaqtı. (139/7 ÖY)
(Elleri dolu olduğu için kapıya yavaşça, ayakkabısının ucuyla vurdu.)

O da toqtalıp **yiğidin közlerine** baqmaga tırıştı. (60/6 ÖY)
(O da durup yiğidin gözlerine bakmaya çalıştı.)

1.1.1.2. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Birazdan soñ saglıqlaşıp Ferat **şeer merkezine**, Nusret ise özünün evine dogru ketti. (36/12 ÖY)

(Biraz sonra vedalaşarak Ferhat şehir merkezine, Nusret ise kendi evine doğru gitti.)

Küçük pencereden tüşken **ay yarığı** odanın içini bayağı yarlıkata. (42/2 ÖY)

(Küçük penceren düşen ay ışığı odanın içini bayağı aydınlatıyor.)

Nadire ise yiğitke arçasını çevirgen alda beyaz çulnen **raflar üstünde** sıra-sıra turgan plastinkaların tozunı sürtmekte. (48/1 ÖY)

(Nadire ise yiğide arkası dönük halde, raflar üstünde sıra sıra duran plakların tozunu beyaz bezle silmekte.)

Qarını **bel kemiğine** yapışqan kibi körüne. (9/1 ÖY)

(Karnı bel kemiğine yapışmış gibi görünüyor.)

Aydı Nusret, **tüşünce deryasına** dalaberme- dedi Ferat. (55/2 ÖY)

(Haydi Nusret, düşünce deryasına daliverme, dedi Ferhat.)

Yiğitler bizge **İran cempirleri** kelgen, bazara barıp olarnı fiyatlarını tayin etip –sol elinin eniñi koterip baktı saat da üç olgan akşamgace olarnı tükanlarga çıkarmaq kerek plan meselemiz çok uymay. (40/4 ÖY)

(Yiğitler, bize İran cempirleri gelmiş, pazara gidip onların fiyatlarını belirleyip – sol elini kaldırıp saatine baktı- saat de üç olmuş, akşama kadar onları dükkanlara çıkarmamız gerek, plan meselemiz çok uymuyor.)

Kimge angı tükanga ne qadar mal bermek kerek olsa episini **plan mucibi**... (38/11 ÖY)

(Kime, hangi dükkana ne kadar mal vermek gerekirse, hepsini plan dahilinde...)

Biraz büyükleri kenardaki yağmur suvunen şişelgen terekni qaqmaga, özlerinden küçükçe balaların üstüne, yaqalarını arasından enselerine **yagmur suvı** tüşürmeğe tırışalar. (52/2 ÖY)

(Biraz büyükleri, kenardaki yağmur suyuyla şişen direği silkelemeye, kendilerinden daha küçük çocukların üstüne, yakalarının arasından enselerine yağmur suyu düşürmeye çalışıyorlar.)

Yol boyu Veladienen Sabohatqa Nadire yarı gecede onı nasıl uyattığını, ne yapmasını bilmey şaşmalaganını, sonra hastanı ekimğe köstermek için <<acele yardım>> maşinasını çağirtqanı ve kelgen ekim onı tez-tez loqsahaneğe alıp ketkeni aqqında küle-küle ikyae etse de yüreğiniñ bir köşesinde peyda olgan,bala vaqıtsız dogdı, bu nasıl olur eken degen qorqu oñı ezietlemekte edi. (152/4 ÖY)

(Yol boyu Veladi ve Sabohat'e, Nadire'nin onu gece yarısı nasıl uyandırdığını, ne yapacağını bilmeden şaşırdığını, sonra hastayı hekime göstermek için acil yardım aracını çağırdığını ve gelen hekimin onu çabucak doğumhaneye alıp gittiğini gülerik anlatsa da yüreğinin bir köşesinde ortaya çıkan 'bebek erken doğdu, bu nasıl olur' diyen korku ona acı vermekteydi.)

O terenden **köküs kafesini** toldurıp nefes aldı. (45/1 ÖY)

(O derinden göğüs kafesini doldurarak nefes aldı.)

O alıbastornen pek ustalıqnen yapılsa da **yılan izi** kibi sızıqlarnen yaraştılğan edi. (30/10 ÖY)

(O mala ile ustalıkla yapılsa da yılan izi gibi çiziklerle süslenmişti.)

İşten soñ körüşken yiğitler biri-birinden al-hatır soraşqan son aqşamlıq aşamaq için **suv boyundaki** kafeğe kirdiler. (27/8 ÖY)

(İşten sonra görüşen yiğitler birbirlerine hal hatır sorduktan sonra akşam yemeği yemek için su boyundaki kafeye girdiler.)

O **tavus quşuna** benzey. (34/5 ÖY)

(O tavus kuşuna benziyor.)

Dostuñıznen **yılbaş bayramını**... (128/3 ÖY)

(Dostunuzla yılbaşı bayramını...)

Şimdi ana, mına şimdi mından qaytqanda olarga acele teleğramma yollarım, dedi **göñül hoşlugmen**. (153/4 ÖY)

(Şimdi ana, işte şimdi buradan çıkınca onlara acele telgraf yollarım, ded, gönül hoşluğuyla.)

Yaş mütehassısınñ **Çölebad şeerinde** çalışıp başlaganıña bir aydan ziyade vaqıt keçti. (20/5 ÖY)

(Genç mütehassısın Çölebad şehrinde çalışmaya başlamasının üzerinden bir aydan fazla vaqıt geçmişti.)

Duman içinde dolana, nelerdir yapmaq istey. (169/2 ÖY)

(Duman içinde dolaşıyor, neler neler yapmak istiyor.)

Şimdi **qurucılık işi** yahşi genişledi.. (17/6 ÖY)

(Şimdi kurucılık işi iyice genişledi.)

Bir daa olarnı ömürlük raatsızlamaycaqlarına söz berip, **qaranlıq içine** gayıp olup ketken ediler. (138/1 ÖY)

(Bir daha onları ömür boyu rahatsız etmeyeceklerine söz verip karanlığın içinde kaybolup gittiler.)

Yok, Nadire endi olarga yardım etmek istemey, böyle adamlarga iş kesken dostu, **ömür arqadaşı** Nusret kibi çalışmaga arzu ete. (188/4 ÖY)

(Yok, Nadire şimdi onlara yardım etmek istemiyor, böyle adamlara iş yapan dostu, hayat arkadaşı Nusret gibi çalışmayı istiyor.)

Nusret de Ahmacan da **teşkerüv işini** acele başlaycaqlarını bildirdiler. (184/2 ÖY)

(Nusret de Ahmacan da denetleme işine acele başlayacaklarını bildirdiler.)

Birden *ayaqqabı tübü*nde nedir kısırdap, singan, ufangan kibi oldı. (182/1 ÖY)

(Birden ayağının dibinde bir şey kırılıp, parçalanıp, ufanır gibi oldu.)

O Nusretni işe ketkende *yol içinde* rastketirdi. (174/2 ÖY)

(O, Nusret'e işe giderken yol üstünde rast geldi.)

Burum içinden bir dane <<karakum>> şokoladı alıp Nadireğe qaptırdı. (140/6 ÖY)

(Paket içinden bir tane <<karakum>> çikolatası alıp Nadire'ye verdi.)

*Divar tübü*ne çekilip yattı. (143/12 ÖY)

(Duvar dibine çekilip yattı.)

Olar Nadire olgan odaga dogrulsalar, Seyyare ekim değil mi sana *işaret parmagımı* sallay, mümkün değil, dep taşlay. (154/2 ÖY)

(Onlar Nadire'nin olduğu odaya yönelseler, Seyyare –doktor değil mi sana- işaret parmağını sallıyor, mümkün değil diyerek uyarıyordu.)

Nadirenen söyleşip oturdu, *laf arasında* onu tenbielemeğe de unutmadı. (163/4 ÖY)

(Nadire ile konuştu, laf arasında onu tembihlemeyi de unutmadı.)

Tikilgen urba ayaqqap, çeşit basmalar, *çamaşır sabunu*... (21/3 ÖY)

(Dikilmiş elbise, ayakkabı, çeşitli basmalar, çamaşır sabunu...)

Bu ise benim Ruminiya garniturım, yanı buzdolabım, sıra-sıra odalarım, <<rus dülberi>> kilimim, bütün baylığım, ayatım,-dep onu mukaytlıqnen *oda içinde* aylandırdı. (137/2 ÖY)

(Bu ise benim Romanya tarzı mobilyam, yeni buzdolabım, sıra sıra odalarım, <<Rus güzeli>> kilimim, bütün zenginliğim, hayatım, diyerek onu sımsıkı tutarak oda içinde döndürdü.)

Özümüzde *incener vazifesinde* çalışa. (10/1 ÖY)

(Bizde mühendis görevinde çalışıyor.)

O dogru lakin andan ketken qadınıñı alıp *Zerafşah şeerine* çalışmaga ketken. (28/11 ÖY)

(O doğru ama ordan gitmiş, kadınıñı alıp Zerafşah şehrine çalışmaya gitmiş.)

İnsan hayatında ne qadar bahtlı yıllar. (111/1 ÖY)

(İnsan hayatında ne kadar bahtlı yıllar.)

1.1.2. Tamlayanı Zamir Olan İsim Tamlamaları

1.1.2.1. Tamlayanı Şahıs Zamiri Olan İsim Tamlamaları

1.1.2.1.1. Tamlayanı 1. Teklik Kişi Zamiri Olan Tamlamalar

Bu ise *menim oglum*. (188/2 ÖY)

(Bu ise benim oğlum.)

Menim fikirime qoşulganlarga ellerini kotermekni teklif etem. (178/2 ÖY)

(Benim fikrime katılanlara ellerini kaldırmalarını teklif ediyorum.)

Bütün bela *menim cailliğim*de, oqup olamaganımda olsa kerek. (142/4 ÖY)

(Bütün bela benim benim cahilliğimde, okumamış olmamda olsa gerek.)

Menim adım Asan. (9/5 ÖY)

(Benim adım Hasan.)

Menim anlaganıma köre siz de bir adiy yiğit değılsiñiz. (9/4 ÖY)

(Benim anladığıma göre siz de sıradan bir genç değılsiniz.)

Buninnen dostlarına ayt telefon etip **menim başım**nı kütmesinler demek bunıñ ögini almaq istey idi. (23/1 ÖY)

(Bunu yaparak, dostlarına söyle telefon açıp benim başımı ağrıtmaları demek, bunu önünü almak istiyordu.)

Bu **menim oglum**. (10/1 ÖY)

(Bu benim oğlum.)

Bağışlañız, şimdi **menim vaqıtım** yoq, bugünden itibaren işiñiz olsa bu yigitnen anlaşa bilesiñiz. –dedi qadınga Nusretni kösterdi. (20/3 ÖY)

(Bağışlayınız, şimdi benim vaktim yok, bugünden itibaren işiniz olursa bu yiğitle görüşebilirsiniz, dedi; kadına Nusret'i gösterdi.)

Menim sesimi kesmek istediler>>dedi. (41/4 ÖY)

(Benim sesimi kesmek istediler, dedi.)

O vaqıtlarda **menim ümüdüm** esaslı edi. (98/2 ÖY)

(O zamanlar benim ümidim güçlü idi.)

1.1.2.1.2. Tamlayanı 2. Teklik Kişi Zamiri Olan Tamlamalar

Episini **seniñ qadıñıñ** yaptı. (175/9 ÖY)

(Hepsini senin kadının yaptı.)

Yoq, yanlış aytam, bularga **seniñ sevgiñ** de qoşula. (142/1 ÖY)

(Yok, yanlış söylüyorum, bunlara senin sevgin de ekleniyor.)

Seniñ haberiñ yoq idimi men de mında çalışam. (22/8 ÖY)

(Senin haberin yok muydu, ben de burada çalışıyorum.)

Öyle aytasıñ ki *seniñ sözlerini* eşitken adam Mustafa bütün vaqıt içip yüre belleycek.
(132/10 ÖY)

(Öyle konuşuyorsun ki senin sizlerini duyan adam, Mustafa sürekli içiyor zannedecek.)

1.1.2.1.3. Tamlayanı 3. Teklik Kişi Zamiri Olan İsim Tamlamaları

Nusretke taacıplenip baqtı, soñ elini *oniñ cebine* soqtı ve andan anahtar çıqardı.
(140/2 ÖY)

(Nusret'e şaşkınca baktı, sonra elini onun cebine soktu ve ordan anahtar çıkardı.)

Lakin Nadire *oniñ qadını* olarak bu sözni aytıp olur eken mi? (185/4 ÖY)

(Lakin, Nadire, onun kadını olarak bu sözü söyleyebilir mi?)

Eğer biraz teneffüs olsa *oniñ canı* sıqıla o yaq-bu yaqqa özü telefon etip başlay.
(23/1 ÖY)

(Eğer biraz ara olsa onun canı sıkılıyor, o yana bu yana kendisi telefon etmeye başlıyor.)

O da malşnas dep qoştı *oniñ sözüne* Askaralı Amanoviç. (19/4 ÖY)

(O da pazarlamacı diye katıldı onun sözüne Askaralı Amanoviç.)

Nusret barıp *oniñ quçağından* balanı alıp ağaç krovat içine koydı. (160/1 ÖY)

(Nusret gidip onun kucağından çocuğu alarak ağaç beşik içine koydu.)

Nadire başta *oniñ sözlerine* işanmaycak kibi oldı. (162/4 ÖY)

(Nadire başta onun sözüne inanmayacak gibi oldu.)

Nadire *oniñ sözünü* tasdıklar kibi, başını salladı. (163/8 ÖY)

(Nadire onun sözünü onaylar gibi başını salladı.)

Oniñ sesi indi bir tamam başqa idi. (22/6 ÖY)

(Onun sesi şimdi tamamen başkaydı.)

Askaralını qıdırıp, **oniñ artı**ndan çapqalap yüreler. (21/2 ÖY)

(Askaralı'nın peşinden gidip, arksaından çabuk çabuk yürüyorlar.)

Yiğit raskladuşkanı erleştirgen soñ **oniñ üstüne** oturdı. (8/6 ÖY)

(Yiğit yatağı yerleşitirdikten sonra onun üstüne oturdu.)

Zaten bu enstitütqa kirmek **oniñ aqlına** kelmeğen bile edi. (11/5 ÖY)

(Zaten bu enstitüye girmek onun aklına bile gelmemişti.)

Oniñ kelüvinen kimniñdir burun tozunu qaçmaq istegenlerni Nusret begenmedi.

(19/1 ÖY)

(Onun gelişyle birilerinin burnunun tozunu kaldırmak istemelerini Nusret begenmedi.)

Uzanıp **oniñ parçalarını** eline aldı, diqqatnen baqtı. (182/1 ÖY)

(Uzanıp onun parçalarını eline aldı, dikkatle baktı.)

Lakin yanılğan edi, **oniñ ketüvinen** belalar artqan olsalar, arttılar, lakin eksilmediler.

(185/3 ÖY)

(Ama yanılıyordu, onun gidişyle belalar artmaya arttılar ama eksilmediler.)

Çünkü **oniñ vazieti** tez-tez deñişip turmaqta edi. (181/5 ÖY)

(Çünkü onun vaziyeti değışip duruyordu.)

Ekimler de endi **oniñ sağlığına** eminlik bildirdiler. (181/5 ÖY)

(Hekimler de şimdi onun sağlığının iyi olduğunu söylediler.)

Bütün bu şeyler keçti, **oniñ işleri** yoluna mindi. (185/3 ÖY)

(Bütün bu şeyler geçti, onun işleri yoluna girdi.)

Lakin bu zamanda kimdir **onun omuzundan** bastı, erine oturmaya mecbur etti. (178/1 ÖY)

(Lakin o zaman birisi onun omzuna bastı, onu yerine oturttu.)

Özünü büyük ayat imtihanı altında is etmekte, çünkü yarınki küň **onun ayatında** çok deňişmeler yapa bile. (182/2 ÖY)

(Kendini büyük hayat sınavında gibi hissediyor, çünkü yarın, onun hayatında çok değişiklik yapabilir.)

Onun işine keder etip er nasıl yolların olsa da dostları arasında işte saygısını eksiltmeğe tırışқан edi. (173/3 ÖY)

(Onun işine zorluk çıkarıp, birtakım yollarla dostları arasında onun işteki saygınlığını eksiltmeye çalışıyordu.)

Kamilevanın işi temelinden teşkerilgen soň Nadire de Svetlana da **onun qolunda** oyuncağa çevirilgenlerini, qolaylıqnen, Nusretke bildirmeden, qurtulmaq isteğenleri külünçli bir hayal olğanına qattı emin oldılar. (184/4 ÖY)

(Kamileva'nın işi tamamen denetlendikten sonra, Nadire de Svetlana da onun elinde oyuncağa döndüklerinin, kolayca Nusret'in haberi olmadan kurtulmak istediklerinin gülünç bir hayal olduğuna emin oldular.)

Eki küniñ birinde dostlarnen kelip, **onun kassasına** dala edi. (175/11 ÖY)

(İki günün birinde dostlarıyla gelip onun kasasına dalıyordu.)

Arqadaşlar, bizler bugün yaş bir kommünistimizniñ taliyini qolaylıqnen, pek kolay çezmektemiz, **onun ayatını** eksan etmektemiz. (178/3 ÖY)

(Arkadaşlar, bizler bugün genç bir komünistimizin talihini kolayca, çok kolay çiziyoruz, onun hayatını yıkıyoruz.)

Nusret qadınıniñ ellerinden tutıp yavaştan **oniñ yanında** oturdu. (156/6 ÖY)

(Nusret kadının ellerinden tutup yavaşça onun yanına oturdu.)

Barıp **oniñ ayaqlarına** sarıla, bagıra,aglay. (148/6 ÖY)

(Varıp onun ayaklarına sarılıyor, bağırıyor, ağlıyor.)

Em o otpuska yalıñız sana değıl de, balaga da, **oniñ saglıgı** içün de gerekli. (143/10 ÖY)

(Hem o izin sadece sana değıl, bebeğıe de, onun sağılıgına da gerekli.)

Oniñ gönlünü almaga tırıştı. (143/5 ÖY)

(Onun gönlünü almaya çalıştı.)

Oniñ keyfi olsun-olmasın ellerini koterip qıçıra, şamatalay, quçağına alğaninen Nusretniñ boynuna sarıla, babasını pek sagınganını bildirmeğıe tırışqan kibi, **oniñ yüzünü** tombul elçiklerinen sıypay. (158/4 ÖY)

(Onun keyfi olsun ya da olmasın, ellerini kaldırıp bağırıyor, şımarıyor, kucağına aldığında Nusret'in boynuna sarılıyor, babasını çok özlediğini anlatır gibi onun yüzünü tombul elleriyle okşuyor.)

Endi barıp bir kenarda oturayım dep, artına çevirilğende kievi Nusretni ve **oniñ dostlarını** körip, bala kibi quvandı. (153/1 ÖY)

(Şimdi gidip bir kenarda oturayım diyerek arkasına döndüğünde damadı Nusreti ve onun dostlarını görüp çocuk gibi sevindi.)

Uzanıp **oniñ saçlarını** sıypadı: (13/1 ÖY)

(Uzanıp onun saçlarını okşadı.)

Oniñ vazieti nevbetçi qadınga tesir etmey qalmadı. (7/4 ÖY)

(Onun durumu nöbetçi kadını etkilemedi değıl.)

Oniñ sesinden ep bir sizden qorqan adam yoq degen mananı anlamaq mümkün idi.

(23/3 ÖY)

(Onun sesinden ‘sizin hiçbirinizden korkan adam yok’ diyen manayı anlamak mümkündür.)

Bir kün Nusret odada kimse olmaganda **oniñ yanına** barıp sımarişlar jurnalını bermesini rica etti. (24/12 ÖY)

(Bir gün odada kimse yokken Nusret onun yanına gidip sipariş dosyasını vermesini rica etti.)

Lakin **oniñ göñülünde** nasıldır bir hoşnutsızlıq olğanı gizlese de baqışından körünip tura idi. (19/2 ÖY)

(Lakin onun gönlünde bir hoşnutsuzluk olduğu, gizlese de, bakışından anlaşılıyordu.)

Nusret **oniñ sözünü** tasdik eter kibi başını salladı. (10/4 ÖY)

(Nusret onun sözünü onaylar gibi başını salladı.)

Susqan alda **oniñ areketlerine** baqıp turdı. (8/6 ÖY)

(Suskun halde onun hareketlerine bakıp durdu.)

Lakin **oniñ davuşı** yorgun edi. (8/3 ÖY)

(Lakin onun duruşu yorgundu.)

Özüñ de direktor çağırtsa şorbacıñdan çoq artta qalmaysıñ qanatlanıp uçasıñ dedi **oniñ yanındaki** Veladie Seydametova. (24/1 ÖY)

(Kendini de müdür çağırtsa patronundan çok artta kalmıyorsun, kanatlanıp uçuyorsun dedi onun yanındaki Veladie Seydametova.)

Çünkü **oniñ da yüreğinde** başqa duygular dolana. (55/1 ÖY)

(Çünkü onun da yüreğinde başka duygular dolanıyor.)

<< Bu yiğit belki **oniñ nişanlısıdır**. (49/2 ÖY)

(Bu yiğit belki onun nişanlısıdır.)

Oniñ üstünde özünden yolagı olgan kok kostüm ve şu tüste plaşı. (52/6 ÖY)

(Onun üstünde kendinden çizgileri olan

Bundan da başqa, içmese altın kibi oğlan, ah **oniñ içkisi**. (132/7 ÖY)

(Bundan başqa, içmese altın kibi oğlan, ah onun içkisi.)

Nusret ise **oniñ canı** ağırdı belledi. (130/5 ÖY)

(Nusret ise onun canı yandı zannetti.)

Nusret **oniñ başından** quçaklap, saçlarından öpti. (129/11 ÖY)

(Nusret onun başından kucaklayarak saçlarından öptü.)

Yanağı Nadireniñ yanagına, dudakları **oniñ dudaklarına** toqungan soñ qızniñ sesi-solugı çıqmadı. (126/6 ÖY)

(Yanağı Nadire'nin yanağına, dudakları onun dudaklarına dokunduktan sonra kızın sesi soluğu çıkmadı.)

Oniñ fikrini Veladieniñ sesi böldi. (26/6 ÖY)

(Onun düşüncesini Veladie'nin sesi böldü.)

Nusret **oniñ aqaymen** tanış oldı. (27/1 ÖY)

(Nusret onun kocasıyla tanıştı.)

Endi pensiya yaşına yaqınlasa da bütün bir brigadanın mesulieti **oniñ boynunda**. (46/4 ÖY)

(Şimdi emeklilik yaşına yaqlaşsa da bütün bir evin sorumluluğu onun üstünde.)

Umumen **onuñ tabiatı** da küz avası kibi tez-tez deñişip tura. (49/2 ÖY)

(Genellikle onun tabiatı da güz havası gibi sık sık değışip duruyor.)

Olarını biri Nusretniñ tanışı Nadire ikinci ise **onuñ dostu** olsa kerek raatlıq bağçasında Nadirenen beraber kezingen qız edi. (54/2 ÖY)

(Onlardan biri Nusret'in tanışı Nadire ikinci ise onun dostu olsa gerek (ki) rahatlık bahçesinde Nadire le gezinen kızdı.)

Lakin benim değıl de benimnen bir odada yaşagan Kostroma şeerine çalışmaga ketken Pipin Enver dey edik de **onuñ dostu** edi. (28/13 ÖY)

(Lakin benim değıl de benimle aynı odada yaşayan Kosroma şehrine çalışmaya giden Pipin Enver dediğimizin dostuydu.)

Onuñ yüreğinde büyük serbestlik, inatlıq bar. (34/5 ÖY)

(Onun yüreğinde büyük serbestlik inatlık var.)

Nusret **onuñ omuzından** tuttı: (60/15 ÖY)

(Nusret onun omzundan tuttu.)

Onuñ yüzü raqının tesirinden mi yoqsa açuvından mı qıp-qırmızı edi. (124/5 ÖY)

(Onun yüzü rakının etkisinden mi yoksa öfkesinden mi kıpkırmızıydı.)

Sen yuqla balam, raatsızlanma, men **onuñ ilacını** bilem. (109/5 ÖY)

(Sen uyu yavrucuğum, rahatsız olma, ben onun ilacını biliyorum.)

Onuñ arzuları endi ömürge keçip başladılar. (100/1 ÖY)

(Onun istekleri şimdi hayata geçmeye başladılar.)

Onuñ yardımını Sayde inistitutqa kire, quvana. (114/4 ÖY)

(Onun yardımıyla Sayde enstitüye giriyor, seviniyor.)

1.1.2.1.4. Tamlayanı 1. Çokluk Kişi Zamiri Olan Tamlamalar

Demek **bizim şeerde** müsafirsñiz... (5/5 ÖY)

(Demek bizim şehrimizde misafirsiniz.)

Yanılmaganım, men de öyle **bizim halqtandırsıñız** dep aylagan edim. (10/3 ÖY)

(Yanılmıyorum, ben de bizim halkımızdandırsınız diye düşünmüştüm.)

Doğru aytasıñ, **bizim direktorımız** başsız adam degil, kimler çalışqanını ve kimler baş kütkenini yahşi bile. (24/5 ÖY)

(Doğru söylüyorsun, bizim müdürümüz kafasız adam degil, kimlerin çalıştığını ve kimlerin baş ağrıttığını iyi biliyor.)

Bu soqaqñıñ yarısından ziyadesi **bizim halqtan**. (60/1 ÖY)

(Bu sokağın yarısından fazlası bizim halktan.)

Lakin **bizim saamız** başqa türlü. (59/1 ÖY)

(Lakin bizim saamız başka türlü.)

Endi sizni bu erli saymaq mümkün, lakin **bizim taraflarga** birinci kere kelmektesıñiz galiba. (59/12 ÖY)

(Şimdi sizi buralı saymak mümkün, lakin bizim taraflara ilk defa geliyorsunuz galiba.)

Bilesin mi **bizim Leylek** kayda ketken? (28/9 ÖY)

(Biliyor musun bizim Leylek nerede?)

Eğer tişñiz ağırısa **bizim poliklinik**aga kele bilesiniz, - o Nusretnin yüzüne diqqatnen baktı. (57/7 ÖY)

(Eğer dişñiz ağırısa bizim polikliniğe gelebilirsiniz, - o Nusret'in yüzüne dikkatle baktı.)

Bizim zorlaganımıznen iş bitmez,- soñ Nadireğe: (56/9 ÖY)

(Bizim zorlamamızla iş bitmez, - sonra Nadire'ye:)

Marat beşinci mi altıncı mı doğrusını bilmeyim, umumen mektepte oqugan vaqıtta babası beş balanı bıraqup (***bizim dostumuz*** en büyükleri edi) bir qadını alıp qaçqan. (31/5 ÖY)

(Marat beşinci mi altıncı mı -doğrusu bilmiyorum- okulda okuduğu zaman, babası beşçocuğu bırakıp (bizimki en büyükleriydi) bir kadını alıp kaçmış.)

Bizim işimiz ise şimdi senin için en havflı sayılğan adamnı- Nusretni çaresini tapıp bir erğe yollamaqtan ibaret. (173/4 ÖY)

(Bizim işimizse senin için en korkulu sayılan adamı, Nusret'i, çaresini bulup bir yere yollamaktan ibaret.)

1.1.2.1.5. Tamlayanı 2. Çokluk Kişi Zamiri Olan Tamlamalar

Veladie Seydametova o da ***siziñ mütehassıslığınız*** boyunca malşnas –dep sağ tarafqı stol başında oturgan dülber qadınını kösterdi. (19/2 ÖY)

(Veladie Seydametova o da sizin mütehassıslığınız boyunca pazarlamacı diyerek sağ tarafta masa başında oturan güzel kadını gösterdi.)

Men de ***siziñ meseleñiz*** için kirğen edim,-dedi ona. (172/3 ÖY)

(Ben de sizin meseleniz için girmiştim, dedi ona.)

Yani olarnıñ arasında olğan anlaşılmanazlıqını aydınlatmaq için ***siziñ tükannı*** teftiş yapmak kerek eken. (172/9 ÖY)

(Yani onların arasında olan anlaşmazlığı aydınlatmak için sizin dükkanı denetlemek gerek.)

Bu iş ise ***siziñ areketiniz***ğe bağılı, dedi. (153/4 ÖY)

(Bu iş ise sizin hareketinize bağılı.)

Men *siziñ yaşınız*da iken de taş üstünde bile puf töşekte yatqan kibi yuqlay edim.

(8/9 ÖY)

(Ben sizin yaşınızdayken taş üstünde bile yumuşak döşekte yatar gibi uyurdum.)

Siziñ dostunuz, Ferat. (61/9 ÖY)

(Sizin dostunuz Ferhat.)

Men *siziñ aytqanıñız*nı añlamagan ekenim. (60/8 ÖY)

(Ben sizin söylediklerinizi anlamıyorum.)

*Siziñ terazeñiz*de olarnıñ biri kökte olsa diğeri erde... (37/3 ÖY)

(Sizin terazinizde onların biri gökte olsa diğeri yerde...)

Aysa bizim en yahşı adamlarımız Hatice Kamilevanı, Ülkerni, Ahmad akanı ümet

taktasından alıp taşılayıq, olarnın erine *siziñ <<yıldızlarını>>*nı qoyayıq... (38/6 ÖY)

(Oysa bizim en iyi adamlarımızı, Hatice Kamileva'yı, Ülker'i, Ahmet Ağa'yı hürmet tahtasından alıp atalım, yerine sizin yıldızlarınızı koyalım.)

1.1.2.1.6. Tamlayanı 3. Çokluk Kişi Zamiri Olan Tamlamalar

Olarnıñ ikisi dost olmasalar da yakın tanış idiler. (22/9 ÖY)

(Onların ikisi dost olmasalar da yakın tanıştılar.)

Nusret *olarnıñ laqırdısına* qoşulmadı. (24/8 ÖY)

(Nusret onların konuştukarına katılmadı.)

Davuşlar ep *olarnıñ odasına* yakınlaşmaqta ediler. (182/3 ÖY)

(Sesler onların odalarına yaklaşmaktaydı.)

Bütün şeer olmasa da *olarnıñ maalles*i bayaqı vaqıt olganından yolda-izde adam

patta-satta peyda ola. (182/2 ÖY)

(Bütün şehir olmasa da onların mahallesinde - vaqıt bayağı geç olduğu için- yolda izde çok seyrek adam vardı.)

Oların qaravulu şey yaqtıracaq qart değil. (183/13 ÖY)
(Onların bekçisi bir şey yaktıracaq adam değil.)

Oların yanına Nusretnin özü çapıp keldi. (183/1 ÖY)
(Onların yanına Nusret kendisi koşup geldi.)

Revide apte de çok vaqıt ***olarının evinde*** ola. (157/5 ÖY)
(Revide abla da çoğu zaman onların evinde oluyor.)

Sonu da başlanışı kibi neticelense, idarede birincilik ***olarının qolunda*** olacaq. (149/2 ÖY)
(Sonu da başı gibi neticelenirse idarede birincilik onların elinde olacak.)

Osman aga torunu olganını ve Nusretnin yañı kvartira alganını eşitkeninen deral ***olarının şeylerini*** avtomaşınaga yüklep Çölebatqa yol aldı. (154/3 ÖY)
(Osman Ağa torununun olduğunu ve Nusret'in yeni ev aldığını işitince derhal onlarınşeyalarını otobüse yükleyip Çölebad'a yola çıktı.)

Nadireni qarşılmaq için, ***olarının evlerine*** bugün yakın dostları keldiler. (154/2 ÖY)
(Nadire'yi qarşılmaq için onların evine bugün yakın dostları geldiler.)

Oların birisi mana belli, lakin ekincisi ana-babalarımızdan başqa daa kim olmaq mümkün? (156/8 ÖY)
(Onların birisi benim için belli ama ikincisinin ana-babalarımızdan başqa kim olması mümkün?)

Qısqaşı bütün yaş ana-babalarda olğanı kibi Aziz **olarıñ eğlencesine** çevirildi.
(157/4 ÖY)

(Kısacası bütün genç anne babalarda olduğu gibi Aziz onların eğlencesine dönüştü.)

Soñra ise **olarıñ azbarlarından** çıqqan <<acele yardım>> maşinası tan sukünetini bozaraq yıldırım çabıqlığınen şeer loksahanesine aşırmaqta edi. (149/1 ÖY)

(Sonra ise onların bahçelerinden çıkan <<acil yardım arabası>> tan sessizliğini bozarak yıldırım çabukluğuyla şehir doğumhanesine gitmekteydi.)

Olarıñ yanına barıp ne için böyle işnen meşgulsünüz dep soragan vaqıtım da oldı.
(11/1 ÖY)

(Onların yanına gidip neden böyle bir işle meşgulsünüz diye soracak vaqıtım de oldı.)

Çoq keçmeden qadın kelip **olarıñ ekisini** de özünen beraber alıp ketti. (7/9 ÖY)
(Çok geçmeden kadın gelip onların ikisini de kendisiyle beraner alıp gitti.)

Atta toylarına az vaqıt qalganda, küñlernin birinde, keç vaqıt öz soqaqlarında **olarıñ öğüne** umut etmeden üç oğlan çıqtı. (137/4 ÖY)

(Hatta düğünlerine az vaqıt kala, günlerin birinde, geç vakitte kendi sokaklarında onların önüne ansızın üç oğlan çıktı.)

Olarıñ sınıfına <<cıyma komanda >> dey turganlar. (12/1 ÖY)
(Onların sınıfına <<seçme grup>> derler.)

Üyleden soñ o, işten aman taptı degence, tükanlarını dolanmaga **olarıñ işlerinen** tanış olmaga tırışa. (21/3 ÖY)

(Öğleden sonra o, işten fırsat blunca, dükkanları dolanmaya, onların işlerini anlamaya çalışıyor.)

Olarıñ artından Feratnen Seyyare de turdılar. (57/1 ÖY)

(Onların ardından Ferhat ve Seyyare kalktılar.)

Olarnıñ biri Nusretnin tanışı Nadire ikinci ise onun dostu olsa gerek raatlq bağçasında Nadirenen beraber kezingen qız edi. (54/2 ÖY)

(Onlardan biri Nusret'in tanışı Nadire ikinci ise onun dostu olsa gerek (ki) rahatlık bahçesinde Nadire le gezinen kızdı.)

Siziñ terazeñizde ***olarnıñ biri*** kökte olsa diğeri erde... (37/3 ÖY)

(Sizin terazinizde onların bir gökte olsa diğeri yerde...)

Aysa bizim en yahşı adamlarımız Hatice Kamilevanı, Ülkerni, Ahmad akanı ürmet taktasından alıp taşlayıq, ***olarnıñ erine*** siziñ <<yıldızlarını>>nı qoyayıq. (8/6 ÖY)

(Oysa bizim en iyi adamlarımızı, Hatice Kamileva'yı, Ülker'i, Ahmet Ağa'yı hürmet tahtasından alıp atalım, yerine sizin yıldızlarınızı koyalım.)

Olarnıñ yüzlerine kümüş gibi beyaz serin suv tamçıları kelip urula. (51/2 ÖY)

(Onların yüzlerine gümüş gibi beyaz serin su damlacıkları geliip vuruluyor.)

Olarnıñ üstlerinde paltoçıqları, ayaqlarında pötükleri. (52/2 ÖY)

(Onların üstlerinde paltoları, ayaklarında pabuçları.)

Şimdi ***olarnıñ qaysı*** biri yüzge etmeğen eken? (44/3 ÖY)

(Şimdi onların hangi biri yüze yetmiyor?)

Nusret ***olarnıñ artından*** baqtı, elbet değen manada başını salladı. (33/1 ÖY)

(Nusret onların ardından baktı, elbette diyen anlamda başını salladı.)

Aradan bi ay vaqt keçer-keçmez ***olarnıñ toyu*** oldı. (129/2 ÖY)

(Aradan bir ay vaqt geçer geçmez onların düğünü oldu.)

Olarını keyflengenini seyir etken qartana ve qartbabalarınıñ sevinçi de torunçıklarıninkinden az olmay. (51/2 ÖY)

(Onların keyiflendiğini seyreden büyükanne ve büyükbabalarının sevinci de toruncuklarıninkinden az değil.)

1.1.2.2. Tamlayanı İşaret Zamiri Olan İsim Tamlamaları

Yiğitler bizge İran cempirleri kelğen, bazan da barıp ***olarınıñ fiyatlarını*** tayin etip – sol eliniñ eniñi koterip baqtı saat da üç olgan aqşamgace olarnı tükanlarga çıqarmaq kerek plan meselemiz çoq uymay. (40/4 ÖY)

(Yiğitler, bize İran cempirleri gelmiş, pazara gidip onların fiyatlarını belirleyip – sol elini kaldırıp saatine baktı- saat de üç olmuş, akşama kadar onları dükkanlara çıkarmamız gerek, plan meselemiz çok uymuyor.)

Mına, endi ***olarınıñ qoqusu*** çıqıp başladı. (173/2 ÖY)
(İşte şimdi onların kokusu çıkmaya başladı.)

<< Nusret meni bağışla, yañıldım, senden çok şeyni gizledim, ***olarınıñ episini*** endi bilesiñ, lakin inan, bunu yalnız seni sevğenim için yaptım, deyecek mi? (185/2 ÖY)
(Nusret, beni bağışla, yanıldım, senden çok şey gizledim, onların hepsini şimdi biliyorsun, lakin inan bunu yalnız seni sevdiğim için yaptım, diyecek mi?)

Olarınıñ episi yaz ve küz mevsimleri için azırlangan urbalar ediler. (187/2 ÖY)
(Onların hepsi yaz ve güz mevdimleri için hazırlanan elbiselerdi.)

Olarınıñ arasından bir kağıt tüştü. (15/2 ÖY)
(Onları arasından bir kağıt düştü.)

Olarınıñ ekisi de baş parmaqlarınıñ yanaşasından qabarıp çıqqanlar. (9/1 ÖY)
(Onların ikisi de baş parmaklarının yanından kabarıp çıkmışlar.)

Soñ Nadirehanım, **bularniñ qaysı** mana ait ayılğan sözler? (141/6 ÖY)

(Sonra Nadire Hanım bunların hangisi mana ait söylenen sözler?)

Bularniñ sebebini Nusret anlay, lakin duymamazlıqqa ura. (21/2 ÖY)

(Bunların sebebini Nusret anlıyor, lakin duymamazlığa vuruyor.)

Soñki vaqıtta Nusret Nadirede olğan salıqlıqını, oyçanlıqını, onıñ yüreğini nedir raatsızlaganıñı duysa da, **bularniñ episi** vücudında olğan deñişmeden, yorgunlıqtan dep oylay edi. (137/4 ÖY)

(Sonraki vakitte, Nusret Nadire’de olan neşesizliğı, düşünceliliğı, onun yüreğini bir şeylerin rahatsız ettiğini hissetse de, bunların hepsinin vücudunda olan değışmeden, yorgunluktan olduğunu düşünüyordu.)

Bularniñ episi mında nasıldır bir yañılıqlar yapılmasını talep eteler. (21/3 ÖY)

(Bunların hepsi, burada, nasıl olursa olsun bir(takım) yenilikler yapılmasını talep ediyorlar.)

Svetlanaga yüklegeñi kibi **bularniñ ekisini** de özlerinen beraber çeke bile. (173/3 ÖY)

(Svetlana’ya yüklediğı gibi bunların ikisini de kendileriyle beraber çekebilir.)

1.1.2.3. Tamlayanı “öz” Zamiri Olan İsim Tamlamaları

Qapını **özünüñ anahtar**men açtı. (159/2 ÖY)

(Kapıyı kendi anahtarıyla açtı.)

Sen, Nusret, Nadireni pek sevesiñ ve ona yalıñız **özünüñ tasavur**men baqasıñ. (169/2 ÖY)

(Sen Nusret, Nadire’yi pek seviyorsun ve ona yalnız kendi düşünceyle bakıyorsun.)

Qadınıniñ ağız açmaganıniñ körüp, sabırı tükendi, bağırdı, em öyle bağırdı ki **özünüñ davuşından** özü deşetke keldi. (171/2 ÖY)

(Kadının ağızını açmadığını görüp, sabrı tükendi, bağırdı, hem öyle bağırdı ki kendi sesinden kendi dehşete düştü.)

O qadınıniñ canını agırtmamaga ona **özünüñ maqsadını** dogru anlatmaga tırıştı: (25/14 ÖY)

(O kadının canını yakmamaya, ona kendi maksadını doğru anlatmaya çalıştı.)

Svetlananiñ ana-babası adiy işçiler ve qardaşları çoq olğanı seniñ de maddiy vazietiñ o qadar yahşı olmaganı sebebinden şu etişmeğen paranıñ üçten eki qısmını **özümüniñ boynuma** aldım, qalğan bir payını ise Svetlananen ekiniz berirsiniñiz,- dedi Nadireğe. (145/5 ÖY)

(Svetlana'nın ana-babası sıradan işçi oldukları ve çok kardeşi olduğu, senin de maddi durumun o kadar iyi olmadığı için şu yetişmeyen paranın üçte ikisini kendi boynuma aldım, kalan bir payını ise Svetlana ile ikiniz verisiniz, dedi Nadire'ye.)

Çünkü olar Nadireniñ anasını da vaqtinen **özleriniñ yanlarına** almaq isteyler. (139/6 ÖY)

(Çünkü onlar Nadire'nin anasını da zamanında kendi yanlarına almak istiyorlar.)

Alim **öz brigadası**men qurucılıqni başlaganda Nusretke: (155/4 ÖY)

(Alim kendi eviyle inşaatı başladığında Nusret'e:)

Özüniñ sesinden özü uyandı. (148/6 ÖY)

(Kendi sesinden kendisi uyandı.)

Özüniñ işini baqa berdi. (13/6 ÖY)

(Kendi işine bakıverdi.)

Soñ **özünüñ sualine** özü cevap berğen kibi. (159/2 ÖY)

(Sonra kendi sorusuna kendi cevap verir gibi.)

Erkes **özünüñ erine** barıp oturdu. (58/9 ÖY)

(Herkes kendi yerine gidip oturdu.)

Özüñüzni bilmemezlikke urmañız, keçken ayda olarga berilecek mallarınıñ tamam yarısını alıp **özünüzniñ dostlarınıza**... (38/10 ÖY)

(Kendinizi bilmemezliğe vurmayınız, geçen ayda onlara verilecek malların tam yarısını olup kendi dostlarınıza...)

Olar **özleriniñ aqlarında** dogru talap eteler. (38/4 ÖY)

(Onlar kendi haklarında doğru talep ediyorlar.)

Bu da özüme, dep şerbet tolu fincanı **özünüñ öğüne** çekti. (128/8 ÖY)

(Bu da kendime deyip şerbet dolu fincanı kendi önüne çekti.)

Eğer bala **özünüñ adına** bakıp dülberleşe berse men şimdiden başlap olacaq qızıma ad qıdırıp başlayım. (35/2 ÖY)

(Eğer çocuk kendi adına bakıp güzelleşiyorsa ben şimdiden olacak kızıma ad koymaya başlayayım.)

Özüniñ sesinden özü uyanıp kete. (41/3 ÖY)

(Kendinin sesinden kendi uyanıp gitti.)

Nusret Feratnı **özünüñ evine** teklif etti. (36/11 ÖY)

(Nusret Ferhat'ı kendinin evine davet etti.)

Demek olarga **özleriniñ tilinen** aytqanda plan yapacaq mallar kelgen. (50/4 ÖY)

(Demek onlara kendilerinin diliyle söyleyince plan yapacak mallar gelir.)

1.1.3. Tamlayıcı Özel İsim Olan İsim Tamlamaları

Soñ kelip *Veladieniñ yanını*da toqtadı. (25/19 ÖY)

(Sonra gelip Veladie'nin yanında durdu.)

Nusret *Veladieniñ cevabını* beklemeden ellerini köküsi üstüne qavuştırıp oda içinde dolandı. (25/19 ÖY)

(Nusret Veladie'nin cevabını beklemeden ellerini göğsü üstünde kavuşturup oda içinde dolandı.)

Çünkü az mı-çoq mı o *Feratlarnıñ qorantalar*men de tanış. (136/3 ÖY)

(Çünkü o, az çok Ferhat'ın ailesiyle de tanış.)

Rumıniya mahsulı, dostlar çalışmaga bileler,- dedi Nusretke közüni qımdı. (134/2 ÖY)

(Romanya ürünü, dostlar, çalışmayı biliyorlar, dedi Nusret'e göz kırptı.)

Askarcanıñ teşebbüsinen *Nazım Abibullaeviçniñ reberliğı* altında Nusretni bölükten bir erge qıbırdatmazlar. (165/11 ÖY)

(Askarcan'ın teşebbüsü ile Nazım Abibullaeviç'in rehberliğı altında Nusret'i bölümden bir yere kıpırdatmazlar.)

Amması, tünevin sabadan *Tahir İsmatullaeviçniñ evinden* o hasta, işke baramaycaq, dep telefon etken ediler. (165/5 ÖY)

(Aması, dün sabahtan Tahir İsmatullaeviç'in evinden o hasata işe gelememek diye telefon etmişlerdi.)

O yavaştan cevaplana, bazıda ise erinden turıp *Veladienin yanını* bara. (149/2 ÖY)

(O yavaşça cevaplıyor, bazen de yerinden kalkıp Veladie'nin yanına gidiyor.)

Askaraliniñ gönlü hoş. (149/2 ÖY)

(Askaralı'nın gönlü hoş.)

Onıñ böyle yapmasına *Svetlananıñ anası* da sebepçi oldı. (174/2 ÖY)

(Onun böyle yapmasına Svetlana'nı annesi sebep oldu.)

Bazıları ise *Ahmacan Talibovniñ teklifi*ni maqqullediler. (178/6 ÖY)

(Bazıları ise Ahmacan Talibov'un teklifi makul buldular.)

Sen ketken gece *Kamilevaniñ tükanıñ*da yangın... (183/3 ÖY)

(Sen gittiğin gece Kamileva'nın dükkanında yangın...)

Azizniñ oyuncacı – şaturdavugı. (182/1 ÖY)

(Aziz'in oyuncacı- çingırağı.)

Kamilevaniñ işi temelinden teşkerilgen soñ Nadire de Svetlana da onıñ qolunda oyuncuqa çevirilgenlerini, qolaylıqnen, Nusretke bildirmeden, qurtulmaq isteğenleri külünçli bir hayal olğanıña qattı emin oldılar. (184/4 ÖY)

(Kamileva'nın işi tamamen denetlendikten sonra, Nadire de Svetlana da onun elinde oyuncuğa döndüklerinin, kolayca Nusret'in haberi olmadan kurtulmaq istediklerinin gülünç bir hayal olduğuna emin oldular.)

Nusretni körğeniñen *Svetlananıñ çırayı* divar kesildi. (174/6 ÖY)

(Nusret'i görür görmez Svetlana'nın suratu duvar kesildi.)

Alimniñ brigadası da işini bitirgen vaqıt olğan edi. (179/4 ÖY)

(Alim'in evinin de işinin bittiği vaqıt olmuştu.)

Nusret evlerine ondan ise *rayon hastahanesine* etip barganda babasınıñ ayatına havf dogurgan daqqalar, saatler endi artta qalğan edi. (180/6 ÖY)

(Nusret evlerine oradan da ilçe hastanesine gittiğinde babasının hayatında korku doğuran dakikalar, saatler artık geride kalmıştı.)

Birazdan teprenğen avtobüs muqaytliqnen **Stantsiya Meydanı**'ndan çıqıp, merkeziy yolga mindi. (189/3 ÖY)

(Birazdan hareket eden otobüs düzgünce Stansiya Meydanı'ndan çıqıp, merkezî yola girdi.)

Hatice Kamileva vaqiasından soñ Sabohat bölük müdiri tayin olundu. (186/1ÖY)

(Hatice Kamileva olayından sonra Sabohat bölük müdürü tayin edildi.)

Özü barıp **Tahir İsmatullaeviçnin yanına** oturdu. (187/4 ÖY)

(Kendisi gidip Tahir İsmatullaeviç'in yanına oturdu.)

Feratniñ sözleri bir tamam esaslı ekenine emin olgan soñ, bir kenarda, qucağında Azizni sıqıp tutqan, Nadireniñ yanına bardı. (171/1 ÖY)

(Ferhat'ın sözlerinin tamamen doğru olduğundan emin olduktan sonra, bir kenarda kucağında Aziz'i sınıksız tutan Nadire'in yanına gitti.)

Mustafaniñ toyuna yardım etmek için anama, alıp berdim, babasız oğlana toy yapmaq qolay mı, yoqsa, dedi. (170/2 ÖY)

(Mustafa'ın düğününe yardım etmek için alıp anneme verdim, babasız oğlana düğün yapmak kolay mı yoksa dedi.)

Sabohat küçük sumkaçığını özünüñ stolı üstüne biraqtı, **Veladieniñ yanına** keldi. (165/1 ÖY)

(Sabohat küçük çantacığını kendi masasının üstüne bıraktı, Veladie'nin yanına keldi.)

Askarcanniñ teşebbüsinen Nazım Abibullaeviçniñ reberliği altında Nusretni bölükten bir erge qıbrıdatmazlar. (165/11 ÖY)

(Askarcan'ın teşebbüsü ile Nazım Abibullaeviç'in rehberliği altında Nusret'i bölümden bir yere kıbrıdatmazlar.)

Televizor túbündeki şahmat tahtasını alıp, **Feratnıñ öğü**ne sürdi. (135/5 ÖY)

(Televizyonun altındaki satranç tahtasını alıp Ferhat'ın önüne sürdü.)

Feratnıñ babası ona maqтанmaga sevğen kibi keldi. (136/3 ÖY)

(Ferhat'ın babası ona, övülmeyi seviyor gibi geldi.)

Nusret **Feratnıñ sözü**ne o qadar diqqat etmedi. (134/7 ÖY)

(Nusret Ferhat'ın sözüne o kadar dikkat etmedi.)

Oturganlarınıñ bazıları **Nazım Abibullaeviçnıñ sözü**ni dogru tanıdılar. (178/6 ÖY)

(Oturarlardan bazıları Nazım Abibullaeviç'in sözünün doruluğunu kabul ettiler.)

Soñki vaqıtlarda **Hatice Kamilevaniñ işi**, özü zenaatında çolpa köylünün yapqan meşeresine beñzey. (171/3 ÖY)

(Sonraki zamanda Htice Kamileva'nın işi, kendi işinde beceriksiz köylünün yaptığı su yoluna benziyor.)

Bu evde **Seyyareniñ tiyzesi** otura, - dedi yavaştan. (60/19 ÖY)

(Bu evde Seyyare'nin teyzesi oturuyor, dedi yavaşça.)

Maratnıñ anası da olarga qulaq asmagan kibi yüre. (31/5 ÖY)

(Marat'ın anası da onlara kulak asmıyor gibi duruyor.)

Böyleliknen **Maratnıñ adı** bütün köyge darqadı. (31/3 ÖY)

(Böylelikle Marat'ın adı tüm köye yayıldı.)

Nusret **Sabohatnıñ tabiatını** yahşi bile. (26/11 ÖY)

(Nusret Sabohat'in tabiatını iyi biliyor.)

Nusretke nisbeten **Veladieniñ muamelesi** deñişken soñ, Sabohat ona özünü yaqın tuta. (27/2 ÖY)

(Nusret'e nisbeten Veladie'nin muamelesi değiştikten sonra Sabohat ona kendini yakın tutuyor.)

Feratnıñ simarışmen stolnıñ üstü yahşı etip donatıldı. (56/2 ÖY)
(Ferhat'ın siparişiyle masanın üstü güzelce donatıldı.)

Nadireğe nisbeten **Seyyarenıñ boyu** sezilir derecede alçaq eken. (57/2 ÖY)
(Nadire'ye nisbeten Seyyare'nin boyu sezilir derecede kısaydı.)

O bütün dünyasını unutqan, **Seyyarenıñ qoltuğına** kiręen qıznıñ qulagına nelerdir fisıldamaqta. (54/8 ÖY)
(O bütün dünyasını unutmuş, Seyyare'nin koltuğuna girmiş, kulağına bir şeyler fisıldıyor.)

Bu **Feratnıñ teşebbüsinen** olgan körüşüv. (54/2 ÖY)
(Bu Ferhat'ın teşebbüsüyle olan görüşme.)

Nusret selam berip **Askaralınıñ yanınd**an keçip barıp pencerenıñ fortoçkasını açtı. (49/3 ÖY)
(Nusret selam verip Askaralı'n yanından geçip gidip pencerenin kanadını açtı.)

Nikolay Alekseeviçniñ dostları mal almagance bir eręe ketmeyeceklerini ayttılar. (50/5 ÖY)
(Nikolay Alekseeviç'in dostları mal almadan bir yere gitmeyeceklerini söylediler.)

Lakin Nusret mında da **Nikolay Alekseeviçniñ gönlüne** yatmagan bir iş yaptı. (50/4 ÖY)
(Lakin Nusret bunda da Nikolay Alekseeviç'in gönlüne yatmayan bir iş yaptı.)

Bu **Veladieniñ yazısı** edi. (49/4 ÖY)
(Bu Veladie'nin yazısıydı.)

Olarını ise *Veladieniñ şkaflarından* qıdırmaq kerek. (50/4 ÖY)

(Onları ise Veladie'nin dolaplarında aramak gerek.)

Enverniñ közleri çıdamay edi. (29/1 ÖY)

(Enver'in gözleri dayanamıyordu.)

Onıñ fikrini *Veladieniñ sesi* böldi. (26/6 ÖY)

(Onun düşüncesini Veladie'nin sesi böldü.)

O *Feratniñ kelgeniñi* eşitip bayağı sevingen edi. (36/12 ÖY)

(Ferhat'ın geldiğini işitip bayağı sevinmişti.)

Nusret şkaftan bir büyük jurnal alıp *Askaralınıñ aldına* koydı. (38/12 ÖY)

(Nusret dolaptan bir büyük dosya alıp Askaralı'nın altına koydu.)

Bu *Feratniñ duvuşu* edi. (52/6 ÖY)

(Bu Ferhat'ın sesiydi.)

Özü de barıp *Nadireniñ yanına* oturdı. (160/1 ÖY)

(Kendisi de gidip Nadire'nin yanına oturdu.)

Seyyare *Nadireniñ qoltugına* kirdi ve onu geniş, yarıq odaga kirsetti. (133/8 ÖY)

(Seyyare Nadire'nin koluna girdi ve onu geniş aydınlık odaya götürdü.)

Yanağı *Nadireniñ yanagına*, dudaqları onıñ dudaqlarına toqungan soñ qızniñ sesi-soluğı çıqmadı. (126/6 ÖY)

(Yanağı Nadire'nin yanağına dudakları onun dudaklarına dokunduktan sonra kızın sesi soluğı çıkmadı.)

Nadireniñ dostu adını aytıp Nusretke elini uzattı. (54/4 ÖY)

(Nadire'nin dostu adını söyleyip Nusret'e elini uzattı.)

Nusretniň anası Şemsie Apte bir şey aytmadı. (13/6 ÖY)

(Nusret'in anası Şemsie Abla bir şey söylemedi.)

Biri Nadirenin ekisi ise *Nusretniň üstüne* atıldı. (137/4 ÖY)

(Biri Nadire'nin ikisi de Nusret'in üzerine atıldı.)

Ona uzun boylu yiğit, yanı sen kereksiň, - o işaret parmağını *Nusretniň köksüne* tiredi. (35/10 ÖY)

(Ona uzun boylu yiğit, yanı sen gereklişin, - o işaret parmağını Nusret'in göğsüne diredi.)

Bu, elbette *Nusretniň teklifnen* oldı. (27/8 ÖY)

(Bu, elbette Nusret'in teklifiyle oldu.)

Oların biri *Nusretniň tanışy* Nadire ikinci ise onuň dostu olsa gerek raatlıq bahçasında Nadirenen beraber kezingen qız edi. (54/2 ÖY)

(Onların biri Nusret'in tanışy Nadire ikinci ise -onun dostu olsa gerek- rahatlık bahçesinde Nadire'yle beraber gezinen kızıdı.)

2. İsim Tamlamalarının Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu

2.1. Bir İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

2.1.1. Bir Belirtisiz İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

Böyleliknen *avgust ayniň soňlarında* evlerine medişina değil de Semerkend Kooperativ institutiniň studentı olaraq qayıp keldi. (12/3 ÖY)

(Böylelikle ağustos ayının sonlarında evlerinde makine değil de Semerkand Kooperatif enstitüsünün öğrencisi olarak dönüp geldi.)

Böyleliknen avgust aynıñ sonlarında evlerine medişina değil de **Semerkend Kooperativ institutiniñ studenti** olarak kaytıp keldi. (12/3 ÖY)

(Böylelikle ağustos ayının sonlarında evlerinde makine değil de Semerkand Kooperatif enstitüsünün öğrencisi olarak dönüp geldi.)

Parmaqları **lamba şişesiniñ ucunu** añdıralar. (9/1 ÖY)

(Parmakları lamba şişesini andırıyolar.)

Nusret nelerdir aqqında oylanacaq oldu, lakin şimdi **qafa tasınıñ içi** bomboş edi, bir şey hatırlap olamadı. (170/6 ÖY)

(Nusret bir şeyler haqqında düşünecek oldu, lakin şimdi kafatasının içi bomboş idi, bir şey hatırlayamadı.)

Eki-üç adam daa biri-birine baqıp ellerini kotermeğe nietlenęende olarnı **ilkinęi partiya teşkilatınıñ sekretarı** Ahmacan Talibov toqtattı. (178/2 ÖY)

(İki üç adam daha birbirlerine bakıp ellerini kaldırmaya niyetlenince onları ilk olarak parti teşkilatınının sekreteri Ahmacan Talibov durdurdu.)

Anavı çal saçlısı **şeer ticaret idaresiniñ direktoru** Tahir İsmatullaeviç, yaş kişi ise mına bu tükannı siziñ kibi ürmetli müşterilerniñ hizmeti için quruvda büyük teşebbüs kösteręen Nusret Azamatoviçtir, o direktorniñ muavini vazifesinde – dep cevaplandı. (187/6 ÖY)

(O kır saçlısı şehir ticaret idaresinin müdürü Tahir İsmatullaeviç, genç kişi ise işte bu dükkanı sizin gibi hürmetli müşterilerin hizmeti için kurmada büyük teşebbüs gösteren Nusret Azamatoviç'tir, o müdürün yardımcısı görevinde, diyerek cevapladı.)

Biñ doquz yüz altmış bir senesiniñ modası aqqında ayttı. (187/3 ÖY)

(Bin dokuz yüz altmış bir senesinin modası haqqında konuştı.)

Şeer ticaret idaresi hadimleriniñ episi mındalar, tördeki stol başında oturalar. (187/1 ÖY)

(Şehir ticaret idaresi çalışanlarının hepsi buradalar, protokoldeki masa başında oturuyorlar.)

Çünkü **studentlik yılları devamında** bir defa bile saba edini keçirip turganıñı hatırlap olamay. (15/1 ÖY)

(Çünkü öğrencilik yılları süresince bir defa bile sabah yediyi geçirip kalktığımı hatırlayamıyor.)

Teftiş komissiyasınıñ erkaniñda bulungan olan Nusret darılacaq oldı, lakin tükancı yiğit özünü sıqmadı. (169/4ÖY)

(Teftiş komitesi kadrosunda bulunan Nusret darılacak oldu, lakin dükkancı yiğit kendini sıqmadı.)

2.1.2. Bir Belirtili İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

Vay direktor sözünü eşitkende **bizim şorbacınıñ çırayı** agara özünü coy dep şaqıldap küldi. (23/10 ÖY)

(Vay, müdür sözünü duyunca bizim patronun yüzü ağarıyor, gel de şaşırma diyerek alaycı bir şekilde güldü.)

Ketmege, **babasınıñ közü ögünden** ğayıp olmaga tırıştı. (14/6 ÖY)

(Gitmeye, babasının gözü önünden kaybolmaya çalıştı.)

Vaquıtnı keçirmek için **idareniniñ azbarı içinde** dolandı. (16/1 ÖY)

(Vakit geçirmek için idarenin bahçesi içinde dolandı.)

Ayaçığı **krovatniñ agacı arasına** qısılgan. (160/5 ÖY)

(Ayakcığı beşiğin ağacı arasına sıkışmış.)

Sabohat küçük sumkaçığını **özünüñ stolı üstüne** bıraktı, Velidienin yanına keldi. (165/1 ÖY)

(Sabohat küçük çantacığını kendi masasının üstüne bıraktı, Veladie'nin yanına geldi.)

Evel yanı mal kelse tükan müdirleri sabadan aqşamgace **idarenıñ qapısı aldın**dan çekilmey, davalasıp yüre ediler. (150/2 ÖY)

(Önceden yeni mal gelse dükkan müdürleri sabahtan akşama kadar idarenin kapısının önünden çekilmiyor, davalasıp duruyorlardı.)

Qızların ekisiniñ de çırayları divar kesildi. (144/5 ÖY)

(Kızların ikisinin de suratları duvar kesildi.)

Men mında **seniñ tükanlarınıñ işleri** aqqında malumat almaga kelmedim. (168/8 ÖY)

(Ben buraya senin dükkanların hakkında malumat almaya gelmedim.)

Erinden sıçrap turdı ve divardaki balaban kilimni suvurıp alıp, **Hatice Kamilevaniñ ayaqları tübüne** attı. (163/2 ÖY)

(Yerinden sıçrayarak kalktı ve duvardaki güzel kilimi savurup alarak Hatice Kamileva'nın ayaklarının dibine attı.)

Madam ki, öyle eken, o vaqıt **siziñ şaşmalaganıñızniñ sebebi** nede olmaq mümkün? (167/7 ÖY)

(Madem ki öyle, o zaman sizin saçmalamanızın sebebinin ne olması mümkün?)

Er vaqıt qaysı saada olğanıñdan qatıy nazar bir yañılıq yapmaga tırışmaq kerekimiz, bu **menim dostumıñ gaesi**. (58/12 ÖY)

(Her zaman hangi sahada olduğu fark etmeksizin bir yenilik yapmaya çalışmamız gerek.)

Nusret, Nadire *menim qardaşımıñ adını* qaydan bile eken, dep ona külümsirep baqtı.
(123/3 ÖY)
(Nusret, Nadire benim kardeşimin adını nereden biliyor diye ona gülümseyerek baktı.)

2.2. Bir İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

Bu ise *menim Rumıniya garniturım*, yañı buzdolabım, sıra-sıra odalarım, <<rus dülberi>> kilimim, bütün baylığım, ayatım,-dep onı muqaytlıqnen oda içinde aylandırdı. (137/2 ÖY)
(Bu ise benim Romanya tarzı mobilyam, yeni buzdolabım, sıra sıra odalarım, <<Rus güzeli>> kilimim, bütün zenginliğim, hayatım, diyerek onu sımsıkı tutarak oda içinde döndürdü.)

Olar *Feratniñ yol başçılığı* altında üçüncü odaga kirecekte qarşılarında, qolunda boş tabağı olgan Seyyareğe rastkeldiler. (134/3 ÖY)
(Onlar Ferhat'ın yol göstericiliğıyle üçüncü odaya girmek üzereyken qarşılarında elinde boş tabağı olan Seyyare'ye rast geldiler.)

İşten çıqmasına azıçıq vaqıt qalganda onı *şeer icra komitetine* çağırdılar. (139/6 ÖY)
(İşten çıqmasına az vakit kala onu şehir ticaret komitesine çağırdılar.)

Soñra erinden turıp *şeer ticaret dairesine* ketti. (15/4 ÖY)
(Sonra yerinden kalkıp şehir ticaret dairesine gitti.)

Marat ise *evniñ elektrik tellerini* çekmekte. (30/8 ÖY)
(Marat ise evin elektrik tellerini çekiyor.)

2.3. Bir İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

Bunıñnen kimniñdir **kegin yürek tellerine** toqunmaga istegeni biline idi. (18/9 ÖY)
(Bununla birilerinin gergin yürek tellerine dokunmak istediği biliniyordu.)

Mındaki iş ceryanıñı temelinden öğrenmege tırışa. (20/5 ÖY)
(Buradaki iş oluşumunu temelinden öğrenmeye çalışıyor.)

Ulu Türk yazıcsı Nazım Hikmet ise: <<bahıtlı kimdir?>> dep soragan vaqıtlarında o:
(141/4 ÖY)
(Ulu Türk şairi Nazım Hikmet ise: << bahtlı kimdir?>> diye sordukları zaman o:)

Hafif baar eli esmekte. (182/2 ÖY)
(Hafif bahar yeli esmekte.)

Uyuqlamaq **bu baş agrısından**, çatallı oylardan, bugünkü mecliste olgan davalardan qurtulmaq istedi. (41/4 ÖY)
(Uyuklamak, bu baş ağrısından, çatallı düşüncelerden, bugünkü mecliste olan davalardan kurtulmak istedi.)

Bu eşyalarga eki skemle ve **bir kitap şkaftı** onıñ için en acele şey edi. (42/1 ÖY)
(Bu eşyalara iki iskemle ve bir de kitap dolabı onun için en acele şey idi.)

Olar **tar qaldırım boyu** yavaş-yavaş adımlamaqta ediler. (61/13 ÖY)
(Onlar dar kaldırım boyu yavaş yavaş adımlamaktaydılar.)

Qarşısındaki stol lampası oda içine yeşil ışık saçmaqta. (106/4 ÖY)
(Karşısındaki masa lambası oda içine yeşil ışık saçmakta.)

3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından İsim Tamlamaları

3.1. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Özne Olarak Kullanılması

3.1.1. İsim Tamlamalarının İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması

Odaçıqınıñ özü böyle küçük. (42/1 ÖY)

(Odaçıqın kendisi böyle küçük.)

Çünkü yigit için ***bularniñ emieti*** yoq edi. (18/10 ÖY)

(Çünkü yigit için bunların önemi yok.)

Şıtanıñ balaqları oldukça ken. (9/1 ÖY)

(Pantolonunun paçaları oldukça geniş.)

Olarnıñ ikisi dost olmasalar da yakın tanış idiler. (22/9 ÖY)

(Onların ikisi dost değıllerse de tanıştılar.)

Olarnıñ qaravulu şey yaqtıracaq qart değıl. (183/4 ÖY)

(Onların bekçisi (bir) şey yak tıracak adam değıl.)

Şeylerniñ episi satılışta, eviniñ içi bom-boş. (169/3 ÖY)

(Şeylerin (eşyaların) hepsi satılıyor, evin içi bomboş.)

Bizim işimiz ise şimdi seniñ için en havflı sayılğan adamnı- Nusretni çaresini tapıp bir erge yollamaqtan ibaret. (173/4 ÖY)

(Bizim işimiz ise şimdi senin için korkulu sayılacak adamı –Nusret'i- bir çaresini bulup bir yere yollamaktan ibaret.)

3.1.2. İsim Tamlamalarının Fiil Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması

Analarnıñ episi öyle olsalar gerek Nadire, evladı kelip yatağına kirmeğence közlerine uyqu kirmez... (61/15 ÖY)

(Anaların hepsi öyle olsalar gerek Nadire, evladı gelip yatağına girmedikçe gözlerine uyku girmez.)

Közleriniñ baqışı daa da dülberleştiler. (56/3 ÖY)

(Gözlerinin bakışı daha da güzelleştiler.)

Lakin daa *hararetniñ kücü* eksilmedi. (186/3 ÖY)

(Lakin daha hararetin gücü eksilmedi.)

Oturganlarnıñ bazıları Nazim Abibullaeviçniñ sözünü dogru tanıdılar. (178/6 ÖY)

(Oturaneların bazıları Nazım Abibullaeviç'in sözünün doğruluğunu kabul ettiler.)

Evel yañı mal kelse *tükan müdirleri* sabadan aqşamgace idarenıñ qapusı aldından çekilmey, davalaşıp yüre ediler. (150/2 ÖY)

(Önceden yeni mal gelse dükkân müdirleri sabahtan akşama kadar idarenin kapısının önünden çekilmiyor, davalaşıp duruyorlardı.)

Odaga *direktorniñ sekretarı* kirdi: (23/6 ÖY)

(Odaya müdürün sekreteri girdi.)

3.2. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Nesne Olarak Kullanılması

3.2.1. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Belirtili Nesne Olarak Kullanılması

Er şey añlaşılğan soñ direktor sekretar qıznen *bölük müdürini* çağırttı. (17/7 ÖY)

(Her şey anlaşıldıktan sonra müdür sekreter kızla bölüm müdürünü çağırttı.)

Odaga adam kirgeniňen çevirildi, **yiğitniň selamını** aldı. (8/6 ÖY)

(Odaya adamın girmesiyle çevrildi, yiğidin selamını aldı.)

Olar **biri-biriniň sırlarını** biledirler. (174/3 ÖY)

(Onlar birbirlerinin sırlarını biliyorlardır.)

Şuniň içün de daa **yılbaş kobetesini** kesmedim. (128/8 ÖY)

(Şunun için de henüz yılbaşı çöreğini kesmedim.)

Men şimdi **babamıň ceplerini** qarmalamayım da...(105/3 ÖY)

(Ben şimdi babamın ceplerini karıştırmayayım da...)

Buniň sebebini daa bilmeysiň mi? (35/1 ÖY)

(Bunun sebebini sen daha bilmiyor musun?)

Mına, bu şeyler **insaniň boynunu** ura... (29/5 ÖY)

(İşte, bu şeyler adamın bonunu vuruyor...)

Direktorniň aytqanlarını diqqatnen dinledi. (17/8 ÖY)

(Müdürün söylediklerini dikkatle dinledi.)

Ştaniňın balaqlarını qaqtı. (5/2 ÖY)

(Pantolonunun paçalarını düzeltti.)

Şaşmalaganiňdan **qomşuniň qapısını** qaqtı. (180/4 ÖY)

(Saçmaladığından komşunun kapısını çaldı.)

Askaralı ne aytnmasını bilmey, seni çağırılar, degen kibi **telefon trubkasını** kösterdi.

(151/7 ÖY)

(Askaralı ne söyleyeceğini bilmeden, seni çağırıyorlar der gibi telefon ahizesini gösterdi.)

Sag olunuz, qardaşım, siz *menim sönğen umut çiragım*nı yañıdan yaqtıñız. (92/3 ÖY)

(Sağ olunuz kardeşim siz benim sönen umut ışığı'mı yeniden yaktınız.)

Bu vaqıt *oniñ hayalını* Alim böldi. (89/3 ÖY)

(Bu sefer onun hâyalini Alim böldü.)

3.2.2. İsim Tamlamasının Cümlelerde Belirtisiz Nesne Olarak Kullanılması

Babası da anasınıñ aytqanı kibi *tan uyqusı* körmey. (46/4 ÖY)

(Babası da anasının söylediği gibi tan uykusu görmüyor.)

Olarını örselememek için birinci aylığına *kitap şkaftı* aldı. (42/2 ÖY)

(Onları örselememek için birinci aylığıyla kitap dolabı aldı.)

3.3. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

3.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Tamlamalar

Demek bütün teller *sılavniñ artına*, divar içine keçirilgenler. (30/10 ÖY)

(Demek bütün teller sıvanın ardına, duvarın içine geçirilmişler.)

Qartanayniñ yanına bardı: (29/6 ÖY)

(Büyükannenin yanına giti:)

Eşitmediñiz mi men medişına degil *kooperativ intütitina* kirdim. (13/7 ÖY)

(Duymadınız mı ben makine değil kooperatif enstitüsüne girdim.)

Qızlarını ve dostunu <<*sümbül*>> *restoranına* teklif etti. (55/2 ÖY)

(Kızları ve dostunu <<sümbül>> restaranına davet etti.)

Onı yalnız Sveta kördü ve deral oquban kitabını **beştaqta tübüne** soqtı. (48/1 ÖY)
(Onu yalnız Sveta gördü ve derhal okuduğu kitabı tezgâhın dibine soktu.)

Eğilip **qızın qulagına**. (124/1 ÖY)
(Eğilip kızın kulapına:)

Ticaret zalna zemaneyi beştaqtalar qoyulmaqta, avanı normalleştirici kondensatorlar, kassa aparatları ve diğlerleri montaj etilmekte. (158/1 ÖY)
(Ticaret salonuna çağdaş tezgâhlar koyulmakta, havayı normalleştirici kondensatorlar (klimalar), kasa aparatları ve diğlerleri montaj edilmekte.)

Qalın qaşları tüümlenip **közleri üstüne** sarqtılar. (10/7 ÖY)
(Kalın kaşları çatılıp gözleri üstüne düştüler.)

3.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Tamlamalar

Men mına bu erde **qapı arasında** da geceley bilem. (7/4 ÖY)
(Ben işte bu kapı arasında da geceleyebilirim.)

Avtobustan **şeer merkezinde** tüştüler. (135/6 ÖY)
(Otobüsten şehir merkezinde indiler.)

Evlerine kelğende babası işte anası ise evde **set üstünde** oturmaqta edi. (12/4 ÖY)
(Evlerine geldiğinde babası işte anası ise evde divan üstünde oturmaktaydı.)

Töşeği içinde bayağı yattı. (47/3 ÖY)
(Döşeği içinde bayağı yattı.)

Közleri aldında ise özünün işke kelgen vaqtı peyda oldı. (26/2 ÖY)
(Gözlerinin önüne ise kendinin işe geldiği zamanlar geldi.)

Özü de qayda, **alışveriş saasında**. (37/3 ÖY)

(Kendisi de nerede, alışveriş saasında.)

Bu vaqıt **qulakları altında** Hatice Kamilevaniñ <<Nusretniñ özünüñ işi de öyle pek ala değıl, oña şimdi yalıñız seniñ derdiñ etmey...>> değıen sözleri tekrarlandılar. (161/1 ÖY)

(Bu sefer kulaklarında Hatice Kamileva'nın << Nusret'in kendisinin de işi öyle pek iyi değıl, ona şimdi sadece senin(ki) derd(in) etmiyor>> diyen sözleri tekrarlandılar.)

Çünkü böyle haber tez darqay ille de deseñ **köy erlerinde**. (13/3 ÖY)

(Çünkü böyle haber tez duyulur, ille de desen köy yerlerinde.)

İş erinde bir şey olmagaydı. (174/3 ÖY)

(İş yerinde bir şey olmayaydı.)

3.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Tamlamalar

Men **şeer loksahanesinden** aytam... (151/4 ÖY)

(Ben şehir doğumhanesinden konuşuyorum.)

Olarıñ ekisi de **baş parmaqlarınıñ yanaşasından** qabarıp çıqqanlar. (9/1 ÖY)

(Onların ikisi de başparmaklarının yanından kabarıp çıkmışlar.)

3.4. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Zarf Olarak Kullanılması

Mında el olmagan künler seyrek rastkele ille deseñ **küz aylarında**... (47/3 ÖY)

(Burada yel omayan gün seyrek rast gelir, ille desen güz aylarında.)

Nusret külümsiredi, stol üstündeki fücürlerini **Taşkent suvunen** toldurdu. (58/13 ÖY)

(Nusret gülümsedi, masanın üstündeki kadehleri Taşkent suyuyla doldurdu.)

Soñra ise olarnıñ azbarlarından çıqqan <<acele yardım>> maşınası tan sukünetini bozaraq **yıldırım çabıqlıǵı**men şeer loksahanesine aşmaqta edi. (149/1 ÖY)
(Sonra ise onların bahçelerinden çıkan acil yardım aracı(ambulans) tan sessizliǵını bozarak yıldırım hızıyla şehir doğumhanesine gitmekteydi.)

Nusret dierli indi **olarnıñ ekserietinen** tanış. (21/2 ÖY)
(Nusret şimdi onların tamamıyla tanış(tı).)

Qadın **aqşam üstü** işinin olmaganıñdan mı yoqsa müsafir yiǵitnen meraqlanganıñdan mı lafazanlıqqa tutungan edi. (6/9 ÖY)
(Kadın akşamüstü işinin olmadığından mı yoksa misafir yiǵidi merak ettiǵinden mi lafa daldı.)

3.5. İsim Tamlamalarının Cümlelerde Yüklem Olarak Kullanılması

Sen, dostum, birinciden işiniñ, ekinciden ise **sevginiñ qurbanısıñ**, añladıñ mı? (168/8 ÖY)
(Sen, dostum, ilk olarak işinin ikinci olarak sevginin kurbanısın, anladın mı?)

Arkadaşı **qurucılıq injeneri**. (27/1 ÖY)
(Arkadaşı inşaat mühendisi.)

Bular da bu **şearnıñ mahsulı** mi? (32/10 ÖY)
(Bunlar da bu şehrin ürünü mü?)

Yüzü ve başı **yastıq astında**. (8/6 ÖY)
(Yüzü ve başı yastık altında.)

Zal em evleri ve em de müsafirler için **kişilik odası**. (144/2 ÖY)
(Salon hem evleri ve hem de misafirler için misafir odası.)

II. SIFAT TAMLAMASI

1. Yapıları Bakımından Sıfat Tamlamaları

1.1. Unsurları Tek Kelimededen Oluşan Sıfat Tamlamaları

Veladie oña **bayagı haberler** söyledi. (99/4 ÖY)

(Veladie ona bayapı haberler verdi.)

Tanış sözler. (101/7 ÖY)

(Bilindik sözler.)

Kenış zalga kirğende ortada adamlarga bayram ruhı bağıslamaqta olgan yapalaq arçanı ziynetlemekte olgan qızlar birden ses şamata koterdiler. (116/1 ÖY)

(Geniş salona girince ortada insana bayram ruhunu hissettiren kısa boylu ağacı süsleyen kızlar ses şamata yaptılar.)

İnat adamlar... (117/1 ÖY)

(İnat adamlar...)

Lakin anası **becerikli qadın**, dedi anam. (118/2 ÖY),

(Lakin anası becerikli kadın, dedi anam.)

Olar ortada biraz aylanıp-aylanmaz qız Nusretke bir şey aytmaq isteğen adam kibi **oyçan közlerinen** baqtı. (126/1 ÖY)

(Onlar ortada biraz dönünce kız Nusret'e bir şey söylemek isteyen bir adam gibi düşünceli gözlerle baktı.)

Qıymetli dostlarım, meni bağışlañız, bugün eecanlım. (122/2 ÖY)

(Kıymetli dostlarım beni bağışlayınız, bugün heyecanlıyım.)

Ŗu dersten soñ boş vaqıt oldu değence sınıfdaşları onı alqaga ala, **meraqlı vaqialar** aytmasını rica ete ediler. (110/2 ÖY)

(Ŗu dersten sonra boş vakit kaldı diyene kadar sınıf arkadaşları onun etrafını çeviriyor, onun ilginç hikayeler anlatmasını rica ediyorlar.)

Dogru bu **yahşı şey** değil. (60/8 ÖY)

(Doğru bu, güzel şey değil.)

Nadireni evlerine alıp barmaq kibi **mesulietli işni** Nusretke avale etemiz dedi Ferat.

(59/8 ÖY)

(Nadire'yi evlerine bırakmaq gibi bir sorumluluğu Nusret'e havale ediyoruz, dedi Ferhat.)

Nusret siz endi qayıñız, er alda mında **merkeziy yol** yaqınca. (60/12 ÖY)

(Nusret siz Ŗimdi gidiniz, herhalde burada merkezî yol yaqın.)

Cümert er bağrındaki yağmurni inkar etmey, Ŗiře, köpe, keyflene, raatlana. (51/1 ÖY)

(Cömert yer bağrındaki yağmurunu inkar etmiyor, Ŗiřiyor, kabarıyor, keyifleniyor, rahatlıyor.)

Ya barıp da **kerekli ağaç** olsa? (42/2 ÖY)

(Ya gerekli bir ağaçsa?)

Lakin **ayneci yiğit**... (34/4 ÖY)

(Lakin gözü açık yiğit...)

Balalarım Ŗimdi **salqın suv** içmeğe olmay-dedi sözünü kestirip. (29/4 ÖY)

(Yavrularım Ŗimdi soğuk su içmek olmaz dedi söznü kesip.)

Nusretke nisbeten **samimiy münasebette** bulunmaga tırıştı. (26/5 ÖY)

(Nusret'e nisbeten samimî bir yakınlık kurmaya çalıştı.)

Söz çoqusu çalışmaq için **uzaq erlerge** ketgenler aqqında oldu. (28/8 ÖY)

(Söz çoğunlukla çalışmaq için uzak yerlere gidenler hakkında oldu.)

Yahşi adam. (27/1 ÖY)

(İyi adam.)

Temiz kökni andırgan masmavi aydın baqışlı, balaban közleri, onıñ göñlü sade ve samimiy olğanıñı köstermekteler. (55/7 ÖY)

(Temiz göğü andıran masmavi aydın bakışlı iri gözleri, onun samimi ve gönlü sade olduğunu gösteriyordu.)

Bu arada restoran içinde, olarnıñ stolu artında **şen müzika** yangıradı. (57/1 ÖY)

(Bu arada restoran içinde onların masasının ardında neşeli müzik yankılandı.)

Kömür siyalığındaki qaşları daa uzangan kibi körüne, **sırlı közlerinin** baqışı insanı delirtmesi mümkün. (54/8 ÖY)

(Kömür siyahlığındaki kaşları daha da uzamış gibi görünüyor, sırlı gözlerinin bakışının insanı delirtmesi mümkün.)

Qabarıq, qısqa kesilgen **gür saçları** yahşi nizamga çekilgen lak püskürtülgen. (54/8 ÖY)

(Kabarık kısa kesilmiş gür saçları iyice şekillendirilmiş, sprej püskürtülmüş.)

Aralarından **qara mışıq** keçken galiba. (49/2 ÖY)

(Aralarından kara kedi geçmiş galiba.)

Acayip şey. (54/8 ÖY)

(Acayip şey.)

Yaş qadınıñ böyle balaban oğlu olmaq. (86/4 ÖY)

(Genç kadının böyle büyük oğlunun olması.)

1.1.1. Tamlayanı Sıfat-fiil Olan Sıfat Tamlamaları

Şorbacılar olarga sıq sıq bargan akıl tanışqan hadimlerini beğeneler, daa da doğrusı *çalışqan adam* sayalar. (24/6 ÖY)

(Patronlar onlara sık sık gidip akıl danışan çalışanlarını beğeniyorlar, daha da doğrusu (onları) çalışkan adam sayıyorlar.)

Tikilgen urba ayaqqap, çeşit basmalar, çamaşır sabunu... (21/3 ÖY)

(Dikilmiş elbise, ayakkabı, çeşitli basmalar, çamaşır sabunu...)

Oturgan erinden bir qıpırdanıp aldı; (9/3 ÖY)

(Oturduğu yerden doğruldu.)

Ne yapmasını bilmey, *oturgan erinde* qatıp qaldı. (161/1 ÖY)

(Ne yapacağını bilmeden oturduğu yerde öylece kaldı.)

Nusret *yuqlagan balanı* yataq odasına yatqızıp çıqqanda, Nadire ona aş qoygan edi. (163/6 ÖY)

(Nusret, uyuyan çocuğu yatak odasına yatırıp çıktığında Nadire ona yemek koymuştu.)

Bugün sen ve Aziz, biri-birinden ayırılğan eki adamnıñ birleşmesine ve *bozulğan qorantanıñ* yañıdan tikleşmesine sebepçi oldınız... (157/1 ÖY)

(Bugün sen ve Aziz birbirinden arılmış iki adamın birleşmesine ve yıkılan bir ailenin yeniden yapılmasına sebepçi oldunuz.)

Yol boyu Veladienen Sabohatqa Nadire yarı gecede onı nasıl uyatqanıñı, ne yapmasını bilmey şaşmalaganıñı, sonra hastanı ekimğe köstermek için <<acele

yardım>> maşinasını çağırtdanıñ ve **kelğen ekim** onı tez-tez loqsahaneğe alıp ketkeni aqqında küle-küle ikyae etse de yüreğiniñ bir köşesinde peyda olgan,bala vaqıtsız dogdı, bu nasıl olur eken değen qorqu onı ezietlemekte edi. (152/4 ÖY)
(Yol boyu Veladi ve Sabohat'e, Nadire'nin onu gece yarısı nasıl uyandırdığını, ne yapacağını bilmeden şaşırtdığını, sonra hastayı hekime göstermek için acil yardım aracını çağırtdığını ve gelen hekimin onu çabucak doğumhaneye alıp gittiğini gülerek anlatsa da yüreğinin bir köşesinde ortaya çıkan 'bebek erken doğdu, bu nasıl olur' diyen korku ona acı vermekteydi.)

Taaciplenğen adamlarga onıñ anası, bizim on balamız değıl, olğanı olacağı eki evladımız bar. (136/2 ÖY)
(Meraklanan adamlara onun anası, bizim de on çocuğumuz yok, olanı olacağı iki evladımız var.)

Yuvungan adam bilesiñ mi sen nasıl açığa? (132/1 ÖY)
(Yıkanan adam nasıl acıkıyor sen bniliyor musun?)

Yatqan erinden başını sallap külümsiredi. (144/3 ÖY)
(Yattığı yerden başını sallayarak gülümsedi.)

Donatılğan odalarga baqqan sayın hoşlandı. (155/1 ÖY)
(Donatılan odalara baktıkça hoşlandı.)

O ise **asabiyleşken alda** oda içinde artqa-aldqa yürmekte edi. (173/2 ÖY)
(O, sinirli bir halde odanın içinde aşığı yukarı yürümekteydi.)

Taaciplenecek şey çok. (179/5 ÖY)
(Meraklanacak şey çok.)

Yapılğan işler jurnallarga qayd olunmaganlar. (22/1 ÖY)
(Yapılan işler dosyalara kaydolunmamışlar.)

Başlangan jurnalnı alıp berdi. (25/1 ÖY)

(Başlanılan dosyayı alıp verdi.)

Qıdırğan şeylerini körmeğen soñ areketleri çabıqlaşip başladı. (170/8 ÖY)

(Aradığı şeyleri bulamayınca hareketleri hızlandı.)

Elbet **ıçken adeti** de bar edi. (31/4 ÖY)

(Elbette içme huyu da vardı.)

Çalışqan erini ayttım onı endi bilesiñ. (34/9 ÖY)

(Çalıştığı yeri söyledim, onu şimdi biliyorsun.)

İçken raqısı başına ursa kerek, dedi yavaştan. (125/2 ÖY)

(İçtiği rakı başına vursa gerek, ded, yavaştan.)

Donatılğan sofraga bir şişe de şampanskoe şarabı ketirip koydı. (128/8 ÖY)

(Donatılan sofraya bir şişe de şampanya getirip koydu.)

1.1.2. Tamlayanı Belirsizlik Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

Er ceetten yardım etmeğe azırım, başta tehnikumni bitirirsın, soñ institutnı... (142/6 ÖY)

(Her yönden yardım etmeye hazırım, önce lisesi bitirirsın sonra enstitüyü.)

Dost meselesine kelğende **er erde** olğanı kibi mında da iyi adamlar fenalarına nispeten çoqtırlar, şularnıñ arasından men özüme yeni dostlar tapa bilem. (6/8 ÖY)

(Dost meselesine gelince, her yerde olduğu gibi burada da iyi adamlar kötülerine nisbeten çoqtırlar, şuların arasından ben kendime yeni dostlar edinebilirim.)

Menim oglum babasınıñ işançını **er vaqıt** aqlar, dedi o. (13/4 ÖY)

(Benim oğlum babasının inancını her vakit karşılar, dedi o.)

Nusret de **bütün dünyasını** unuta, onıñnen oynay, ekisi pol üstünde dörtayaqlap yüreler. (159/1 ÖY)

(Nusret de bütün dünyasını unutuyor, onunla oynuyor, ikisi yerde dört ayak üstünde yürüyorlar.)

Bölük müdürü Askaralı, Nusretke qarşı daa **bir söz** aytmadı, lakin er şey ayılmay, onı añlamaq kereksiñ. (21/3 ÖY)

(Bölük müdürü Askaralı Nusret'e karşı daha bir söz söylemedi, lakin her şey söylenmiyor, onu anlaman gerekir.)

Bularnıñ episi mında nasıldır **bir yañlıqlar** yapılmasını talep eteler. (21/3 ÖY)

(Bunların hepsi burada birtakım yenilikler yapılmasını talep ediyorlar.)

Qadın dudaqlarını sıkıp **bir an** oylanıp turdı. (7/4 ÖY)

(Kadın dudaklarını sıkıp bir an düşünüp durdu.)

Qadınga **bir şey** yap qardeşim değen yalvarıcı çerenen baqtı. (7/4 ÖY)

(Kadına bir şey yap kardeşim diyen yalvarıcı bir ifadeyle baktı.)

Erkekler için **bir yer** tapa bilem. (7/3 ÖY),

(Erkekler için bir yer bulabilirim.)

Kamilevanıñ işi devam etken sayın yalıñız Nadire değıl de **bazı adamçıqlar** da özlerinin yapqan işlerini yahşı añladılar. (184/5 ÖY)

(Kamileva'nın işi devam ettikçe sadece Nadire değıl de bazı adamcıklar da kendilerinin yaptıkları işleri iyce anladılar.)

Mında adam **er daim** çoq ola. (186/3 ÖY)

(Burada adam her daim çok oluyor.)

Nusret ise **hiçbir taraf**qa burulmay, çünkü evine qayıtmaq için öyle ketmek kerek, ona dogru kelmekte edi. (186/2ÖY)

(Nusret ise hiçbir tarafa dönmüyor, çünkü evine gitmesi için öyle gitmesi gerek, ona doğru geliyordu.)

Oqumaq için **er şeyni** yapmaga azır. (188/4 ÖY)

(Okumak için her şeyi yapmaya hazır.)

Başqa şey için olsa oğlunıñ ve Nusretnin yanından **bir küñ** bile ketmez edi amma...(188/4 ÖY)

(Başqa şey için olsa oğlunun ve Nusret'in yanından bir gün bile gitmezdi ama...)

Sizge **bir kağıtçıq** yazıp bersem yarın iş erime alıp baralmazsınız mı? dedi. (180/4 ÖY)

(Size bir kağıtçık yazıp versem yarın iş yerime götüremez misiniz?)

İçeride **bir şeyler** duyganıñen bütün şeyni ayaqqa tursattı. (183/4 ÖY)

(İçeride bir şeyler duyar duymaz bütün şehri ayağa kaldırdı.)

Alim **er küñ** bekleydir, men ise mında örümcek yuvasına tüşken çibin kibi sarılğan qaldım. (179/4 ÖY)

(Alim her gün bekliyordur, bense burada örümcek yuvasına düşmüş sinek gibi tıkdım kaldım.)

Başta **bir kimseni** sevğendir belledim, lakin duyganıma köre öyle de değil. (174/3 ÖY)

(Başta birini seviyor zannettim, lakin anladığıma göre öyle değil.)

<<**bir yañılıq**>> daa keşf etkendir dep tüşündi. (150/2 ÖY)

(<<Bir yenilik daha keşfetmiştir diye düşündü.)

Endi barıp **bir kenarda** oturayım dep, artına çevirilgende kievi Nusretni ve onıñ dostlarını körip, bala kibi quvandı. (153/1 ÖY)

(Şimdi gidip bir kenarda oturayım diye ardına döndüğünde damadı Nusret'i ve onun dostlarını görüp çocuk gibi sevindi.)

Nadire bir fikirge kelip olamay, yarı gecegece töşeği içinde **bir taraftan** diğerine çevirile berdi. (148/3 ÖY)

(Nadire bir karara varamadan gece yarısına kadar döşeği içinde bir taraftan diğerine çevriliverdi.)

Çünkü bahtnı **er kim** er türlü añlay. (141/2 ÖY)

(Çünkü bahtı herkes farklı anlıyor.)

Nadire **bir fikirge** kelip olamay, yarı gecegece töşeği içinde bir taraftan diğerine çevirile berdi. (148/3 ÖY)

(Nadire bir karara varamadan gece yarısına kadar döşeği içinde bir taraftan diğerine çevriliverdi.)

Birkaç aylar kursta oqup kelmek. (142/6 ÖY)

(Birkaç ay kursta oluyup gelmek.)

Öğüne **birkaç oyuncaq** biraqtı. (160/1 ÖY)

(Önüne birkaç oyuncak bıraktı.)

Hatice Kamileva berilecek para aqqında ona **bir kağıtçıq** yazdırıp, imza da qoydırgan edi. (161/4 ÖY)

(Hatice Kamileva verilecek paraya ilişkin ona bir kağıtçık yazdırıp imzalatmıştı.)

Bir şeyler olacaqqa beñzey. (7/8 ÖY)

(Bir şeyler olacağına benziyor.)

Traktörcülük mü maşına aydıcılıq mı mehani zatörlük mi episi **bir motor** değil mi?
(10/1 ÖY)

(Traktörcülük mü makine tarımı mı makine kullanmak mı, hepsi bir motor değil mi?)

Nusret sevimli Nadiresi için **içbir şey**den saqınmadı. (137/4 ÖY)

(Nusret sevimli Nadire'si için hiçbir şeyden saqınmadı.)

Birkaç yıllar evel bu erni bir qasaba demek mümkün idi. (17/6 ÖY)

(Birkaç yıl önce bu yere kasaba demek mümkündü.)

Lakin yapılmaqta olgan ve yapılacaq olan bu işlerni **bazı adamlar** beğenmeyip başladılar. (21/3 ÖY)

(Lakin yapılmakta olan ve yapılacak olan bu işleri bazı adamlar beğenmediler.)

O acele surette **bir erge** çağırılğan adam kibi çıqıp ketti. (20/4 ÖY)

(O acil bir yere çağırılan adam gibi çıqıp gitti.)

Aradan **bir tınış** keçer keçmez odaga güzel kiyingen otuz beş-qırq yaşlarında kişi kirdi. (17/8 ÖY)

(Aradan az vakit geçer geçmez odaya güzel giyimli otuz beş kırk yaşlarında biri girdi.)

Olarınñ arasından **bir kağıt** tüştü. (15/2 ÖY)

(Onların arasından bir kağıt düştü.)

Bir vaqıtları beş altı namlı küreşçini yıqmagance küreş meydanından çıqmay edim.

(9/5 ÖY)

(Bir zamanlar beş altı namlı güreşçiyi yıkmadan güreş meydanından çıkmıyordum.)

Yavaş yavaş sabırnen **içbir şey**den saqınmadan gür davuşnen laqırdı ete. (9/2 ÖY)

(Yavaş yavaş sabırla hiçbir şeyden saqınmadan gür sesle konuşuyor.)

Bazı vaqıtlarda anamı da çoşturamız. (165/3 ÖY)

(Bazen anamı da çoşturuyoruz.)

Bundan **birqaç küñ** evelsi Nusretni komandirovkaga yollamaq isteğende, o böyle şeyler çıqmasını aqlına bile ketirmeğen edi. (173/3 ÖY)

(Bundan birkaç gün önce Nusret'i iş gezisine yollamak istediğinde, o böyle şeyler çıkacağını aklına bile getirmemişti.)

Bazı vaqıtlarda onı körğende yaş bala kibi quvana. (49/2 ÖY)

(Bazen onu görünce küçük çocuk gibi seviniyor.)

Doğru, **çeşit hurnaz**larnen oğraşmaylar. (38/4 ÖY)

(Doğru, çeşitli kurnazlıklarla uğraşmıyorlar.)

Açuvından üst dudağı **birqaç kere** tartıldı. (45/3 ÖY)

(Acısından üst dudağı birkaç kere titredi.)

Bazı yiğitler öyle olalar. (54/8 ÖY)

(Bazı yiğitler öyle oluyorlar.)

Birqaç yıllar evel bu erni bir qasaba demek mümkün idi. (17/6 ÖY)

(Birkaç yıl önce buraya kasaba demek mümkündü.)

1.1.3. Tamlayanı İşaret Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

Bundan da başqa, Nusret bu qadını özleriniñ evlerine yaqın erde körğen kibi olsa **şu küñi** ona Nadire deñişken kibi körüne. (159/2 ÖY)

(Bundan da başqa, Nusret bu kadını (ne zaman) kendi evlerine yaqın yerde görür gibi olsa o gün Nadire değışmiş gibi görünüyor.)

O vaqıt özüne de Nusretke de qolay olur. (164/6 ÖY)

(O zaman kendine de Nusret'e de kolay olur.)

Madam ki, öyle eken, **o vaqıt** siziñ şaşmalaganıñızniñ sebebi nede olmaq mümkün?
(167/7 ÖY)

(Mademki öyleyse, o zaman sizin şaşmalamanızın sebebinin ne olması mümkün?)

Nusret kelgende Ferat ayılğan erde, o yaqtan **bu yaqqa** yürmekte edi. (168/7 ÖY)
(Nusret geldiğinde Ferhat söylenilen yerde bir o tarafa bir bu tarafa yürümekteydi.)

Askaralı Amanoviç, onı siz erkesten de yahşı bilesiñiz, lakin **o iş** siziñ için bir kapik...(167/3 ÖY)
(Askaralı Amanoviç onu siz herkesten daha iyi biliyorsunuz, lakin o iş sizin için bir kuruş...)

O **şu küñü** evge kelgen soñ bu vaqıanı Nadireğe ayttı. (169/6 ÖY)
(O, o gün eve geldikten sonra bu olayı Nadire'ye söyledi.)

Bu vaqıt anası etişip kelip 'tiyme balaga iç olmadım beş altı küñ saat yuqlayasıñ.
(15/1 ÖY)
(Bu sefer anası duyup gelip; değme çocuğa hiç olmadı günde beş altı saat uyusun.)

O milletnen çalışmaq qolay şey degil. (17/9 ÖY)
(O milletle çalışmak kolay şey değil.)

Bizde **bu mesele** öyle ağır degil. (17/6 ÖY)
(Bizde bu mesele öyle zor değil.)

O şimdi **bu alında** kağıtları baqmaqdan köre Nusretni nasıl işke tayin etmek kerek olğanı aqqında tüşüngen kibi körüne idi. (16/9 ÖY)
(O şimdi bu halinde kağıtlara bakarak Nusret'i nasıl bir iş vermek gerektiğini düşünüyor gibi görünüyordu.)

Nusretler **o vaqıt** köyde yaşay ediler. (12/2 ÖY)

(Nusretler o zaman köyde yaşıyorlardı.)

Nusret **o zaman** özünü ucsız bucaqsız derya içinde onıñ qasırgalı dalgaları arasında is etti. (14/7 ÖY)

(Nusret o zaman kendini uçsuz bucaksız deniz içinde, onun kasırgalı dalgaları arasında hissetti.)

Eyi adam **o işke** burnunu soqmaz. (14/5 ÖY)

(İyi adam o işe burnunu sokmaz.)

Bu közaydıñni qudalarıma haber ettiñ mi balam?-dep soradı. (153/3 ÖY)

(Bu güzel haberi dünürlerime haber ettin mi yavrum, diye sordu.)

<< Angı fikirim dogru angısı yanlış bilmeyim, yalnız bir şeyni yahşı ve aydıñ bilem **bu dünyada** onsız yaşap olamaycağım. (185/5 ÖY)

(Hangi fikrim doğru hangisi yanlış bilmiyorum, yalnız bir şeyi iyi ve kesin biliyorum; bu dünyada onsuz yaşayamayacağım.)

Lakin Nadire onıñ kadını olaraq **bu söz**ni aytıp olur eken mi? (185/4 ÖY)

(Lakin Nadire onun kadını olarak bu sözü söyleyebilir mi?)

Çünkü o öz sevğen kişisini **bu şeerde** pek qolaysız alda qaldırgan edi. (185/3 ÖY)

(Çünkü kendi sevdiğini bu şehirde zor durumda bırakmıştı.)

Bu vaqıt qarşıdaki binadan biri-birinen, qızgın laqırdı etip çıqmaqta olgan, Veladie'ni, Sabohat'nı ve Nusret'ni kördi. (186/1ÖY)

(O anda qarşıdaki binadan birbirleriyle hararetli konuşarak çıkmakta olan Vedaie'yi, Sabohat'ı ve Nusret'i gördü.)

Men işime, yalnız teşkerilip baqılğan soñ qıymet kesmelerini isteyim, em **o teşkeriüv** yalnız benim değil de, çok adamlarınñ taliyini çazer,-dedi. (179/1 ÖY)
(Ben işime yalnızca denetlenip bakıldıktan sonra kıymet biçmelerini istiyorum, hem o denetleme yalnız benim değil de çok adamın da talihini değiştirir, dedi.)

Em **bu deñişmeler**ge Ahmacan Talipov sebepçi olur... (181/6 ÖY)
(Hem bu değışmelere Ahmacan Talibov sebepçi (neden) olur.)

Şu kelişnen Nusretke babasınıñ yanında eki küñ daa bulunmaq kerek oldı. (181/5 ÖY)
(Şu gelmesiyle Nusret'in babasının yanında iki gün daha bulunması gerekti.)

Nusret Nadire ondan bu kadar şeyni gizleğenine açuvlana, kederlene, lakin bunıñnen beraber onıñ çekken azaplarını öz vaqtında duymaganiña taacıplene, şaşa ve özünü **bu işte** qabaatlı saya. (184/6 ÖY)
(Nusret, Nadire'nin bu kadar şeyi kendisinden gizlediğine acıyor, kederleniyor lakin bununla beraber onun çektiği sıkıntıları zamanında anlamadığına hayret ediyor, şaşırıyor ve kendini bu işte kabahatli sayıyor.)

Atta yapqan aqılsızlıqları için Nadire **şu künlerde** Nusretke körünmeğe bile utana edi. (184/4 ÖY)
(Hatta yaptığı akılsızlıkları yüzünden Nadire şu günlerde Nusret'e görünmeye bile utanıyordu.)

Bu kadın taze elmaga tüşken qurtqa beñzey. (180/1 ÖY)
(Bu kadın taze elmaya düşen kurda benziyor.)

Bu agrı sabaga yaqın Nusretni yuqudan uyarttı. (149/1 ÖY)
(Bu agrı sabaha yakın Nusret'i uykudan uyandırdı.)

Lakin **bu yaqınlıq** evde keçe, mında değil, işine qattı oğlan. (145/2 ÖY)

(Lakin bu yakınlık evde geçer, burada değil, işinde katı (kuralcı) oğlan.)

Ketecekte ise olarnı yanına agırıp **bu aqta** kimseğe ağız amamalarını ayttı. (145/1 ÖY)

(Gitmek üzereyken onları yanlarına agırıp bu konuda kimseye ağızlarını amamalarını söyledi.)

Em **o otpuska** yalıñız sana değil de, balaga da, onıñ sağlığı için de gerekli. (143/10 ÖY)

(Hem o izin sadece senin için değil; ocuk için, çocuğun sağlığı için de gerekli.)

Nusret olarnıñ elinden qurtulmak istep çok talaştı, ahir-sonu **bu areketler** faydasız ekenini añladı. (137/4 ÖY)

(Nusret onların elinden kurtulmak isteyerek çok çırpındı, ahir sonu bu hareketlerin faydasız olduğunu anladı.)

Nadire **o vaqialarnı** şimdi tasavurında canlandırdı. (136/3 ÖY)

(Nadire o olayları şimdi hayalinde canlandırdı.)

Aqıqiy dostlarımız **bu evimizęe** de sığarlar. (140/10 ÖY)

(Hakikî dostlarımız bu evimize de sığarlar.)

Eğer bahtlı sayılsam o taqdirde mana yalıñız şu sözler, **şu baht** aittir. (141/10 ÖY)

(Eğer şanslı sayılsam o zaman bana yalnız şu sözler, şu şans aittir.)

Bu alında beştahta artında saatlernen turmaq kolay şey değil. (142/10 ÖY)

(Bu halinde tezgahın ardında saatlerle durmak kolay şey değil.)

Aziz, **bu adnı** oğlanıqqa Nusretnin özü qoydı, pencereğe yaqın erde, ağaç krovatıq üstünde yuqlamakta. (154/2 ÖY)

(Aziz – bu adı oğlancığa Nusret’in kendisi koydu- pencereye yakın yerde, ağaç beşik üstünde uyuklamakta.)

Bu haberni eşitkeninen, yoqsa Tahir akanıñ özü rica etken mi, bazan öyle yapa edi, Nazım Abibullaeviç direktorniñ kabinetine keçip oturdı. (165/9 ÖY)

(Bu haberi duyar duymaz, yoksa Tahir Aka’nın kendisi mi rica etti, bazen öyle yapıyordu, Nazım Abibullaeviç müdürün yerine geçip oturdu.)

Bu subetten soñ Nadireniñ tüşünceleri eksilgen kibi oldı. (164/9 ÖY)

(Bu sohbetten sonra Nadire’nin düşünceleri eksilir gibi oldu.)

O şu künü evge kelgen soñ **bu vaqianı** Nadirege ayttı. (169/6 ÖY)

(O, şu gün eve geldikten sonra bu olayı Nadire’ye anlattı.)

O para erinde, bunu siz yahşı bilesiñiz, dedi. (169/4ÖY)

(O para yerinde, bunu siz çok iyi biliyorsunuz, dedi.)

Lakin **bu arada** bir pıtraqlı iş daa çıqtı. (171/4 ÖY)

(Lakin bu arada bir problemlı iş daha çıqtı.)

Bu sevgi er eki yürekni bir derece darıp alsa da yiğitnin qızga baquvı başqa türlü körüne, közlerinde sevginen beraber sabırsızlıq, sevgisini qorçalamaga iniluv mı, yoqsa onı birevden qızganuv mı, buña beñzer alametler ola. (138/4 ÖY)

(Bu sevgi her iki yüreği bir derece sarsa da yiğidin kıza bakışı başqa türlü görünüyor, gözlerinde sevgiyle beraber sabırsızlık, sevgisini korumaya çalışma mı, yoksa onu birinden kıskanma mı, buna benzer işaretler oluyor.)

Lakin **bu toluluq** onıñ dülber kıyafetine hiç de keder etmey, aksince oña tendüristlik tazelik bağıslamaqta. (6/9 ÖY)

(Lakin bu doluluk onun güzel kıyafetine hiç de gölge düşürmüyor, aksine ona gençlik ve zindelik katıyor.)

Bu sicaqta o mübarek odaçığımızda oturmaq olur mı? (133/13 ÖY)

(Bu sicaqta o mübarek odacığımızda oturmaq olur mu?)

Bu zaman onıñ hayalını Ferat böldi. (134/9 ÖY)

(Oanda onun hayalini Ferhat böldü.)

Lakin, **bu farq** neden ibaret olğanını özü de bilmey. (136/3 ÖY)

(Lakin bu farkın neden ibaret olduğunu kendisi de bilmiyor.)

Ahir soñu **bu enstitutta** imtihan tutmaq bilgi dairesini sınap baqmaq istedi. (12/3 ÖY)

(Ahir sonu bu enstitüde sınava girmek, bilgi dağarcığını sınamak istedi.)

Ferat **şu institutınıñ** iktisad-eseplav fakültetini bitirdi. (22/9 ÖY)

(Ferhat şu enstitünün iktisat- muhasebe fakültesini bitirdi.)

Lakin **bu şeylerge** çoq emiet bermedi. (18/10 ÖY)

(Lakin bu şeylere çok önem vermedi.)

Bölüğümüzde **bu işni** yoluna qoysaq qalğanı qolay. (18/5 ÖY)

(Bölüğümüzde bu işi yoluna koyarsak kalanı kolay.)

Nusret **bu zaman** meşin papkasından kağıtlar çıkarıp direktorga uzattı. (16/8 ÖY)

(Nusret o anda deri dosyasından kağıtlar çıkarıp müdüre uzattı.)

Onıñ enstitutqa kirüv taliyini **şu dostu** çezgen edi. (12/3 ÖY)

(Onun enstitüye girme talihini şu dostu çizmişti.)

İşniñ ağır olğanına baqmadan **bu erlerde** qadınlar, nazik-nazik qızlar işleyler. (11/1 ÖY)

(İşin ağır olduğuna aldırmadan bu yerlerde kadınlar, genç kızlar çalışıyorlar.)

Bu arada qapıdan qucağında qararnen bir yaşında balası olgan yaş bir qadın kirip keldi. (7/7 ÖY)

(Bu arada kapıdan kucağında göz kararı bir yaşında çocuğu olan genç bir kadın kirdi.)

Siz **o maşinaları** körseñiz şaşarsıñız, dedi quvançlı sesnen. (9/3 ÖY)

(Siz o makineleri görseñiz şaşırırsınız, dedi kıvaçlı sesle.)

Bugün **bu müsafirhane**ğe bir şey oldı. (8/4 ÖY)

(Bugün bu misafirhaneye bir şey oldu.)

Bağışlañız, şimdi benim vaqıtım yoq, bugünden itibaren işiñiz olsa **bu yigitnen** añlaşa bilesiñiz. –dedi qadınga Nusretni kösterdi. (20/3 ÖY)

(Bağışlayınız, şimdi benim vaktim yok, bugünden itibaren işiniz olursa bu yiğitle anlaşabilirsiniz, dedi kadına Nusret'i gösterdi.)

Lakin **bu keresinde** sizge mal berip olamadıq. (19/8 ÖY)

(Lakin bu sefer size mal veremedik.)

Eger **o adamnıñ** öz vazifesini eda etmege küçü-bilgisi etmese bunu özü de biledir. (19/1 ÖY)

(Eğer o adamın kendi vazifesini yerine getirmeye gücü bilgisi yetmiyorsa bunu özü de biliyordur.)

Nusret çoq tüşünip oturmadı **şu odaçıqqa** barmaga istegenini bildirdi. (17/7 ÖY)

(Nusret çok düşünmedi, şu odacığa gitmek istediğini söyledi.)

O, Nusret evde olmayan vaqıtını tapıp, Nadireğe kene qatnap başladı, yani **şu aqçanı** endi yavaş-yavaş berip başlamaq kerek edi. (161/5 ÖY)

(O, Nusret'in evde olmadığı vakitleri kollayarak Nadire'ye yine gitmeye başladı, yeni şu parayı yavaş yavaş vermeye başlamak gerekiyordu.)

Nusret kelğende Ferat ayılğan erde, **o yaqtan** bu yaqqa yürmekte edi. (168/7 ÖY)
(Nusret geldiğinde Ferhat söylenilen yerde o yana bu yana yürümekteydi.)

O adam bir küñ qayıp kelmesi de mümkün. (166/6 ÖY)
(O adamın bir gün dönüp gelmesi de mümkün.)

Satıcılar yanıp-küyüp **bu eksiklik** ne qadar ekenini soraganda: (145/1 ÖY)
(Satıcılar, yanıp üzülüp bu eksikliğin ne kadar olduğunu sorduğunda:)

Men **o dökümentlerni** şimdi de gösterebilem. (178/5 ÖY)
(Ben o dökümanları şimdi de gösterebilirim.)

Bu şeerğe kelüvi birinci. (5/1 ÖY)
(Bu şehre birinci gelişi.)

Nusret, **o işlerinden** sıqlatçesi bar iken, seni çağıralar,-dedi kinaeli bir sesnen. (22/2 ÖY)
(Nusret, onun işlerinin acelesi varken, seni çağırıyorlar dedi, kinayeli bir sesle.)

Bu vaqt biraz, **o yanda** nasıldır bir fısıldılar eşitilgen kibi oldı. (60/11 ÖY)
(Bu sırada biraz o tarafta bazı fısıltılar işitilir gibi oldu.)

Normallarımızniñ tolmasına öyle çok kalmadı, **o tarafını** özün baqarsın dedi. (30/7 ÖY)
(Yapmamız gereken çok iş kalmadı, o tarafını kendin halledersin dedi.)

Yalñız **o qapıdan** çıqqanda Askaralı ona bazada Nazım aga da olğanını bildirdi. (50/4 ÖY)
(Yalnız o kapıdan çıkarken, Askaralı ona Nazım Ağa'nın da orda olduğunu bildirdi.)

Em **o yañıllık** epimizni gaflet yuqusından uyartmaqta. (44/5 ÖY)

(Hem o yenilik hepimizi gaflet uykusundan uyandırıyor.)

Şu dersten soñ boş vaqıt oldu değence sınıfdaşları onı alqaga ala, meraqılı vaqıalar aytmasını rica ete ediler. (110/1 ÖY)

(Şu dersten sonra boş vakit kaldı diyene kadar sınıf arkadaşları onun etrafını çeviriyor, onun ilginç hikayeler anlatmasını rica ediyorlar.)

Şimdi biz **şu şeyler** için aqsap başladıq. (43/3 ÖY)

(Şimdi biz şu şeyler için aksamaya başladık.)

Şu tecrübesizliknen bazı tecrübeli, işkir, ileri adamlarımıznı incitmaq olmaz... (37/3 ÖY)

(Böyle tecrübesizlikle bazı tecrübeli, işbilir, ileri adamlarımı incitmek olmaz.)

Onı birinci kere köręen kibi **bu ağaçnı** mında ne için qoyganlar dep tüşündi. (42/1 ÖY)

(Onu ilk kez görmiş gibi bu ağacı buraya neden komuşlar diye düşündü.)

Yoqsa **bu küçünü** qayda qoyacağını bilmey de fintlıq koteręen de espander tartqan aqayıñnı acıysıñ mı ? (130/4 ÖY)

(Yoksa bu gücünü nereye koyacağını bimiyorsun da ağırlık kaldırıp yük tartan kocana mı acıyorsun?)

Sag ol, Nadire, **bu yıl** ömüründe eñ bahıtlı yıl olsun... (127/5 ÖY)

(Sağ ol Nadire, bu yıl ömründe en şanslı yıl olsun...)

Eyi ki **bu adam** büyük müessiseğe direktor değil iken, öyle ise körer ediñ belanı dep tüşündi. (27/7 ÖY)

(İyi ki bu adam büyük bir kurumda müdür değil, öyle olsaydı görürdün belanı diye düşündü.)

Mına, **bu şeyler** insanın boynunu ura... (29/5 ÖY)

(İşte bu şeyler insanın boynunu vuruyor...)

Çünkü **bu mevsim**de şehir ealisinin küzlük ve em de qışlıq urbalarga alğan talaplarını kanaatlendirmek kerek. (46/5 ÖY)

(Çünkü bu mevsimde şehir halkının küzlük ve hem de kışlık elbiselere olan taleplerini değerlendirmek gerekir.)

Siz normanızı **bu kvartal** zar zornen yüz beş protsent toldurgan ekensiniz. (44/3 ÖY)

(Siz hakkınızı bu mahallede zar zor yüzde yüz beş doldurdunuz.)

Em **bu karpuzlar** pek tatlı olalar dedi. (30/2 ÖY)

(Hem bu karpuzlar pek tatlı oluyorlar dedi.)

Dostuñnen **bu saada** da akıl tanışmaq kerek ola. (53/6 ÖY)

(Dostuna bu konuda da akıl danışması gerekti.)

Bu şehirde bu akşam ekimizden bahtlı adam olmasa kerek. (32/1 ÖY)

(Bu şehirde bu akşam ikimizden bahtlı adam olmasa gerek.)

O menden üç sınıf yuqarıda olğanıñdan mı, yoqsa **bu dersini** yahşi bilgeñinden mi, men saatlernen çekişip bir şey çıkaralmagan meselelerni beş daqqada çeze edi. (61/4 ÖY)

(O benden üç sınıf yukarda olduğundan mı, yoksa bu dersi iyi bildiğinden mi, benim saatlerce çalışıp anlayamadığım problemleri beş dakikada çözüyordu.)

Bu avaleni men isteknen yapa bilem dedi Nusret. (59/9 ÖY)

(Bu havaleyi ben isteyerek yapabilirim dedi Nusret.)

Bu haberni Veladie de şimdi eşitmekte edi. (102/2 ÖY)

(Bu haberi Veladie de şimdi duyuyordu.)

Dersin *bu aqşam* olarnın toyları olmaqta edi. (113/2 ÖY)

(Dersin bu aqşam onların düğünü oluyor.)

1.1.4 Tamlayanı Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

1.1.4.1. Tamlayanı Asıl Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

Biz indi *iki erkek* oldıq. (18/5 ÖY)

(Biz şimdi iki erkek olduk.)

Bunıñnen misafirhaneniñ küçük odaçığında, eki adamnıñ arasında hoşnutlıq ve meraqnen başlangan subet *eki köñülge* keder bıraqqan alda kesildi. (11/3 ÖY)

(Böylece misafirhanenin küçük odaçığında, iki adamın arasında hoşnutluk ve merakla başlayan sohbet iki gönüle keder bırakan halde kesildi.)

Taacıplengen adamlarğa onıñ anası, bizim on balamız değıl, olğanı olacağı *eki evladımız* bar. (136/2 ÖY)

(Meraklanan adamlara onun anası, bizim de on çocuğumuz yok, olanı olacağı iki evladımız var.)

Askaralı Amanoviç, onı siz erkesten de yahşı bilesiñiz, lakin o iş siziñ için *bir kapik*...(167/3 ÖY)

(Askaralı Amanoviç onu siz herkesten daha iyi biliyorsunuz, lakin o iş sizin için bir kuruş...)

Bütün küñ devamında yapılacaq işni nasıldır *eki saatte* bitirdi. (149/3 ÖY)

(Bütün gün süresince yapılacak işi nasılsa iki saatte bitirdi.)

Nadire sen bugün **eki adam**ga büyük baht edie ettiñ, bunu özüñ bilesiñ mi?-dedi yavaştan. (156/7 ÖY)

(Nadire sen bugün iki adama büyük mutluluk hediye ettin, bunu kendin biliyor musun, dedi yavaşça.)

Sana daa **yigirmi yıl** okumaq mümkün. (142/6 ÖY)

(Senin daha yirmi yıl okuman mümkün.)

Mına bizim dört odalı evimiz,-dep ellerini **eki taraf**qa kerdi. (137/2 ÖY)

(İşte bizim dört odalı evimiz diyerek ellerini iki tarafa açtı.)

Eki yaş kadın quçaklaşip ekenler, Seyyare dostuniñ qulagina: (133/5 ÖY)

(İki genç kadın kucaklaştılar, Seyyare dostunun kulağına:)

Üç oda: (144/2 ÖY)

(Üç oda.)

Em evelkisi kibi değil de ondan **eki qat** daa ziyade. (146/8 ÖY)

(Hem öncesi gibi değil de ondan iki kat daha fazla.)

Şu kelişnen Nusretke babasınıñ yanında **eki küñ** daa bulunmaq kerek oldı. (181/5 ÖY)

(Şu gelmesiyle Nusret'in babasının yanında iki gün daha kalması gerekti.)

Ne olğanıñı **bir kereden** añlamadı. (15/2 ÖY)

(Ne olduğunu bir kerede anlamadı.)

Lakin para toplamaq kerek olğanıñı **bir daqqa** bile unutmadı. (161/5 ÖY)

(Lakin para toplamak gerektiğini bir dakika bile unutmadı.)

Bina eskice ve **bir qatlı** olup içi temiz ve serin idi. (7/2 ÖY)

(Bina eskice ve bir katlı olup içi temiz ve serindi.)

Soñ qadedeki konyaktan **bir yutum** içti. (124/5 ÖY)

(Sonra kadehteki konyaktan bir yudum içti.)

Bu erde **dört adam**mız, dört türlü zenaat, er biri özünce ciddi... (59/6 ÖY)

(Bu yerde dört adamız, dört türlü zanaati her biri kendince ciddî.)

O menden **üç sınıf** yuqarıda olğanıñdan mı, yoqsa bu dersini yahşi bilgeninden mi, men saatlernen çekişip bir şey çıkaralmagan meselelerni beş daqqada çeze edi. (61/4 ÖY)

(O benden üç sınıf yukarda olduğundan mı, yoksa bu dersi iyi bildiğinden mi, benim saatlerce çalışıp anlayamadığım problemleri beş dakikada çözüyordu.)

O menden üç sınıf yuqarıda olğanıñdan mı, yoqsa bu dersini yahşi bilgeninden mi, men saatlernen çekişip bir şey çıkaralmagan meselelerni **beş daqqada** çeze edi. (61/4 ÖY)

(O benden üç sınıf yukarda olduğundan mı, yoksa bu dersi iyi bildiğinden mi, benim saatlerce çalışıp anlayamadığım problemleri beş dakikada çözüyordu.)

Bir kurşunnen **eki tavşan** urasıñ. (35/8 ÖY)

(Bir kurşunla iki tavşan vuruyorsun.)

Bir gece qattı çalışsa **üç küñ** gece közlerini qan basıp yüre edi. (29/1 ÖY)

(Bir gece sıkı çalışsa üç gün boyunca gözlerini kan basıyordu.)

Bir oyundan soñ Ferat kızlarını deñiştirdi. (57/1 ÖY)

(Bir oyundan sonra Ferhat kızları değıştirdi.)

Qarar esabinen şimdi **on sekiz yaş**ında olsa kerek. (55/7 ÖY)

(Kaba hesapla şimdi on sekiz yaşında olsa gerek.)

Bu eşyalara *eki skemle* ve bir kitap şkafi qoşuldi. (42/1 ÖY)

(Bu eşyalara iki iskemle ve bir kitap dolabı eklendi.)

Küz yaqınlaşip başlaganıñen o mında ayrıca *bir canbazlıqnen* çalışip başladı. (46/5 ÖY)

(Güzün yaklaşmasıyla o burada ayrıca bir titizlikle çalışmaya başladı.)

Böyle yağmurda köyde erler şişe, qaldırımlardan, yoldan çetke *bir adım* atsañ, çamurga batarsıñ (51/1 ÖY)

(Böyle yağmurda köyde yerler şişer, kaldırımlardan, yoldan kenara adım atsan, çamura batarsın.)

Marat onı aşiqip-aşiqip aşaganıña baqmadan *eki közüni* çalışmaqta olgan qartanaydan almay edi. (29/6 ÖY)

(Marat onu acele acele yediğine bakmadan eki gözünü çalışmaqta olan büyükanneden almıyordu.)

Eki küñ talaşip yaptıq. (30/5 ÖY)

(İki gün çalışip yaptık.)

Oğlan *bir daqqada* azbarnıñ bir kenarından toban içinden balaban bir benekli qarpız ketirdi. (29/6 ÖY)

(Oğlan bir dakikada bahçenin bir kenarından saman içinden iri benekli bir karpuz getirdi.)

Aradan *beş yıl* keçken soñ kene özleri yaşagan erge, eki balası daa olgan soñ köçüp kele ve bir şey körmeğen kibi yaşay. (31/5 ÖY)

(Aradan beş yıl geçtikten sonra yine kendilerinin yaşadığı yere, iki çocuğu daha olduktan sonra göçüp geliyor ve hiçbir şey olmamış gibi yaşıyor.)

Sana *bir ricam* bar. (130/3 ÖY)

(Senden bir ricam var.)

Savut-saba qoymak için de **bir şka**f gerek. (42/2 ÖY)

(İvır-zıvır koymak için de bir dolap gerek.)

1.1.4.2. Tamlayanı Sıra Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

Olarını örselememek için **birinci aylı**ğna kitap şkafı aldı. (42/2 ÖY)

(Onları örselememek için ilk maaşına kitap dolabı aldı.)

Üçüncü kvartalda yapılgan işler aqqında ayttı. (42/4 ÖY)

(Üçüncü mahallede yapılan işler hakkında konuştu.)

Yarı gece, inceden sepelep yağıp başlgan yağmur **ekinci küñü** üyleden soñ toqtadı.

(51/1 ÖY)

(Gece yarısı inceden sepeleyerek başlgan yağmur ikinci günü durdu.)

Ekinci krovat boş, sahibinin kirğenine daa çoq vaqıt olmasa gerek. (8/6 ÖY)

(İkinci mahalle boş, sahibinin gelmesine daha çok vakit olmasa gerek.)

Onıñcı sınıfını bitirğende Nusret indi yığirmi bir yaşlarındaki yığit edi. (11/5 ÖY)

(Onuncu sınıfı bitirdiğinde Nusret artık yirmi bir yaşlarındaki yığitti.)

Böyle meşerede suv çoqlaşsa onıñ kenarları eşilip başlgay, bir erini tüzetip etiştirilmeden, **ekinci taraftan** patlay. (171/3 ÖY)

(Böyle arkta su çoğalınca onun kenarları eşilmeye başlar, bir yeri düzeltmeyi yetiştiremeden, ikinci taraftan patlar.)

Bunu duygan Seyyare raatlanmaqñı mana etip, onı **ekinci odaga** alıp kirdi. (135/3 ÖY)

(Bunu anlayan Seyyare rahatlamayı bahane edip onu alıp ikinci odaya girdi.)

O **ekinci qadeni** de red etmedi. (140/6 ÖY)

(O ikinci kadehi de reddetmedi.)

Endi **ekinci baarnı** keçirmekte. (182/2 ÖY)

(Şimdi ikinci baharını yaşamakta.)

Qart şimdi ömüründe **birinci kere**, oglunıñ sözüne qandı ve onu tasdıqlalagan kibi başını salladı. (188/1 ÖY)

(Yaşlı adam şimdi ömründe ilk kez oğlunun sözüne ianadı ve onu tasdik eder gibi başını salladı.)

Narpay rayoniña **ekinci kursta** qahpe dep biraqıp kelgen qadınıña... (28/10 ÖY)

(Narpay ilçesine ikinci sınıfta kahpe diyerek bırakıp geldiği kadınına...)

Nusret **ekinci kere** şişeğe elini uzatqanda Nadirenen Seyyare ekisi birden öz qadeleriniñ ağızlarını ellerinen qapattılar. (56/2 ÖY)

(Nusret ikinci kere şişeye elini uzattığında Nadire ile Seyyare ikisi birden kendi kadehlerinin ağızlarını elleriyle kapattılar.)

Ekinci elini de dostunıñ qolu üstüne yavaştan qoyıp sıqtı: (53/6 ÖY)

(İkinci elini de dostunun eli üstüne yavaştan koyup sıktı.)

Ahir sonu **üçünci kvartal**da işlerimiziñ böyle Nikolay Alekseeviç aytqanı kibi fena ekünlemesinde yalıñız üyken malşnas qabaatlı ekenini <<isbat>> etti. (43/2 ÖY)

(Ahir sonu üçüncü mahallede işlerimizin böyle Nikolay Alekseeviç'in söylediği gibi kötü sonuçlanmasında sadece baş pazarlamacının suçlu olduğunu ispat etti.)

Dörtüncü kvartalda közümüzni açmaq kerekimiz... dedi. (43/1 ÖY)

(Dördüncü mahallede gözümüzü açmamız gerekir dedi.)

Veladie **otuzıncı tükanga** ketken edi. (40/6 ÖY)

Veladie otuzuncu dükkana gitmişti.)

1.1.5. Tamlayıcı Soru Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

Tükancı yiğitten **nasıl para** alganını soradı. (169/6 ÖY)

(Dükkanı yiğitten ne parası aldığını sordu.)

Nasıl mesele eken o Askarcan? dedi bir şey bilmeğen adam gibi. (172/4 ÖY)

(Ne meselesi o Askarcan dedi bir şey bilmeyen adam gibi.)

Tanış olunuz, arkadaşlar dedi bölük müdürü,- bu Osmanov Nusret Azamatoviç bugünden itibaren bizim üyken malşnasımız, iş boyunca **nasıl sualleriniz** olsa ona müracaat ete bilesiniz. (18/9 ÖY)

(Tanışınız arkadaşlar, dedi bölüm müdürü, bu Osmanov Nusret Azamatoviç, bugünden itibaren bizim baş pazarlamamız, iş süresince nasıl bir probleminiz olursa olsun ona müracaat edebilirsiniz.)

Añlat maña o **nasıl institüt** sen andan kim olup çıkacaqsın? (13/7 ÖY)

(Anlat bana o nasıl enstitü, sen ordan ne olarak çıkacaksın?)

Yani **nasıl iş** gerek olsa onu yapmaga tırışamız. (9/5 ÖY)

(Yani nasıl iş gerekirse onu yapmaya çalışırız.)

Qart yanında, üstünde üniversal tükannın satıcısı olganını bildiren urbası ve nişanı olgan yaş, nazik kızdan, o yaş kişiniñ mında **nasıl hizmette** ekenini soradı. (187/5 ÖY)

(Yaşlı adam yanındaki, üzerinde evrensel dükkanın satıcısı olduğunu gösteren elbisesi ve rozeti olan genç kızdan, o genç adamın burada görevinin ne olduğunu sordu.)

O mında **nasıl ümitlernelen** yaşamaqta edi. (179/4 ÖY)

(O burada nasıl ümitlerle yaşamaktaydı.)

Nusret Veladie'ğe, o **nasıl aleket** değen gibi tik-tik baqtı. (183/3 ÖY)

(Nusret Veladie'ye o nasıl o nasıl bir dehşet der gibi dik dik baktı.)

Bunu **nasıl manada** aňlamaq mümkün? (141/9 ÖY)

(Bunu ne anlamda anlamak gerekir.)

Nusret siz mında **nasıl işte** olganıñızın unutasıñız. (167/4 ÖY)

(Nusret siz burada hangi vazifede olduğunuzu unutuyorsunuz.)

Nusretke diğer hadımların **nasıl münasebette** bulunmaq kerek olganı aqqında aňatmaga tirişti: (18/4 ÖY)

(Nusret'e diğer çalışanlarla nasıl münasebet kurması gerektiği hakkında (bir şeyler) anlatmaya çalıştı.)

Yaş mütehasıs, Asan aęanıñ aytqanlarını değil, mında o **nasıl adamların** körüreceği işleyceği aqqında oylandı. (14/9 ÖY)

(Genç mütehasıs, Asan Ağa'nın söyledikleri değil, burada nasıl adamlarla karşılaşacağı, iş yapacağı hakkında düşüncelendi.)

Angı ana öz evladınıñ bahtlı olganını körmeğe eves etmez? (12/5 ÖY)

(Hangi ana kendi evladının mutlu olduğunu görmeye heves etmez?)

Angı enstitütini bitirdiñiz oğlum? (10/5 ÖY)

(Hangi enstitüyü bitirdiniz oğlum?)

<< **Angı fikirim** doğru angısı yanlış bilmeyim, yalıñız bir şeyni yahşı ve aydın bilem bu dünyada onsuz yaşap olamaycagım. (185/5 ÖY)

(Hangi fikrim doğru hangisi yanlış bilmiyorum, yalnız bir şeyi iyi ve kesin biliyorum; bu dünyada onsuz yaşayamayacağım.)

O *qaysı taraf*qa keteceğini bilmey misafir. (5/1 ÖY)

(O hangi tarafa gideceğini bilmiyor, misafir.)

Şuniñ için olsa kerek, büyük cam qapılardan içeri kirgen adam hoşlanıp ciğerlerini salqın avanen toldurıp nefes almaga aşıqa soñra, başta *qaysı taraf*nı baqsam yahşı olur eken, değen kibi çevreğe köz taşlaylar. (186/3 ÖY)

(Şunun için olsa gerek, büyük cam kapılardan giren adam hoşlanıp ciğerlerini serin havayla doldurup nefes almak için acele ediyor sonra, ilk olarak ne tarafa baksam daha iyi olur der gibi etrafa göz attı.)

Qaç hasta qabul eteceğini bilesiñ. (59/1 ÖY)

(Kaç hasta kabul edeceğini biliyorsun.)

Kimęe *angı tükan*ga ne qadar mal bermek kerek olsa episini plan mucibi... (38/11 ÖY)

(Kime hangi dükkana ne kadar mal vermek gerekse hepsini plan dahilinde...)

Sana baqqanda közlerindeki ateşni *qaysı kafasız* körmez?! (35/12 ÖY)

(Sana bakınca gözlerindeki ateşi hangi kafasız görmez?!)

Er vaqıt *qaysı saada* olğanıñdan qatıy nazar bir yañılıq yapmaga tırışmaq kerekimiz, bu benim dostumıñ gaesi. (58/12 ÖY)

(Her zaman hangi sahada olduğu fark etmeksizin yenilik yapmaya çalışmamız gerek, bu benim dostumun gayesi.)

Meni yalancılıqta qabaatlamaga *nasıl esasımız* bar? (60/4 ÖY)

(Neye dayanarak beni yalancılıkla suçluyorsunuz?)

1.1.6. Tamlayanı “ki”li Olan Sıfat Tamlamaları

Taşkentteki işlerimizni soñundan da yapmaq mümkün. (166/4 ÖY)

(Taşkent'teki işlerimizi sonradan da yapmak mümkün.)

O ketken soñ ise tez-tez **mundaki işlerni** yoluna qoymaq mümkün olur. (173/3 ÖY)

(O gittikten sonra ise buradaki işleri çabuk çabuk yoluna koymak mümkün olur.)

Yani biltir ne qadar mal alingan andan **evelki yılda** ne qadar? (26/1 ÖY)

(Yani geçen yıl ne kadar mal alınmış ondan önceki yıl ne kadar?)

Yañı jurnalga **bugünkü işlernin** neticesini yazıp başladı. (22/1 ÖY)

(Yeni dosyaya bugünkü işlerin sonuçlarını yazmaya başladı.)

O memnun alda **yanaşadaki krovatqa** baqtı. (10/1 ÖY)

(O memnun halde yandaki karyolaya baktı.)

Nusret tüşüngen alda **yaniñdaki skemleğe** oturdu: (183/4 ÖY)

(Nusret düşünceli halde yanındaki iskemleye oturdu.)

Özüni büyük ayat imtiani aldında is etmekte, çünkü **yarınki küñ** onıñ ayatında çoq deñişmeler yapa bile. (182/2 ÖY)

(Kendini büyük hayat sınavında gibi hissediyor, çünkü yarın, onun hayatında çok değışiklik yapabilir.)

Qurulmakta olgan baş üniversal tükaniñda **soñki işler** kete. (157/6 ÖY)

(Kurulmakta olan büyük evrensel dükkanında son işler hallediliyor.)

Sen, Nadire, kassadan eki küñniñ birinde agaña raqı için alıp berğen paraçlıqlarını unuttıñ mı yoqsa, içken adam seniñ kassañdaki paranı değıl **denizdeki suv**nı kurutır. (147/3 ÖY)

(Sen Nadire, kasadan iki günün birinde abine rakı için alıp verdiğın paraları unuttun mu yoksa, içen adam senin kasandaki parayı değıl, denizdeki suyu (bile) kurutur.)

Künlerniñ birinde aqşam üstü, şeer ticaret idaresine yaqın erde, terek túbünde turgan Nadire başını koterip, kimseğe duyurmamaga tırışqan alda, tosət-tosat **qarşıdaki binaga** köz taşlap ala. (185/2 ÖY)

(Günlerin birinde akşamüstü, şehir ticaret idaresine yaqın yerde ağaç dibinde duran Nadire başını kaldırıp kimseye belli etmemeye çalışarak ara ara karşıdaki binaya göz atıyor.)

Bu vaqıt anası kelip, kelininiñ eline altın saat taqtı, babası ise **başındaki kalpagını** közleri üstüne basıp:<<kelinime bir künde yigirmi litra süt berğen, bir kaşqa sığır bağışlayım>> dep bağırdı. (136/2 ÖY)

(O esnada anası gelip gelininin koluna altın saat taktı, babası ise başındaki kalağı gözlerinin üstüne düşürerek << gelinime günde yirmi litre süt veren alını beyaz lekeli sığır bağışlıyorum>> diye bağırdı.)

Nusret kelğende Nadire pek yorgun bir körünüşte olsa da şimdi közlerinde, çeresinde **evelki şenlik** oynamaqta. (140/11 ÖY)

(Nusret geldiğinde Nadire pek yorgun görünse de şimdi gözlerinde, yüzünde önceki şenlik var.)

Nadirenin yüreği toluqqanıñdan **soñki sözleri** agızından qaltırıp çıqmakta ediler. (142/1 ÖY)

(Nadire'nin yüreği dolduğundan son sözleri ağzından titreyerek döküldü.)

Bir şey tapmasa **tükanlardaki mallarını** biri-birine avuştıra. (150/3 ÖY)

(Bir şey yapmasa dükkanlardaki malları birbirleriyle yer değıştiriyor.)

O ketken soñ ise tez-tez **mındaki işlerini** yoluna qoymaq mümkün olur. (173/3 ÖY)

(O gittikten sonra ise buradaki işleri çabuk çabuk yoluna koymak mümkün olur.)

Soñki vaqıtlarda Hatice Kamilevaniñ işi, özü zenaatında çolpa köylünün yapqan meşeresine beñzey. (171/3 ÖY)

(Sonraki zamanda Htice Kamileva'nın işi, kendi işinde beceriksiz köylünün yaptığı su yoluna benziyor.)

O karşıdaki kapımı açtı. (18/6 ÖY)

(O karşıdaki kapıyı açtı.)

Közlerini açganıñen **elindeki saatine** baqtı. (15/1 ÖY)

(Gözlerini açar açmaz kolundaki saate baktı.)

Üstündeki çarşafını omuzlarınace koterdi. (11/4 ÖY)

(Üstündeki çarşafı omuzlarına kadar çekti.)

Üyleden soñ Nusretni **balalıqtaki dostları** alıp kettiler. (104/4 ÖY)

(Öğleden sonra Nusret'i çocukluk arkadaşları alıp gittiler.)

Saña baqqanda **közlerindeki ateşni** qaysı qafasız körmez?! (35/12 ÖY)

(Sana bakınca gözlerindeki ateşi hangi kafasız görmez.)

Yanıñdaki kızını tanımayım. (33/2 ÖY)

(Yanındaki kızını tanı mıyorum.)

Bütün tükanlarda olğanı kibi **mındaki şeylerniñ** de çaresini tapmaq mümkün değıl.

(50/1 ÖY)

(Bütün dükkanlarda olduğı gibi burdaki şeylerin de çaresini bulmak mümkün değıl.)

Bugünki toplaşuv arqadaşlar zanımcı kollektivizmizde bir canlanuv, yañilik olğanını köstere. (44/5 ÖY)

(Bugünkü toplantı arkadaşlar sanırım, şirketimizde bir canlanma bir yenilik olduğunu gösteriyor.)

Pencere yüksek qurulganı için onıñ qanatları ardınace açık olsa da qomşunıñ azbarı değıl de yalıñız **andaki terek**ler olarnıñ gür dalları körünmekte ediler. (47/3 ÖY)
(Pencere yüksekte olduğı için onun kanatları ardına kadar açık olsa da komşunun bahçesi değıl de sadece oradaki ağaçlar, onların gür dalları görünmekteydiler.)

Cümert er **bağrındaki yağmurni** inkar etmey, şişe kope, keyflene, raatlana. (51/1 ÖY)
(Cömert yer bağrındaki yağmuru inkar etmiyor, şişiyor, kabarıyor, keyifleniyor, rahatlıyor.)

Marat **elindeki öglüğini** mana attı. (30/6 ÖY)
(Marat elindeki önlüğünü bana attı.)

Soñki vaqıtlarda: (31/5 ÖY)
(Son zamanlarda:)

Andaki eşyalar Nusretniñ diqqatını özüne deral celp ettiler. (128/7 ÖY)
(Ordaki eşyalar hemen Nusret'in dikkatini çekti.)

Soñ **yüzündeki açuv** birden darqalıp ketti, o samimiy külümsiredi, mañlayı üstüne tüşken bir top saçını yavaştan koterdi. (48/3 ÖY)
(Sonra yüzündeki acı birden dağıldı gitti, o samimî gülümsedi, alnına düşen bir top saçını yavaşça kaldırdı.)

1.2 Unsurları Birden Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları

1.2.1. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Mındaki işlerni şimdilik Sabotnen ekiñiz yaparsıñız, Nusretni **dört-beş künge** Taşkentke yollamaq kerek dedi. (166/3 ÖY)

(Buradaki işleri şimdilik Sabohat'la ikiniz yaparsınız, Nusret'i dört beş gün(lüğün)e Taşkent'e yollamak gerek dedi.)

Nusret çeşit türlü yañılıqlar tapıp çıqarmasın dep, ona **olur-olmaz işler** tapıp çıqara. (166/1 ÖY)

(Nusret çeşitli yenilikler bulup çıqarmasın diye ona olur olmaz işler bulup çıkarıyor.)

O dostundan alğan paranı bir yıl müddetnen değıl de, **eki üç ayga** alğan edi. (171/4 ÖY)

(O dostundan aldığı parayı bir yıl müddetle değıl de, iki üç aylığına almıştı.)

İşniñ ağır olğanıña baqmadan bu erlerde qadınlar, **nazik-nazik qızlar** işleyler. (11/1 ÖY)

(İşin ağır olduğuna bakmadan bu yerlerde kadınlar, nazik nazik kızlar çalışıyorlar.)

Bir vaqıtları **beş altı namlı küreşçini** yıqmagance küreş meydanından çımay edim. (9/5 ÖY)

(Bir zamanlar beş altı namlı güreşçiyi yıkmadan güreş meydanından çıkmıyordum.)

Eki-üç küñden berli anda da barıp olamayım, işler nasıl kete eken? (179/4 ÖY)

(İki üç günden berli oraya da gidemiyorum, işler nasıl gidiyor?)

Erkes için **ayrı-ayrı odalar**. (144/2 ÖY)

(Herkes için ayrı ayrı odalar.)

Ufaq-tüfek işlerni men özüm de yaparım. (143/6 ÖY)

(Ufak tefek işleri ben kendim de yaparım.)

Lakin aradan **beş on küñ** keçken soñ bir daa keldi, tükanlarında yaqında teftiş keçirileceğini bildirdi. (161/1 ÖY)

(Lakin aradan beş on gün geçtikten sonra bir daha geldi, dükkanlarında yakında teftiş yapılacağını bildirdi.)

Nusret o zaman özünü **ucsuз bucaqsız derya** içinde onun qasırgalı dalgaları arasında is etti. (14/7 ÖY)

(Nusret o zaman kendini uçsuz bucaksız deniz içinde, onun kasırgalı dalgaları arasında hissetti.)

Olur-olmaz şeyler için adamların tozunı qaqa bermeknin aqıbeti yahşı olup çıqmaz. (18/3 ÖY)

(Olur olmaz şeyler için adamların tozunu almanın (dövmenin) sonu iyi olmaz.)

Bu vaqıt anası etişip kelip ‘tiyme balaga iç olmadım **beş altı küñ** saat yuqlayasın. (15/1 ÖY)

(Bu sefer anası duyup gelip; değme çocuğa hiç olmadı günde beş altı saat uyusun.)

Eki-üç adam daa biri-birine baqıp ellerini kotermeğe nietlenğende olarnı ilkinği partiya teşkilatının sekretarı Ahmacan Talibov toqtattı. (178/2 ÖY)

(İki üç adam daha birbirlerine bakıp ellerini kaldırmaya niyetlendiğinde onları ilk olarak parti teşkilatı sekreteri Ahmacan Talibov durdurdu.)

1.2.2 Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Anda şarait yahşı, **sıcaq ve suvuk suv**, iş de az olur. (143/6 ÖY)

(Orda şartlar iyi, sıcak ve soğuk su, iş de az olur.)

Paqıl kibi bütün imtihanlardan **yahşi ve ala işaretler** aldı. (12/3 ÖY)

(Aksi gibi bütün sınavlardan iyi ve yüksek notlar aldı.)

Mına böyle künde sıcak soyaqlarda yürüp, ya da avtobuslarda terge batıp kelgen adamlar merkezdeki dört qatlı büyük binaga, yañı baş üniversal tükanga kirgenleri kibi sıcaktan qızargan çerelerine *taze ve salqın ava* urula. (186/3 ÖY)
(İşte böyle sıcak sokaklarda yürüyüp ya da otobüslerde tere batıp gelen adamlar merkezdeki dört katlı binaya, yeni büyük evrensel dükkana girdikleri gibi sıcaktan kızaran yüzlerine taze ve serin hava vuruluyor.)

1.2.3. Tamlayanı Sıfat-fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Şeyleri turgan çemodanlarını qarıştırıp, olarnı dangırdatıp, evniñ ortasına itti. (170/8 ÖY)
(Eşyalarının olduğı valizleri qarıştırıp, onları boşaltıp, evin ortasına attı.)

Tünevın sabadan Sabohat *özüne pekitilgen tükanelarnı* teşkermeğe ketken edi. (164/10 ÖY)
(Dün sabah Sabohat kendi sorumluluğundaki dükkanelarnı denetleme gitmişti.)

O *dostundan alğan pararnı* bir yıl müddetnen değıl de, eki üç ayga alğan edi. (171/4 ÖY)
(O, dostundan aldığı paraynı bir yıl süreyle değıl de iki üç aylığına almıştı.)

Şunıñ için olsa kerek, *büyük cam kapılardan içeri kirgen adam* hoşlanıp ciğerlerini salqın avanen toldurıp nefes almaga aşıqa soñra, başta qaysı tarafnı baqsam yahşı olur eken, değen kibi çevreğe köz taşlaylar. (186/3 ÖY)
(Şunun için olsa gerek, büyük cam kapılardan giren adam hoşlanıp ciğerlerini serin havayla doldurup nefes almak için acele ediyor sonra, ilk olarak ne tarafa baksam daha iyi olur der gibi etrafa göz attı.)

Başta *respublikanıñ çeşit şeerlerinden ketirilgen mallardan* numuneler numayış etildi. (187/2 ÖY)
(Başta memleketin çeşitli şehirlerinden getirilen mallardan örnekler gösterildi.)

Bu qadın *taze elmaga tüşken qurtqa* beñzey. (180/1 ÖY)

(Bu kadın taze elmaya düşen kurda benziyor.)

Bölük müdürü Nusretni *bölükte çalışqan malşnaslarnen* tanış etti. (19/1 ÖY)

(Bölüm müdürü Nusret'i bölümde çalışqan pazarlamacılarla tanıştırdı.)

O fena qadın degil aqsince *çalışmaga sevgen hanım*. (18/3 ÖY)

(O fena kadın değil, aksine çalışmayı seven hanım.)

Donatılğan odalarga baqqan sayın hoşlandı. (155/1 ÖY)

(Donatılan odalara baktıkça hoşlandı.)

Belki bazan qoyıp olamagandır, ya da *işinde yanılğan vaqıtları* olgandır. (147/4 ÖY)

(Belki bazen koymuyordur, ya da işinde yanıldığı zamanlar oluyordur.)

1.2. 4. Birleşik Sıfatlarla Kurulmuş Sıfat Tamlamaları

İki ya da üç adamlıq odalar çoq. (17/6 ÖY)

(İki ya da üç kişilik odalar çok.)

Tar balaqlı şitanına *ince burunlu yilgıravuq ayaqqaplarına* bir daa diqqatnen baqıp:

(5/4 ÖY)

(Dar paçalı pantolonuna, ince burunlu parlayan ayakkabılarına bir daha dikkatle bakıp:)

Tar balaqlı şitanıña ince burunlu yilgıravuq ayaqqaplarına bir daa diqqatnen baqıp:

(5/4 ÖY)

(Dar paçalı pantolonuna, ince burunlu parlayan ayakkabılarına bir daha dikkatle bakıp:)

Nadireniñ çeresine salqın, *gül qoqulı taze ava* uruldı. (133/8 ÖY)

(Nadire'nin yüzüne serin, gül kokulu taze hava vuruldu.)

Çünkü o Ferat'nın babası kelip, kelin-kievge, onların **bir odalı kvartiraları** olğanına baqmadan, yañı ev alıp bergenini eşitken olsa da, daa mında bulunmağan edi. (133/11 ÖY)

(Çünkü o Ferhat'ın babasının gelip gelin damada onların bir odalı evleri olmasına rağmen yeni ev alıp verdiğini duysa da henüz orada bulunmamıştı.)

Çoq keçmeden Nusretnen Nadire sol tarafqa, **sıq tereklerden örtülü şeerniñ** çetindeki soqaqqa, buruldılar. (59/9 ÖY)

(Çok geçmeden Nusret ve Nadire sol tarafa, sık ağaçlarla örtülü şehrin kenarındaki sokağa, döndüler.)

Mına bizim **dört odalı evimiz**,-dep ellerini eki tarafqa kerdı. (137/2 ÖY)

(İşte bizim dört odalı evimiz diyerek ellerini iki tarafa açtı.)

Soñ Nusret **qızınıñ ince parmaqlı ellerini**, balaban avuçları içinde sıqtı. (126/6 ÖY)

(Sonra Nusret kızın ince parmaklı ellerini büyük avuçları içinde sıktı.)

Bu azaplı düşüncelerden qurtulmaq isteğen kibi başını salladı. (185/5 ÖY)

(Bu azaplı düşüncelerden kurtulmak ister gibi başını salladı.)

2. Sıfat Tamlamalarının Başka Kelime Grupları İçindeki Yeri

2.1. Bir Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

Bu işnin astından çıkarmız belleyim. (18/5 ÖY)

(Bu işin altından kalkarız diye düşünüyorum.)

Aradan vaqıt keçken *sayın Nadireniñ tüşünceleri* de deñiše, terenleše edi. (185/1 ÖY)

(Aradan vakit geçtikçe Nadire'nin düşünceleri de değışiyor, derinleşiyor.)

O *eki küñniñ birinde* evge böyle yorgun qayta, yolda ekeninde qapıdan kirgeninen özüni divan üstüne bıraqmaga ve sabagace qıpırdamay yatmaga nietlenle. (158/2 ÖY)
(O iki günün birinde eve böyle yorgun dönüyor, yoldayken kapıdan girer girmez kendini divanın üstüne bırakmaya ve sabaha kadar kıpırdamadan yatmaya niyetleniyor.)

Toq yanaçıqlarnıñ üstünde eki büyük közyaşı qatıp qalğan. (159/2 ÖY)

(Tombul yanakçıklarının üstünde iki büyük gözyaşı düşüp kalmış.)

O *qadınıñ canını* ağırta mamaga ona özüniñ maqsadını dogru anlatmaga tırıştı: (25/14 ÖY)

(O kadının canını yakmamaya, ona kendi maksadını doğru anlatmaya çalıştı.)

Anda *qadın kişiniñ sesi* yangıradı. (23/4 ÖY)

(Orada bir kadının sesi yükseldi.)

Bunu da *nevbetçi qadınıñ qaygıruvmen* taptıq. (8/8 ÖY)

(Bunu da nöbetçi kadının çabasıyla bulduk.)

Bugün *bu telefoniñ sesinden* çalışmaqniñ da çaresi yok. (22/10 ÖY)

(Bugün bu telefonun sesinden çalışmanın imkanı yok.)

Ferat barıp *ekinci odanıñ qapısını* açtı. (134/1 ÖY)

(Ferhat gidip ikinci odanın kapısını çaldı.)

Lakin *yolcu yiğitniñ sözleri* onı birden toqtattı. (6/9 ÖY)

(Lakin yolcu yiğidin sözleri onu birden duraksattı.)

Askaralı **bu bölükniñ işini** siz idare eteseñiz. (167/5 ÖY)

(Askaralı bu bölümün işini siz idare ediyorsunuz.)

Şöyle küñlerniñ birinde Nusret işten pek yorgun qayttı. (158/2 ÖY)

(Şöyle günlerin birinde Nusret işten pek yorgun döndü.)

Keniş odalarnıñ içi bom-boş. (148/3 ÖY)

(Geniş odaların içi bomboş.)

Yañi evniñ damı örtülecek. (46/4 ÖY)

(Yeni evin çatısı örtülecek.)

Nadire **o yiğitniñ nişanıñı** qaytargan. (102/2 ÖY)

(Nadire o yiğidin nişanını bozmuş.)

2.2. Bir Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

Onıñ ateşli baqışlarına yiğit dayanıp olamay, közlerini tez-tez andan almaga tırışa.

(24/10 ÖY)

(Onun ateşli bakışlarına yiğit dayanamıyor, gözlerini çabuk çabuk ondan almaya çalışıyor.)

Qanı Nadirehanım, **menim sag cebimdekini** alçı baqayıq. (140/1 ÖY)

(Hani Nadire Hanım benim sağ cebimdekini al bakalım.)

Kvartıraları **şcerniñ eñ güzel erinde** kurulgan. (139/6 ÖY)

(Evleri şehrin en güzel yerinde kurulmuş.)

Özleriniñ küçük odaçıklarına kirğeniñen Nusretniñ çırayı külümsiredi. (137/1 ÖY)

(Kendilerinin küçük odaçıklarına girmesiyle Nusret'in yüzü güldü.)

Madam ki, öyle eken, siz bölükbaşı olaraq Nazım Abibullaeviçe, **Nusretniñ acele işi** çoq olğanı sebebinden, komandirovkaga yiberip olamaycagınızni özüñiz bildiriñiz, dedi qattı davuşnen. (167/5 ÖY)

(Mademki öyle, siz bölüm başkanı olarak Nazım Abibullaeviç'e Nusret'in acil işi çok olduğu için iş seyahatine onu gönderemeyeceğinizi kendiniz bildiriniz, dedi sert bir sesle.)

Yoq Askaralı Amanoviç, bu **sizniñ aytacaq sözleriñiz** değıl. (167/7 ÖY)

(Yok Askaralı Amanoviç, bunlar sizin söyleyeceğiniz sözler değıl.)

Seyyare **oniñ yorgun çeresine** baqıp külümsiredi, soñ parmaq ucunda yürüp odadan çıqtı. (135/3 ÖY)

(Seyyare onun yorgun yüzüne bakıp gülğmsedi, sonra parmakları ucunda yürüyerek odadan çıktı.)

Mına **bizim dört odalı evimiz**, -dep ellerini eki tarafqa kerdi. (137/2 ÖY)

(İşte bizim dört odalı evimiz diyerek ellerini iki tarafa açtı.)

Qapınıñ çanı qaqılır-qaqılmaz **Nadireniñ engil ayaq davuşları** eşitle. (158/3 ÖY)

(Kapının zili çalar çalmaz Nadire'nin hafif ayak sesleri işitiliyor.)

Toylarında **qızniñ en yaqın dostu** olaraq quda ketti. (136/3 ÖY)

(Düğünlerinde kızın en yakın dostu olarak dünür gitti.)

Qızniñ sabıq nişanlısı oña mında köz açtırmaycaq olup, çoq talaştı. (137/4 ÖY)

(Kızın eski nişanlısı ona burada göz açtırmayacak olup çok uğraştı.)

Nusret **oniñ şamar büyüklüğündeki çeresinde** özünü ve Nadireni añdırgan çizgiler qıdırdı. (156/4 ÖY)

(Nusret onun avuç büyüklüğündeki yüzünde kendini ve Nadire'yi andıran çizgileri görmeye çalıştı.)

Qadınıñ bu körünişinden Nusret seskenğen kibi oldı. (152/5 ÖY)

(Kadının bu görünüşünden Nusret irkilir gibi oldu.)

Askaraliniñ ince qaşları töpeğe koterildiler. (166/5 ÖY)

(Askaralı'nın ince kaşları yukarı kalktılar.)

Yol boyu Valyadienen Sabohatqa Nadire yarı gecede oñı nasıl uyatqanıñı, ne yapmasını bilmey şaşmalaganıñı, soñra hastanı ekimğe köstermek için <<acele yardım>> maşinasını çağirtqanıñı ve kelğen ekim onı tez-tez loqsahaneğe alıp ketkeni aqqında küle-küle ikae etse de ***yüreğiniñ bir köşesinde*** peyda olgan, bala vaqıtsız dogdı, bu nasıl olur eken değen qorqu onı ezietlemekte edi. (152/4 ÖY)

(Yol boyu Veladi ve Sabohat'e, Nadire'nin onu gece yarısı nasıl uyandırdığını, ne yapacağını bilmeden şaşırdığını, sonra hastayı hekime göstermek için acil yardım aracını çağirdığını ve gelen hekimin onu çabucak doğumhaneye alıp gittiğini gülerik anlatsa da yüreğinin bir köşesinde ortaya çıkan 'bebek erken doğdu, bu nasıl olur' diyen korku ona acı vermekteydi.)

Kızga ***özünüñ ateşli sevgisini*** bildirdi. (123/4 ÖY)

(Kıza kendisinin ateşli sevgisini bildirdi.)

2.3. Bir Sıfat Tamlamasının Başka Bir Sıfat Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

Hatice apte, evimde bir çöp qalmasa bile men sizge olan borcumnı tapıştırıp beririm, Nusretniñ yüzünü kızartmam,- dedi ***qatıy bir davuşnen***. (163/3 ÖY)

(Hatice Abla, evimde bir çöp kalmasa bile ben size olan borcumu bulup veririm, Nusret'in yüzünü kızartmam, dedi kararlı bir ses tonuyla.)

Nusret oña ***başqa bir söz*** bile aytmagan edi. (170/3 ÖY)

(Nusret ona başka bir söz bile söylememiştı.)

Seyrekleşen çal saçları maşinkanen qırqılğan. (8/9 ÖY)

(Seyrekleşen kır saçları makineyle kesilmiş.)

Mında toylıq şey almaga kelğen edik, lakin **bir balaban çuval** ketirmeğe unuttuqanım, endi çemodan alacaqtırım daa, - dedi şaqanen. (188/2 ÖY)

(Buraya düğün alışverişi yapmaya gelmiştik ama büyük bir çuval getirmeyi unutmuşum, şimdi bavul alacağım daha, dedi şakayla.)

Kamilevaniñ işi temelinden teşkerilğen soñ Nadire de Svetlana da onıñ qolunda oyuncaqqa çevirilğenlerini, qolaylıqnen, Nusretke bildirmeden, qurtulmaq isteğenleri **külünçli bir hayal** olğanıña qattı emin oldılar. (184/4 ÖY)

(Kamileva'nın işi tamamen denetlendikten sonra, Nadire de Svetlana da onun elinde oyuncağa döndüklerinin, kolayca Nusret'in haberi olmadan kurtulmaq istediklerinin gülünç bir hayal olduğuna emin oldular.)

Bütün bu şeyler keçti, onıñ işleri yoluna mindi. (185/3 ÖY)

(Bütün bu şeyler geçti, onun işleri yoluna girdi.)

Duyulmaz bir vaziette yavaş-yavaş çaresizlenmektem... (179/4 ÖY)

(Anlaşılmaz bir durumda yavaş yavaş çaresizleşiyorum...)

Çünkü Çölebad'da **böyle yañi tükan** açılğanıñı yalnız şeerde yaşaganlar değıl de, onıñ etrafındaki posölkalarda – kolhoz ve sovhozlarda yaşagan adamlar da bileler ve keleler. (186/3 ÖY)

(Çünkü Çölebad'da böyle yeni dükkan açıldığını yalnızca şehirde yaşayanlar değıl de onun etrafındaki kasabalarda, çiftliklerde yaşayanlar da biliyorlar ve geliyorlar.)

Qart yanıñda, üstünde üniversal tükanniñ satıcısı olğanıñı bildiren urbası ve nişanı olğan yaş, nazik qızdan, **o yaş kişinin** mında nasıl hizmette ekenini soradı. (187/5 ÖY)

(Yaşlı adam yanındaki, üzerinde evrensel dükkanın satıcısı olduğunu gösteren elbisesi ve rozeti olan genç kızdan, o genç adamın burada görevinin ne olduğunu sordu.)

Bir yakın tanışım ayttı. (170/5ÖY)

(Bir yakın tanıdığım söyledi.)

Bu sıcakta **o mübarek odacığımızda** oturmak olur mı? (133/13 ÖY)

(Bu sıcakta o mübarek odacığımızda oturmak olur mu?)

Mında yakın erde **küçük bir odacığımız** bar biraz qaranlıqça. (17/6 ÖY)

(Burada yakın yerde küçük bir odacığımız var biraz karanlıqça.)

2.4. Sıfat Tamlamalarının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak

Kullanılması

O çıqqanıñ Sahobat Karimova **bir müim haber aytacaq adam kibi** közlerini töğerekletti: (23/9 ÖY)

(Onun çıkmasıyla Sabohat Karimova önemli bir haber verecek gibi gözlerini belertti.)

Nasıl mesele eken o Askarcan, dedi **bir şey bilmeğen adam** kibi. (172/4 ÖY)

(Ne meselesi o Askarcan, dedi, bir şey bilmeyen adam gibi.)

Gizliden bir şey aytmay isteğen adam kibi, parmaqlarınıñ üstüne koterildi. (189/1 ÖY)

(Gizlice bir şey söylemek isteyen adam gibi parmaklarının ucuna kalktı.)

Alim er kün bekleydir, men ise mında **örümçek yuvasına tüşken çibin** kibi sarılğan qaldım. (179/4 ÖY)

(Alim her gün bekliyordur, bense burada örümcek yuvasına düşmüş sinek gibi tıkdım kaldım.)

Bazıları onıñnen **çoqtan tanış adamlar kibi** laırdı eteler. (21/2 ÖY)
(Bazıları onunla çoktan tanışan adam gibi konuşuyorlardı.)

O **acele surette bir erge çağırılğan adam** kibi çıqıp ketti. (20/4 ÖY)
(O acil olarak bir yere çağırılan adam gibi çıkıp gitti.)

<<Bu siziñ qadınıñız Nadire alıp ketken aqça daa>>-dedi kimseğe **eşittirmemeğe tırışkan adam** kibi fısıldap. (169/5ÖY)
(<<Bu sizin eşiniz Nadire'nin alıp gittiği para daha>> dedi kimseye duyurmamaya çalışan adam gibi fısıldayarak.)

Boynunda taş bağlap denizğe biraqılğan adam kibi yoq olup kettin... (52/8 ÖY)
(Boynuna taş bağlayıp denize bırakılan adam gibi yok olup gittin.)

Askaralı de **Nusretnen aralarında bir şey olmagan adam** kibi sözünü büyük nezaketnen başladı. (50/1 ÖY)
(Askaralı da Nusret'le aralarında bir şey olmamış adam gibi sözüne büyük bir nezaketle başladı.)

Qabaat yapqan adam kibi Nusretke baqmaga bile utandı. (26/2 ÖY)
(Suç işlemiş adam gibi Nusret'e bakmaya bile utandı.)

Nikolay Alekseeviç odaga tesadüfen ayaküstü kirip çıkmak için kelgen, **lakin davanıñ üstünden çıqqan adam kibi** taaciplendi. (39/6 ÖY)
(Nikolay Alekseeviç odaya ayaküstü girip çıkmak için tesadüfen gelmiş, lakin davanın üstüne gelmiş adam gibi şaşırdı.)

3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Sıfat Tamlamaları

3.1. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Özne Olarak Kullanılması

3.1.1. Sıfat Tamlamalarının İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması

O yaşlar devirniñ teren bilgi silyasinen yahşı silyalangan yiğit ve qızlardır. (122/2 ÖY)

(O gençler devrin derin bilgi donanımıyla iyice donanmış yiğitler ve kızlardır.)

Aqayı, *güzel oğlançığı* bar. (27/1 ÖY)

(Kocası, güzel oğlu var.)

Uzun kevdesi beyaz çarşafnen örtülü. (8/6 ÖY)

(Uzun gövdesi beyaz çarşafıla örtülü.)

Nusret siz endi qaytıñız, er alda mında *merkeziy yol* yaqınca. (60/12 ÖY)

(Nusret siz şimdi dönünüz, herhalde burada merkezî yol yakınca.)

Taaciplenecek şey çok. (179/5 ÖY)

(Şaşılacak şey çok.)

Elbet *içken adeti* de bar edi. (31/4 ÖY)

(Elbette içme huyu da vardı.)

3.1.2. Sıfat Tamlamalarının Fiil Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması

Aqlına Aziz *dogmaqtan evel olup keçken vaqia* tüşti, gönülsizlendi. (159/2 ÖY)

(Aqlına Aziz doğmadan önce olup geçen olay düştü, huzursuz oldu.)

Aqşam *işten qayıtqan babası* azbar qapıdan quvançnen kirdi. (13/3 ÖY)

(Akşam işten dönen babası bahçe kapısından mutlu girdi.)

Olar geniş odaga kirgende *stol başında işnen meşgul olgan qadınlar* başlarını koterdiler... (18/8 ÖY)

(Onlar geniş odaya girdiğinde masa başında işle meşgul olan kadınlar başlarını kaldırdılar.)

Qarılgaç qanatlarını andırğan qaşları sıtıldılar. (25/12 ÖY)

(Kırlangıç kanatlarını andıran kaşları çatıldılar.)

O ertece qaytacak olup çoq tırıştı, böyle vaqıtta paqıl kibi, ille *ümit etilmeğen bir iş* çıqa. (155/2 ÖY)

(O erken dönecek olup çok çalıştı, böyle vakitte aksi gibi, mutlaka umulmadık bir iş çıkıyor.)

Ertesine aqşam üstü *küneşli ava* deñiştı. (115/2 ÖY)

(Ertesi gün akşamüstü güneşli hava değıştı.)

Siya közleri qaçmaga er aragan kibi eleslendiler. (33/13 ÖY)

(Siyah gözleri kaçmaya yer arar gibi şüphe uyandırdılar.)

3.2. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

3.2.1. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Belirtili Nesne Olarak Kullanılması

Hatice apte, evimde bir çöp qalmasa bile men *sizğe olan borcumu*nı tapıştırıp beririm, Nusretniñ yüzünü qızartmam,- dedi qatıy bir davuşnen. (163/3 ÖY)

(Hatice Abla, evimde bir çöp kalmasa bile ben size olan borcumu bulup veririm, Nusret'in yüzünü kızartmam, dedi kararlı bir ses tonuyla.)

Şorbacılar *olarga sıq sıq bargan aqıl tanışqan hadimlerini* beğeneler, daa da dogrusı çalışqan adam sayalar. (24/6 ÖY)

(Patronlar onlara sıq sıq gidip akıl danışan çalışqanlarını beğeniyorlar, daha da dogrusu (onları) çalışqan adam sayıyorlar.)

Keç vaqıtta Nazım Abibullaeviçnen Askaralı oña telefon ettiler ve *olıp keçken vaqianı* ayttılar. (184/2 ÖY)

(Geç vakitte Nazım Abibullaeviç ile Askaralı ona telefon ettiler ve olup biten olayı anlattılar.)

Keyfi ve işleri yolunda ekenini bilse oña küle-küle *Azizniñ kösterğen ünelerini* tasvirley. (158/4 ÖY)

(Keyfinin ve işlerinin yolunda olduğunu biliyorsa ona gülerek Aziz'in gösterdiği hünelerini anlatıyor.)

Köyde, evlerinde eken Nusret *kışilik odası değen sözni* sıq-sıq eşite edi. (144/2 ÖY)

(Köyde, evlerindeyken Nusret misafir odası şeklindeki sözü sıq sıq işitiyordu.)

Bu vaqıtqace olgan taksimlevni Nusret indi yahşı añlay. (21/4 ÖY)

(Bu vakte değın yapılan paylaşırmaları Nusret şimdi iyi anlıyordu.)

Nusret küle-küle omñ yanña kele ve *mebel almaq için toplagan aqçasını* soray. (148/4 ÖY)

(Nusret gülerek onun yanına geliyor ve mobilya almak için biriktirdiği parasını soruyor.)

Er bir müdir *özüne ayrılgan malnı* pek yahşı bile. (150/2 ÖY)

(Her bir müdür kendine ayrılan malı pek iyi biliyor.)

Şampanskoe şişesini tarsılatıp açtı, *küçük qadeni* toldurıp Nadireğe uzattı. (140/5 ÖY)

(Şampanya şişesini zar zor açtı, küçük kadehi doldurup Nadire'ye uzattı.)

3.2.2. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Belirtisiz Nesne Olarak Kullanılması

Bu vaqıt anası kelip, kelininiñ eline *altın saat* taqtı, babası ise başındaki qalpagını közleri üstüne basıp:<<kelinime bir künde yigirmi litra süt berğen, bir kaşqa sığır bağışlayım>> dep bağırdı. (136/2 ÖY)

(O esnada anası gelip gelininin koluna altın saat taktı, babası ise başındaki kalağı gözlerinin üstüne düşürerek << gelinime günde yirmi litre süt veren alnı beyaz lekeli sığır bağışlıyorum>> diye bağırdı.)

Dost meselesine kelğende er erde olğanı kibi mında da iyi adamlar fenalarına nispeten çoqtırlar, şularniñ arasından men özüme *yeni dostlar* tapa bilem. (6/8 ÖY)
(Dost meselesine gelince, her yerde olduğu gibi burada da iyi adamlar kötülerine nisbeten çokturlar, şunların arasından ben kendime yeni dostlar edinebilirim.)

Qarşısındaki stol lampası oda içine *yeşil ışık* saçmaqta. (106/4 ÖY)
(Karşısındaki masa lambası oda(nın) içine yeşil ışık saçmakta.)

3.3. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

3.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

Menim için o çoqtan *eski işke* çevirildi. (53/4 ÖY)
(Benim için o çoktan eski işe çevrildi.)

Olar Feratniñ yolbaşçılığı altında üçüncü odaga kirecekte qarşılarında, *qolunda boş tabağı olğan Seyyare*ğe rastkeldiler. (134/3 ÖY)
(Onlar Ferhat'ın öncülüğü altında üçüncü odaya girmek üzereyken qarşılarında, elinde boş tebeğı olan Seyyare'ye rastgeldiler.)

Mına böyle künde sıcaq soqaqlarda yürüp, ya da avtobuslarda terge batıp kelgen adamlar merkezdeki dört qatlı büyük binaga, yañi baş üniversal tükanga kirgenleri kibi **sıcaqtan qızargan çerelerine** taze ve salqın ava urula. (186/3 ÖY)

(İşte böyle sıcak sokaklarda yürüyüp ya da otobüslerde tere batıp gelen adamlar merkezdeki dört katlı binaya, yeni büyük evrensel dükkana girdikleri gibi sıcaqtan kızaran yüzlerine taze ve serin hava vuruluyor.)

Soñki vaqıtlarda Hatice Kamilevaniñ işi, özü zenaatında **çolpa köylüniñ yapqan meşeresine** benzey. (171/3 ÖY)

(Sonraki zamanda Htice Kamileva'nın işi, kendi işinde beceriksiz köylünün yaptığı su yoluna benziyor.)

Yanında, **diqqatnen balaga tikilip turgan Nadire**ğe baqtı. (156/4 ÖY)

(Yanında dikkatle çocuğa bakakalan Nadire'ye baktı.)

Olar **kenarca erge** köşe içindeki stol başına ketçiler. (55/2 ÖY)

(Onlar kenar yerde köşe içindeki masa başına geçtiler.)

O sözüni **başqa yaqqa** burdı. (40/2 ÖY)

(O sözünü başka yere dönderdi.)

Yiğitnen yan-yanaşa turgan qadın elini **sag taraf**qa uzattı: (6/10 ÖY)

(Yiğitle yan yana duran kadın elini sağ tarafa uzattı.)

Kene şu şeer içinde dolansañ beştaqtalar artında konfet, pranik, tort satıp oturgan sağlam yaş yiğitlerge **qırcıman adamlarga** rastkelesin. (11/1 ÖY)

(Yine şu şehir içinde dolanınca tezgahlar ardında şeker, bisküvi, pasta satan sağlam genç yiğitlere kocaman adamlara rastgeliyorsun.)

3.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

Bu endi ev-barq qurgan bu yaşlarda olgan şey, mına *sana deĝen korantalar*da bile yoq edi. (134/6 ÖY)

(Bu şimdi ev bark kuran bu gençlerde olan şey, işte sana diyen ailelerde bile yoktu.)

Avtobüs anavı *adamlar toplanıp turgan erçikte* toqtay. (6/11 ÖY)

(Otobüs işte (şurada) adamların toplanıp durdukları yerde durur.)

Nusret yatqan odada çibin bile uçurtmay idi. (15/1 ÖY)

(Nusret'in yattığı odada sinek bile uçurtmuyordu.)

Anavı sag taraftaki uzunca boylusu bizde *medeniy mallar tükânında* çalışa. (33/2 ÖY)

(İşte sağ taraftaki uzunca boylusu bizde kültür ürünleri dükkanında çalışıyor.)

Orta erde senin korantanı, yaşayışını bozmaq istemeyim. (147/7 ÖY)

(Orta yerde senin aileni, yaşayışını bozmak istemiyorum.)

Kiçkene şeerde öyle ola. (52/1 ÖY)

(Küçük şehirde öyle oluyor.)

3.3.3. Ayrılma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

Tünevin aqşam Nusret bulungan tükandan telefon ete idiler. (23/4 ÖY)

(Dün akşam Nusret'in bulunduğu dükkandan telefon ediyorlardı.)

Nusret kelĝende Ferat ayılğan erde, *o yaqtan* bu yaqqa yürmekte edi. (168/7 ÖY)

(Nusret geldiğinde Ferhat söylenilen yerde o yandan bu yana yürüyordu.)

Paqıl kibi ***bütün imtahanlardan*** yahşı ve ala işaretler aldı. (12/3 ÖY)

(Aksi gibi bütün sınavlardan iyi ve yüksek notlar aldı.)

Nusret sevimli Nadiresi için ***içbir şeyden*** saqınmadı. (137/4 ÖY)

(Nusret sevimli Nadire'si için hiçbir şeyden kaçınmadı.)

3.4. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Zarf Olarak Kullanılması

Umut etilmeğen vaqıtta Nadireniñ tükaniña bastırıp kirdi. (174/2 ÖY)

(Umulmadık anda Nadire'nin dükkanına bastırıp girdi.)

Sen ketken gece Kamilevaniñ tükaniña yangın... (183/3 ÖY)

(Sen gittiğın gece Kamileva'nın dükkanında yangın...)

Nusret ***Veladieniñ başı üstüne eğilgen alda*** turmaqta edi. (151/7 ÖY)

(Nusret Veladie'nin başı üstünde eğilmiş halde duruyordu.)

Buniñnen müsafirhaneniñ küçük odaçığında, eki adamniñ arasında hoşnutlıq ve meraqnen başlangan subet ***eki köñülge keder biraqqan alda*** kesildi. (11/3 ÖY)

(Böylece misafirhanenin küçük odacığında, iki adamın arasında hoşnutluk ve merakla başlayan sohbet iki gönüle keder bırakan halde kesildi.)

Künlerniñ birinde aqşamüstü, şeer ticaret idaresine yaqın erde, terek túbünde turgan Nadire başını koterip, ***kimsege duyurmamaga tırışqan alda***, tosət-tosət qarşıdaki binaga köz taşlap ala. (185/2 ÖY)

(Günlerin birinde aqşamüstü, şehir ticaret idaresine yaqın yerde ağaç dibinde duran Nadire başını kaldırıp kimseye belli etmemeye çalışarak ara ara qarşıdaki binaya göz atıyor.)

Başını aşağı alğan alda tez-tez keçip ketti. (159/2 ÖY)

(Başını aşağı eğmiş halde çabuk çabuk geçip gitti.)

Ferat ona **sınayıcı közlerinen** baqtı: (33/5 ÖY)

(Ferhat ona sınavıcı gözlerle baktı.)

Ne aytasın değen kibi **açtq çerenen** oña baqtı. (50/1 ÖY)

(Ne diyorsun der gibi açık çehreyle ona baktı.)

Onı **beyaz perdenen** qapata. (42/2 ÖY)

(Onu beyaz berdeyle kapatıyor.)

Soñ uzanıp **ince parmaqlarınen** onıñ sıq saçlarını çıbalttı. (138/3 ÖY)

(Sonra uzanıp ince parmaklarıyla onun sık saçlarını dağıttı.)

Qadın yiğitni başından ayagınace **büyük meraqnen** süzip çıqtı. (5/4 ÖY)

(Kadın yiğidi başından ayağına kadar büyük merakla süzdü.)

Mesele añlaşıldı Tahir İsmatillaeviç dedi **resmiy davuşnen**. (17/9 ÖY)

(Mesele anlaşıldı Tahir İsmatullaeviç dedi resmî sesle.)

3.5. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

Nusret **öyle şeyler yapacaq adam** değil, o aqiqiy komünist. (178/3 ÖY)

(Nusret öyle şayler yapacak adam değil, o hakikî komunist.)

Olarınñ qaravulu **şey yaqtıracaq qart** değil. (183/13 ÖY)

(Onların bekçisi bir şey yaktıracak adam değil.)

Olarınñ episi **yaz ve küz mevsimleri için azırlangan urbalar** ediler. (187/2 ÖY)

(Onların hepsi yaz ve güz mevsimleri için hazırlanan elbiselerdi.)

Lakin Hatice Kamileva **özünü qolaylıqnen aqaretletecek qadın** değil. (162/1 ÖY)

(Lakin Hatice Kamileva kendine kolaylıkla hakaret ettirecek kadın değil.)

Nusret **bekar yiğit.** (47/5 ÖY)

(Nusret bekar yiğit.)

Bugün men mında **serbest kuşum.** (33/12 ÖY)

(Bugün ben burada serbest kuşum.)

Özleri alıp qalğan olsalar demek **kerek adamsıñ.** (28/7 ÖY)

(Kendileri alıkoydularsa demek (ki) berekli birisin.)

Bu alında beştaqta artında saatlennen turmaq **qolay şey** değıl. (142/8 ÖY)

(Bu halinde tezgah ardında saatlerle durmak kolay şey değıl.)

Zengin olsañ, maddiy taraftan yahşı yaşasañ **güzel şey.** (136/4 ÖY)

(Zengin olsan, maddî taraftan iyi yaşasan güzel şey.)

O milletnen çalışmaq **qolay şey** degil. (17/9 ÖY)

(O milletle çalışmaq kolay değıl.)

Veladie inatça tabiatlı olsa da **yahşi qadın.** (24/9 ÖY)

(Veladie inatçı tabiatlı olsa da iyi kadın.)

III. Sıfat-Fiil Grubu

1. Sıfat-fiil Grubunu Oluşturan Ekler

1.1. –AcAQ Eki

Ertesine raatlıq künü olğanından, Nusret **bu aqşam evlerinde qalacağını** bildirdi.

(104/8 ÖY)

(Ertesi gün tatil günü olduğundan Nusret bu akşam evlerinde kalacağını söyledi.)

Köster daa balam, **bu qadar gizlenecek** kibi ne eken o? (105/2 ÖY)

(Göster daha yavrum, bu kadar gizlenecek kadar ne (ki) o?)

Ne yapıp da Nusretke yardım eteceğini bilmey. (158/4 ÖY)

(Ne yapıp da Nusret'e yardım edeceğini bilmiyor.)

Lakin aradan beş-on küñ keçken soñ bir daa keldi, **tükanlarında yaqında teftiş keçirileceğini** bildirdi. (161/1 ÖY)

(Lakin aradan beş on gün geçtikten sonra bir daha geldi, dükkanlarının yakında teftiş edileceğini söyledi.)

Nusret **qolaylıqnen aldanacaq ya da eñilecek** adamlardan degil. (174/1 ÖY)

(Nusret kolaylıkla aldanacak ya da yenilecek adamlardan değil.)

O aқиqaten de **böyle işançnı aqlaya bilecek** ciddî yigit edi. (181/9 ÖY)

(O hakikaten de böyle inancını aklayabilecek ciddi yığitti.)

Taşkentke, institutqa oqumağa kirmek için ketecegi, evde al olunğandan berli, Nadire sevingeninden özünü qoymağa er tapmay yüre edi. (188/6 ÖY)

(Taşkent'e enstitüye okumaya gideceği evde hallolduğundan beri Nadire sevincinden kendini koyacak yer bulamıyordu.)

Adiy bir emekçi köylüğe, zenaatı bu qadar ters körüneceğini, aqlına bile ketirmegen Nusret qolaysızlandı. (11/ 2 ÖY)

(Sıradan bir emekçi köylüğe mesleğinin bu kadar ters görüneceğini aqlına bile getirmeyen Nusret sıkıntıya düştü.)

Asan ağağa o qadın urbası, ya da konfet, tort satıcı adiy bir tükancı degil **bu şeer ealisiniñ dülber ve medenietli kiyinmesi için ciddiy işler yapabilecek mütehassıs olğanını** aytıp añlatmaq istedi. (11/ 2 ÖY)

(Asan ağaya kendinin kadın elbisesi ya da şeker, pasta satan sıradan bir satıcı değil, bu şehir halkının güzel ve çağdaş giyinmesi için ciddi işler yapabilecek mütehassıs olduğunu anlatmak istedi.)

Yaş mütehassıs, Asan ağa'nın aytqanlarını değil, **mında o nasıl adamlarnen körüşecegi, işleycegi** aqqında oylandı. (14/ 9 ÖY)

(Genç mütehassıs, Asan Ağa'nın söyledikleri değil, burada nasıl adamlarla karşılaşacağı, iş yapacağı hakkında düşüncelendi.)

O qaysı tarafqa keteceğini bilmey, müsafir. (5/ 1 ÖY)

(O hangi tarafa gideceğini bilmiyor, misafir.)

1.2. –Ğan Eki

Soñundan, eşitkenime köre, üzerinde benim yazım olğan konvertni körgende Veladie quvanğanından, **onu açıp oquğan** soñ ise, yanğanından delire yazğan. (93/6 ÖY)

(Sonradan duyduğuma göre, Veladie üzerinde benim adımın yazılı olduğu zarfı gördüğünde sevincinden, onu açıp okuduktan sonra ise üzüntüsünden delire yazmış.)

Yüregim başka duyğunen tolup-taşqan olsa da tilimden başka söz çıktı. (96/2 ÖY)

(Yüregim başka duyguyla dolup taşsa da dilimden başka söz çıktı.)

Nusret onu körgenin **qıbirdamadan turğanı** kibi baqıp qaldı. (101/7 ÖY)

(Nusret onu gördüğü anda kıpırdamadan durduğu gibi bakakaldı.)

O işinden toqtap, ellerini artına saqlağan alda, **iylekarlıqnen külümsirep turğan** Elvirağa baqtı. (105/1 ÖY)

(O işini bırakıp ellerini ardına saklar halde, hilekârlıkla gülümseyen Elvira'ya baktı.)

Bu nazik qızçıqın sağ omuzu üstündən aşağı, *yılan kibi sarqqan* uzun örgüsünü, avuçu içinde koterdi. (111/4 ÖY)

(Bu nazik kızcağızın sağ omuzu üstündən aşağı, yılan gibi sarkan uzun örgüsünü avucunun içine aldı.)

Svetlana da Nadire de *bu qadının tustavuş kibi türleşip kiyingenini* sebebini endi aňlap başlağan kibi oldılar. (146/8 ÖY)

(Svetlana da Nadire de bu kadının tavuskuşu gibi çeşit çeşit giyinmesinin sebebini şimdi anlamaya başlar gibi oldular.)

Lakin *onun işi pek sıqlet olğanı* sebebinden ondan bir şey soramağa cesaret etip olamadılar. (150/2 ÖY)

(Lakin onun işi pek acil olduğundan ondan bir şey sormaya cesaret edemediler.)

Nusret *Veladieniñ başı üstüne egilgen* alda, Asqaralıge baqıp turmaqta edi. (151/11 ÖY)

(Nusret Veladie'nin başı üstüne eğilmiş halde Askaralı'ya bakıp duruyordu.)

Birer-ekişer qade konyak içilgen soñ ekisiniñ de tili çezilip başladı. (168/8 ÖY)

(Birer ikişer kadeh konyak içildikten sonra ikisinin de dili çözülmeye başladı.)

Lakin *Nusret çeşit şeyler tüşüngenini* duyğan soñ, onı aldatmağa, tınçlandırmağa tırıştı. (170/1 ÖY)

(Lakin Nusret'in çeşitli şeyler düşündüğünü anladıktan sonra onu aldatmaya, rahatlatmaya çalıştı.)

1.3. –İcİ Eki

Anda *yürekni çoşturıcı* vals çalmaqta. (32/7 ÖY)

(Orda yüreği çoşturucu vals çalmakta.)

Nadire alışan tükanniñ yanından kekende qulağına **yürekni hoşlandırıcı** müzika eşitildi. (47/4 ÖY)

(Nadire'nin çalıştığı dükkanın yanından geçerken kulağına yüreği hoşlandırıcı müzik (sesi) geldi.)

Ferat **ıylekarlıqnen baqıcı** dülber, kısq kózlerini kıssaberip külümsiredi. (53/1 ÖY)

(Ferhat hilekârlıkla bakan güzel kısq gözlerini kıssarak gülümsedi.)

Saçları cıbaltıcı yel esmekte. (5/ 1 ÖY)

(Saçları dağıtan yel esmekte.)

Soñundan ise bütün mektep boyunca eber ressam, kâmil, keskin sesli yırıcı, **temaşacılarını esir etici** oyuncu olarak tanıldı. (112/5 ÖY)

(Sonradan ise bütün okul süresince usta ressam, olgun, keskin sesli şarkıcı, seyircileri esir edici oyuncu olarak tanındı.)

2. Sıfat-fiil Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

2.1. Sıfat-fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Qadıńa **bir şey yap, qardaşım, degen** yalvarıcı çerenen baqtı. (7/ 5 ÖY)

(Kadına, bir şey yap kardeşim diyen yalvarıcı çehreyle baktı.)

Asan ağağa o kadın urbası, ya da konfet, tort satıcı adiy bir tükancı degil **bu şeer ealisiniñ dülber ve medenietli kiyinmesi için ciddi işler yapabilecek** mütehassıs olđanıñı aytıp añlatmaq istedi. (11/ 2 ÖY)

(Asan ağaya kendinin kadın elbisesi ya da şeker, pasta satan sıradan bir satıcı değil, bu şehir halkının güzel ve ağdaş giyinmesi için ciddi işler yapabilecek mütehassıs olduğunu anlatmak istedi.)

Özü ise Samarqandqa **imtianlar başlanacaq** küñniñ sabasına barıp çıqtı. (12/ 2 ÖY)
(Kendi ise Semerkand'a sınavların başlayacağı günün sabahına gitti.)

Tünevın aqşam Nusret bulunğan tükandan telefon ete ediler. (23/4 ÖY)
(Dün akşam Nusret'in bulunduğu dükkandan telefon ediyorlardı.)

Nusret **ne deyceğini bilmegen** adam kibi, omuzlarını kıstı. (17/ 4 ÖY)
(Nusret ne diyeceğini bilmeyen adam gibi omuzlarını kıstı.)

O acele surette, **bir erge çağırılğan** adam kibi, çıkıp ketti. (20/4 ÖY)
(O acele surette, bir yere çağırılan adam gibi çıkıp gitti.)

Siz **endiden soñ mında çalışacaq** adamsıñız. (37/5 ÖY)
(Siz şimdiden sonra burada çalışacak adamsınız.)

Soñ yüzündeki açuv birden darqalıp ketti, o samimiy külümsiredi, **mañlayı üstüne tüşken** bir top saçını yavaştan koterdi. (48/3 ÖY)
(Sonra yüzündeki acı birden dağıldı gitti, o samimî gülümsedi, alına düşen bir top saçını yavaşça kaldırdı.)

Olarını biri-birinden ayırmaq yañı, tahtadan degil de camdan yapılğan, içindeki şeyler yahşı körüngen, **müşterileriniñ diqqatını özüne celp etebilecek** beştaqtalar sımarlamaq kerekmiz. (74/3 ÖY)
(Onları birbirinden ayırmamız, yeni, tahtadan değil de camdan yapılan, içindeki şeylerin görüldüğü, müşterilerin dikkatini çekebilecek tezgahlar ısmarlamamız gerek.)

Çaynikke qaynaq suv toldurmaqta olğan anasına baqıp aldı, ağasına tikildi, lakin oña yüreginiñ açuvını yatıştıracaq kibi bir söz tapıp aytıp olmadı. (67/3 ÖY)
(Demliğe kaynar su doldurmakta olan anasına baktı, abisine diklendi, lakin yüreginin acısını yatıştırarak gibi bir söz bulamadı.)

Erte baarden saqlanıp qalğan bir küñge beñzey. (82/6 ÖY)

(Erken bahardan (ilk bahardan) kalan bir güne benziyor.)

Öz şeerdeşlerini hoşnut qaldıra bilecek çoq mal almağa nail oldılar. (85/8 ÖY)

(Kendi şeirdeşlerini hoşnut edebilecek çok mal almaya nail oldular.)

Soñundan, eşitkenime köre, ***üzerinde benim yazım olğan*** konvertni körgende Veladie quvanğanıñdan, onı açıp oquğan soñ ise, yanğanıñdan delire yazğan. (93/6 ÖY)

(Sonradan duyduğuma göre, Veladie üzerinde benim adımın yazılı olduğu zarfi gördüğünde sevincinden, onu açıp okuduktan sonra ise üzüntüsünden delire yazmış.)

Qabartılıp qoyılğan eki yastıq. (95/3 ÖY)

(Kabartılıp koyulan iki yastık.)

Aqşam işten qaytqanda ***Veladienen Sabohat telefonnen haber etken*** adamlarıñ episi Nusretlerniñ evinde edi. (153/7 ÖY)

(Akşam işten döndüklerinde Veladie'yle Sabohat'ın telefon ettikleri adamların hepsi Nusret'lerin evindeydi.)

Yañı kurulmaqta olğan baş üniversal tükaniñda çalışqan Alimniñ brigası aqşam üstü, endi iş bitmesine az qalğanda, bayağı rastvor daa qabul ettiler. (155/3 ÖY)

(Yeni kurulmakta olan büyük evrensel dükkanında çalışan Alim'in takımı akşamüstü, iş bitmesine az (vakit) kala bayağı harç daha kabul ettiler.)

Teftiş komissiyasınıñ erkanıñda bulunğan Nusret darılacaq oldu, lakin tükancı yigit özünü sıqmadı. (169/8 ÖY)

(Teftiş komisyonu erkanında bulunan Nusret darılacak oldu, lakin dükkancı yigit kendini sıqmadı.)

Qart yanında, *üstünde üniversal tükannü satıcısı olğanıñu bildirgen urbası ve nişanı olğan* yaş, nazik kızdən, o yaş kişiniñ mında nasıl hizmette ekenini soradı. (187/6 ÖY)

(Yaşlı adam yanındaki, üzerinde evrensel dükkanın satıcısı olduğunu gösteren elbisesi ve rozeti olan genç kızdən, o genç adamın burada görevinin ne olduğunu sordu.)

2.2 Sıfat-fiil Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Baba, *qor üstüne basqan* kibi, birden erinden sıçrap turdı, bağırıp başladı. (14/ 2 ÖY)

(Baba kor üstüne basmış gibi birden yerinden sıçradı, bağırmaya başladı.)

Umut etmeden, *erni tezce örtmek için aşıqqan* kibi, yapalaq-yapalaq qar yağıp başladı. (115/6 ÖY)

(Ansızın, yeri çabukça örtmeye çalışır gibi, lapa lapa kar yağmaya başladı.)

Eline pişkinlik attestatını alğanı kibi pasport ve diger dökümentler artından çapqaladı. (12/ 2 ÖY)

(Eline mezuniyet belgesini aldığı gibi pasaport ve diğer dökümanların peşinden koştı.)

Aradan beş yıl keçken soñ, kene özleri yaşağan erge, eki balası daa olğan soñ köçüp kele ve *bir şey körmegen* kibi yaşay. (31/5 ÖY)

(Aradan beş yıl geçtikten sonra yine kendilerinin yaşadığı yere, iki çocuğu daha olduktan sonra göçüp geliyor ve hiçbir şey olmamış gibi yaşıyor.)

Asqaralı *bilmeyim, degen* kibi omuzlarını kıstı. (40/4 ÖY)

(Askaralı, bilmiyorum der gibi omuzlarını kıstı.)

Feratnıñ sözleri bir tamam esaslı ekenine emin olğan soñ, bir kenarda, qucağında Azizni tutqan, Nadireniñ yanına bardı ve: (171/1 ÖY)
(Ferhat'ın sözlerinin tamamen doğru olduğundan emin olduktan sonra, bir kenarda kucağında Aziz'i sım sıkı tutan Nadire'in yanına gitti.)

Aradan bir qaç küñ keçken soñ ise, onıñ bir kısmını kızlarğa bildirdi. (145/6 ÖY)
(Aradan birkaç gün geçtikten sonraysa, onun bir kısmını kızlara söyledi.)

Nusret **ayaq üstünde biraz aylanıp turğan** soñ barıp stolınıñ içinden şu baş universal tükanniñ işleri hususındaki dökümentleri aldı. (75/9 ÖY)
(Nusret ayaküstünde biraz dönüp durduktan sonra gidip masasının içinden şu evrensel dükkanın işleriyle ilgili dökümanları aldı.)

O **biraz sözsiz bakıp oturğan** soñ özünü qolğa almağa tırıştı. (45/3 ÖY)
(O biraz konuşmadan bakıp durduktan sonra kendini kollamaya çalıştı.)

Menim biraz küncülük tabiatım bar edi mi yoqsa **ana-babamnıñ bir qızı olğanım** içün mi, böyle şeylerge pek tez qıza edim. (117/13 ÖY)
(Benim biraz kıskanç tabiatım mı vardı, yoksa ana babamın bir kızı olduğum için mi böyle şeylere pek çabuk kızıyordum.)

Özüniñ şorbacısı olğanı için olsa kerek utandı, başını egdi. (125/2 ÖY)
(Kendi patronu olduğu için olsa gerek, utandı, başını eğdi.)

Nusret onu, öz işine namusnen yanaşqanı, **aqıllı, tedbirkar olğanı** için begene. (24/9 ÖY)
(Nusret onu kendi işine namusla yaklaştığı, akıllı, tedbirli olduğu için beğeniyor.)

2.3 Sıfat-fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

Baba, insanı zenaatı boza mı, yoqsa siz *bu saada çalışqanların* episi hurnaz belleysiñiz mi?! (14/ 4 ÖY)

(Baba insanı mesleği bozuyor mu, yoksa siz bu sahada çalışanların hepsini kurnaz mı sanıyorsunuz?)

2.4 Sıfat-fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

Nusretniñ doğru çalışqanıñ birer-birer deliller esasında kösterdi. (44/1 ÖY)

(Nusret'in doğru çalıştığını deliller ışığında gösterdi.)

*Seniñ de mında olğanıñ*ni eşitken soñ qala qoydım. (28/5 ÖY)

(Senin de burada olduğunu duyduktan sonra kalıverdim.)

Olar stol başına barıp oturğanda Nusret *dostuniñ ne sebepten işke keç kelgenini* soradı. (27/7 ÖY)

(Onlar masa başına gidip oturduklarında Nusret dostunun neden işe geç geldiğini sordu.)

Qadınıñ ağız açmağanıñ körüp, sabrı tükendi, bağırdı, em öyle bağırdı ki, özüniñ davuşından özü deşetke keldi. (171/2 ÖY)

(Kadının ağızını açmadığını görüp, sabrı tükendi, bağırdı, hem öyle bağırdı ki kendi sesinden kendi dehşete düştü.)

Madam ki, öyle eken, siz bölük başı olaraq Nazım Abibullaeviçke, *Nusretniñ acele işi çoq olğanı* sebebinden, komandirovkağa yiberip olamaycağınızı özüñiz bildiriñiz, - dedi qattı davuşnen. (167/7 ÖY)

(Mademki öyle, siz bölüm başkanı olarak Nazım Abibullaeviç'e Nusret'in acil işi çok olduğu için iş seyahatine onu gönderemeyeceğinizi kendiniz bildiriniz, dedi sert bir sesle.)

O silingen olsa da, **eki sözniñ baş arfleri başqa-başqa olğanı** körünmekte edi. (120/3 ÖY)

(O silinmiş olsa da, iki kelimenin baş harflerinin başka başka olduğu görünüyordu.)

Men burnumnu çekip **o qızniñ babası da tükancı olmağanıñı** aytım. (118/2 ÖY)

(Ben burnumu çekip o kızın babasının da dükkancı olduğunu söyledim.)

Bir vaqıtlar Nusret anasından **babasınıñ cenkte ağır yaralanğanıñı** ve aq cigerinde şimdi de oskolka parçası olğanıñı eşitken edi. (110/1 ÖY)

(Bir zamanlar Nusret anasından babasının savaşta ağır yaralandığını ve akciğerinde hala bomba parçası olduğunu işitmişti.)

Ferat onu ne manağa restorağa çağırğanıñı o tünevin añlağan edi. (77/11 ÖY)

(Ferhat'ın onu ne maksatla restorana çağırdığını o dün anlamıştı.)

Vaqtıniñ nasıl keçkeniñi ekisi de duymay. (62/8 ÖY)

(Vaktin nasıl geçtiğini ikisi de anlamıyor.)

Nusretniñ mında çalışqanıña bayağı vaqıt olsa da Nikolay Alekseeviçniñ aqiqiy adını ve familyasını bugün bildi. (40/8 ÖY)

(Nusret'in burada çalışmasına (çalışmaya başlamasına) epey zaman olsa da Nikolay Alekseeviç'in gerçek adını ve ailesini bugün öğrendi.)

Nusretniñ institutqa kirgeniñi eşitken. (13/ 3 ÖY)

(Nusret'in enstitüye girdiğini duymuş.)

3.Cümledeki Görevi Yönünden Sıfat-fiil Grupları

3.1. Sıfat-fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Sen kelgen soñ bizler, *evelden mında çalışqanlar*, bir şeyden haberi olmağan adamlarğa çevirildik. (74/6 ÖY)

(Sen geldikten sonra bizler, önceden burada çalışqanlar, hiçbir şeyden haberi olmayan adamlara çevrildik.)

Qızlarınñ areketlerinden, özlerini tutuşlarından, *bu meselede acemi olğanları* körünip tura edi. (55/8 ÖY)

(Kızların hareketlerinden, kendilerini tutmalarından, bu meselede acemi oldukları anlaşılıyordu.)

O, böyle dese de, közlerinden *ne yapmaq kerekligi aqqında tüşüngenı* körünip tura edi. (7/ 7 ÖY)

(O, böyle dese de, gözlerinden ne yapmak gerektiği hakkında düşündüğü anlaşılıyordu.)

Aqşam bütün gece tüşüngenleri oña ağır ve meşaqatlı tüş olup köründiler. (47/2 ÖY)

(Akşam düşündükleri ona ağır ve çileli rüyalar olarak bütün gece göründüler.)

Sözge çıqqanlarınıñ aytqanlarından gaet hoşnut olğanları çerelerinden körünip tura. (43/4 ÖY)

(Söz alanların konuşmalarından gayet hoşnut oldukları yüzlerinden anlaşılıyordu.)

Lâkin *onıñ göñülünde nasıldır bir hoşnutsızlıq olğanı*, gizlese de, baqışından körünip tura idi. (19/2 ÖY)

(Lakin onun gönlünde bir hoşnutsuzluk olduğu, gizlese de, bakışından anlaşılıyordu.)

Er alda *oğlına açuvlanmağanı* sezile edi. (13/ 1 ÖY)

(Herhalde oğluna öfkelenmediği seziliyordu.)

Bir daqqa içinde *ayaq üstüne turđanlar* oturđanlardan bir qaç kere çoq oldu. (57/1 ÖY)

(Bir dakika içinde ayakta olanlar oturanlardan birkaç kat fazla oldu.)

Ozđarıp çıqqanlar el sallap qaldılar. (189/3 ÖY)

(Uğurlayanlar el salladılar.)

3.2 Sıfat-fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

Nazım Abibullaeviçnen Asqarcan *böyle alđa oğraycaqlarını* aqıllarına bile ketirmegen ediler. (184/5 ÖY)

(Nazım Abibullaeviç'le Askarcan böyle bir hale geleceklerini akıllarına bile getirmemişlerdi.)

Nusret de, Ahmacan da *teşkerüv işini acele başlaycaqlarını* bildirdiler. (184/2 ÖY)

(Nusret de Ahmacan da denetleme işine acil başlayacaklarını bildirdiler.)

Oñda bala bakmağa tecribe olmađanıñı, anası da yahşı bile. (157/5 ÖY)

(Onun çocuk bakma tecrübesinin olmadığını annesi de iyi biliyor.)

Bir vaqıtlar Nusret anasından *babasınıñ cenkte ağır yaralanđanıñı* ve *aq cigerinde şimdi de oskolka parçası olđanıñı* eşitken edi. (110/1 ÖY)

(Bir zamanlar Nusret anasından babasının savaşta ağır yaralandığını ve akciğerinde hala bomba parçası olduğunu işitmişti.)

Ya *tükancılarnıñ ögünde bizlerni mashara etkeniñni* nasıl añlamaq kerek? (74/9 ÖY)

(Ya dükkancıların önünde bizleri maskara ettiğini nasıl anlamak gerekir.)

Anam menden uzaqta, **evge ne vaqıt barğanımnı** bilmey. (62/7 ÖY)

(Anam benden uzakta, eve ne zaman gittiğimi bilmiyor.)

Nikolay Alekseeviçniñ dostları **mal almağance bir erge ketmeyceklerni** ayttılar. (50/5 ÖY)

(Nikolay Alekseeviç'in dostları mal almadıkları sürece bir yere gitmeyeceklerini söylediler.)

Bugünkü toplaşuv, arqadaşlar, zanımca **kollektivizmizde bir canlanuv, yañılıq olğanıñı** köstere. (44/5 ÖY)

(Bugünkü toplantı arkadaşlar sanırım, şirketimizde bir canlanma bir yenilik olduğunu gösteriyor.)

O **qaysı tarafqa keteceğini** bilmey, müsafir. (5/ 1 ÖY)

(O hangi tarafa gideceğini bilmiyor, misafir.)

Qapı açılıp sekretar qız kirdi ve Nusretke, **oñı direktor çağırğanıñı** bildirdi. (80/1 ÖY)

(Kapı açılınca sekreter kız girdi ve Nusret'e onu müdürün çağırdığını söyledi.)

Çünkü, **onu ömürlük unutıp olamaycaq kibi, incitqanımnı** yahşı añlayım. (98/4 ÖY)

(Çünkü onu ömür boyunca unutulmayacak gibi incittiğimi iyi biliyorum.)

Kimniñ kimge yañılış añlatqanıñı biz daa toplaşuvda baqarmız. (39/4 ÖY)

(Kimin kime yanlış anlattığına biz artık toplantıda bakarız.)

Lâkin o tez keçip ketti, çünkü Nusret şimdi **özünüñ kim, nasıl mütehassıs olğanıñı** yahşı bile. (14/ 8 ÖY)

(Lakin o çabuk geçip gitti, çünkü Nusret şimdi kendinin kim ve nasık mütehassıs olduğunu iyi biliyor.)

3.3 Sıfat-fiil Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması

Sıfat-fiil grupları cümlede zarf olarak kullanıldıklarında, grubu oluşturan sıfat-fiil yalın halde değildir. Sıfat-fiil bir çekim eki alır ve sıfat-fiil grubu genellikle yargının sebebini bildiren bir anlam taşır.

Başta işniñ böyle olup çıkacağını aqlına bile ketirmegeniñe açuvlandı. (170/9 ÖY)
(Başta bu işin böyle olacağını aklına bile getirmedigine öfkeleni.)

Em ketkende endi **bayağı vaqıtqace onu raatsızlamaycağına**, söz de berdi. (161/1 ÖY)
(Hem giderken artık bayağı zaman onu rahatsız etmeyeceğine söz de verdi.)

Nadire şimdi **başına böyle fikir kelgeniñe** quvandı. (164/7 ÖY)
(Nadire şimdi aklına böyle bir fikrin gelmesine sevindi.)

Olarınñ biri-birine sevgi tolu közlernen baqqanlarını körgeñ Ferat taacıplendi, yoq daa da doğrusı başlarından çoq belalar keçirseler de, **öz işlerine ve sevgilerine leke tüşürmegenerine** suqlandı. (189/2 ÖY)
(Onların birbirlerine sevgi dolu gözlerle baktıklarını gören Ferhat şaşırdı, yok daha doğrusu başlarından çok belalar geçse de kendi işlerine ve sevgilerine leke düşürmemiş olmalarına imrendi.)

Asqaralı iş saasında **Nusret kibi tedbirkar, cesaretli olamağanıña** özü de açuvlandı.(151/2 ÖY)
(Askaralı iş saasında Nusret gibi tedbirli, cesaretli olmadığına kendisi de öfkeleni.)

Onıñ qarşısında, **qıbirdamadan özümni tutıp turğanıma** ala daa şaşam. (95/7 ÖY)
(Onun karşısında kıpırdamadan kendimi tuttuğuma hala daha şaşıyorum.)

Nusret Nadire ondan bu kadar şeyni gizlegenine açuvlana, kederlene, lakin bunıñnen beraber *oniñ çekken azaplarını öz vaqtında duymağaniña* taacıplene, şaşa ve özünü bu işte qabaatlı saya. (184/6 ÖY)

(Nusret, Nadire'nin bu kadar şeyni kendisinden gizlediğine acıyor, kederleniyor lakin bununla beraber onun çektiği sıkıntıları zamanında anlamadığına hayret ediyor, şaşırıyor ve kendini bu işte kabahatli sayıyor.)

3.4 Sıfat-fiil Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Kamilevaniñ işi temelinden teşkerilgen soñ Nadire de, Svetlana da oniñ qolunda oyuncaqqa çevirilgenlerini, qolaylıqnen, *Nusretke bildirmeden, qurtulmaq istegenleriniñ külgünçli bir hayal olğanıña* qattı emin oldılar. (184/4 ÖY)

(Kamileva'nın işi temelinden denetlendikten sonra Nadire de Svetlana da onun elinde oyuncağa çevrildiklerini, kolaylıkla, Nusret'e bildirmeden, kurtulmak istemelerinin gülünç bir hayal olduğuna kesinlikle emin oldular.)

Menim fikirime qoşulğanlarğa ellerini koterme kni teklif etem, - özü elini yüksek koterdi. (178/2 ÖY)

(Benim fikrime katılanlara ellerini kaldırmalarını teklif ediyorum,- kendi elini yukarı kaldırdı.)

Yılbaş aqşamında, ömürlük qurtulıp olunmaycaq kibi duyulğan bu tüşünceler qolaylıqnen al olğanıña atta özü bile inanmay edi. (127/8 ÖY)

(Yılbaşı akşamında, ömrü boyunca kurtulamayacağı sandığı bu düşüncelerin hallolduğuna hatta kendi bile inanmıyordu.)

Lakin, ne sebepten *keregi kibi çalışmağa istemegeñizge* aqlım etmey. (74/7 ÖY)

(Lakin ne sebepten gerektiği gibi çalışmak istemediğimize aklım yetmiyor.)

Biri-birini kerçekten sevgen adamlar böyle qolaylı ayırılıp ketceklerine inanmağan. (93/6 ÖY)

(Böyle birbirlerini gerçekten seven adamların (kişilerin) kolayca ayrılıp gideceklerine inanmıyor.)

Biz urbanıñ qaç kümüşlik ekenine degil, *nasıl tikilgenine ve kiyilgenine* diqqat etemiz. (58/5 ÖY)

(Biz elbisenin kaç para ettiğine değil, nasıl dikildiğine ve giyildiğine dikkat ediyoruz.)

Olar *seni sevgenine* emin-ant eteler. (112/8 ÖY)

(Onlar seni sevdiklerine yemin ant ediyorlar.)

IV. Zarf-Fiil Grubu

1.Zarf-fiil Grubunu Oluşturan Ekler

1.1. –p Eki

Yarı gece, *inceden sepelep* yağıp başlağan yağmur ikinci küñü üyleden soñ toqtadı. (51/1 ÖY)

(Gece yarısı inceden sepeleyerek yağmaya başlayan yağmur ikinci gün öğleden sonra durdu.)

Büyük avtobus, sallana berip, şeer kenarındaki avtostantsiya meydanıña kirgen soñ, *terenden nefes alğan kibi, pışıldap* toqtadı. (5/1 ÖY)

(Büyük otobüs, sallanıverip, şehir kenarındaki otobüs durağı meydanına girdikten sonra derinden nefes olır gibi pışılayarak durdu.)

Susqan alda *onıñ areketlerine baqıp* turdı. (8/5 ÖY)

(Susmuş halde onun hareketlerine bakıp durdu.)

Veladie de, tünevinden berli *mısır tavuğı kibi qabarıp* yüre. (17/9 ÖY)

(Veladie de dünden beri mısır tavuğu gibi kabarıp duruyor.)

Nusret Veladieniñ cevabını beklemeden, *ellerini köküsi üstüne qavuştırap*, oda içinde dolandı. (25/19 ÖY)

(Nusret Veladie'nin cevabını beklemeden ellerini göğsü üstüne kavuştırap oda içincde dolandı.)

Kinoteatr binasınıñ aldında fısqırıp, çevrege salqın suv tamçıları sepmekte olğan çeşmeniñ yanıñdan keçip, kiçkene odaçığı olğan azbarğa kirip ketti. (36/14 ÖY)

(Sinema-tiyatro binasının altında fısqırıp çevreye serin su damlacıkları serpmekte olan çeşmenin yanından geçip küçük bir odacığı olan bahçeye girip gitti.)

Soñ *salqın suvlu çeşme tübünde yuvunıp* keldi. (47/4 ÖY)

(Sonra serin sulu çeşme dibinde yıkanıp geldi.)

O işten soñ bazı vaqıtlarda *coşqunlıqnen fısqırıp turğan şadırvan yanıñda otırıp* raatlana edi. (51/2 ÖY)

(O işten sonra bazen coşkunlukla fısqıran şadırvan(ın) yanında oturup dinleniyordu.)

Tereklerden örtülü qaranlıq qaldırım boylap yürüp ketti. (63/9 ÖY)

(Ağaçlarla örtülü karanlık kaldırım boyunca yürüyerek gitti.)

Çaynikke qaynaq suv toldurmaqta olğan anasına baqıp aldı, ağasına tikildi, lakin oña *yüreginiñ açuvını yatıştıracaq kibi bir söz tapıp* aytıp olamadı. (67/3 ÖY)

(Demliğe kaynar su doldurmakta olan anasına baktı, abisine diklendi, lakin yüreginin acısını yatıştıracak gibi bir söz bulamadı.)

Lakin, bizler ticaret hadimleri, *özümüzge avale olunğan işni keregi kibi yapıp* olamaymız. (73/4 ÖY)

(Lakin bizler ticaret çalışanları, kendimize havale edilen işi gereği gibi yapamıyoruz.)

O *ellerini ceplerine soqıp* qızlarını qarşısına bardı. (79/1 ÖY)

(O ellerini ceplerine sokup kızların qarşısına gitti.)

Balalarğa bir şey bermek istep, ceplerini qarmaladı. (86/10 ÖY)

(Çocuklara bir şey vermek isteyerek ceplerini karıştırdı.)

Veladie de *maña asretli közlernen baqıp* qaldı. (95/1 ÖY)

(Veladie de bana hasretli gözlerle bakakaldı.)

Oñi yuqarıda ikaye etkenim kibi aqaretlep başlayım... (99/1 ÖY)

(Ona yukarıda hikaye ettiğim gibi hakaret etmeye başladım.)

Nusret *onıñ aqqında daa ne aytnmaq mümkün eken, dep tüşünip* qaldı. (108/11 ÖY)

(Nusret onun hakkında daha ne yapmak mümkün olur diye düşünüp durdu.)

Yalıñız *qızınıñ ucları quvurçıqlanıp, qaşlarınace koterilgen, gür kirpikli, yüregindeki bildirmege tırışqan kibi baqqan tıslımlı, balaban-balaban közlerine mazun-mazun tikilip*, terenden kökü keçirgenini özü de duymay edi. (113/2 ÖY)

(Yalnız kızın uçları kıvrıcıklaşıp kaşlarına kadar kaldırılmış, gür kirpikli, yüreğindeki bildirmemeye çalışan gibi bakan tıslımlı iri iri gözlerine mahzun mahzun dikilip derinden göğüs geçirdiğini kendi de anlamıyordu.)

Soñ, *mına bizim kibi tanışlarına saqlap*, öz fiyatından tiş üstüne on-on beş kümüş qoyıp sata. (118/5 ÖY)

(Sonra işte bizim gibi tanışlarına saklıyor, kendi fiyatının dışında üstüne on on beş gümüş (lira) koyup satıyor.)

Nusret *Veladienen Sabohatqa baqıp*, turıñız, degen kibi başınen işmar etti, özü ise Nadireni oyunğa teklif etti. (126/1 ÖY)

(Nusret Veladie'yle Sabohat'a bakıp, durunuz, der gibi başıyla işaret etti, kendisi ise Nadire'yi oyuna davet etti.)

Nusret, çeşit sualler berip meni qıynama, maña *Azizni balalar bağçasına, ya da anama qaldırıp*, işke çıqmaq kerek. (164/6 ÖY)

(Nusret, çeşitli sorularla bana acı çektirme, bana Aziz'i çocuk yuvasına ya da anneme bırakıp işe getmek gerek.)

Aradan bir küñ keçer-keçmez Nazım Abibullaeviç *Kamilevanı direktorniñ odasına çağırıp*, etrafta darqalğan laflarını bildirdi. (172/2 ÖY)

(Aradan bir gün geçer geçmez Nazım Abibullaeviç Kamileva'yı müdürün odasına çağırıp etrafa yayılan lafları bildirdi.)

Qadın razılıq bildirgeniñen, cebinden bloknotını çıkarıp, *aşiq acele bir şeyler yazıp* oña berdi. (180/9 ÖY)

(Kadın razı olunca cebinden bloknotunu çıkarıp alelacele bir şeyler yazıp ona verdi.)

Böyle vaqıtlarda Nadire onı ep artqa çeke, *baba-bala biri-birine untılğanıñı körüp*, hoşlana-hoşlana şaqıldap küle edi. (182/1 ÖY)

(Böyle zamanlarda Nadire onu hep arkaya çekiyor, baba oğul birbirleriyle oynadıklarını görüp hoşlana hoşlana gülüyordu.)

Bayağıdan berli bir kenarda onı büyük bir meraqnen diñlep turğan uzun boylu yaşnen, mazallı qart biri-birine baqıp, hoşnut alda külümsirediler. (187/6 ÖY)

(Uzun süredir bir kenarda onu büyük bir merakla dinleyip duran uzun boylu gençle boylu poslu adam birirlerine bakıp hoşnut halde gülümsediler.

1.2. –ĞandA / -QandA Eki

Onıñ yanaşasında oturğan bölük başı oña çevirilgende, adı ve familiyasını özü ayttı. (19/2 ÖY)

(Onun yanında oturan bölüm başkanı ona döndüğünde adını ve soyadını kendi söyledi.)

Olar stol başına barıp oturğanda Nusret dostunıñ ne sebepten işke keç kelgenini soradı. (27/7 ÖY)

(Onlar masa başına oturduklarında Nusret dostunun neden işe geç geldiğini sordu.)

İşten qaytmaqta olğan Nusret ***şeeriniñ merkezindeki kinoteatr yanından keçkende*** toqtadı. (51/2 ÖY)

(İşten dönmekte olan Nusret şehriniñ merkezindeki sinema-tiyatronun yanından geçerken durdu.)

Kitap oquğanda qız satırlar içinden, ***mandalina çalğanda*** teller arasından baqıp, külümsiregen kibi körüne. (112/6 ÖY)

(Kitap okuduğunda kız, satırlar içinden, mandalina çaldığında teller(in) arasından bakıp gülümsüyor gibi görünüyor.)

Orta mektepte oquğanda qardaşı Elviranen ekisi bir odada yata ediler. (144/2 ÖY)

(Ortaokulda okurken kadeşi Elvira'yla ikisi aynı odada yatıyorlardı.)

Nusret evlerine ondan ise rayon hastahanesine etip barğanda babasınıñ ayatına havf doğurğan daqqalar, saatler endi artta qalğan ediler. (180/10 ÖY)

(Nusret evlerine oradan da ilçe hastanesine gittiğinde babasının hayatında korku doğuran dakikalar, saatler artık geride kalmıştı.)

O üçüncü kere toqtağanda, tüşersiniñ. (6/12 ÖY)

(O üçüncü kez durduğunda inersiniz.)

Yigit odağa kirğende divar túbündeki krovattaki adam endi çoqtan tatlı yuquda edi. (8/5 ÖY)

(Yigit odaya girdiğinde duvar dibindeki karyoladaki adam artık çoqtan tatlı uykudaydı.)

Demek, olarğa, ***özleriniñ tilinen aytqanda***, plan yapacaq mallar kelgen. (50/4 ÖY)

(Demek onlara kendilerinin diliyle anlattığında plan yapacak mallar geliyor.)

Orta mektepte oquğanda mında sıq-sıq kele edi. (61/4 ÖY)

(Ortaokulda okurken buraya sık sık geliyordu.)

Nusret idarege kelgende Asqaralı endi nasıldır işnen çapqalamaqta edi. (72/2 ÖY)

(Nusret idareye geldiğinde Askaralı şimdi bir işle uğraşmaktaydı.)

Biri-birinen savluqlaşqanda endi tañ horazları qıçıra ekenler. (62/8 ÖY)

(Birbirleriyle vedalaştıklarında artık tan horozları ötüyorlardı.)

Soñundan, eşitkenime köre, **üzerinde benim yazım olğan konvertni körgende** Veladie quvanğanıñdan, onı açıp oquğan soñ ise, yanğanıñdan delire yazğan. (93/6 ÖY)

(Sonradan duyduğuma göre, Veladie üzerinde benim adımın yazılı olduğu zarfi gördüğünde sevincinden, onu açıp okuduktan sonra ise üzüntüsünden delire yazmış.)

Lakin teesüf ki, **Nusret ikinci qursta okuğanda** Sayde bir daa türlendi. (114/4 ÖY)

(Lakin ne yazık ki Nusret ikinci kursta okurken Sayde bir daha değışti.)

Şu gecesi **olar- Nusretnen ekisi Revide Aptege yılbaş bayramını hayırlamaq için kirgende**, Mustafa evde öz dostlarından otura edi. (127/8 ÖY)

(O gece onlar –Nusret’le ikisi- Revide ablaya yılbaşını kutlamak için girdiğinde Mustafa evde kendi dostlarıyla oturuyordu.)

Böyleliknen, **olar öz evlerine qaytqanda** endi avanıñ arareti eksilgen, yavaştan serin elçik esmekte edi. (135/6 ÖY)

(Böylelikle onlar kendi evlerine döndüklerinde artık havanın harareti eksilmiş, yavaştan serin yel(cik) esmekteydi.)

Ondan da evel ise **tükanlarnıñ birinde teftiş keteyatqanda** anda biraz para etmedi.
(169/8 ÖY)

(Ondan da önceyse dükkanların birinde teftiş yapılırken orda biraz para yetmedi.)

Nusret evine kelgende endi bayağı vaqıt olğan edi. (181/10 ÖY)

(Nusret evine geldiğinde şimdi bayağı vakit olmuştu.)

1.3.– Ğannen / - QAnnen Eki

İçeride bir şeyler duyğanıñen bütün şeerni ayaqqa tursattı. (183/13 ÖY)

(İçerde bir şeyler duymasıyla bütün şehri ayağa kaldırdı.)

Közlerini açqanıñen elindeki saatine baqtı. (15/1 ÖY)

(Gözlerini açmasıyla elindeki saate baktı.)

Küz yaqınlaşıp başlağanıñen o mında ayrıca bir canbazlıqnen çalışıp başladı. (46/4 ÖY)

(Güzün yaqınlaşıp başlamasıyla o burada ayrıca bir titizlikle çalışmaya başladı.)

Bugün işimiz biraz engilleşkeninen felsefeye urundıq, dedi külümsirep. (85/6 ÖY)

(Bugün işimiz(in) biraz sakinleşmesiyle felsefeye vurduk, dedi gülümseyerek.)

O **ortağa çıqqanıñen** nasıldır bir yırnıñ maqamını çalıp başladı. (114/1 ÖY)

(O, ortaya çıkmasıyla bir şarkının makamını çalmaya başladı.)

Lakin köresiñ mi, **operatsiya yapqanlarinen** tüşken... (181/1 ÖY)

(Lakin görüyor musun, ameliyat yapmalarıyla düşmüş...)

Men Nadire, **yañı yılını qarşılap alğanıñıznen** evge çapacağınızı bile edim. (128/11 ÖY)

(Ben Nadirei yeni yılı qarşılamanızla (karşılayınca) eve geleceğinizi biliyordum.)

Dostu adımlarını sıqlaştrğaniñen onıñnen beraber adımladı. (33/13 ÖY)

(Dostunun adımlarını sıqlaştrılmasıyla onunla beraner adımladı.)

Serin avalı odacığına kirgeniñen urbalarını bile çıqarmay özüni tördeki krovat üstüne attı. (41/4 ÖY)

(Serin havalı odacığına girmesiyle elbiselerini bile çıkarmadan kendini baş köşedeki karyolanın üstüne attı.)

O işni yapıp bitirgeninen yorğunlıq peyda ola, lakin şu yorğunlıqqa hoşnutlıq kelip qoşula. (86/1 ÖY)

(Onun işini yapıp bitirmesiyle yorgunluk beliriyor, lakin bu yorgunluğa hoşnutluk gelip ekleniyordu.)

Daa sılaq, salqın polğa basqanıñen közlerini tögerekletip Nadirege baqtı. (130/1 ÖY)

(Daha ıslak, soğuk zemine basmasıyla gözlerini belertip Nadire'ye baktı.)

Osman Ağa ***torunu olğaniñi ve Nusretniñ yañı kvartıra alğaniñi eşitkeninen*** deral olarnıñ şeylerini avtomaşınağa yüklep Çölebadqa yol aldı. (154/3 ÖY)

(Osman Ağa torununun olduğunu ve Nusret'in yeni ev aldığını işitmesiyle derhal onların eşyalarını otobüse yükleyip Çölebad'a yola çıktı.)

Nusretni körgeniñen Svetlananiñ çırayı divar kesildi. (174/6 ÖY)

(Nusret'i körmesiyle Svetlana'nın suratı duvar kesildi.)

Babañniñ bedeni zayıflaşqanıñen qozğaldı, operatsiya stolına kelip çıqqanıñı özümüz de duymadıq. (181/5 ÖY)

(Baban(ın) bedeninin zayıflamasıyla belirdi, ameliyat masasına çıktığını (çıkacak kadar olduğunu) biz de anlamadık.)

1.4. – ĞAñce / - QAñce Eki

Demek *men kelgence* Nusret, Nazım Abibullaeviçnen ekiñiz beraber baş üniversal tükani hususındaki teklifni daa da esaslarsıñız, töpede qoyılmaq kerek olğan mesele deliller esasında konkretleştirilgen olmaq kerek. (81/5 ÖY)

(Demek ben gelene kadar Nusret, Nazım Abibullaeviç'le ikiniz beraber büyük evrensel dükkan konusundaki teklifi daha da ciddileştirirsiniz, öncelik verilmesi gereken mesele, bunun delillerle (somut evrak) hayata geçirilmesi olmalı.)

Nikolay Alekseeviçniñ dostları *mal almağance* bir erge ketmeyeceklerini ayttılar. (50/5 ÖY)

(Nikolay Alekseeviç'in dostları mal almadıkları sürece bir yere gitmeyeceklerini söylediler.)

Lakin *olar mında kelip çıqqance* biz endi yañı kvartirada olmaq kerekimiz, dostlar. (153/4 ÖY)

(Lakin onlar buradan çıkana kadar bizim yeni evde olmamız gerek dostlar.)

Özüñizge belli ana, *işimni bir yoluna qoyğance* evge siyrekçe kelmek kerek oldı. (106/10 ÖY)

(Siz de biliyorsunuz ana, işimi yoluna koyana kadar eve seyrek gelmem gerekti.)

Ders bitkence çırayımni sıtıp oturdım. (117/13 ÖY)

(Ders bitene kadar suratımı asıp oturdum.)

Nusret endi *Nadire yuqudan uyanğance* dayanmağa karar berdi. (135/5 ÖY)

(Nusret şimdi Nadire uykudan uyanana kadar beklemeye karar verdi.)

Böyleliknen, *Aziz yuqlap qalğance* küreşeler. (159/1 ÖY)

(Böylece, Aziz uyuyup kalana kadar güreşiyorlar.)

Bir vaqıtları **beş altı namlı küreşçini yıqmağance** küreş meydanıñdan çıqmay edim.

(9/5 ÖY)

(Bir zamanlar beş altı namlı güreşçiyi yıkmadan güreş meydanından çıkmıyordum.)

Evladı kelip yatağına kirmegence közlerine yuqu kirmez... (62/1 ÖY)

(Evladı gelip yatağına girmediği sürece gözlerine uyku girmez.)

Lakin soñundan, **yatıp qalğance**, atıp qalayım, dep, kene qurtulmaqnıñ yollarını araştırdı. (172/1 ÖY)

(Lakin sonradan, yatıp kalkana kadar, atıp kalayım diye yine kurtulmanın yollarını araştırdı.)

Gece-kündüz tüşünip yüre, **yalıñız qaldı degence**, ağlap başlay. (174/3 ÖY)

(Gece gündüz düşünüp duruyor, yalnız kaldığı anda ağlamaya başlıyor.)

1.5. – ĞandAn / - QandAn Eki

Lakin **odanıñ içi qaranlıq olğanıñdan** bir şey körmedi. (148/6 ÖY)

(Lakin odanın içi karanlık olduğundan bir şey görmedi.)

Çünkü **Nusret mında kelgenden** berli az mı gecelerni yuqusız keçirdi, az mı azaplar çekti... (127/3 ÖY)

(Çünkü Nusret buraya geldiğinden beri uykusuz geçirdiği geceler az mı, az mı azaplar çekti.)

Bizim soray bergenimizden duyardırsıñ oğlum, - dedi. (107/4 ÖY)

(Bizim soruvermemizden anlıyorsundur oğlum, dedi.)

Qadın **aqşam üstü işiniñ olmağanıñdan** mı, yoqsa müsafir yigitnen meraqlanğanıñdan mı, lafazanlıqqa tutunğan edi. (6/10 ÖY)

(Kadın akşamüstü işinin olmadığından mı yoksa misafir yiğidi merak ettiğinden mi lafa daldı.)

Nadireniñ yüregi toluqqanıñdan soñki sözleri ağızından qaltırap çıqmaqta ediler. (142/2 ÖY)

(Nadire'nin yüreği dolduğundan son sözleri ağızından titreyerek çıkmaktaydı.)

Divan üstünde yatıp laqırdı etken Nadireniñ **aqşam keç maalgece yuqlamağanıñdan** olsa kerek köz qapaqları ağırlaşıp, közleri yumula başladı. (135/3 ÖY)

(Divan üstünde yatıp konuşan Nadire'nin akşam geç vakte kadar uyumadığından olsa gerek göz kapakları ağırlaşmaya, gözleri yumulmaya başladı.)

Maşalla, **men körmegenden** berli bayağı deñişkensiñ,- fısıldadı. (133/6 ÖY)

(Maşallah, ben görmeyeli bayağı değışmişsin, dedi.)

Qadın aqşam üstü işiniñ olmağanıñdan mı, yoqsa **müsafir yigitnen meraqlanğanıñdan** mı, lafazanlıqqa tutunğan edi. (6/10 ÖY)

(Kadın akşamüstü işinin olmadığından mı yoksa misafir yiğidi merak ettiğinden mi lafa daldı.)

Bastırıqtan çıqqanımdan meni qız qardaşım qarşıl ap aldı. (93/1 ÖY)

(Cezaevinden çıktığımdan berni kız kardeşim karşıladı.)

Nusretniñ kelgeninden olsa kerek Sveta Nadireden de quvançlı edi. (71/5 ÖY)

(Nusret'in geldiğinden olsa gerek Sveta Nadire'den mutluydu.)

O menden üç sınıf yuqarıda olğanıñdan mı, yoqsa bu dersini yahşi bilgeninden mi, men saatlernen çekişip bir şey çıqaralmağan meselelerni beş daqqada çeze edi. (61/4 ÖY)

(O benden üç sınıf yukarda olduğundan mı, yoksa bu dersi iyi bildiğinden mi, benim saatlerce çalışıp anlayamadığım problemleri beş dakikada çözüyordu.)

Professor Azamatoviç, **çalışıp başlağandan** berli bizlerni de tanıp olamaysıñ mı ne?
– dep küldi anda bir yigit. (22/7 ÖY)
(Profesör Azamotiç çalışmaya başladığından beri bizleri tanıyamıyor musun ne,
diyerek güldü orda bir yiğit.)

1.6. – mAdAn Eki

Çoq keçmeden qadın kelip, olarnıñ ekisini de özünen beraber alıp ketti. (7/10 ÖY)
(Çok geçmeden kadın gelip onların ikisini de kendiyle beraber alıp gitti.)

Çünkü o Feratnıñ babası kelip, kelin-kievge, **olarnıñ bir odalı kvartiraları olğaniña baqmadan**, yañı ev alıp bergeniñi eşitken olsa da, daa mında bulunmağan edi.
(133/11 ÖY)

(Çünkü o Ferhat'ın babasının gelip gelin damada onların bir odalı evleri olmasına rağmen yeni ev alıp verdiğini duysa da henüz orada bulunmamıştı.)

Nusret **Veladieniñ cevabını beklemeden**, ellerini köküsi üstüne qavuştırıp, oda içinde dolandı. (25/19 ÖY)

(Nusret Veladie'nin cevabını beklemeden ellerini göğsü üstünde birleştirip oda(nın) içinde dolandı.)

Tenefüske çañ qaçılıp, ocapçe sınıftan çıkar- çıkmaz, Sayde evelden tanığan adam kibi, **bir türlü çekinmeden**, Nusretniñ yanına keldi ve dersnen bağı çeşit sualler berip başladı. (112/4 ÖY)

(Tenefüs zili çalıp hoce sınıftan çıkar çıkmaz, Sayde önceden tanıyan biri gibi hiç çekinmeden Nusret'in yanına geldi ve dersle ilgili çeşit(li) sorular sormaya başladı.)

Kamilevaniñ işi temelinden teşkerilgen soñ Nadire de, Svetlana da onıñ qolunda oyuncaqqa çevirilgenlerini, qolaylıqnen, **Nusretke bildirmeden**, qurtulmaq istegenlerini külgünçli bir hayal olğaniña qattı emin oldılar. (184/4 ÖY)

(Kamileva'nın işi temelinden denetlendikten sonra Nadire de Svetlana da onun elinde oyuncığa çevrildiklerini, kolaylıkla, Nusret'e bildirmeden, kurtulmak istemelerinin gülünç bir hayal olduğuna kesinlikle emin oldular.)

Endi küz olğanıña baqmadan tünevin avası yaz kibi açık ve sıcak edi. (52/2 ÖY)

(Şimdi güz olduğuna bakmadan dün hava(sı) yaz gibi açık ve sıcaktı.)

Lakin anası ***oğlunda olğan gönülsizlikni duymadan*** qalması. (181/6 ÖY)

(Lakin anası oğlunda olan gönülsüzlüğü anlamadı değil.)

Yavaş yavaş, sabırnen, ***iç bir şeyden saqınmadan***, gür davuşnen laqırdı ete. (9/2 ÖY)

(Yavaş yavaş, sabırla, hiçbir şeyden sakınmadan, gür sesle konuşuyor.)

Umut etmeden, onıñ ögüne terek artından eki yigit atılıp çıqtı. (63/13 ÖY)

(Ansızın, onun önüne ağaç ardından iki yiğit atılıp çıktı.)

Aradan çoq keçmeden mında acele surette kelip, meni alıp ketti. (84/1 ÖY)

(Aradan çok vakit geçmeden buraya acele olarak gelip beni alıp gitti.)

Odanıñ içi salqın ve güzel olğanıña baqmadan, Nusret tarsıqıp başladı. (135/3 ÖY)

(Odanın içinin serin ve güzel oldmasına rağmen Nusret sıkılmaya başladı.)

Olar ***içeri bile kirip etiştirmeden***, Kamileva: (175/5 ÖY)

(Onlar içeri bile giremeden, Kamileva:)

Birevler, ***planı az olğanıña baqmadan***, yahşi ketken mallardan eki qatına çoq alıp, planını bir buçuk eki kere ziyadesinen toldurıp qoyacaq, elal emeknen şan-şüret köstergen adamlar sırasına keçecek. (39/5 ÖY)

(Birileri planının az olduğuna bakmadan, iyi giden mallardan iki katı(na) çok alıp, planını bir buçuk iki kat fazlasıyla dolduracak, helal emekle şan şöhret kazanan adamların sırasına geçecek.)

Marat onu aşığıp-aşığıp *aşağına baxmadan* eki közünü çalışmaqta olğan, qartanaydan almay edi. (29/7 ÖY)

(Marat onu acele acele yediğine baxmadan eki gözünü çalışmaqta olan büyükanneden almıyordu.)

1.7. – mAy Eki

Serin avalı odağına kirgeniñen *urbalarını bile çıxarmay* özünü tördeki krovat üstüne attı. (41/4 ÖY)

(Serin havalı odacığına girmesiyle elbiselerini bile çıkarmadan kendini baş köşedeki karyolanın üstüne attı.)

Çünkü şu üçten bir paynıñ yarısını bermek için evde, Nusretnen ekisiniñ aylığından çarelep yañı evge köçken soñ mebel almaq için toplanğan paralarınıñ episini, *bir kapik qaldırmay* berse bile, etişmeyecek bir şey satmaq kerek olacaq. (146/1 ÖY)
(Çünkü üçte bir payını vermek için evde, Nusret'le ikisinin maaşından (keserek) yeni eve taşındıktan sonra mobilya almak için biriktirdikleri paraların hepsini, bir kuruş bırakmadan verse bile, yetişmeyecek, bir şeyler satmaq gerekecek.)

Revide Apte *nege oğrağıniñi bilmey* barıp set üstüne oturdu. (70/7 ÖY)

(Revide abla neye uğradığıni bilmeden gidip divanın üstüne oturdu.)

Ardı üzülmey kebereler. (8/3 ÖY)

(Arkası kesilmeden geliveriyorlar.)

Qudalarğa, *kimseğe qulaq asmay*, azbar içinde qulaqlarını qıbırdata berip kevsenmekte olğan balaban qaşqa sığırnı kösterdi. (136/2 ÖY)

(Dünürlere, kimseye kulak asmadan bahçe içinde kulaklarını kıpırdatarak geviş getirmekte olan iri alnı beyaz benekli sığırnı gösaterdi.)

Ülkün çırağ yarığında, teren oylar içinde **köz qapaqları yavaş-yavaş umulğanıñı duymay** qaldı. (14/9 ÖY)

(Büyük mum ışığında, derin düşünceler içinde göz kapaklarının yavaş yavaş yumulduğunu anlayamadı.)

Nadire Nusretke nisbeten **yüreginde olğan ateşli sevgi ve duyğunu oña bildirmey** çoq azaplanğan edi. (127/8 ÖY)

(Nadire Nusret'e nispeten yüreginde olan ateşli sevgi ve duyguyu ona bildiremiyor, çok üzülüyordu.)

Onıñ vazieti **nevbetçi qadınğa tesir etmey** qalmadı. (7/5 ÖY)

(Onun vaziyeti nöbetçi kadını etkilemedi değil.)

Kerek olsa öyle de yaparmız, - dedi Nusret **özünü sıqmay**. (38/7 ÖY)

(Gerek olursa öyle de yaparız, dedi Nusret kendini sıkmadan.)

Vay balam, **qapı tübüne kelip de kirmey** ketmek... (87/5 ÖY)

(Vay yavrum, kapı dibine gelip de girmeden gitmek...)

Olar mektüplerine cevap beklep turğanda qapıdan, elinde sarılı boğçaçığı, Revide Apte kirdi ve **kimseni abaylamay** onı şey taşığan nevbetçi qadınğa berdi. (153/1 ÖY)

(Onlar mektuplarına cevap bekleyedursunlar, kapıdan elinde sarılı bohçacığı, Revide abla girdi ve kimseyi fark etmeden onu eşya taşıyan nöbetçi kadına verdi.)

Ne yapmasını bilmey, oturğan erinde qatıp qaldı. (161/1 ÖY)

(Ne yapacağını bilmeden, oturduğu yerde öylece kaldı.)

1.8. – r – mAz Eki

Böyle mesulietli vaqıtta Nusret **idaredeki işten qurtulır- qurtulmaz**, anda çapa, keç maalgece qurucılarnıñ işine köz-qulaq olup tura. (158/1 ÖY)

(Böyle sorumlu(luğun yoğun olduğu) zamanda Nusret idarededeki işten kurtulur kurtulmaz ordan aceleyle çıkıyor, geç vakte kadar inşaatçıların işine göz kulak oluyor.)

Bölük müdiri, **sekretar qız sözünü bitirir-bitirmez** erinden sıçrap turdı. (23/8 ÖY)
(Bölüm müdürü, sekreter kız sözünü bitirir bitirmez yerinden sıçrayarak kalktı.)

Nusret telefon trubkasını erine qoyar qoymaz Sabohat oña: (77/16 ÖY)
(Nusret telefon ahizesinin yerine koyar koymaz Sabohat ona:)

Oyun biter-bitmez qız barıp, özünen yan-yanaşa oturğan üç qızını ortağa çıkardı. (125/8 ÖY)
(Oyun biter bitmez kız gidip, kendiyle yan yana oturan üç kızı ortaya çıkardı.)

Qapınıñ yañı qaqlır-qaqlmaz Nadireniñ engil ayaq davuşları eşitle. (158/3 ÖY)
(Kapı vurulur vurulmaz Nadire'nin hafif ayak sesleri duyuluyordu.)

Olar ortada biraz aylanır- aylanmaz qız Nusretke bir şey aytmaq istegen adam kibi, oyçan közlerinden baqtı. (126/1 ÖY)
(Onlar ortada biraz dönünce kız Nusret'e bir şey söylemek isteyen bir adam gibi düşünceli gözlerle baktı.)

Aradan bir ay vaqıt keçer-keçmez olarnıñ toyu oldı. (129/2 ÖY)
(Aradan bir ay vakit geçer geçmez onların düğünleri oldu.)

Selam berir-bermez Asqaralı Amanoviçe şikaetlenip başladı. (19/5 ÖY)
(Selam verir vermez Askaralı Amanoviç'e şikayet etmeye başladı.)

Tenefüske çañ qaqlıp, **ocapçe sınıftan çıkar- çıqmaz**, Sayde evelden tanığan adam kibi, bir türlü çekinmeden, Nusretniñ yanına keldi ve dersnen bağlı çeşit sualler berip başladı. (112/4 ÖY)

(Tenefüs zili çalıp hoce sınıftan çıkar çıkmaz, Sayde önceden tanıyan biri gibi hiç çekinmeden Nusret'in yanına geldi ve dersle ilgili çeşit(li) sorular sormaya başladı.)

Aradan bir tınış keçer keçmez odağa güzel kiyingen otuz beş- kırk yaşlarında kişi kirdi. (17/8 ÖY)

(Aradan biraz vakit geçer geçmez odaya güzel giyinen otuz beş kırk yaşlarında biri girdi.)

Qadınlar kirgenlerinden, **paltolarını çıkarır-çıqarmaz** zalnıñ sol tarafına, taldağa keçeler ve biraz vaqıt keçken soñ andan özlerini nizamğa çekken alda çıqalar. (121/2 ÖY)

(Kadınlar girdiklerinde paltolarını çıkarır çıkarmaz salonun sol tarafına, gölgeye geçiyorlar ve biraz vakit geçtikten sonra oradan kendilerine çeki düzen vermiş halde çıkıyorlar.)

Sabohat öz şikayetlerini bildirir-bildirmez o Veladiege: (166/2 ÖY)

(Sabohat kendi şikayetlerini bildirir-bildirmez o Veladie'ye:)

O erine oturur-oturmaz Asqaralı turdı. (177/2 ÖY)

(O yerine oturur oturmaz Askaralı kalktı.)

1.9. ArAQ Eki

Nusret **samimiy dostu olaraq** episini bağışlayabilir. (185/5 ÖY)

(Nusret samimî dostu olarak hepsini bağışlayabilir.)

Lakin Nadire, **onıñ qadını olaraq** bu sözni aytıp olur eken mi? (185/5 ÖY)

(Lakin Nadire, onun kadını olarak bu sözü söylemiş olabilir mi?)

Em **mında birinci olaraq** yeni moda darqatanlardan olursıñ, em de şu güzel... (35/8 ÖY)

(Hem burada ilk olarak yeni moda(yı) yayanlardan olursun, hem de şu güzel (olur)...)

Soñra ise olarnıñ azbarlarından çıqqan << Acele yardım>> maşinası **tañ sukunetini bozaraq**, yıldırım çabıklığının şeer loqsahanesine aşırmaqta edi. (149/1 ÖY)

(Sonra ise onların bahçelerinden çıkan <<acil yardım arabası>> tan sessizliğini bozarak yıldırım çabukluğuyla şehir doğumhanesine gitmekteydi.)

Qadınımdan sormaq kaçmaz, men başta, **müdür olaraq**, sizden sormaq isteyim... (175/10 ÖY)

(Kadınımdan sormak kaçmıyor, ben başta müdür(ü) olarak sizden sormak istiyorum.)

Madam ki, öyle eken, siz **bölük başı olaraq** Nazım Abibullaeviçke, Nusretniñ acele işi çoq olğanı sebebinden, komandirovkağa yiberip olamaycağınızı özünüñ bildiriñiz, - dedi qattı davuşnen. (167/7 ÖY)

(Mademki öyle, siz bölüm başkanı olarak Nazım Abibullaeviç'e Nusret'in acil işi çok olduğu için iş seyahatine onu gönderemeyeceğinizi kendiniz bildiriniz, dedi sert bir sesle.)

Ne için ya, kele, lakin men **seniñ müsafiriñ olaraq** kelgeniñi körmek istep edim... (119/11 ÖY)

(Ne için ya, geliyor, lakin ben senin misafirin olarak geldiğini görmek istiyordum.)

Oña başka erden **yardımcı olarak** bir ya da eki adam qoşa bileler. (107/7 ÖY)

(Ona başka yerden yardımcı olarak bir ya da iki adam verebiliyorlar.)

Nusret ise onı **özüne ayılğan sözler olarak** qabul etti. (114/3 ÖY)

(Nusret ise onu kendine söylenen sözler olarak kabul etti.)

Veladie, bilgenime köre, men kelmezden evel mında **üyken malşnas olarak** sen çalışa ekensiñ... (25/10 ÖY)

(Veladie, bildiğime göre, ben gelmeden önce burada baş pazarlamacı olarak sen çalışıyordun.)

Sen Nusret bir şeyden meraqılanmaysıñ mı, yoqsa zñni **yigit olaraq** kstermege tırıřasıñ mı? (26/7 Y)

(Sen Nusret bir şeyden endişelenmiyor musun, yoksa kendini yiğit olarak göstermeye mi çalışıyorsun?)

Böyleliknen, avgust aynıñ soñlarında evlerine **medişina degil de Samarqand Kooperativ institutunıñ studenti olaraq** qayıtıp keldi. (12/2 Y)

(Böylece, ağustos ayının sonlarında evlerine makine değil de Semerkand Kooperatif Enstitüsü'nün ğrencisi olarak dönüp geldi.)

Eki kişilik odağa **nci olaraq** kirdi. (8/4 Y)

(İki kişilik odaya üçüncü olarak girdi.)

1.10.– AcAQtA , - ycAQtA Eki

Olar **Feratnıñ yolbaşılığı altında nci odağa kirecekte** qarşılarında, qolunda boş tabağı olđan Seyyarege rastkeldiler. (134/3 Y)

(Onlar Ferhat'ın öncülüğü altında üçüncü odaya girmek üzereyken qarşılarında, elinde boş tebeği olan Seyyare'ye rastgeldiler.)

Nusret azbarlarına kirecekte, qapınıñ üstünden bir topaç qar eşilip onıñ ensesine tüşti. (104/1 Y)

(Nusret bahçelerine kirmek üzereyken kapının üstünden bir top kar kayıp onun ensesine düştü.)

Qapıdan kirecekte onlarđa bir qaç yaş rastkeldi. (32/7 Y)

(Kapıdan girmek üzereyken onlara birkaç genç rastgeldi.)

Nadire *avtobusqa minecekte* dostları Sabohat, Veladie, Seyyarenen quçaqlaşp savluqlaştı. (189/1 ÖY)

(Nadire otobüse binmek üzereyken dostları Sabohat, Veladie, Seyyare'yle kucaklaşp vedalaştı.)

Toylarında kelin maşınadan tüşip, *kievniñ evine kirecekte* qız tarafından bargan qudalar, kelin qapıdan sığmay, dep bağırdılar. (136/2 ÖY)

(Düğünlerinde gelin arabadan inip damadın evine girmek üzereyken kız tarafından gelen dünürler, gelin kapıdan sığmıyor, diye bağırdılar.)

Nusret *içeri kirecekte* qapı yanında toqtap, ayaqqaplarınıñ qarını qaqtı, mukaytlıqnen başından kalpağını çıqardı. (115/7 ÖY)

(Nusret içeri kirmek üzereyken kapı yanında durup ayakkabılarının karını silkti, özenli bir şekilde başından kalpağını çıkardı.)

1.11. – A , - y Eki

O böyle baquvlardan soñ külümsirey, Nusretniñ boynuna sarıla, ya da eriden turıp, *göñül hoşnutluğinen türkü ayta-ayta* ev işinen meşgul ola edi. (138/4 ÖY)

(O böyle bakışlardan sonra gülümsüyor, Nusret'in boynuna sarılıyor ya da yerinden kalkıp gönül hoşluğuyla yürkü söyleye söyleye ev işiyle meşgul oluyordu.)

Kişinen bala *laqırdı ete-ete* yanımdan keçip evge kirip kettiler. (94/2 ÖY)

(Adamla çocuk konuşa konuşa yanımdan geçip eve girip gittiler.)

Dalğalı saçlarını tüzete tüzete qarşıdaki qassanniñ yanıña bardı. (5/2 ÖY)

(Dalgalı saçlarını düzelte düzelte qarşıdaki kasanın yanına gitti.)

Men mındam, kiriñiz, - dedi *saçlarını tüzete-tüzete* evden çıqayatqan Seyyare. (133/4 ÖY)

(Ben buradayım, giriniz, dedi saçlarını düzelte düzelte evden çıkan Seyyare.)

Lakin *ket-kete* Nusrette olğan bu deñişmeleri duyıp başlağan qız, burnunu koterdi.
(113/2 ÖY)

(Lakin git gide Nusret'te olan bu değışmeleri anlamaya başlayan kız burnunu kaldırdı.)

Deñizde yuvuna-yuvuna, körmeysiñ mi, nasıl sozulıp qaldım? (27/8 ÖY)

(Denizde yıkana yıkana görmüyor musun nasıl süzülüp kaldım.)

Olar Nadire olğan odağa doğrulsalar, Seyare ekim degil mi saña, *işaret parmağını sallay*, mümkün degil, - dep taşlay. (154/2 ÖY)

(Onlar Nadire'nin olduğu odaya yönelseler, Seyyare hekim değıl mi sana, işaret parmağını mümkün değıl diye işaret ediyor.)

Veladie *eki oğlançıqniñ başını sıypay-sıypay*: (86/8 ÖY)

(Veladie iki oğlançıqının başını okşaya okşaya:)

Anası *oğluniñ elini tutup sıypay*: « Sen er defa keç qalıp kelgende, balam, benim mañlayıma bir sızıq peyda ola.» dey. (63/1 ÖY)

(Anası oğlunun elini tutup okşayarak: «<Sen her (defa) geç geldiğinde, yavrum, benim anlımda biz çizik peydah oluyor.>> diyor.)

Olarını sınıfına « *cıyma komanda*» dey turğanlar. (12/1 ÖY)

(Onların sınıfına «< seçme grup>> diyorlar.)

1.12.– mAzdan Eki

İşe başlamazdan evel bedenimni biraz pişkinleştirmek kerek oldı. (27/8 ÖY)

(İşe başlamadan önce bedenimi biraz olgunlaştırmak gerekti.)

Veladie, bilgenime köre, *men kelmezden* evel mında uyken malşnas olaraq sen çalışa ekensiñ... (25/10 ÖY)

(Veladie, bildiğime göre, ben gelmeden önce burada baş pazarlamacı olarak sen çalışıyordun...)

Cenk başlamazdan evel Kerç şeerindeki Voykov adına maden zavodında incener çalışa eken. (84/1 ÖY)

(Savaş başlamadan önce Kerç şehrine Voykov adında mazden ocağında mühendis (olarak) çalışıyordu.)

1.13.– DIQÇA Eki

Yıllar keçtikçe benim oña nisbeten olğan sevgim artqan olsa artqandır, lakin eksilmedi. (92/8 ÖY)

(Yıllar geçtikçe benim ona nispeten olan sevgim artmış olsa artmıştır, lakin eksilmedi.)

Künler keçtikçe Nusret özünde hucur duygular is etip başladı. (112/6 ÖY)

(Günler geçtikçe Nusret kendinde acayip duygular hissetmeye başladı.)

Lakin **yıllar keçdikçe** onıñ tabiatı, intıluvı, merağı da deñiştı. (111/1 ÖY)

(Lakin yıllar geçtikçe onun tabiatı, hevesi, merakı da değıştı.)

V. İsim-Fiil Grubu

Yañı iş tecriblerini öğrenüv. (107/5 ÖY)

(Yeni iş tecrübelerini öğrenme.)

Elbet tehnikumnen **institut bilgisini teñeştirmek** olmaz. (25/17 ÖY)

(Elbette teknik okulla enstitü bilgisini değıştirmek olmaz.)

Şunıñ için **raat raat kezinmek** raatlanmaq, qızlarğa baqmaq isteyim. (33/12 ÖY)

(Şunun için rahat rahat gezinmek, rahatlamak, kızlara bakmak istiyorum.)

Bu işlerini yapuvda vakt ve istek meselesi ayrıca er tuta... (107/7 ÖY)

(Bu işleri yapmada vakt ve istek meselesi ayrıca yer tutuyor.)

Qıznen laqırdı etmek için **aşağı egilmek** kerek edi. (57/2 ÖY)

(Kızla konuşmak için aşağı eğilmek gerekti.)

Böyle avada üşümeycegime şübelenmek olmaz. (62/7 ÖY)

(Böyle havada üşümeyeceğimden şüphelenmek olmaz.)

O **böyle baquv**lardan soñ külümsirey, Nusretniñ boynuna sarıla, ya da eriden turıp, gönül hoşnutluğinen türkü ayta-ayta ev işinen meşğul ola edi. (138/4 ÖY)

(O böyle bakışlardan sonra gülümsüyor, Nusret'in boynuna sarılıyor ya da yerinden kalkıp gönül hoşluğuyla yürkü söyleye söyleye ev işiyle meşğul oluyordu.)

Lakin olar mında kelip çıqqance biz endi **yañı kvartirada olmaq** kerekmiz, dostlar. (153/4 ÖY)

(Lakin onlar buraya gelip çıkana kadar bizim yeni evde olmamız gerek, dostlar.)

1.İsim – Fiil Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

1.1. İsim – Fiil Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Yigit **tez-tez kiyinmek** için iskemle üstündeki urbalarına uzandı. (15/2 ÖY)

(Yiğit çabuk çabuk giyinmek için iskemle üstündeki elbiselerine uzandı.)

Mustafa **olarını erine qoydurmamaq** için çar-çabıq sepetine yapıştı. (132/5 ÖY)

(Mustafa onları yerine koydurmamak için çarçabuk sepetine yapıştı.)

O şimdi bu alında **kağıtlarını baqmaq**tan köre Nusretni nasıl işke tayin etmek kerek olğanı aqqında tüşüngen kibi körüne edi. (16/9 ÖY)

(O Şimdi bu halinde kağıtlara bakarak Nusret'i nasıl bir iş vermek gerektiğini düşünüyor gibi görünüyordu.)

O **böyle baquv**lardan soñ külümsirey, Nusretniñ boynuna sarıla, ya da eriden turıp, gönül hoşnutluğinen türkü ayta-ayta ev işinen meÇul ola edi. (138/4 ÖY)

(O böyle bakışlardan sonra gülümsüyor, Nusret'in boynuna sarılıyor ya da yerinden kalkıp gönül hoşluğuyla yürkü söyleye söyleye ev işiyle meÇul oluyordu.)

2. Cümledeki Görevi Yönünden İsim – Fiil Grubu

2.1. İsim – Fiil Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

2.1.1. İsim- Fiil Grubunun İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması

Oniñ başında nasıl fikirler dolanğasını, yüreginde neler olup keçkenini, **çeresinden bilmek** zor edi. (12/5 ÖY)

(Onun kafasında nasıl fikirlerin dolaŐtığını, yüreğinde neler olup bittiğini yüzünden anlamak zordu.)

Dökümentlerge **Nusret de imza çekmek** gerek. (50/4 ÖY)

(Dökümanlara Nusret'in de imza atması gerek.)

Qıznen laqırdı etmek için **aşağı egilmek** gerek edi. (57/2 ÖY)

(Kızla konuşmak için aşağı eğilmek gerek.)

Nusretke ise **işançnı aqlamaq** gerek. (110/2 ÖY)

(Nusret'in ise inancını aqlaması gerek.)

Eger qaytarıp almasalar, anda **qışta oturmaq** mümkün. (133/12 ÖY)

(Eğer çıkarmazlarsa, orada kışın oturmak mümkün.)

Bunu nasıl manada anlamak mümkün? (141/13 ÖY)

(Bunu ne anlamda anlamak mümkün?)

Oñu biraqıp qaytmaq mümkün degil. (155/3 ÖY)

(Onu nırakıp gitmek mümkün değil.)

2.2. İsim – Fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

Şunıñ için ***raat raat kezinmek*** raatlanmaq, qızlarğa baqmaq isteyim. (33/12 ÖY)

(Şunun için rahat rahat gezinmek, rahatlamak, kızlara bakmak istiyorum.)

Yani ***özü evlenmek istegen qıznu dostuna köstermek*** istedi. (65/1 ÖY)

(Yani kendi evlenmek istediği kızını göstermek istedi.)

Sen ***talkinkeñe qaçıp ketmek*** isteysiñ, öyle mi? (68/7 ÖY)

(Sen entele kaçıp gitmek mi istiyorsun, öyle mi?)

Nusret ***o seni sevgenini ya bizden gizlemek*** isteysiñ, ya da onu duymaysıñ. (101/10 ÖY)

(Nusret, onun seni sevdiğini ya bizden gizlemek istiyorsun ya da onu anlamıyorsun.)

Nusret ***anasinen beraber barıp babasını baqmaq*** istedi. (109/8 ÖY)

(Nusret anasıyla beraber gidip babasına bakmak istedi.)

Özüñe – özüñ ***tuzaq qoymaq*** isteysiñ. (146/6 ÖY)

(Kendi kendine tuzak kurmak istiyorsun.)

VI. Birleşik İsim Grubu

Osmanov Nusret... (10/2 ÖY)

(Osmanov Nusret.)

Ulu Türk yazıcısı *Nazım Hikmet* ise: << Bahtlı kimdir?>> dep sorağan vaqıtlarında o : << saba işine, aqşam ise evine avesliknen aşırıp qatnağan adam bahtlıdır>> dep cevap bergen. (141/6 ÖY)

(Büyük Türk yazarı Nazım Hikmet ise : Şanslı kimdir, diye sordukları zaman o; sabah işine akşam ise evine hevesle gidip gelen adam şanslıdır, diye cevap vermiş.)

Erinden turğan, ilkingi partiya teşkilatınıñ sekretarı *Ahmacan Talibov* Nusretke baqıp, memnunliknen, hoşnutlıqnen külümsiredi. (124/3 ÖY)

(Yerinden kalkan birinci parti teşkilatının sekreteri Ahmacan Talibov Nusret'e bakıp memnuniyetle, hoşnutlukla gülümsedi.)

Nikolay Alekseeviç odağa tesadüfen, ayaq üstü kirip çıqmaq için kelgen, lâkin davanıñ üstünden çıkqan adam kibi taaciylendi. (39/8 ÖY)

(Nikolay Alekseeviç odaya ayaküstü girip çıkmak için tesadüfen gelmiş, lakin davanın üstüne gelmiş adam gibi şaşırıldı.)

Bu *Osmanov Nusret Azamatoviç*, bugünden itibaren bizim malşnasımız, iş boyunca nasıl suallaeriñiz olsa oña müracaat ete bilesiñiz. (18/9 ÖY)

(Bu Osmanov Nusret Azamatoviç, bugünden itibaren bizim baş pazarlamacımız, iş süresince nasıl bir probleminiz olursa olsun ona müracaat edebilirsiniz.)

1. Birleşik İsim Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

1.1. Birleşik İsim Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

Özü barıp *Tahir İsmatullaeviçniñ yanına* oturdu. (187/5 ÖY)

(Kendisi gidip Tahir İsmatullaeviç'in yanına oturdu.)

Lakin azbuçuq yañılmaq qayda da, şimdi *Hatice Kamilevaniñ aleketlegeni* qayda... (147/4 ÖY)

(Lakin az buçuk yanılmak nerde de, şimdi Hatice Kamileva'nın dehşete düşmesi nerde?)

Aması, tünevin sabadan **Tahir İsmatullaeviñniñ evinden** o hasta, işke barmaycaq, dep telefon etken ediler. (165/6 ÖY)

(Aması, dün sabahtan Tahir İsmatullaeviç'in evinden o hasta işe gelemeyecek diye tekefon etmişlerdi.)

Soñki vaqıtlarda **Hatice Kamilevaniñ işi**, öz zenaatında çolpa köylüniñ yapqan meşeresine beñzey. (171/4 ÖY)

(Sonraki zamanda Htice Kamileva'nın işi, kendi işinde beceriksiz köylünün yaptığı su yoluna benziyor.)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Birleşik İsim Grubu

2.1. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

Tahir İsmatillaeviç kağıtlarını sabırnen, birer-birer közden keçirdi. (16/6 ÖY)

(Tahir İsmatullaeviç kağıtları sabırla birer birer gözden geçirdi.)

Nikolay Alekseeviç odağa tesadüfen, ayaq üstü kirip çıqmaq içün kelgen, lâkin davanıñ üstünden çıkqqan adam kibi taaciplendi. (39/8 ÖY)

(Nikolay Alekseeviç odaya ayaküstü girip çıkmak için tesadüfen gelmiş, lakin davanın üstüne gelmiş adam gibi şaşırıldı.)

Şemsie Apte birden şaqıldap küldi, oğluna sarıldı. (104/7 ÖY)

(Şemsie abla birden kakhahayla güldü, oğluna sarıldı.)

Revide Apte nege oğrağanıñı bilmey barıp set üstüne oturdu. (70/7 ÖY)

(Revide abla neye uğradığını bilmeden gidip divan(ın) üstüne oturdu.)

2.2. Birleşik İsim Grubunun İsim Cümlelerinde Yüklem Olarak Kullanılması

Bu *Osmanov Nusret Azamatoviç*, bugünden itibaren bizim malşnasımız, iş boyunca nasıl suallaeriñiz olsa oña müracaat ete bilesiñiz. (18/9 ÖY)

(Bu Osmanov Nusret Azamatoviç, bugünden itibaren bizim baş pazarlamamız, iş süresince nasıl bir probleminiz olursa olsun ona müracaat edebilirsiniz.)

Aslında Nikolay Alekseeviç değil de, *Nazım Abibullaeviç* eken. (40/8 ÖY)

(Aslında Nikolay Alekseeviç değil de Nazım Abibullaeviç'tir.)

2.3. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Selam verir-bermez *Asqaralı Amanoviç*ke şikaetlenip başladı. (19/5 ÖY)

(Selam verir vermez Askaralı Amanoviç'e şikayet etmeye başladı.)

Nadireniñ evden ketken haberini deral *Nazım Abibullaeviçke*, soñra Asqaralıge ayttı.

(172/1 ÖY)

(Nadire'nin evden gittiği haberini derhal Nazım Abibullaeviç'e sonra Askaralı'ya anlattı.)

2.4. Birleşik İsim Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Qalın, etli elini uzatıp, *Nazım Abibullaeviçni*, Asqaralını daa birevlerni kösterdi.

(124/6 ÖY)

(Kalın etli elini uzatıp Nazım Abibullaeviç'i Askaralı'yı daha (başka) birilerini gösterdi.)

Aysa bizim eñ yahşi adamlarımız *Hatice Kamilevani*, Ülkerni, Ahmad akanı ürmet taqtasından alıp taşlayıq, olarnıñ erine siziñ «yıldızlarıñızni qoyayıq... (38/6 ÖY)

(Oysa bizim en iyi adamlarımızı, Hatice Kamileva'yı, Ülker'i, Ahmet Ağa'yı hürmet tahtasından alıp atalım, yerine sizin yıldızlarınızı koyalım.)

VII. Edat Grubu

1. Yapıları Bakımından Edat Grupları

1.1. "Ait" Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Bunıñnen *dostlarına ait*, telefon etip, benim başımni kütmesinler demek, bunıñ ögüni añlamaq istey edi. (23/1 ÖY)

(Bunu yaparak, dostlarına söyle telefon açıp benim başımı ağrıtmaları demek, bunu önünü almak istiyordu.)

Episi, dünyada baht için ne kadar güzel sözler ayılğan olsa, episi *saña ait*. (141/9 ÖY)

(Hepsi, dünyada şans için ne kadar güzel sözler söylenmişse, hepsi sana ait.)

Soñ, Nadirehanım, bularnıñ qaysı *maña ait* ayılğan sözler? (141/8 ÖY)

(Sonra, Nadire Hanım, bunların hangisi bana ait söylenen sözler?)

1.2. "Başqa" Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Bundan da başqa qıznen ekisiniñ arasında, anasına haber aytacaq kibi, sevgi aqqında daa bir türlü söz olmadı. (109/1 ÖY)

(Bundan da başka kızla ikisinin arasında, anasına haber verecek gibi, sevgi hakkında daha bir türlü söz olmadı.)

Çünkü doğmuşlardan onıñ *bizden başqa* kimsesi yoq edi. (84/1 ÖY)

(Çünkü akrabalarından onun bizden başka kimsesi yoktu.)

Dünyada erkeklere **tehnikadan başka** zenaatni iç de münasip körmey. (15/3 ÖY)
(Dünyada erkeklere teknik işlerden başka mesleği hiç de uygun bulmuyor.)

Birinciden **işten başka** bir şey bilmeysiñ, demek eviñni-barqıñni unuttıñ. (168/12 ÖY)
(İlk olarak işten başka bir şey bilmiyorsun, demek evini barkını unuttun.)

Buñdan da **başqa**, Nusret bu qadınıñ özleriniñ evlerine yaqın erde körgen kibi olsa şu küni oña Nadire deñişken kibi körüne. (159/2 ÖY)
(Bundan da başka, Nusret bu kadını (ne zaman) kendi evlerine yakın yerde görür gibi olsa o gün Nadire değışmiş gibi görünüyor.)

Men de **âlemden başka** adam degilim. (120/5 ÖY)
(Ben de herkesten başka (farklı) adam değılim.)

Siziñ mında **Ferattan başka** dostuñız, ya da tanışuñız yoq mı? (60/1 ÖY)
(Sizin burada Fehat'tan başka dostunuz ya da tanışınız yok mu?)

Olaruñ birisi maña belli, lakin ekincisi, **ana-babalarımızdan başka** daa kim olmaq mümkün? (156/8 ÖY)
(Onların birisi benim için belli ama ikincisinin ana-babalarımızdan başka kim olması mümkün?)

Mında **zorluqlardan başka** bir şey yoq demek isteysiñiz mi? (6/6 ÖY)
(Burada zorluklardan başka bir şey yok mu demek istiyorsunuz?)

Mında onuñ **bizlerden başka** daa kimi bar? (162/3 ÖY)
(Burada onun bizden daha başka kimi var?)

Endi maña **çevirilip artıma qaytmaqdan başka** şey qalmağan edi. (94/2 ÖY)
(Şimdi bana dönüp arkama gitmekten başka şey kalmamıştı.)

Elvadan başqasını qoşmaq mümkün. (90/5 ÖY)

(Helvadan başqasını eklemek mümkün değil.)

1.3.“Berli” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Maña ne oldu şu, *mında kelgenden berli* Veladienen Nadire aqqındaki oylar, bir daqqa bile qafamdan çıkmay. (88/2 ÖY)

(Bana ne oldu ki, buraya geldiğimden beri Veladie’yle Nadire hakkındaki düşünceler bir dakika bile kafamdan çıkmıyor.)

Çünkü odanın avası *aqşamdan berli* daa deñiştirilmegen edi. (49/4 ÖY)

(Çünkü odanın havası akşamdan beri değıştirilmemişti.)

Taşkentke, institutqa oqumağa kirmek için ketecegi evde al olunğandan berli,

Nadire sevingeniñden özünü qoymağa er tapmay yüre edi. (188/6 ÖY)

(Taşkent’e enstitüye okumaya gideceğı evde hallolduğundan beri Nadire sevincinden kendini koyacak yer bulamıyordu.)

Evlengenlerinden berli Nadireni bir kere bile böyle körmegen edi. (142/3 ÖY)

(Evlendiklerinden beri Nadire’yi bir kere bile böyle görmemişti.)

Tükanların iş şaraitini yahşılaşdırmaq, nizamğa çekmek *ne vaqıttan berli* olmaycaq işke çevirilgen? (73/2 ÖY)

(Dükkanların iş şartlarını iyileştirmek, düzene koymak ne zamandan beri olmayacak işe cevrildi?)

A- a *demden berli* buña spirtlenip otura ediñ mi? (68/17 ÖY)

(A-a deminden beri buna mı içip duruyordun?)

Veladie *odağa kirgenden berli* maña o qaydadır aşıqqan kibi körünmekte edi. (95/5 ÖY)

(Veladie odaya girdiğinden beri, bana bir acelesi var gibi görünmekteydi.)

Professor Azamatoviç, **çalışıp başlağandan berli** bizlerni de tanıp olamaysiñ mı ne? – dep küldi anda bir yigit. (22/7 ÖY)

(Profesör Azamotiç çalışmaya başladığından beri bizleri tanıyamıyor musun ne, diyerek güldü orda bir yiğit.)

Veladie de, **tünevinden berli** mısır tavuğı gibi qabarıp yüre. (17/9 ÖY)

(Veladie de, dünden beri mısır tavuğı gibi kabarıp duruyor.)

Maşalla, **men körmegenden berli** bayağı deñişkensiñ,- fısıldadı. (133/6 ÖY)

1.4. “ Dep” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Narpay rayoniña, ikinci kursta, **qahpe dep**, bıraçıp kelgen qadınıña... (28/10 ÖY)

(Narpay ilçesine, ikinci kursta, kahpe diyerek bırakıp geldiği kadınına...)

Babası oña erişmek için erte tura ve balaban çapanı sofağa kirsetip: “ **Nusret, oğlum, etti yuqlağaniñ, tur biraz qartop çapala” dep** yavaştan qıçıra edi. (15/1 ÖY)

(Babası ona ulaşmak için erken kalkıyor ve büyük çapayı sofaya getirip: ‘Nusret oğlum yetti uyuduğun, kalk biraz patates çapala’ diye yavaştan bağıyordu.)

Yahşı bile ekensiñ de meni ne manağa çekkelep yüresiñiz dep bağırdı. (77/8 ÖY)

(İyi biliyorsun da, beni ne için çekiştirip duruyorsunuz diye bağırdı.)

1.5. “Doğru” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Birazdan soñ sağıqlaşıp Ferat şeer merkezine, Nusret ise **özünüñ evine doğru** ketti. (36/14 ÖY)

(Biraz sonra vedalaşıp Ferhat şehir merkezine, Nusret ise kendinin evine doğru gitti.)

Nusret ise içbir yaqqa burulmay, çünkü evine qaytmaq için öyle ketmek kerek, **oña doğru** kelmekte edi. (186/2 ÖY)

(Nusret ise hiçbir yana burulmadı, çünkü evine dönmek için öyle gitmesi gerek, ona doğru gelmekteydi.)

Artına qaytacaq oldu. lakin qaytmadı, kene **Nusretke doğru** yürüdi. (123/3 ÖY)

(Ardına dönecek oldu, lakin dönmedi, yine Nusret'e doğru yürüdü.)

Aqşama er kes raatlanmaq, şeñlenmek için yataxhaneye ketti, men ise **qartanaynıñ evine doğru** yol aldım. (30/9 ÖY)

(Akşama herkes dinlenmek, neşelenmek için yataxhaneye gitti, bense büyükannenin evine doğru yol aldım.)

Yavaştan **divarğa doğru** çevirildi. (144/3 ÖY)

(Yavaştan duvara doğru çevrildi.)

1.6.“Evvel” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Bazı adamlar **yaş olmadan evvel** qartayalar. (78/8 ÖY)

(Bazı adamlar genç olmadan önce yaşlanıyorlar.)

Lakin köresiñ mi, mına endi, **daa köçmezden evel** bile o tarlıq etip başladı. (144/3 ÖY)

(Lakin görüyor musun, işte şimdi daha taşınmadan önce bile darlık etmeye başladı.)

Veladie, bilgenime köre, **men kelmezden evel** mında üyken malşnas olaraq sen çalışa ekensiñ... (25/ ÖY)

(Veladie, bildiğime göre, ben gelmeden önce burada baş pazarlamacı olarak sen çalışıyordun.)

Lâkin bunu duyğan Nikolay Alekseeviç **oñdan evvel** davrandı. (40/3 ÖY)

(Lakin bunu anlayan Nikolay Alekseeviç ondan önce davrandı.)

İşke başlamazdan evel bedenimni biraz pişkinleştirmek kerek oldı. (27/8 ÖY)

(İşe başlamadan önce bedenimi biraz olgunlaştırmak gerekti.)

Cenk başlamazdan evel Kerç şeerindeki Voykov adına maden zavodında incener çalışa eken. (84/1 ÖY)

(Savaş başlamadan önce Kerç şehrine Voykov adında mazden ocağında mühendis (olarak) çalışıyordu.)

Saña ev qurmağa etiştirip olamadıq, ***bizden evel*** davranğanlar tapıldı. (155/5 ÖY)

(Sana ev kurmaya yetişemedik, bizden önce davrananlar oldu.)

Bir kaç yıllar evel bu erni bir qasaba demek mümkün edi. (17/6 ÖY)

(Birkaç yıl önce bu yere kasaba demek mümkündü.)

Bundan bir kaç küñ evelsi men sizge onıñ işi aqqında yazma şekilde bildirüv bergen edim... (177/4 ÖY)

(Bundan birkaç gün önce(si) ben size onun işi hakkında yazılı olarak bildiri vermiştim.)

Aqılına ***Aziz doğmazdan evel*** olup keçken vaqia tüştü. (159/2 ÖY)

(Aklına Aziz doğmadan önce olup geçen olay düştü.)

Ondan da evel ise tükanlarınñ birinde teftiş keteyatqanda anda biraz para etmedi. (169/8 ÖY)

(Ondan da önceyse dükkanların birinde teftiş devam yapılırken orada biraz para yetmedi.)

Haberni ***telegrammadan evel***, sen ketken küñüñ sabasına eşittik. (183/7 ÖY)

(Haber telgraftan önce, senin gittiğin günün sabahına işittik.)

Bundan evel kelgende, Nadire oña evlerinde aşamağa bile para qalmağanını aytıp, altın yüzüğünü, küpelerini, kelin olup tüşkende qaynanası eline taqqan saatnı – episini çıxarıp bergen edi. (161/5 ÖY)

(Bundan önce geldiğinde Nadire ona evlerinde yemek çin bile para kalmadığını söyleyip, altın yüzüğünü, küpelerini, gelin olup indiğinde kaynanasının koluna taktığı saati, hepisini çıkarıp vermişti.)

1.7. “Ğayrı” Edatı İle Kurulan Edat Grubu

Eline ***ruçkasından ğayrı*** iç bir şey ilişmedi. (87/1 ÖY)

(Eline tükenmez kalemde başka bir şey ilişmedi.)

1.8. “İçün” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Vaqtını keçirmek için idarenin azbarı içinde dolandı. (16/1 ÖY)

(Vakit geçirmek için idarenin bahçesi içinde dolandı.)

Asan ağağa o qadın urbası, ya da konfet, tort satıcı adiy bir tükancı degil ***bu şeer ealisiniñ dülber ve medenietli kiyinmesi için*** ciddi işler yapabilecek mütehasıs olğanını aytıp anlatmaq istedi. (11/2 ÖY)

(Asan ağaya kendinin kadın elbisesi ya da şeker, pasta satan sıradan bir satıcı değil, bu şehir halkının güzel ve çağdaş giyinmesi için ciddi işler yapabilecek mütehasıs olduğunu anlatmaq istedi.)

Nusret ***eyecanlanğanını bildirmemek için*** yavaştan erine barıp oturdu. (22/12 ÖY)

(Nusret heyecanlandığını bildirmemek için yavaşça yerine gidip oturdu.)

O da bunu aselet degil ***Nusretni Seyyarenen tanıştırmak için*** yapqan edi. (65/1 ÖY)

(O da bunu kasıtlı olarak değil Nusret’le Seyyare’yi tanıştırmak için yapmıştı.)

Bu sözni de ***tiyzemniñ canını ıncıtmamaq için*** aytqan eken. (84/1 ÖY)

(Bu sözü de teyzemin canını sıkmamak için söylemişti.)

Bazan öyle yapa, men keç qalsam, **balanı çoq bekletmemek için** o barıp alaturğan.
(96/4 ÖY)

(Bazen öyle yapıyor, ben geç kalsam, çocuğu çok bekletmemek için o gidip alıyor.)

Özüniñ şorbacısı olğanı için olsa kerek utandı, başını egdi. (125/2 ÖY)

(Kendinin patronu olduğu için olsa gerek utandı, başını eğdi.)

Em o otpuska yalıñız saña degil de, balağa da, **onıñ sağlığı için** de kerek. (143/10 ÖY)

(Hem o izin sadece sana değil, bebeğe de, onun sağlığına da gerekli.)

Söz çoqusı, **çalışmaq için** uzaq erlerge ketgenler aqqında oldı. (28/8 ÖY)

(Sözün çoğu çalışmak için uzak yerlere gidenler hakkında oldu.)

Bizler ise endi batırmağa, **olmaycaq para için**, mashara etmege tırışamız, - dedi.
(162/3 ÖY)

(Bizler ise şimdi batırmaya, olmayacak para için maskara etmeye çalışıyoruz, dedi.)

Taşkentke, **institutqa oqumağa kirmek için** ketecegi evde al olunğandan berli,
Nadire sevingeniñden özüni qoymağa er tapmay yüre edi. (188/6 ÖY)

(Taşkent'e enstitüye okumaya gideceği evde hallolduğundan beri Nadire sevincinden kendini koyacak yer bulamıyordu.)

Şimdi **menim için** episi yahşi olup körüne, episini sağınam. (32/1 ÖY)

(Şimdi benim için hepsi iyi olup görünüyor, hepsini özlüyorum.)

Aydı yigitler **olur-olmaz şey için** bağırışıp oturmañız, keçkenge mazi deyler... (40/2 ÖY)

(Haydi yigitler olur olmaz şey için bağırışıp durmayınız, geçmişe mazi derler...)

İnsanniñ ömürü için keçken er bir daqqa esapta... (52/2 ÖY)

(İnsanın ömrü için geçen her bir dakija hesapta...)

Ondan soñ, öyle vaqıtlar ola, Mosqvada ***bütün Özbekstan için*** çoqtan çoq mal ayrıla. (107/7 ÖY)

(Ondan sonra, öyle zamanlar oluyor, Moskova'da bütün Özbekistan için çok daha fazla mal ayrılıyor.)

1.9. “İle (nen)” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

On edi-on seqız yaşındaki kızlar ve oğlanlarnen beraber yigirmi bir-yigirmi beş yaşındaki kızlar ve oğlanlar da oquy ediler. (12/1 ÖY)

(On yedi on sekiz yaşındaki kızlar ve oğlanlarla beraber yirmi bir yirmi beş yaşındaki kızlar ve oğlanlar da okuyorlardı.)

Nusret oña ***köz qıyığinen*** baqtı. (78/7 ÖY)

(Nusret ona göz ucuyla baktı.)

O işni yapıp bitirgeninen yorğunluq peyda ola, lakin şu yorğunluqqa hoşnutluq kelip qoşula. (86/1 ÖY)

(Onun işini yapıp bitirmesiyle yorgunluk beliriyor, lakin bu yorgunluğa hoşnutluk gelip ekleniyordu.)

Onıñ müellifinen meraqlandım. (120/3 ÖY)

(Onun müellifini merak ettim.)

Evge barganımnen anamniñ boynuna sarıldım. (117/13 ÖY)

(Eve girmemle anamın boynuna sarıldım.)

Nusretniñ yüzüne, közlerine ***sevgi tolu nazarinen*** baqa. (123/2 ÖY)

(Nusret'in yüzüne gözlerine, sevgi dolu bakışlarla bakıyor.)

O işke yañı kelgen vaqıtta tükancılar, müdirler Asqaralıge kelip şikayetlene, olarnı **yapması mümkün olmağan işlernen** oğraşmağa mecbur etkenini ayta ediler. (150/5 ÖY)

(O işe yeni geldiği zamanlar, dükkancılar, müdirler, Askaralı'ya gelip şikayetleniyor, onları yap(ıl)ması mümkün olmayan işlerle uğraşmaya mecbur ettiğini söylüyorlardı.)

O böyle baquvlardan soñ külümsirey, Nusretniñ boynuna sarıla, ya da eriden turıp, **göñül hoşnutluğinen** türkü ayta-ayta ev işinen meşgul ola edi. (138/4 ÖY)

(O böyle bakışlardan sonra gülümsüyor, Nusret'in boynuna sarılıyor ya da yerinden kalkıp gönül hoşluğuyla yürkü söyleye söyleye ev işiyle meşgul oluyordu.)

Aramızda **açık yüznen** oturalar. (44/3 ÖY)

(Aramızda açık yüzle oturuyorlar.)

Babasını körgeninen onıñ keyfi olsun-olmasın, ellerini koterip, qıçıra, şamatalay, **kuçağına alğaniñen** Nusretniñ boynuna sarıla, babasını pek sağınğanıñı bildirmege tırışqan kibi, onıñ yüzünü tombul elçiklerinen sıypay. (158/4 ÖY)

(Onun keyfi olsun ya da olmasın, ellerini kaldırıp bağılıyor, şımarıyor, kuçağına aldığında Nusret'in boynuna sarılıyor, babasını çok özlediğini anlatır gibi onun yüzünü tombul elleriyle okşuyor.)

Evniñ saibi qartanay, **torunu - on dört-on beş yaşındaki oğlannen** beraber tolanan peç qurmaqta ediler. (29/3 ÖY)

(Evin sahibi büyükanne, torunu on dört on beş yaşındaki oğlanla beraber tuğlayla soba kurmaktaydılar.)

Biz mında özümüzniñ tar balaqlı, ştanlarımıznen, **suyru burun ayaqqaplarımıznen** tanılğanımız da eter. (35/9 ÖY)

(Bizim burada kendimizin dar paçalı pantolonlarımızla, sivri burun(lu) ayakkabılarımızla tanındığımız da yeter.)

Birevler, planı az olğanına baqmadan, yahşi ketken mallardan eki qatına çoq alıp, planını **bir buçuk eki kere ziyadesinen** toldurıp qoyacaq, elal emeknen şan-şüret köstergen adamlar sırasına keçecek. (39/5 ÖY)

(Birileri planının az olduğuna bakmadan, iyi giden mallardan iki katı(na) çok alıp, planını bir buçuk iki kat fazlasıyla dolduracak, helal emekle şan şöhret kazanan adamların sırasına geçecek.)

Men onu **sizni körgenimnen** sezgen edim. (57/7 ÖY)
(Ben onu sizi körür görmez tanıdım.)

Soñ **aqlına kelgen fikirnen** sevinip ağasına egildi. (67/3 ÖY)
(Sonra aklına gelen fikirle sevinip abisine eğildi.)

O **uzun, balaban, küçlü elinen** Nusretniñ omzını taptadı. (89/10 ÖY)
(O uzun, iri, güçlü eliyle Nusret'in omzunu kavradı.)

Tördeki demir krovat **krujevalı beyaz çarşafnen** örtülü. (95/3 ÖY)
(Baş köşedeki demir karyola oyalı beyaz çarşafıyla örtülü.)

1.10.“İtibaren” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Taniş oluñız, arqadaşlar,- dedi bölük müdiri,- bu Osmanov Nusret Azamatoviç, **bugünden itibaren** bizim malşnasımız, iş boyunca nasıl suallaeriñiz olsa oña müracaat ete bilesiñiz. (18/9 ÖY)

(Tanışınız arkadaşlar, dedi bölüm müdürü, bu Osmanov Nusret Azamatoviç, bugünden itibaren bizim baş pazarlamacımız, iş süresince nasıl bir probleminiz olursa olsun ona müracaat edebilirsiniz.)

Bağışlañız, şimdi benim vaqıtım yoq, **bugünden itibaren** işiñiz olsa bu yigitnen añağa bilesiñiz,- dedi qadıñğa Nusretni kösterip. (20/3 ÖY)

(Bağışlayınız, dedi, şimdi benim vaktim yok, bugünden itibaren işiniz olrsa bu yiğitle anlaşabilirsiniz, dedi kadına Nusret'i gösterip.)

Bugünden itibaren o kimlergedir, kimlerdir ise ona kerek olacaqlar. (20/4 ÖY)

(Bugünden itibaren o birilerine, birileri ise ona ihtiyaç duyacaklar.)

1.11“Kibi” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Soñ, qanı, **bu ne aytacaq baqayıq, degen kibi**, çengesini biraz ögge çıkardı, Sabohatnı diqqatnen diñledi. (44/1 ÖY)

(Sonra hani, bu ne söyleyecek bakalım, der gibi, çenesini biraz öne çıkardı, Sabihat'ı dikkatle dinledi.)

Elinen radio yanıñda, plastinka qoyğan yigitke << **aylandır**>> **degen kibi** işmar etti. (125/8 ÖY)

(Eliyle radyo(nun) yanında plak koyan yiğite <<çalıştır>> der gibi işaret etti.)

Çünkü, Hatice Kamileva içeri tüşken kibi olsa, şimdi **bütün qabaatnı Nadirenen Svetlanağa yüklegenı kibi** bularnıñ ekisini de özlerinen beraber çeke bile. (173/3 ÖY)

(Çünkü, Hatice Kamileva içeri düşecek gibi olsa, şimdi bütün kabahatı Nadire'yle Svetlana'ya yüklediği gibi bunların ikisini de kendisiyle beraber çekebilir.)

Veladie de, tünevinden berli **mısır tavuğı kibi** qabarıp yüre. (17/9 ÖY)

(Veladie de dünden berli mısır tavuğı gibi kabarıp duruyor.)

Oña barmağa yüzüm olmasa da **çıraq etrafında dolanğan pervane kibi**, uzaqlaşıp da olamadım. (98/1 ÖY)

(Ona gitmeye yüzüm olmasa da ışığın etrafında dolanan pervane gibi uzaklaşamadım da.)

Oğlançığım da bar, - közlerini yumup, **yürek acısına dayanalmayan adam gibi** yutqandı. (91/8 ÖY)

(Oğulcuğum da var, gözlerini yumup yürek acısına dayanamayan adam gibi yutkundu.)

Olarğa baqqanda özüñni **tübsüz denizge tüşken gibi** is etesiñ. (34/5 ÖY)

(Onlara baktığında kendini dipsiz denize düşmüş gibi hissediyorsun.)

O acele surette, **bir erge çağırılğan adam gibi**, çıqıp ketti. (20/4 ÖY)

(O acele surette, bir yere çağırılan adam gibi çıkıp gitti.)

Samayları **kümüş gibi** bem-beyazlar. (16/9 ÖY)

(Şakakları gümüş gibi bembeyazlar.)

Qarını **bel kemiğine yapışqan gibi** körüne. (9/1 ÖY)

(Karnı bel kemiğine yapışmış gibi görünüyor.)

Qısqaşı **bütün yaş ana-babalarda olğanı gibi** Aziz olarnıñ eglencesine çevirildi.

(157/4 ÖY)

(Kısacası bütün genç anne babalarda olduğu gibi Aziz onların eglencesine dönüştü.)

O fırsat beklep, **zeerli yılan gibi**, susqan eken. (181/5 ÖY)

(O fırsat bekliyor, zehirli yılan gibi susuyordu.)

Alim er küñ bekleydir, men ise mında **örümcek yuvasına tüşken çibin gibi** sarılıp qaldım. (179/4 ÖY)

(Alim her gün bekliyordur, bense burada örümcek yuvasına düşmüş sinek gibi tıkdım kaldım.)

Tünevin raatlıq künü olmasa da yarı gecegece Alim Akanen ekiñiz **on sekiz yaşındaki qıznen yigit kibi** soqaqta kezinseniz de bugün küz avası kibi küskünsiniz, ne oldu ya, Veladiehanım? – dedi şey sesnen. (165/3 ÖY)

(Dün tatil günü olmasa da geceyarısına kadar Alim Ağayla ikiniz on sekiz yaşındaki kızla yiğit gibi sokakta gezinseniz de bugün güz havası gibi küskünsünüz, ne oldu ya, Veladie Hanım?)

Qadesini Nusretnen ve onıñ yanıñdakilernen uruştırğan kibi, elini olar tarafqa sozdı. (124/5 ÖY)

(Kadehini Nusret’le ve onun yanındakilerle tokuşturur gibi elini onlardan tarafa uzattı.)

Üst urbalarını biraqqanları kibi saçlarını taray – taray zalnıñ ortasına toplanalar. (121/3 ÖY)

(Üst elbiselerini bıraktıkları gibi saçlarını tarıya taraya salonun ortasına toplamıyorlar.)

Saba açılğanı kibi Nusret yatqan odada çibin bile uçurtmay edi. (15/1 ÖY)

(Sabah (gün) açıldığı gibi Nusret’in yattığı odada sinek bile uçurtmuyordu.)

Onı Nusret **qapıdan kirgeni kibi** kördi, Nadire ise yigitke arqasını çevirgen alda beyaz çulnen raflar üstünde sıra-sıra turğan plastinkalarınıñ tozunu sürtmekte. (47/6 ÖY)

(Onu, Nusret kapıdan girince gördü, Nadire ise yiğide arkasını dönmüş halde beyaz bezle raflar üstünde sıra sıra duran plakların tozunu silmekte.)

Çünkü **küñ doğanı kibi** bizim << şahane >> qalemizniñ içi kızıp başladı. (129/8 ÖY)

(Çünkü gün doğduğu gibi bizim <<şahane>> kalemizin içi kızmaya başlıyor.)

1.12.“Köre” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Añlaşanıma köre aralarında bir anlaşılmamazlık olup keçken. (31/5 ÖY)

(Anladığıma göre aralarında bir anlaşmazlık olup geçmiş.)

Veladie, *bilgenime köre*, men kelmezden evel mında üyken malşnas olaraq sen çalışa ekensiñ... (25/ ÖY)

(Veladie, bildiğime göre, ben gelmeden önce burada baş pazarlamacı olarak sen çalışıyordun.)

Menim anlaşanıma köre siz de bir adiy yigit degilsiniz. (9/4 ÖY)

(Benim anladığıma göre siz de sıradan bir yiğit değilsiniz.)

Şu mütehassıslar *bu taraflarda bir kaç şeerlerde yaşağan bütün ealiniñ talabına köre* sımarış yapmaları lazım. (107/7 ÖY)

(Şu mütehassısların bu taraflarda birkaç şehir(ler)de yaşayan bütün ahalinin talebine göre sipariş yapmaları lazım.)

Başta bir kimseni sevgendir belledim, lakin *duyğanıma köre* öyle de degil. (174/3 ÖY)

(Başta birisini seviyordur zannettim, lakin anladığıma göre öyle de değil.)

Soñundan, *eşitkenime köre*, üzerinde benim yazım olğan konvertni körgende Veladie quvanğanıñdan, onı açıp oquğan soñ ise, yanğanıñdan delire yazğan. (93/6 ÖY)

(Sonradan duyduğuma göre, Veladie üzerinde benim adımın yazılı olduğu zarfi gördüğünde sevincinden, onu açıp okuduktan sonra ise üzüntüsünden delire yazmış.)

Ekseri allarda mal planına degil de, *adamına köre* berile eken. (21/4 ÖY)

(Genellikle mal planına değil de adamına göre veriliyor.)

Adınız ve familiyañızğa köre, Veladieniñ... (89/2 ÖY)

(Adınız ve soyadınza göre, Veladie'nin...)

Buniñ sebebi, **özünüñ yaşına, müçesine köre** kiyinüvinde olsa kerek. (6/10 ÖY)

(Bunun sebebi, kendinin yaşına, vücut yapısına göre giyinişinde olsa gerek.)

Elbet er erniñ **özüne köre** bir yahşı ve yaramay tarafları ola. (80/6 ÖY)

(Elbette her yerin kendine göre (bir) iyi ve kötü tarafları oluyor.)

Çünkü, << yüregini bir bergen qaytarıp alamaz>> , degenleri kibi **maña sevmegen**

adamnen yaşamaqtan köre, sevimlimniñ hayalinen yürmek eyi edi. (97/9 ÖY)

(Çünkü <<yüregini bir veren daha dönemez>> dedikleri gibi bana, sevmediğim biriyle yaşamaktansa, sevdiğimin hayaliyle yaşamak iyidir.)

O şimdi bu alında **kağıtlarnı baqmaqтан köre** Nusretni nasıl işke tayin etmek kerek olğanı aqqında tüşüngen kibi körüne edi. (16/9 ÖY)

(O şimdi bu halinde kağıtlara bakarak Nusret'i nasıl bir iş vermek gerektiğini düşünüyor gibi görünüyordu.)

1.13.“Nisbeten” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

O **oğlan balağa nisbeten** tez öse, etişe. (69/3 ÖY)

(O, erkek çocuğa nispeten çabuk büyüyor, yetişiyor.)

Dost meselesine kelgende, er erde olğanı kibi mında da eyi adamlar **fenalarına nisbeten** çoqtırlar, şularniñ arasından men özüme yañı dostlar tapa bilem. (6/9 ÖY)

(Dost meselesine gelince, her yerde olduğu gibi burada da iyi adamlar kötülerine nisbeten çoqtırlar, şunların arasından ben kendime yeni dostlar edinebilirim.)

Nadirege nisbeten Seyyareniñ boyu sezilir derecede alçaq eken. (57/2 ÖY)

(Nadire'ye nispeten Seyyare'nin boyu sezilir derecede kısaydı.)

Nusret evinden *er küñkine nisbeten* azaçıq keç çıqtı. (123/3 ÖY)

(Nusret evinden her günküne nispeten azıcık erken çıktı.)

Nusretke nisbeten Veladieniñ muamelesi deñişken soñ, Sabohat da oña özünü yakın tuta. (27/2 ÖY)

(Nusret'e nispeten Veladie'nin muamelesi değıştikten sonra, Sabohat da ona kendini yakın tutuyor.)

Yıllar keçtikçe benim *oña nisbeten* olğan sevgim artqan olsa artqandır, lakin eksilmedi.

(Yıllar geçtikçe benim ona nispeten olan sevgim artmış olsa artmıştır, lakin eksilmemiştir.)

Nadire *Nusretke nisbeten* yüreginde olğan ateşli sevgi ve duygunu oña bildirmey çoq azaplanğan edi. (127/8 ÖY)

(Nadire Nusret'e nispeten yüreginde olan ateşli sevgi ve duyguyu ona bildiremiyor, çok üzülüyordu.)

Maña nisbeten olğan muamelesi ise, belki vaqtınca bir şaşmalavdır. (102/7 ÖY)

(Bana nispeten olan muamelesi ise belki zamanında bir saçmalamadır.)

1.14.“Qadar” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Şemsie Apte de Nadire aqqında çoq şeyler bilmek istep, *dünya qadar* sual bermege azır edi. (109/3 ÖY)

(Şemsie abla da Nadire hakkında çok şeyler bilmek isteyerek dünya kadar soru sormaya hazırды.)

O *bu qadar* şeyni qaydan tüşünip tapa eken >> dep taacıplendi. (150/3 ÖY)

(O bu kadar şeyni nerden düşünüp buluyor>> diye merak etti.)

Azbarıña **kapik qadar** küneş tüşmey eken, Ferat, - dedi Nusret. (133/2 ÖY)

(Bahçesine pul kadar güneş düşmüyor Ferhat, dedi Nusret.)

Şimdi siziñ esaretiñiz altındam, **istegeniñiz qadar** çalıştırınız... (119/5 ÖY)

(Şimdi sizin esaretiniz altındayım, istediğiniz kadar çalıştırınız...)

Nusret **institütiniñ birinci kursundan, soñki kursına qadar** « ala » stipendiyanen oquğan edi. (32/4 ÖY)

(Nusret enstitünün birinci kursundan sonuncu kursuna kadar « iyi » notlarla okumuştı.)

Bala daa yaş, **o qadar** aşırmağa ne acet?! (164/9 ÖY)

(Çocuk daha küçük, o kadar acele etmeye ne gerek var?)

Sen **istegeniñ qadar** oylana bilesiñ. (102/13 ÖY)

(Sen istediğin kadar düşünebilirsin.)

Er şey, er iş olğanı kibi devam etecek olsa bizlerge **bu qadar** oqumak, bir mütehasıs olmaq ne için kerek edi? (58/13 ÖY)

(Her şey, her iş olduğu gibi devam edecek olsa bizlere bu kadar okumak, bir mütehasıs olmak ne(den) gerekliydi?)

Bir küñ içinde **bu qadar** deñişmek, nizamsızlıq... (166/7 ÖY)

(Bir gün içinde bu kadar değışmek, düzensizlik...)

Veladie de **çaresi olğan qadar** elindekini Nusretke bermemege tırıştı. (101/6 ÖY)

(Veladie de çaresi olduğu kadar elindekini Nusret'e vermemeye çalıştı.)

Köster daa balam, **bu qadar** gizlenecek kibi ne eken o? (105/2 ÖY)

(Göster daha yavrum, bu kadar gizlenecek gibi ne ki o?)

1.15.“Qarşı” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Maña qarşı... (167/3 ÖY)

(Bana qarşı...)

Nusretke qarşı açıqtan-açıq ücum etmədən saqındı. (45/7 ÖY)

(Nusret'e qarşı açık açıq hücum etmədən sakındı.)

Bölük müdiri Asqaralı, *Nusretke qarşı* daa bir söz aytmadı, lâkin er şey ayılmay, onu aňlamaq kereksiň. (21/3 ÖY)

(Bülüm müdürü Askaralı Nusret'e qarşı daha bir söz söylemedi, lakin her şey söylenmiyor, onu anlamak gerekir.)

1.16.“Soň” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Aradan dört yıl keçken soň er şey aydınlaştı. (93/1 ÖY)

(Aradan dört yıl geçtikten sonra her şey aydınlandı.)

Dersiň *qızgın emekten soň* er kes evinde, bu qardan keif alıp raatlanıp yatmaqta. (103/4 ÖY)

(Dersin, kızgın yemekten sonra herkes evinde, bu kardan keyif alıp dinlenip yatmakta.)

Bugün, şimdi *şu ayleni; onıñ anasını, oğlançığını, az da olsa, biri-birine münasebetini körgen soň* yüreginde olarğa nisbeten daa da büyük sayğı doğdı. (88/1 ÖY)

(Bugün, şimdi şu aileyi, onun anasını, oğlucüğünü, az da olsa birbirleriyle ilişkilerini gördükten sonra yüreginde onlara nispeten daha büyük bir sayğı doğdu.)

Derske çaň qaqlğan soň sınıfqa rus tili ocapçesi yaş bir qızçıqnen beraber kirdi. (111/2 ÖY)

(Ders zili çaldıktan sonra sınıfa Rus dili hocası küçük bir kızcağızla beraber girdi.)

Men biraz daa şınşıqlağan soñ anam birden elimden tutıp, mennen beraber o qızçıqların evine bardı. (118/4 ÖY)

(Ben biraz daha sızlandıktan sonra anam birden elimden tutup benimle beraber kızcağızın evine geldi.)

Aziz **ağlamaqtan toqtağan soñ**, babasınıñ köksüne burunını, yüzünü sürtip başladı. (160/10 ÖY)

(Aziz ağlamayı bıraktıktan sonra babasının göğsüne burnunu, yüzünü sürmeye başladı.)

Buña küñcilik belası qoşulğan soñ, bir tamam şaşmaladım. (126/11 ÖY)

(Buna kıskançlık belası eklendikten sonra iyice saçmaladım.)

Birer-ekişer qade konyak içilgen soñ ekisiniñ de tili çezilip başladı. (168/8 ÖY)

(Birer ikişer kadeh konyak içildikten sonra ikisinin de dili çözülmeye başladı.)

Madam ki, oğlumız öyle yapmağa karar bergen, **bugünden soñ** men de oña öz razılığımı bildirem. (13/6 ÖY)

(Mademki, oğlumuz öyle yapmaya karar vermiş, bugünden sonra ben de ona kendi razılığımı bildiriyorum.)

Er şey añlaşılğan soñ, direktor sekretar qıznen bölük müdürini çağırttı. (17/7 ÖY)

(Her şey anlaşıldıktan sonra müdür sekreter kızla bölüm müdürünü çağırttı.)

Em er vaqt **evlerine barıp kelgen soñ** içe, ağlay edi. (31/5 ÖY)

(Hem her zaman evlerine gidip geldikten sonra içiyor, ağlıyordu.)

Nusretniñ baş sallap bergen selamını alğan soñ, bir kaç kere öksürüp aldı. (48/1 ÖY)

(Nusret'in baş sallayarak verdiği selamını aldıktan sonra birkaç kere öksürdü.)

Yarı gece, inceden sepelep yağıp başlağan yağmur ikinci künü **üyleden soñ** toqtadı.
(51/1 ÖY)

(Gece yarısı inceden sepeleyerek başlayan yağmur ikinci günü öğleden sonra durdu.)

Sağ olsaq Nusret **edi yaşında bir oğlanniñ babası olğan soñ** seniñ nasıl laqırdı etkeniñni de körermiz. (78/9 ÖY)

(Sağ olursak Nusret, yedi yaşında bir oğlanın babası olduktan sonra senin nasıl konuştuğunu da görürüz.)

Sağlam vücudını közden keçirgen soñ külümsiredi. (80/3 ÖY)

(Sağlam vücudunu gözden geçirdikten sonra gülümsedi.)

Çünkü **endiden soñra** Hatice Kamileva kibi adamlarğa aldanmaqta qorqa. (188/6 ÖY)

(Çünkü şimdiden sonra Hatice Kamileva gibi adamlara aldanmaktan korkuyor.)

1.17.“Taraf” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Men resimge baqqan arada o **qapığa taraf** doğruldı. (95/5 ÖY)

(Ben resme baktığım sırada o kapıdan tarafa doğruldu.)

Hatice Kamileva **tükanniñ mal turğan odasına taraf** doğruldı. (175/5 ÖY)

(Hatice Kamileva dükkanın malların olduğu odasından tarafa doğruldu.)

1.18. “Yaqın” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Bu ağrı **sabağa yaqın** Nusretni yuqudan uyarttı. (149/1 ÖY)

(Bu ağrı sabaha yakın Nusret'i uykudan uyandırdı.)

1.19 “Ziyade” Edatı İle Kurulan Edat Grupları

Veladiege *er şeyden ziyade* şu sözüm tesir etti. (97/5 ÖY)

(Veladie’yi her şeyden ziyade şu sözüm etkiledi.)

Nusretke *er şeyden ziyade* Nazım ağaniñ, Asqaralınıñ ayneciligi tesir etti. (46/2 ÖY)

(Nusret’e her şeyden ziyade Nazım Ağa’nın, Askaralı’nın kurnazlığı etkiledi.)

O ep kızdı, *qızğan sayın daa ziyade* bağırdı. (14/5 ÖY)

(O hep kızdı, kızdıkça daha çok bağırdı.)

Bu eñ çoq suvlu deryaniñ *beş yüzden ziyade* ırmaktan suv alğanını büyük meraqnen ikaye etti. (110/2 ÖY)

(Bu suyu en çok olan denizin beş yüzden fazlaırmaktan su aldığını büyük merakla hikaye etti.)

Böyle vaqıtlarda *er şeyden ziyade* terekler kar eteler. (51/1 ÖY)

(Böyle zamanlarda her şeyden çok ağaçlar kâr ediyorlar.)

Yaş mütehasısniñ Çölebad şeerinde çalışıp başlağanına *bir aydan ziyade* vaqıt keçti. (20/5 ÖY)

(Genç mütehasısın Çölebad şehrinde çalışmaya başlamasının üzerinden bir aydan fazla vakit geçmişti.)

Asqaralını *özünüñ doğmuş qardaşından daa ziyade* seve. (41/2 ÖY)

(Askaralı’yı kendinin öz kardeşlerinden daha fazla seviyor.)

Böyleliknen, şu künü aqşama men de paltolu oldım, lakin men *paltodan da ziyade* becerikli qadınıñ sözleriniñ manasını añlamağa tırışqan edim. (118/4 ÖY)

(Böylece, şu günün akşamına ben paltolu oldum, lakin ben paltodan da çok becerikli kadının sözlerinin anlamını anlamaya çalışıyordum.)

Bu soqaqniñ yarısından ziyadesi bizim halqtan. (60/1 ÖY)

(Bu sokağın yarısından fazlası bizim halktan.)

VIII. Unvan Grubu

Lakin ***Veladie Hanım***, attan tüşseler de egerden tüşmek istemeyler daa, - dedi Sabohat. (117/9 ÖY)

(Lakin Veladie Hanım, attan düşse de eğerden düşmek istemiyorlar daha, dedi Sabohat.)

Qanı, ***Nadirehanım***, benim sağ cebimdekini alçı baqayıq. (140/1 ÖY)

(Haydi, Nadire Hanım benim sağ cebimdekini al bakalım.)

Nasıl bağırmazsıñ, ***Nazım Aka***, - dedi Asqaralı oña şikaetlenici çerenen baqıp. (39/10 ÖY)

(Nasıl bağırmazsın, Nazım Ağa, dedi Askaralı ona şikayet eder yüzle bakıp.)

Dokümentler esasında, Nusret kelgen soñ körersıñiz, umumen yañılıqlar bayağı bar, ***Tahir Aka***, - dedi hoşnut alda. (100/1 ÖY)

(Dökümanlara göre, Nusret geldikten sonra görüyorsunuz genellikle yenilikler bayağı var Tahir Ağa dedi hoşnut halde.)

1. Unvan Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

1.1. Unvan Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

Doğru aytasıñ, Veladie, ***Asqaralı akanıñ*** tabiatı öyle. (166/1 ÖY)

(Doğru söylüyorsun Veladie, Askaralı Ağa'nın tabiatı öyle.)

Ondan soñ bu ***Nazım akanıñ*** emiri... (166/7 ÖY)

(Ondan sonra bu Nazım Ağa'nın emri.)

Lakin *Şemsie Apteniñ aytacaqları* daa başlamağan edi. (108/3 ÖY)

(Lakin Şemsie ablanın söyleyecekleri daha başlamamıştı.)

Bu arada qomşu odadan *Osman Ağanıñ* boğulıp-boğulıp *öksürgeñi* eşitildi. (109/5 ÖY)

(Bu arada yan odadan Osman Ağa'nın boğula boğula öksürdüğü duyuldu.)

Niaet, üçüncü künü *Osman Ağanıñ közüne* yarıq kirdi. (181/7 ÖY)

(Nihayet, üçüncü günü Osman Ağa'nın gözüne ışık girdi.)

1.2. Unvan Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Nusretniñ anası *Şemsie Apte* bir şey aytmadı. (13/6 ÖY)

(Nusret'in anası Şemsie abla bir şey söylemedi.)

1.3. Unvan Grubunun Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması

Lakin *Asqaralnen Nazım Aka* ciddiyyler,- o bıcağıniñ yaqasını tüzetti, Veladienen Sabohatqa çirayını sıtıp baqtı. (117/6 ÖY)

(Lakin Askaralı'yla Nazım Ağa ciddiyyler, o ceketinin yakasını düzeltti, Veladie'yle Sabohat'a suratını asıp baktı.)

Qomşu odada *Feratnen Osman Ağa* laf etip oturalar. (154/3 ÖY)

(Yan odada Ferhat'la Osman Ağa konuşup oturuyorlar.)

Onıñ bu areketlerini *Asqaralnen Nazım Aka* beğenmediler, lakin bunu duyurmamağa tırıştılar. (124/5 ÖY)

(Onun bu hareketlerini Askaralı'yla Nazım Ağa beğenmediler, lakin bunu belli etmemeye çalıştılar.)

Revide Aptenen Şemsie Aptege kimse bir şey aytalmay, olar bu odada nevbetnen oturıp çıqalar. (154/3 ÖY)

(Revide ablayla Şemsie abla kimseye bir şey söylemiyorlar, bu odada nöbetle oturup çıkıyorlar.)

Tünevın raatlıq künü olmasa da yarı gecegece **Alim Akanen ekiñiz** on sekiz yaşındaki qıznen yigit kibi soqaqta kezinseniz de bugün küz avası kibi küskünsiñiz, ne oldu ya, Veladiehanım? – dedi şeñ sesnen. (165/3 ÖY)

(Dün tatil günü olmasa da geceyarısına kadar Alim Ağayla ikiniz on sekiz yaşındaki kızla yigit gibi sokakta gezinseniz de bugün güz havası gibi küskünsünüz, ne oldu ya, Veladie Hanım?)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Unvan Grupları

2.1. Unvan Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

Aysa mağariç benimki, Nusretcan, **Nadirehanım** oğlan tapqan... (152/2 ÖY)
(Oysa müjde benimki, Nusretcan Nadire Hanım oğlan doğurmuş.)

Seni **Tahir Aka** soradı. (72/3 ÖY)
(Seni Tahir Ağa sordu.)

Nazım Aka kene turıp er kesni tınçlandırdı, aqşamını açmaq için sözni direktorğa berdi. (121/7 ÖY)
(Nazım Ağa yine kalkıp herkesi susturdu, akşamı açmak için sözü müdüre verdi.)

Olarınñ yanına **Revide Apte** keldi. (68/13 ÖY)
(Onların yanına Revide abla geldi.)

2.2.Unvan Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

Aysa bizim eñ yahşı adamlarımız Hatice Kamilevanı, Ülkerni, **Ahmad akanı** ürmət taqtasından alıp taşlayıq, olarnıñ erine siziñ «yıldızlarıñıznı qoyayıq... (38/6 ÖY)
(Oysa bizim en iyi adamlarımızı, Hatice Kamileva'yı, Ülker'i, Ahmet Ağa'yı hürmet tahtasından alıp atalım, yerine sizin yıldızlarınızı koyalım.)

Veladiehanım,- dedi Sabohat siya, uzun qaşlarını oynatıp. (24/6 ÖY)
(Veladie Hanım, dedi Sabohat siyah, uzun kaşlarını oynatıp.)

Erte turmağa etişir", dep **Osman ağanı** andan quvıp çıqara edi. (15/1 ÖY)
(Erken kalkmaya alışır, diyerek Osman Ağa'yı ordan kovup çıkarıyordu.)

IX. Birleşik Fiil

1. Yapıları Bakımından Birleşik Fiiller

1.1. Bir İsimle Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

1.1.1. İsim+Olmak Yapısındaki Birleşik Fiiller

Nusret müşterilerge qısqadan konferentsiyanıñ maqsadı neden **ibaret olğanıñı** añlattı.
(187/4 ÖY)
(Nusret müşterilere kısaca konferansın amacının neden ibaret olduğunu anlattı.)

Hatice Kamileva vaqiasından soñ Sabohat bölük müdiri **tayin olundu**. (186/1 ÖY)
(Hatice Kamileva olayından sonra Sabohat bülüm müdürü tayin edildi.)

Kamilevanıñ işi temelinden teşkerilgen soñ Nadire de, Svetlana da onıñ qolunda oyuncaqqa çevirilgenlerini, qolaylıqnen, Nusretke bildirmeden, qurtulmaq istegenlerini külgünçli bir hayal olğanıña qattı **emin oldılar**. (184/4 ÖY)

(Kamileva'nın işi tamamen denetlendikten sonra, Nadire de Svetlana da onun elinde oyuncağa döndüklerinin, kolayca Nusret'in haberi olmadan kurtulmak istediklerinin gülünç bir hayal olduğuna emin oldular.)

Bölüğümüzün işine yardım etmek değil de, öz başına nasıldır bir şeyler tapıp çıkara ve onıñnen *meşğul ola*. (177/3 ÖY)

(Bölümümüzün işine yardım etmek değil de, kendi başına bir şeyler bulup çıkarıyor ve onunla meşğul oluyor.)

O, elbet, *teslim olmamaq* için küreşe. (171/6 ÖY)

(O elbette teslim olmamak için güreşiyor.)

Soñ, *tanış oluñız*, degen kibi, közlerinden balağa işmar etti. (156/1 ÖY)

(Sonra tanışınız, der gibi gözleriyle çocuğa işaret etti.)

O işke yañı kelgen vaqıtta tükancılar, müdirler Asqaralıge kelip şikayetlene, olarnı yapması *mümkün olmağan* işlennen oğraşmağa mecbur etkenini ayta ediler. (150/5 ÖY)

(O işe yeni geldiği zamanlar, dükkancılar, müdürler, Askaralı'ya gelip şikayetleniyor, onları yap(ıl)ması mümkün olmayan işlerle uğraşmaya mecbur ettiğini söylüyorlardı.)

Ekinci taraftan Hatice Kamilevağa bergen aqçası tübsiz quyuğa biraqılğan taş kibi *ğayıp olıp* ketmekte... (148/2 ÖY)

(İkinci taraftan Hatice Kamileva'ya verdiği parası, dipsiz kuyuya bırakılan taş gibi kaybolup gidiyor.)

Yılbaş aqşamında, ömürlük qurtulıp olunmaycaq kibi duyulğan bu tüşünceler qolaylıqnen *al olğanıña* atta özü bile inanmay edi. (127/7 ÖY)

(Yılbaşı akşamında, ömrü boyunca kurtulamayacağı sandığı bu düşüncelerin hallolduğuna hatta kendi bile inanmıyordu.)

Nusretniñ yanında bir qaç tükancı **peyda oldı**. (124/4 ÖY)

(Nusret'in yanında birkaç dükkancı belirdi.)

Nusret qardaşım, qabul etseñiz bu aqşam siziñ **musafiriñiz olmaq** isteyim,- dedi.
(89/14 ÖY)

(Nusret kardeşim, kabul ederseniz bu akşam sizin misafiriniz olmak istiyorum, dedi.)

Sağ ol dostum, sağ ol! (77/15 ÖY)

(Sağ ol dostum, sağ ol!)

Aşaymız Ferat, sen **raatsız olma**. (56/6 ÖY)

(Yemek yiyoruz Ferhat, sen rahatsız olma.)

Deşet,- dedi olarnıñ artından baqıp qalğan Ferat, - külgende yüzüne **muqayt olıp** baqmasañ, közleriniñ ateşi yüregini, bütün vücudıñnı yaqıp yibermesi bir şey degil.
(34/1 ÖY)

(Deşet, dedi onların ardından bakıp kalan Ferhat, güldüğünde yüzüne kendini tutarak bakmasan, gözlerinin ateşinin yüreğini, bütün vücudunu yakıp bırakması bir şey değil.)

Nusret oñı, öz işine namusnen yanaşqanı, aqıllı, **tedbirkar olğanı** için begene. (24/9 ÖY)

(Nusret onu kendi işine namusla yaklaştığı, akıllı, tedbirli olduğu için beğeniyor.)

Yapılğan işler jumallarığa **qayd olunmağanlar**. (22/1 ÖY)

(Yapılan işler dosyalara kaydolunmuyorlar.)

Baş üniversal tükannıñ qurucılığını körmege **muhtac olur**. (165/13 ÖY)

(Büyük evrensel dükkanın kuruculuğunu görmeye muhtaç olur.)

O osken sayın Nusretniň yüregindeki qorqu, şübeler eksildi, **yoq olup** kettiler. (157/4 ÖY)

(O büyüdükçe Nusret'in yüregindeki korku, şüpheler eksildi, yok olup gittiler.)

Böyle vaqıtta bölükni kimgedir teslim etmek ellerimizni koterip, **teslim olmaq**nen birdir, - dedi. (146/6 ÖY)

(Böyle zamanda bölümü birilerine teslim etmek ellerimizi kaldırıp teslim olmakla birdir, dedi.)

Sen **razı olmasaň** bir erge barmam. (143/6 ÖY)

(Sen razı olmasan bir yere gitmem.)

Zorluqnen sevgi qazanmaq istegen qalpazanlar, artıq, özleriniň **aqsız olğan**larını aňladılar. (138/1 ÖY)

(Zorla sevgi kazanmak isteyen kalpazanlari artık kendilerinin haksız olduklarını anladılar.)

Nusret elektrik maşınkasını ğıcıldatıp **tıraş olup** başladı. (132/13 ÖY)

(Nusret elektrikli makineyi çalıştırıp tıraş olmaya başladı.)

Alim oňa qolaylıqnen **tabi oldı**. (91/5 ÖY)

(Alim ona kolaylıkla uydu.)

Dersiň qıpırdandı gemi avdarılacaq dalğalar içinde **ğarq olacaq**. (14/7 ÖY)

(Dersin gemi hareket etti, yıkılacak, dalgalar içinde yok olacak.)

Tiyzemniň özünüň balası olmağan, aqayı ise cenkte **elak olğan**. (84/1 ÖY)

(Teyzemin kendi çocuğu olmamış, kocası ise (ölmüş) helak olmuş.)

1.1.2. İsim+Etmek Yapısındaki Birleşik Fiiller

Er alda seniñ yapqan işiñni biz yahşı añlap, doğrusı **tasavur etip** olamaymız. (107/5 ÖY)

(Herhalde senin yaptığın işi biz iyice anlayıp doğru tahmin edemiyoruz.)

Yañlış yapıp yaşayışımı bozdım, endi öz yañlışımını añlap, qorantamniñ birligini tiklemek için **areket etsem** meni kimse külmez>>, dedi. (186/1 ÖY)

(Yanlış yapıp hayatımı(n düzenini) bozdum, şimdi kendi hatamı anlayıp, ailemin birligini sağlamak için hareket etsem kimse bana gülmez>> dedi.)

Arqadaşlar, bizler bugün yaş bir kommunistimizniñ taliyini qolaylıqnen, pek qolay çezmektemiz, onıñ **ayatını eksan etmektemiz**. (178/3 ÖY)

(Arkadaşlar, bizler bugün genç bir komünistimizin talihini kolayca, çok kolay çiziyoruz, onun hayatını yıkıyoruz.)

Aqşam işten qaytqanda Veladienen Sabohat telefonnen **haber etken** adamlarnıñ episi Nusretlerniñ evinde edi. (153/7 ÖY)

(Akşam işten döndüklerinde Veladie'yle Sabohat'ın telefon ettikleri adamların hepsi Nusret'lerin evindeydi.)

Nadirege de kiyinmesini **işmar etti**. (132/13 ÖY)

(Nadire'ye de giyinmesini işaret etti.)

Veladie de, tünevinden berli mısır tavuğı kibi qabarıp yüre, - soñ sözünü şaqa tarzında **devam etti**, - zararı yoq, burununiñ tozunu biraz qaqsaq özüne tez kelir... (18/1 ÖY)

(Veladie de dün de beri mısır tavuğı gibi kabarıp yürüyor, sonra sözüne şaka tarzında devam etti, zararı yok, burnunun tozunu biraz silsek çabuk kendine gelir...)

Veladiege er şeyden ziyade şu sözüm **tesir etti**. (97/5 ÖY)

(Veladie'yi her şeyden ziyade şu sözüm etkiledi.)

Hususan mektep çağındaki balalarını qışta uyğun, elverişli, dülber urbanen **temin etmek** ciddi mesele. (85/8 ÖY)

(Özellikle okul çağındaki çocuklara kışa uygun, elverişli, güzel kıyafetler temin etmek ciddi mesele.)

Nusret özünü **müdafa ete** bile. (65/2 ÖY)

(Nusret kendini savunabilir.)

Olarını biri-birinden ayırmak yani, tahtadan değil de camdan yapılgan, içindeki şeyler yahşı körüngen, müşterileriniñ diqqatını özüne **celp etebilecek** beştaqtalar sımarlamak kerkemiz... (74/3 ÖY)

(Onları birbirinden ayırmamız, yeni, tahtadan değil de camdan yapılan, içindeki şeylerin görüdüğü, müşterilerin dikkatini çekebilecek tezgahlar ısmarlamamız gerek.)

Nadire onıñ sözünü **tasdiq eter** kibi başını salladı. (61/3 ÖY)

(Nadire onun sözünü onaylar gibi başını salladı.)

Balerina değilim, amma institutta bediiy aveskarlar tögeresinde **iştirak ete** edim. (57/5 ÖY)

(Balerin değilim, ama enstitüde amatör sanatçılar grubunda bulunuyordum.)

Hizmet etecek olsañız, başından soñunace olsun, bu işni biz sizlerge işanamız,- dep menüni Feratnıñ ögüne koydı. (55/4 ÖY)

(Hizmet edecekseniz, başından sonuna kadar olsun, bu işi biz sizlere veriyoruz, diye menüyü Ferhat'ın önüne koydu.)

Senden çoq şey **talap etmeyim**, dostum. (53/9 ÖY)

(Senden çok şey talep etmiyorum, dostum.)

Nusretke qarşı açıqtan-açıq **ücum etmekten** saqındı. (45/7 ÖY)

(Nusret'e qarşı açık açık hücum etmekten sakındı.)

Lâkin balalar ösken sayın, olar babasınıñ yapqanıña **elem ete**. (31/5 ÖY)

(Lakin çocuklar büyüdükçe, onlar babasının yaptığına üzülyor.)

O da cesurlikni, yigitlikni **talán etken** hizmet. (13/6 ÖY)

(O cesurluğu, yiğitliği talan eden hizmet.)

Angi ana öz evladınıñ bahtlı olğanını körmege **eves etmez?! (12/4 ÖY)**

(Hangi ana öz evladının mutlu olduğunu görmeye heves etmez?)

Nazım Akaniñ emirini acele işim olğanı sebebinden **eda etip** olamaycağım. (166/9 ÖY)

(Nazım Aka'nın emrini ecele işim olduğu için yerine getiremeyeceğim.)

Qomşu odada Feratnen Osman Ağa **laf etip** oturalar. (154/3 ÖY)

(Yan odada Ferhat'la Osman Ağa konuşup oturuyorlar.)

Çünkü bir küñ evelsi kelgen yañı mallarnı tükanlarğa **taqsım etmek** kerek edi. (149/3 ÖY)

(Çünkü bir gün önce gelen yeni malları dükkanlara paylaştırmak gerekti.)

Sizge, müsafir dost, anamnıñ odasına kirmege **müsaade etemiz**. (128/4 ÖY)

(Size, misafir dost, anamın odasına kirmenize müsaade ediyoruz.)

Menim bütün barlığım – vücudumniñ er bir üceyresini seniñ sevgiñ sarıp aldı, inanmasañ mına, şimdi, bu daqqada özümni elak etmege azırım>> dep **emin-ant etmedi**. (113/1 ÖY)

(Benim bütün varlığım, vücudumun her bir hücrelerini senin sevgin sardı, inanmazsan işte şimdi bu dakikada kendimi helak etmeye hazırım, diye yemin ant etmedi.)

Onı içmekni ekimler maña çoqtan *yasaq ettiler*, amma qardaşım ne yaparsıñ. (80/4 ÖY)

(Onu içmeyi hekimler bana çoqtan yasakladılar, ama kardeşim ne yaparsın.)

1.2. Tasvir Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller

1.2.1. Zarf-Fiil + Bar- Fiili

Kişi olarnıñ ekisini özüne berilgen eki odalı kvartirasına *alıp bara*. (99/1 ÖY)

(Adam onların ikisini kendisine verilen iki odalı dairesine alıp gidiyor.)

Em böyle oylarnen evine *etip barğaniñi* duymay qaldı. (88/2 ÖY)

(Hem böyle düşüncelerle evine vardığını anlamadı.)

Özü ise *çapıp barıp* anasına sarıldı. (97/8 ÖY)

(Kendi ise koşup gelip anasına sarıldı.)

Kadam men bugün Veladieme *etip barmaq* kerekim, dedim. (93/2 ÖY)

(Kardeşim, benim bugün Veladie' me gitmem gerek, dedim.)

1.2.2. Zarf-Fiil + Başla- Fiili

Soñ Nusretni *tenkid edip başladı*. (43/2 ÖY)

(Sonra Nusrer'i eleştirmeye başladı.)

Kiçkene odaçığınıñ boyası *ketip başlağan* alçaq tavanıña, ortasındaki dörtköşe yonulğan ağaç tiremege bakıp yattı. (42/1 ÖY)

(Küçük odacığının boyası gitmeye başlayan alçak tavanına, ortasındaki dört köşe yontulmuş ağaç direğe bakıp yattı.)

Küz **yaqınlaşıp başla**ğanıñen o mında ayrıca bir canbazlıqnen çalışıp başladı. (46/5 ÖY)

(Güzün yaklaşımaya başlamasıyla o burada ayrıca bir titizlikle çalışmaya başladı.)

Oña digerleri de **zil tutıp başlasa**, bar da çaresine tap. (80/4 ÖY)

(Ona digerleri de katılmaya başla(r)sa, git de çaresini bul.)

Divan üstünde yatıp laqırdı etken Nadireniñ aqşam keç maalgece yuqlamağanıñdan olsa kerek köz qapaqları ağırlaşıp, közleri **yumula başladı**. (135/3 ÖY)

(Divan üstünde yatıp konuşan Nadire'nin aqşam geç vakte kadar uyumadığından olsa gerek göz kapakları ağırlaşmaya, gözleri yumulmaya başladı.)

Sual-cevaptan soñ ocapçe yañı mevzunı **ikaye etip başladı**. (111/3 ÖY)

(Soru cevaptan sonra hoca yeni konuyu anlatmaya başladı.)

Umut etmeden, erni tezce örtmek içün aşırıqan kibi, yapalaq-yapalaq qar **yağıp başladı**. (115/6 ÖY)

(Ansızın, yeri çabukça örtmeye çalışır gibi, lapa lapa kar yağmaya başladı.)

Aziz adamğa **baqıp başladı**. (157/4 ÖY)

(Aziz adama bakmaya başladı.)

Şimdi bugünden itibaren, yañı ünerler **kösterip başlar**. (165/11 ÖY)

(Şimdi bugünden itibaren yeni hünerler göstermeye başlar.)

Nazım Abibullaeviç stolniñ çekmecesini qarmaladı ve andan Asqaralınıñ bergen kağıtnı tapıp çıkarıp, **oqup başladı**. (177/5 ÖY)

(Nazım Abibullaeviç masanın çekmecesini karıştırdı ve ordan Askaralı'nın verdiği kağıdı bulup çıkarıp, okumaya başladı.)

1.2.3. Zarf-Fiil + Ber- Fiili

Plastinkalarını biri-biri artından **gürüldeteberdi**. (72/1 ÖY)

(Plaklarını birbiri ardından gürüldetiverdi.)

Bizim **soray bergenimizden** duyadırsıñ oğlum, - dedi. (107/5 ÖY)

(Bizim soruvermemzden anlıyorsundur oğlum, dedi.)

Başlarını **eğitle berip**, anda-mında biraz pollenip qalğan suvlarını ortasına kireler.

(52/2 ÖY)

(Başlarını eğiverip, orda burada biraz birikip kalan suların ortasına giriyorlar.)

İki-üç ay içinde sen daa da öskenge beñzeysiñ, selbi kibi **koterile beresiñ**. (28/3 ÖY)

(İki üç ay içinde sen daha da büyümüşe benziyorsun, selvi gibi uzayıveriyorsun.)

Ardı üzölmey **kelebereler**. (8/3 ÖY)

(Arkası kesilmeden geliveriyorlar.)

Onıñ eki közü, tombul elçiginen anasınıñ köksine yapışıp, boğum-boğum, tolu ağızçığını **qaqa berip**, emmekte olğan oğlançığında. (159/2 ÖY)

(Onun iki gözü, tombul elciğiyle anasının göğsüne yapışıp, boğum boğum, dolu ağızını oynativerip, emmekte olan oğlançığında.)

O ellerini **sallay berip** tez-tez adımlamaqta. (63/10 ÖY)

(O ellerini sallayıverip çabuk çabuk adım atıyor.)

Sızğıra berip, yoluna devam etti. (49/3 ÖY)

(Islık çalarak yoluna devam etti.)

Raatlandıq, aqay,- dep Ferat mavi közlerini **qısa berip** küldi. (27/8 ÖY)

(Rahatladık beyefendi, diyerek Ferhat gözlerini kısarak güldü.)

1.2.4. Zarf-Fiil + Bil- Fiili

Bir özüñiz de **yaşay bilesiñiz**. (17/6 ÖY)

(Tek başına da yaşayabilirsiniz.)

Dost meselesine kelgende, er erde olğanı kibi mında da eyi adamlar fenalarına nisbeten çoqtırlar, şularnıñ arasından men özüme yañı dostlar **tapa bilem**. (6/9 ÖY)

(Dost meselesine gelince, her yerde olduğu gibi burada da iyi adamlar kötülerine nisbeten çokturlar, şunların arasından ben kendime yeni dostlar edinebilirim.)

Bağışlañız, şimdi benim vaqıtım yoq, bugüñden itibaren işiñiz olsa bu yigitnen **añlaşa bilesiñiz**, - dedi qadıñğa Nusretni kösterip. (20/3 ÖY)

(Bağışlayınız, dedi, şimdi benim vaktim yok, bugünden itibaren işiniz olrsa bu yiğitle anlaşabilirsiniz, dedi kadına Nusret'i gösterip.)

Men mına bu erde, qapı arasında da **geceley bilem**. (7/4 ÖY)

(Ben burada, bu yerde kapı arasında da geceleyebilirim.)

Men bu sözniñ asılını qomşu qızçıqtan **sorap bildim**. (118/4 ÖY)

(Ben bu sözün aslını komşu kızdandan sorabildim.)

Sabohat Hanum, siz de **hastalana bilesiñiz**, - dedi, sözüni başqa tarafqa burdı. (45/4 ÖY)

(Sabohat Hanım, siz de hastalanabilirsiniz, dedi sözünü başka tarafa çevirdi.)

O meni sevse, qaçmağa acet yoq, böyle de **kete bilem**. (68/8 ÖY)

(O beni sevse, kaçmaya gerek yok, böyle de gidebilirim.)

Lakin men bellesem bu meseleni endi yalnız özüñiz ve vaqıt **çeze bile**. (99/3 ÖY)

(Lakin ben zannedersem, bu meseleyi şimdi yalnız kendiniz ve vakit çözebilir.)

Sen istegeniñ qadar **oylana bilesiñ**. (102/13 ÖY)

(Sen istediğın kadar düşünüebilirsın.)

Tüşünmeden atılğan bir adım insanniñ ömürini **yıqa bile**. (148/1 ÖY)

(Düşünmeden atılan bir adım insanın hayatını yıkabilir.)

1.2.5. Zarf-Fiil + Çıq- Fiili

Başta işniñ böyle **olıp çıqacağın** aqlına bile ketirmegeniñe açuvlandı. (170/9 ÖY)

(Başta bu işin böyle olacağını aqlına bile getirmediğine öfkelendi.)

Mustafa onı ayaqlarından başınace **süzüp çıqtı**. (67/1 ÖY)

(Mustafa onu ayaklarından başına kadar süzdü.)

Ekisiniñ başı üzerinden bir fidan **osıp çıqan**. (120/3 ÖY)

(İkisinin başı(nın) üzerinden bir fidan büyüüp çıkmış.)

Nusret bu gece sabağace **talaşıp çıqtı**. (41/3 ÖY)

(Nusret bu gece sabaha kadar kendiyile mücadele etti.)

Ozğarıp çıqanlar el sallap qaldılar. (189/3 ÖY)

(Uğurlayanlar el salladılar.)

1.2.6. Zarf-Fiil + Kel- Fiili

Bugün ise bir yañılıq daa **tapıp keldi**. (146/7 ÖY)

(Bugün ise bir yenilik daha bulup geldi.)

Sabadan maña misamber **qoqip kelgensiñ**. (48/3 ÖY)

(Sabahtan bana mis gibi koktun.)

Mına, kene özümüzge **qayıp keldi**. (61/4 ÖY)

(İşte, yine kendimize dönüp geldi.)

Olar keliş yol boylap, sıra sıra bir soyda qurulğan, temiz azbarlı dülber evlerniñ aldındaki qaldırımdan keteyatqanda, edi yaş qararında bir oğlançıq **çapıp kelip**, Veladieniñ ayaqlarına sarıldı. (86/2 ÖY)

(Onlar geniş yol boyunca, sıra sıra kurulmuş, temiz bahçeli güzel evlerin önündeki kaldırımdan giderken, yedi yaşlarında bir oğlancık koşarak gelip Veladie'nin ayaklarına sarıldı.)

Anammen ekimizni, babam daa cenkten qayıtmağan edi, mında **köçürüp kelmek** istedi. (84/1 ÖY)

(Anamla ikimizi(n), babam daha savaştan dönmemiştii, buraya göçmemizi istedi.)

Bir qaç aylar qursta **oqup kelmek**... (142/6 ÖY)

(Birkaç ay kursta okuyup gelmek.)

1.2.7. Zarf-Fiil + Ket- Fiili

Asqaralinen Nikolay Alekseeviç qapı yanında biraz laqırdı etken soñ, qaydadır **ğayıp olup kettiler**. (100/6 ÖY)

(Askaralı'yla Nikolay Alekseeviç kapı(nın) yanında biraz konuştuktan sonra, bir yerlere kaybolup gittiler.)

Şeerniñ merkeziy yolu boyu **laqırdı etip kettiler**. (59/7 ÖY)

(Şehrin merkezî yolu boyunca konuşarak gittiler.)

Bir daa olarnı ömürlük raatsızlamaycaqlarına söz berip, qaranlıq içinde **ğayıp olup ketken** ediler. (138/1 ÖY)

(Bir daha onları ömür boyunca rahatsız etmeyeceklerine söz verip karanlık içinde kaybolup gittiler.)

Bir baqışınen meni şaşmalattı, yüregimni esir etti, ayaqlarımniñ **canıñı alıp ketti**.

(34/1 ÖY)

(Bir bakışla beni şaşırttı, yüregimi esir etti, ayaklarımın canını alıp gitti.)

Kelgen erine nasıl **qayıp ketkeniñi** özü de duymaz. (68/12 ÖY)

(Geldiği yere nasıl geri döndüğünü kendi de anlamaz.)

1.2.8. Zarf-Fiil + Ol- Fiili

Özüncesine bir türlü **netice çıkarıp olamadı**. (63/11 ÖY)

(Kendince bir türlü sonuca varamadı.)

Demek üç-dört yıl **beklep olamadıñ**? (96/15 ÖY)

(Demek üç dört yıl bekleyemedin?)

Nadire bir **fikirge kelip olamay**, yarı gecegece töşeği içinde bir taraftan digesine çevirile berdi. (148/3 ÖY)

(Nadire bir fikre gelemiyor, gece yarısına kadar döşeği içinde bir taraftan diğerine çevriliveriyordu.)

Em sabağace **yuqlap olamadı**. (188/6 ÖY)

(Hem sabaha kadar uyuyamadı.)

Baba oğlunıñ ne degenini birden **añlap olamadı**. (13/8 ÖY)

(Baba oğlunun ne dediğini birden anlayamadı.)

Çünkü, onı ömürlük **unutıp olamaycaq** kibi, incitqanımnı yahşı añlayım. (98/4 ÖY)

(Çünkü onu ömür boyunca unutulmayacak gibi incittiğimi iyi biliyorum.)

Olar ortada tögerek **qona olğan** odağa kirdiler. (128/9 ÖY)

(Onlar ortada yuvarlak (masa) konulan odaya girdiler.)

Bütün bela benim cailligimde, **okup olama**ğanımda olsa kerek. (142/6 ÖY)

(Bütün bela benim cahilliğimde, okuyamamış olmamda olsa gerek.)

Nadire artıq **dayanıp olamadı**. (147/5 ÖY)

(Nadire artık dayanamadı.)

<< Aqıllı yigit ekenim, qartanay duyğan şeyni men daa bugüñgece **aqılma** bile **ketirip olamadım**>> - dedi başını sallap. (174/5 ÖY)

(<<Akıllı yiğidim, büyükannenin anladığı şeyi ben daha bugüne kadar aklıma bile getiremedim>> dedi başını sallayarak.)

1.2.9. Zarf- Fiil + Otur- Fiili

Aydı yigitler olur-olmaz şey için **bağırışıp oturma**ñız, keçkenge mazi deyler... (40/2 ÖY)

(Haydi yiğitler olur olmaz şey için bağırışıp durmayınız, geçmişe mazi derler...)

Ferat **tüşünip oturma**dı. (168/6 ÖY)

(Ferhat düşünmedi.)

Men de sen kelgende onıñ aqqında **tüşünip otura** edim... (165/13 ÖY)

(Ben de sen geldiğinde onun hakkında düşünüyordum...)

Yaqında Nadire başını eki eli arasına alıp çoq vaqıtqace stol başında kitap oqumaqta olğan Nusretniñ çeresine **baqip otur**dı. (138/3 ÖY)

(Yakında Nadire, başını iki eli arasına alıp çok zamandır masa başında kitap okumakta olan Nusret'in yüzüne bakıp durdu.)

A – a demden berli buña **spirtlenip otura** ediñ mi? (68/17 ÖY)

(A-a deminden beri buna mı içip duruyordun?)

O qapıdan kirgende Asqaralı stolı başında nasıldır kağıtlarını **qarıştırıp otura** edi.
(49/4 ÖY)

(O kapıdan girdiğinde Askaralı masası başında bazı kağıtları karıştırıp duruyordu.)

Nusret çoq **tüşünip otur**madı, şu odaçıqqa barmağa istegenini bildirdi. (17/7 ÖY)

(Nusret çok düşünmedi, şu odacığa gitmek istediğini söyledi.)

1.2.10. Zarf-Fiil + Qal- Fiili

Men bunı **duymay qal**madım... (69/6 ÖY)

(Ben bunu anlamadım değil.)

O sende endi bir **hastalıq olup qal**ğan balam. (105/6 ÖY)

(O sende bir hastalık olup kaldı yavrum.)

Anam **tüşünip qal**dı. (117/14 ÖY)

(Anam düşünüp (öylece) kaldı.)

Onıñ vazietı nevbetçi qadıńğa **tesir etmey qal**madı. ??? (7/5 ÖY)

(Onun vaziyeti nöbetçi kadını etkilemedi değil.)

Bazıları ise endi **sararıp qal**ğanlar. (83/1 ÖY)

(Bazıları ise şimdi sararıp kaldılar.)

Deñizde yuvuna-yuvuna, körmeysiñ mi, nasıl **sozulıp qal**dım? (27/8 ÖY)

(Denizde yıkana yıkana görmüyor musun nasıl süzülüp kaldım.)

Qadınlar da öz közlerine inanmağan kibi qapı içinde **toqtap qal**dılar. (183/1 ÖY)

(Kadınlar da kendi gözlerine inanmıyor gibi kapı içinde durup kaldılar.)

Odadakiler başlarını aşağı alıp, **susıp qal**dılar. (168/3 ÖY)

(Odadakiler başlarını aşağı alıp susup (öylece) kaldılar.9

Nusret bir noqtağa **baqıp qaldı**. (107/6 ÖY)

(Nusret bir noktaya bakıp kaldı.)

Nusret bu sözni birinci kere rastketirgen ya da eşitken kibi başını sallap külümsiredi, **tüşünip qaldı**. (49/7 ÖY)

(Nusret bu söze ilk defa rastlıyor ya da ilk defa duyuyoe gibi başını sallayarak gülümsedi, düşünüp kaldı.)

1.2.11. Zarf-Fiil + Qoy- Fiili

Qadınlar bütün şeylerini **boğçalap qoydılar**. (153/7 ÖY)

(Kadınlar bütün eşyaları bohçalayıp koydular.)

Nadireniñ nazarı qarşısında oña yalvarıcı közlernen baqıp turğan Nusretniñ yünli qabarıq köksine, topaç- topaç et **yapıştırılıp qoyılğan** kibi körünge muskullı ellerine tüşti. (130/6 ÖY)

(Nadire'nin bakışı, karşısında ona yalvaran gözlerle bakıp duran Nusret'in tüylü kabarık göğsüne, top top et yapıştırılıp koyulmuş gibi görünen kaslı kollarına düştü.)

Seniñ de mında olğanıñnı eşitken soñ **qala qoydım**. (28/5 ÖY)

(Senin de burada olduğunu duyduktan sonra kalıverdim.)

Maallemizdeki tükanğa güzel şey kelse, mına bizim paltolarımız kibi, tükancı olarnı er kes körsin dep **asıp qoymay**, beštahta tübüne saqlay. (118/5 ÖY)

(Mahallemizdeki dükkana güzel şey gelse, işte bizim paltolarımız gibi, satıcı onları herkes görsün diye askıya koymuyor, tezgahın dibine saklıyor.)

Küñlerniñ birinde, Nusret, bir dostumniñ evinde trümoğa **dayandırılıp qoyılğan** pek siyrek rastkelingen resim kördim. (120/3 ÖY)

(Günlerin birinde, Nusret, bir dostumun evinde diremeye dayandırılarak koyulan, pek seyrek rastlanan resim gördüm.)

Qabartılıp qoyılğan eki yastıq. (95/3 ÖY)

(Kabartılıp koyulmuş iki yastık.)

1.2.12. Zarf-Fiil + Tur- Fiili

Özü sağlam olup da, tenbellik yapqan studentlerimizni körecek közü olmay, olarğa raatlıq bermey, ***sümsükley turğan***. (29/2 ÖY)

(Kendisi sağlam olup da tenbellik yapan öğrencilerimizi görececek gözü olmuyor, onlara rahatlık vermiyor, savsaklayıp duruyor.)

Tiyzem onıñ dülber soqaqları, hoş manzaralı köyleri, qaydan baqsañ qarşıñda mağrur turğan çal dağları, emeksever ve müsafirçen adamları aqqında hoşnutlıqnen ***ayta turğan***. (83/8 ÖY)

(Teyzem, onun güzel sokakları, hoş manzaralı köyleri, nerden baksan karşında mağrur duran beyazlı dağları, çalışkan ve misafirperver adamları hakkında hoşnutlukla konuşup duruyor.)

Bazan öyle yapa, men keç qalsam, balanı çoq bekletmemek için o barıp ***alaturğan***. (96/4 ÖY)

(Bazen öyle yapıyor, ben geç kalsam, çocuğu çok bekletmemek için o gidip alıyor.)

Ep qarşısında ***külümsirep turğan*** Elvirağa anası: - aydı köster baqayım, - dedi. (105/13 ÖY)

(Hep karşısında gülümseyip duran Elvira'ya anası; haydi göster bakayım, dedi.)

Lâkin onıñ gönülünde nasıldır bir hoşnuzsızlıq olğanı, gizlese de, baqışından ***körünip tura*** idi. (19/2 ÖY)

(Lakin onun gönlünde bir hoşnutsuzluk olduğu, gizlese de bakışından görünüp duruyordu.)

Aqşamları bu şadırvanniñ etrafında yaş balalar çoq **ola turğanlar**. (51/2 ÖY)
(Akşamları bu şadırvanın etrafında küçük çocuklar çok oluyorlar.)

Nusret onı körgeninen **qıbırdamadan turğanı** kibi bakıp qaldı. (101/7 ÖY)
(Nusret onu görünce kıpırdamadan durduğu gibi bakıp kaldı.)

Saydeniñ sevgisi yüreginde ömürlük böyle iç sönmeycek bir ateş kibi **alevlenip turar** belledi. (114/6 ÖY)
(Sayde'nin sevgisi(ni) yüreginde ömrü boyunca hiç sönmeyecek bir ateş gibi alevlenip durur zannetti.)

Yanıñda, diqqatnen balağa **tikilip turğan**, Nadirege baqtı: ırayı biraz qaçqan, burunu üstündeki bilinir-bilinmez körüngen leke, ğayıp olğan. (156/4 ÖY)
(Yanında, dikkatle çocuğa dikilip duran Nadire'ye baktı; yüzünün rengi biraz kaçmış, burnu üstündeki görünür görünmez leke kaybolmuş.)

Nusret olarğa biraz **baqıp turdı**, Nadire erinden qıbırdamadı, dersiñ o kimseni körmey edi. (159/2 ÖY)
(Nusret onlara biraz bakıp durdu, Nadire yerinden kıpırdamadı, dersin, o kimseyi görmüyordu.)

Çünkü onıñ vazietini tez-tez **deñişip turmaqta** edi. (181/7 ÖY)
(Çünkü onun durumu çabuk çabuk değışip duruyordu.)

1.2.13. Zarf-Fiil + Yat- Fiili

Aydı yür, **keçikeyatırmız**... (54/1 ÖY)
(Haydi yürü, gecikiyoruz...)

Bugün erge tiymeycek mallarımız yarı qaranlıq, dım anbarlarımızda **tozlanıp, paslanıp, basılıp yata**lar. (73/4 ÖY)

(Bugün yere değmeyecek mallarımız yarı karanlık, rutubetli ambarlarımızda tozlanıp, paslanıp, bastırılmış yatıyorlar.)

Üzerlerinden erge **sarqayat**qan tamçılarnı muqaytlıqnen tüşürmege tırışqan kibi dalları, yapraqları aşağı eğileler. (51/1 ÖY)

(Üzerlerinden yere sarkan damllarını düşürmeye çalışır gibi dalları(nı), yaprakları(nı) aşağı eğiyorlar.)

Nusret yuqlağan balanı yataq odasına yatqızıp **çıqayat**qanda, Nadire oña aş qoyğan edi. (163/6 ÖY)

(Nusret, uyuyan çocuğu yatak odasına yatırıp çıktığında Nadire ona yemek koymuştu.)

Malnı tünevin saba beklegen edik, lâkin bugün de üyle **olayata** daa kimseniñ kölgesi körünmey,- dedi açuvnen. (19/6 ÖY)

(Malı dün sabah bekliyorduk, lakin bugün de öğle olmak üzere, daha kimsenin gölgesi görünmüyor, dedi öfkeyle.)

Soñ urbalarını **deñiştireyat**qan Nadireni quçaqlap koterdi ve: - Bu ise benim Ruminiya garniturım, yañı buzdolapım, sıra sıra odalarım, << Rus dülberi >> kilimim, bütün baylığım, barlığım, ayatım, - dep onı muqaytlıqnen oda içinde aylandırdı. (137/3 ÖY)

(Sonra elbiselerini değıştiren Nadire'yi kucaklayarak kaldırdı ve: Bu ise benim Romanya tarzı mobilyam, yeni buzdolabım, sıra sıra odalarım, <<Rus güzeli>> kilimim, bütün zenginliğim, hayatım, diyerek onu sımsıkı tutarak oda içinde döndürdü.)

Nusret basamaqlardan **koterileyat**qanda öğüne bir qadın rastkeldi. (159/2 ÖY)

(Nusret basamaklardan çıkarken önüne bir kadın çıktı.)

Saydeniň yanından *keçeyat*qanda birden toqtadı. (111/4 ÖY)

(Sayde'nin yanından geçerken birden durdu.)

Men mındam, kiriňiz, - dedi saçlarını tüzete-tüzete evden *çıqayat*qan Seyyare. (133/4 ÖY)

(Ben buradayım, giriniz, dedi saçlarını düzelte düzelte evden çıkan Seyyare.)

Ondan da evel ise tükanlarını birinde teftiş *keteyat*qanda anda biraz para etmedi. (169/8 ÖY)

(Ondan da önceyse dükkanların birinde teftiş yapılırken orda biraz para yetmedi.)

Düşman bizge yakınlaşyp *keleyat*qan waqıtta bu zavod Alma-ata şeerine köçürile. (84/1 ÖY)

(Düşman(ın) bize yaklaştığı sırada bu maden Almaata şehrine taşınıyor.)

1.2.14. Zarf-Fiil + Yaz- Fiili

Bu yıl birinci kere bu adetimni *bozayaz*dım. (127/5 ÖY)

(Bu yıl ilk kez bu alışkanlığımı bozayazdım.)

Soňundan, eşitkenime köre, üzerinde benim yazım olğan konvertni körgende Veladie quvanğaniňdan, onı açyp oquğan soň ise, yanğaniňdan *delire yaz*ğan. (93/6 ÖY)

(Sonradan duyduğuma göre, Veladie üzerinde benim adımın yazılı olduğu zarfi gördüğünde sevincinden, onu açyp okuduktan sonra ise üzüntüsünden delireyazmış.)

1.2.15. Zarf- Fiil + Yiber- Fiili

Biriniň tişini biraz qarıştıra, yarın kelirsiň, dep *qaytarıp yibere* bilesiň. (59/1 ÖY)

(Birinin dişini biraz kurcalayıp, yarın gelirsin diyerek kaytarıp bırakabilirsin.)

Deşet,- dedi olarnıñ artından baqıp qalğan Ferat, - külgende yüzüne muaqayt olıp baqmasañ, közleriniñ ateşi yüregini, bütün vücudınıñı **yaqıp yiber**mesi bir şey degil. (34/1 ÖY)

(Dehşet, dedi onların ardından bakıp kalan Ferhat, güldüğünde yüzüne kendini tutarak bakmasan, gözlerinin ateşinin yüregini, bütün vücudunu yakıp bırakması bir şey değil.)

Nusret onu artqa **itep yiber**di. (65/3 ÖY)

(Nusret onu arkaya itip bıraktı.)

1.2.16. Zarf- Fiil + Yür- Fiili

Bir gece qattı çalışsa, üç küngece **közlerini qan basıp yüre** edi. (29/1 ÖY)

(Bir gece sıkı çalışsa, üç gün boyunca gözlerini kan basıyordu.)

Qorqacaq ekensiñ de, daa ne marazğa **menlik satıp yüresin** tar balaqlı taltinke. (64/4 ÖY)

(Korkacaktın da, daha ne demeye benlik satıp duruyorsun dar pantolonlu entel.)

Nadireniñ şorbacısı, Hatice Kamileva, soñki vaqıtlarda **elge- avuçqa tutılmay yür**di. (144/5 ÖY)

(Nadire'nin patronu Hatice Kamileva sonraki zamanlarda elde avuçta tutulmuyordu.)

Gece-kündüz **tüşünip yüre**, yalñız qaldı degence, ağlap başlay. (174/3 ÖY)

(Gece gündüz düşünüp duruyor, yalnız kaldığı anda ağlamaya başlıyor.)

Baş universal tükanniñ qurucılığınen **oğraşp yüre**. (162/3 ÖY)

(Büyük evrensel dükkanın kuruculuğuyla uğraşp duruyor.)

Taşkentke, institutqa oqumağa kirmek için ketecegi evde al olunğandan berli, Nadire sevingeniñden **özünü qoymağa er tapmay yüre** edi. (188/6 ÖY)

(Taşkent'e enstitüye okumaya gideceği evde hallolduğundan beri Nadire sevincinden kendini koyacak yer bulamıyordu.)

Ya düşünmeyip ne yapamız, mında bir şey aqqında düşünmeyler, **baş kütüp yüreler** belleysiñiz mi? (20/1 ÖY)

(Ya düşünmeyip ne yapıyoruz, burada bir şey hakkında düşünmüyorlar, baş ağrıtır duruyorlar mı sanıyorsunuz?)

Demek, bu muqaddes duyğunu yarım yıl **gizlep yürüdiñ**. (126/7 ÖY)

(Demek bu mukaddes duyguyu yarım yıl saklayıp durdun.)

Öyle aytasıñ ki, sözleriñni eşitken adam Mustafa bütün vaqıt **içip yüre**, belleycek. (132/13 ÖY)

(Öyle konuşuyorsun ki sözlerini duyan adam Mustafa sürekli içip duruyor sanacak.)

Adamlarıñ ağızını **qarmalap yürecek**, dese. (76/16 ÖY)

(Adamların ağızını karıştırıp duracak, dese(ne).)

1.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

Yani olarıñ arasında olğan añaşılmazlıqı aydınlatmaq için siziñ tükanı **teftiş yapmaq** kerek eken. (173/1 ÖY)

(Yani onların arasında olan anlaşmazlığı aydınlatmak için sizin dükkanınızı denetlemek gerekiyor.)

Nikolay Alekseeviç Sabohatnıñ: « Sizler direktör mında olğanda böyle **hurnazlıq yapalmaz** ediñiz », demek istegenini yahşi añladı. (45/3 ÖY)

(Nikolay Alekseeviç, Sabohat'ın « Sizler müdür buradayken böyle kurnazlık yapamazdınız » demek istediğini iyi anladı.)

Şu mütəhəssıslar bu taraflarda bir qaç şeerlerde yaşağan bütün ealiniñ talabına köre **sımarış yap**maları lazım. (107/7 ÖY)

(Şu mütəhəssısların bu taraflarda birkaç şehir(ler)de yaşayan bütün ahalinin talebine göre sipariş vermeleri lazım.)

Böyleliknen, Maratnıñ **adı** bütün köyge **darqadı**... (31/3 ÖY)

(Böylelikle Marat'ın adı bütün köye yayıldı.)

Dökümentlerge Nusret de **imza çek**mek kerek. (50/4 ÖY)

(Dökümanlara Nusret'in de imza atması gerek.)

Nusret Saydeniñ şu ocağa aqayğa çıqqanıñı eşitkende yanğanıñdan **özünü qoymağa er tap**ılmağan edi. (114/6 ÖY)

(Nusret Sayde'nin şu hocayla evlendiğini duyduğunda acısından kendini koymaya yer bulamıyordu.)

Ne olsa da teşkerip baqılğan soñ, bir **üküm çıkarıl**masını talap ettiler. (178/6 ÖY)

(Ne de olsa denetlenip bakıldıktan sonra bir hüküm çıkarılmasını talep ettiler.)

Nusretniñ **içine ateş tüş**ken kibi oldı, bir daqqanıñ içinde biñ bir dereden suv ketirdi. (169/1 ÖY)

(Nusret'in içine ateş düşer gibi oldu, bir dakikanın içinde bin dereden su getirdi.)

O birden, **ğaflet yuqusundan uyandı**. (169/8 ÖY)

(O birden, gaflet uykusundan uyandı.)

Qızların ekisiniñ de **çırayları divar kesildi**. (145/1 ÖY)

(Kızların ikisinin de suratları duvar kesildi.)

Buniñnen dostlarına ait, telefon etip, benim başımın kütmesinler demek, buniñ **öğünü alma**q istey edi. (23/1 ÖY)

(Bunu yaparak, dostlarına söyle telefon açıp benim başımı ağrıtmaları demek, bunu önünü almak istiyordu.)

Sen nesil-ecdamımızın **adına leke tüşüre**ceksiñ, - o ep kızdı, kızğan sayın daa ziyade bağırdı. (14/5 ÖY)

(Sen ailemizin adına leke düşürecekisin, - o hep kızdı, kızdıkça daha çok bağırdı.)

Qısqası, Nadireniñ **yüregine anahtar uydurmağa** bile. (162/1 ÖY)

(Kısacası Nadire'nin yüreğine anahtar uydurmayı biliyor.)

Başını qundaq içinde zornen qıbirdattı, soñ kene **yuquğa ketti**. (156/3 ÖY)

(Başını kundak içinde zorla kıbirdattı, sonra yüne uykuya daldı.)

Eger Nusretniñ işi biraz uymağan kibi olsa, ya da iş erinde kimlernendir davalışqanıñı duysa deral **ruhtan tüşe**. (158/4 ÖY)

(Eğer Nusret'in işi biraz aksar gibi olsa ya da iş yerinde birileriyle tartıştığını hissetse derhal canı sıkılıyor.)

Oyun-külküni bıraq, endi **aş-suvdan** bile **kesildi**. (174/3 ÖY)

(Oyunu gülmeyi bırak, artık yemeden içmeden kesildi.)

Özü sağlam olup da, **tenbellik yapqan** studentlerimizni körecek közü olmay, olarğa raatlıq bermey, sümsükley turğan. (29/2 ÖY)

(Kendisi sağlam olup da tembellik yapan öğrencilerimizi görececek gözü olmuyor, onlara rahatlık vermiyor, savsaklayıp duruyor.)

Bunu Feratniñ toyunda yaparsıñ dep umut etken edim, lakin teessüf ki, öyle **cesurlük yapamadıñ**. (119/11 ÖY)

(Bunu Ferhat'ın düğününde yaparsın diye umuyordum lakin ne yazık ki öyle (bir) cesurlük yapamadın.)

Yani olarnıñ arasında olğan añlaşılmazlıqı aydınlatmaq içün siziñ tükani **teftiş** **yap**maq kerek eken. (173/1 ÖY)

(Yani onların arasında olan anlaşmazlığı çözmek için sizin dükkanı denetlemek gerekiyor.)

Nikolay Alekseeviç Sabohatnıñ: « Sizler direktör mında olğanda böyle **hurnazlıq** **yap**almaz ediñiz », demek istegenini yahşı añladı. (45/3 ÖY)

(Nikolay Alekseeviç, Sabohat'ın « Sizler müdür buradayken böyle kurnazlık yapamazdınız » demek istediğini iyi anladı.)

Şu mütehassıslar bu taraflarda bir qaç şeerlerde yaşağan bütün ealiniñ talabına köre **sımarış** **yap**maları lazım. (107/7 ÖY)

(Şu mütehassısların bu taraflarda birkaç şehir(ler)de yaşayan bütün ahalinin talebine göre sipariş yapmaları lazım.)

Yaqında **toy**unu **yap**acaqmız, seniñ kibi bir dülber qızğa evlene. (188/4 ÖY)

(Yakında düğününü yapacağız, senin gibi güzel bir kızla evleniyor.)

Yaş mütehassıslar mında- Çölebadda tanış olğanlar, **toy** **yap**qanlar. (27/1 ÖY)

(Genç mütehassıslar burada, Çölebad'da tanışmışlar, düğün yapıyorlar.)

Şu küñü toplaşuvda men onıñ tükaniñi acele surette **teftiş** **yap**maq kerek, - degen edim. (184/1 ÖY)

(O gün toplantıda ben onun dükkanının acil olarak denetlenmesi gerek, demiştim.)

1.4. Karmaşık Fiil Yapısında Olan Birleşik Fiiler

1.4.1. Niyet Fiili (-EcEk + Ol-)

Komandirovkağa **ketmeyecek** **ola**sıñız, şimdi şorbacığa kirip, özüne red cevabıñıznı aytıñız. (167/5 ÖY)

(İş seyahatine gitmeyecekseniz, şimdi patrona gidip kendisine reddettiğinizi söyleyiniz.)

Nadire başta onıñ sözlerine **işanmaycaq oldı**. (162/4 ÖY)

(Nadire başta onun sözlerine inanmayacak oldu.)

Raqımı öyle qolaylıqnen **bıraqacaq olsa**, bugüñ evlendirir edik. (132/12 ÖY)

(Rakıyı öyle kolayca bırakacak olsa, bugün evlendirirdik.)

Men sizge **erişecek oldım**, lakin, öyle şaşmalaycaq yigitlerden degilsiniñiz, aqsine tuzaqqa özüm tüştim. (89/10 ÖY)

(Ben size ulaşacak oldum, lakin öyle saçmalayacak yigitlerden değilsiniz, aksine ben kendim tuzağa düştüm.)

Asqaralı oña **uzanacaq oldı** soñ Nusretke: (75/3 ÖY)

(Askaralı ona uzanacak oldu sonra Nusret'e:)

O ertece **qaytacaq olıp** çoq tırıştı, böyle vaqıtta, paqıl kibi, ille umut etilmegen bir iş çıqa. (155/2 ÖY)

(O erken dönecek olup çok çalıştı, böyle vakitte aksi gibi, mutlaka umulmadık bir iş çıkıyor.)

Qızınıñ sabıq nişanlısı oña mında **köz açtırmaycaq olıp**, çoq talaştı. (137/5 ÖY)

(Kızın eski nişanlısı ona burada göz açtırmayacak olup çok uğraştı.)

Yigit onıñ, artına qaşlanıp turğan, **ellerini biri-birinden qurtaracaq oldı**. (101/7 ÖY)

(Yigit, onun arkasında birleştirdiği ellerini birbirinden ayıracak oldu.)

Er şey, er iş **olğanı kibi devam** etecek olsa bizlerge bu qadar oqumak, bir mütehasıs olmaq ne içün kerek edi? (58/13 ÖY)

(Her şey, her iş olduğu gibi devam edecek olsa bizlere bu kadar okumak, bir mütəhəssis olmaq ne(dən) gerekliydi?)

Veladieni unutmək üçün mi, yoxsa **açuvlanıp intiqam alacaq ol**up mı, bir qadınga evlendim. (97/9 ÖY)

(Veladie'yi unutmək üçün mi yoxsa sinirlenip intikam alacaq mı oldum, bir kadınlə evlendim.)

Nadire, sen menden ne gizleysiñ, ayt, mən seni sevəm, sen mənə aldatmağa tırışasıñ, - dep **özünü balkondan aşağı atacaq ola**... (148/5 ÖY)

(Nadire, sen benden ne gizliyorsun, söyle, ben seni sevirəm, sen bənə aldatmaya çalışıyorsun, diyerek kendini balkondan aşağı atacaq oluyor.)

Nusret **nelerdir aqqında oylanacaq** oldu, lakin şimdi qafa tasımın içi bom-boş edi, bir şey hatırlap olamadı. (170/7 ÖY)

(Nusret bir şeylər hakkında düşünəcək oldu, lakin şimdi kafasının içi bomboştu, bir şey hatırlayamadı.)

Veladienən Sabohat başta oña **qulaq asmayacaq** oldılar. (77/7 ÖY)

(Veladie'yle Sabohat başta ona kulak asmayacak oldular.)

Soñ nedir aytmək istedi, **erinden turacaq** oldu. (128/1 ÖY)

(Sonra bir şeylər söylemek istedi, yerinden kalkacak oldu.)

Raqımı **öyle qolaylıqnen biraqacaq** olsa, bugün evlendirir edik. (132/12 ÖY)

(Rakımı öyle kolayca bırakacak olsa, bugün evlendirirdik.)

Teftiş komissiyasının erkanında bulunğan Nusret **darılacaq** oldu, lakin tükəncü yigit özünü sıqmadı. (169/8 ÖY)

(Teftiş komiyonu erkanında bulunan Nusret darılacaq oldu, lakin dükkəncü yigit kendini sıqmadı.)

O ertece **qaytacaq ol**ıp çoq tırıştı, böyle vaqıtta, paqıl kibi, ille umut etilmegen bir iş çıqa. (155/2 ÖY)

(O erken dönecek olup çok çalıştı, böyle vakitte aksi gibi, mutlaka umulmadık bir iş çıkıyor.)

Keniş qabulhaneye kirgende közlerine ardqa-aldqa **yürmekte ol**ğan Hatice Kamileva ilişti. (152/6 ÖY)

(Geniş bekleme salonuna girdiğinde gözlerine aşağı yukarı yürümekte olan Hatice Kamileva ilişti.)

Endi yol çetindeki kaldırımğa burulğanda qarşısından, qarnı ayaqqapları tübünde ğırçıldıta berip, **kelmekte ol**ğan Nadireni esledi. (123/3 ÖY)

(Şimdi yol kenarındaki kaldırıma döndüğünde qarşısından, karı ayakkabıları dibinde gıcırdatarak gelmekte olan Nadire'yi fark etti.)

Keniş zalğa kirgende ortada, adamlarğa bayram ruhi bağıslamaqta olğan yapalaq arçanı **ziynetlemekte ol**ğan kızlar birden ses-şamata koterdiler. (116/2 ÖY)

(Geniş salona girince ortada insana bayram ruhunu hissettiren kısa boylu ağacı süsleyen kızlar ses şamata yaptılar.)

Böyle **yapacaq olsan...** (48/3 ÖY)

(Böyle yapacak olsan...)

Kinoteatr binasınıñ aldında fişqırıp, çevrege salqın suv tamçıları **sepmekte ol**ğan çeşmeniñ yanıñdan keçip, kiçkene odaçığı olğan azbarğa kirip ketti. (36/14 ÖY)

(Sinema-tiyatro binasının altında fişqırıp çevreye serin su damlacıkları serpmekte olan çeşmenin yanından geçip küçük bir odacığı olan bahçeye girip gitti.)

X. Tekrar Grubu

1. Tekrar Çeşitleri

1.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları

İşnin ağır olganiña bakmadan bu erlerde kadınlar, *nazik-nazik* kızlar işleyler. (11/1 ÖY)

(İşin ağır olduğuna aldırmadan bu yerlerde kadınlar, genç kızlar çalışıyorlar.)

Bu ise benim Ruminiya garniturım, yanı buzdolabım, *sıra-sıra* odalarım, <<rus dülberi>> kilimim, bütün baylığım, ayatım,-dep onı mukaytlıknen oda içinde aylandırdı. (137/2 ÖY)

(Bu ise benim Romanya tarzı mobilyam, yeni buzdolabım, sıra sıra odalarım, <<Rus güzeli>> kilimim, bütün zenginliğim, hayatım, diyerek onu sımsıkı tutarak oda içinde döndürdü.)

Erkes için *ayrı-ayrı* odalar. (144/2 ÖY)

(Herkes için ayrı ayrı odalar.)

Ülkün çırağ yarığında, teren oylar içinde köz qapaqları *yavaş-yavaş* umulğanını duymay qaldı. (14/9 ÖY)

(Büyük mum ışığında, derin düşünceler içinde göz kapaklarının yavaş yavaş yumulduğunu anlayamadı.)

Deñizde *yuvuna-yuvuna*, körmeysiñ mi, nasıl sozulıp qaldım? (27/8 ÖY)

(Denizde yıkana yıkana görmüyor musun nasıl süzülüp kaldım.)

Tama-tama göl ola, deyleyler. (147/3 ÖY)

(Damlaya damlaya göl olur.)

Oların yanından **topar –topar**, ya da ekişer-ekişer olup yigitler- kızlar geçmekte, kezinmekte ediler. (32/8 ÖY)

(Onların yanından toplu olarak, ya da ikişer ikişer olup yigitler, kızlar geçmekte, gezinmekteydiler.)

1.2. Unsurları Yakın Anlamli Olan Tekrar Grupları

Çünkü Kamileva tükaniñda **az-buçuk** eksiklik bar, degen edi. (184/2 ÖY)

(Çünkü Kamileva dükkanında çok az eksiklik var, demişti.)

Ufak-tüfek işleri men özüm de yaparım. (143/6 ÖY)

(Ufak tefek işleri ben kendim de yaparım.)

Nusret o zaman özünü **ucsız bucaksız** derya içinde onıñ kasırgalı dalgaları arasında is etti. (14/7 ÖY)

(Nusret o zaman kendini uçsuz bucaksız deniz içinde, onun kasırgalı dalgaları arasında hissetti.)

Birevler, planı az olğanıña baqmadan, yahşi ketken mallardan eki qatına çoq alıp, planını bir buçuk eki kere ziyadesinen toldurıp qoyacaq, elal emeknen **şan-şüret** köstergen adamlar sırasına keçecek. (39/5 ÖY)

(Birileri planının az olduğuna bakmadan, iyi giden mallardan iki katı(na) çok alıp, planını bir buçuk iki kat fazlasıyla dolduracak, helal emekle şan şöhret kazanan adamların sırasına geçecek.)

Aşıq-acele barıp qapını açtı. (88/3 ÖY)

(Alelacele gidip kapıyı açtı.)

Ortadaki meydançıqını ikinci kere aylanayatqanda eki oğlan ortağa sıçrap tüştü, sızgırıp, **mayışıp-qıyşıp** başladılar. (125/8 ÖY)

(Ortadaki meydanda ikinci defa dönerken iki oğlan ortaya sıçradı, süzölüp, o yana bu yana oynamaya başladılar.)

Nesil-ecdadı körmegen ve bilmegen institut... (12/2 ÖY)
(Ailemizin görmediği ve bilmediği enstitü...)

1.3. Unsurları Zıt Anamlı Olan Tekrar Grupları

Gece- küñdüz qasevetlenip yürer. (109/1 ÖY)
(Gece gündüz kasvetlenip duruyor.)

Olur-olmaz şeyler için adamlarınñ tozunı kaka bermeknin akıbeti yahşı olup çıkmaz.
(18/3 ÖY)
(Olur olmaz şeyler için adamların tozunu almanın (dövmenin) sonu iyi olmaz.)

1.4. İlaveli Tekrar Grupları

Nadire de Nusret de biri-birlerine **bam-başqa** adamlar olup görünmekte. (156/5 ÖY)
(Nadire de Nusret de birbirlerine bambaşka birileri olarak görünüyorlar.)

Mustafa olarnı qayta erine qoydurmamaq için **çar-çabıq** sepetine yapıştı, qapıdan çıqayatqanda ise: (132/5 ÖY)
(Mustafa onları geri yerine koydurmamak için çarçabuk sepetine yapıştı, kapıdan çıkarken ise:)

Bese-belli iradesi zayıf adamım. (80/4 ÖY)
(Besbelli iradesi zayıf adamım.)

Samayları kümüş kibi **bem-beyazlar**. (16/9 ÖY)
(Şakakları gümüş gibi bembeyazlar.)

Nusret ise **çar-çabık** soyundu, raskladuşka üzerine sözüldi. (11/4 ÖY)

(Nusret ise çarçabuk soyundu, yatağın üzerine uzandı.)

Yigitnen **yan-yanaşa** turğan kadın elini sağ tarafqa uzattı. (6/11 ÖY)

(Yiğitle yan yana duran kadın elini sağ tarafa uzattı.)

Soñ **öz-özün**en laqırdı etken kibi sözünü devam etti. (10/10 ÖY)

(Sonra kendi kendine konuşur gibi sözüne devam etti.)

Men mında keleyatqanda, qardaşım, - dedi – siznen qolay- qolay **açıqtan-açıq** laqırdı eterim bellegen edim. (91/2 ÖY)

(Ben buraya gelirken kardeşim, dedi, sizinle kolay kolay, açık açık konuşurum zannediyordum.)

2. Tekrar Grubunun Kelime Grubu İçindeki Durumu

2.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Eki-üç künden berli anda da barıp olamayım, işler nasıl kete eken? (179/4 ÖY)

(İki üç günden beri oraya da gidemiyorum, işler nasıl gidiyor?)

O dostundan alğan paranı bir yıl müddetnen değil de, **eki üç ayga** alğan edi. (171/4 ÖY)

(O dostundan aldığı parayı bir yıl müddetle değil de, iki üç aylığına almıştı.)

Bayağı vaqıtqace müstaqil, **adam-aqıllı** bir şey yapıp olamağan edi. (26/2 ÖY)

(Bayağı vakte kadar müstakil, adam akıllı bir şey yapamamıştı.)

Yalınız qızını ucları quvurçıqlanıp, qaşlarınace koterilgen, gür kirpikli, yüregindekini bildirmege tırışqan kibi baqqan tılsımlı, **balaban-balaban közlerine** mazun-mazun tikilip, terenden kökü keçirgenini özü de duymay edi. (113/2 ÖY)
(Yalnız kızın uçları kıvırcıklaşıp kaşlarına kadar kaldırılmış, gür kirpikli, yüregindekini bildirmemeye çalışan gibi bakan tılsımlı iri iri gözlerine mahzun mahzun dikilip derinden göğüs geçirdiğini kendi de anlamıyordu.)

Bir vaqıtları **beş altı namlı küreşçini** yıkmagance küreş meydanından çıkmay edim. (9/5 ÖY)
(Bir zamanlar beş altı namlı güreşçiyi yıkmadan güreş meydanından çıkmıyordum.)

Eki-üç adam daa biri-birine bakıp ellerini kotermege nietlenğende olarnı ilkinği partiya teşkilatınıñ sekretarı Ahmacan Talibov toqtattı. (178/2 ÖY)
(İki üç adam daha birbirlerine bakıp ellerini kaldırmaya niyetlenince onları ilk olarak parti teşkilatının sekreteri Ahmacan Talibov durdurdu.)

Olar keliş yol boylap, **sıra sıra** bir soyda kurulğan, temiz azbarlı dülber evlerniñ aldındaki qaldırımdan keteyatqanda, edi yaş qararında bir oğlançiq çapıp kelip, Veladieniñ ayaqlarına sarıldı. (86/2 ÖY)
(Onlar geniş yol boyunca, sıra sıra kurulmuş, temiz bahçeli güzel evlerin önündeki kaldırımdan giderken, yedi yaşlarında bir oğlancık koşarak gelip Veladie'nin ayaklarına sarıldı.)

Böyleliknen, ekisi bir odada degil de, bir kvartırada **ayrı-ayrı** odalarda yaşap başlaylar. (99/1 ÖY)
(Böylece ikisi aynı odada değil de aynı evde ayrı ayrı odalarda yaşamaya başlıyorlar.)

Kollektivimizge **yaş-yaş** mütehassıslar kelip qoşulmakta. (122/2 ÖY)
(Kolektifimize genç genç mütehassıslar gelip katılmakta.)

On edi on sekiz yaşındaki kızlar ve oğlanlarnen beraber yigirmi bir yigirmi beş yaşındaki kızlar ve oğlanlar da oquy ediler. (12/1 ÖY)

On yedi on sekiz yaşındaki kızlar ve oğlanlarla beraber yirmi bir yirmi beş yaşındaki kızlar ve oğlanlar da okuyorlardı.)

On edi- on sekiz yıllık ille- oglum, - dedi terenden köküs geçirip. (181/3 ÖY)

(On yedi on sekiz yıllık illet, oğlum, dedi derinden göğüs geçirip.)

2.2. Tekrar Grubunun Birleşik Fiilin Unsuru Olarak Kullanılması

O böyle baquvlardan soñ külümsirey, Nusretniñ boynuna sarıla, ya da eriden turıp, gönül hoşnutluğinen **türkü ayta-ayta** ev işinen meşğul ola edi. (138/4 ÖY)

(O böyle bakışlardan sonra gülümsüyor, Nusret'in boynuna sarılıyor ya da yerinden kalkıp gönül hoşluğuyla yürkü söyleye söyleye ev işiyle meşğul oluyordu.)

Bu endi **ev-barq qurğan** bu yaşlarda olğan şey, mına saña degen qorantalarda bile yoq edi. (134/8 ÖY)

(Bu şimdi ev bark kuran bu gençlerde olan şey, işte sana diyen ailelerde bile yoktu.)

Qardaşimnen sevgilisine bir **qaza-bela** olmasın- dep artıñızdan keldik. (69/5 ÖY)

(Kardeşimin sevgilisine bir kaza bela uğramasın diye ardıñızdan geldik.)

3. Cümledeki Görevi Yönünden Tekrar Grupları

3.1. Tekrar Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Azbar o qadar büyük olmasa da, mında çalışqan adam, qaydan ne tapsa onı ketirip oturtqan kibi, açqan çiçekler çeşitiniñ **adı-esabı** yoq edi. (16/1 ÖY)

(Bahçe o kadar büyük olmasa da, burada çalışqan adam her yerden türlü çiçeği bulup getirmiş gibi, açqan çiçeklerin haddi hesabı yoktu.)

İşnin ağır olganiña baqmadan bu erlerde qadınlar, **nazik-nazik** qızlar işleyler. (11/1 ÖY)

(İşin ağır olduğuna aldırmadan bu yerlerde kadınlar, genç kızlar çalışıyorlar.)

3.2. Tekrar Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması

Lâkin fakultetleri **başqa-başqa**. (22/11 ÖY)

(Lakin fakülteleri başka başka.)

Ortalıq **çım-çirt edi**. (60/11 ÖY)

(Ortalık çok sessizdi.)

Samayları kümüş kibi **bem-beyazlar**. (16/9 ÖY)

(Şakakları gümüş gibi bembeyazlar.)

3.3. Tekrar Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Al-hatırını, savluğunu **tekrar-tekrar** soradı. (12/3 ÖY)

(Hâl hatrını, sağlığını tekrar tekrar sordu.)

Birden ayaqqabı túbünde nedir qısrıdap sınğan, ufanğan kibi oldı. **tez-tez** ayağını koterdi. (182/1 ÖY)

(Birden ayakkabısının dibinde bir şeyler kırılır, ufanır gibi oldu, çabucak ayağını kaldırdı.)

Tahir İsmatillaeviç kağıtlarını sabırmen, **birer-birer** közden keçirdi. (16/9 ÖY)

(Tahir İsmatillaeviç kağıtları sabırla, birer bire gözden geçirdi.)

Bu vaqıt balalar **coşıp-coşıp** qıçırılar. (51/2 ÖY)

(O zaman çocuklar cuşup bağıyorlar.)

Ferat dostuna külümsiregen alda *qıyış-qıyış* baqtı. (56/11 ÖY)

(Ferhat dostuna gülümseyen halde yan yan baktı.)

3.4. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

İşte er şey *tertip- nizam*ğa bağı. (18/5 ÖY)

(İşte her şey tertip nizama bağı.)

Soñ kimse yoq mı eken, degen kibi *çevre-çetke* baqtı. (104/1 ÖY)

(Sonra kimse yok mu der gibi çevreye baktı.)

Esaptan- qasaptan çaqmaysıñız. (147/3 ÖY)

(Hesaptan kitaptan anlamıyorsunuz.)

3.5. Tekrar Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Al-hatırını, savluğıni tekrar-tekrar soradı. (12/3 ÖY)

(Hâl hatrını, sağlığıni tekrar tekrar sordu.)

XI. Bağlama Grubu

1. Bağlama Grubu Çeşitleri

1.1. “.... da....da” Bağlacı İle Kurulan Gruplar

Anası da Nadire balası da Nadire olacaq mı?- dese. (35/5 ÖY)

(Anası da Nadire çocuğı da Nadire mi olacak dese.)

Lakin, buña baqmadan *yüzü de, közleri de, saçları da* episi evelki kibi dülber ediler.

(95/7 ÖY)

(Lakin buna bakmadan yüzü de, gözleri de, saçları da hepsi önceki gibi güzeldiler.)

1.2. “hemhem” Bağlacı İle Kurulan Gruplar

Bağış *em* mazun ve *em* de kederli edi. (95/7 ÖY)

(Bağış hem mahzun hem de kederliydi.)

Ya Nusretniñ yapqanları: *em* özümüzniñ işimiz, plan meselemiz, demek isteyim ve *em* de müşteriler için yahşı olsa?! (117/10 ÖY)

(Ya Nusret'in yaptıkları, hem kendi işimiz, plan meselemiz demek istiyorum ve hem de müşteriler için iyiye?!)

Birden sesine *em* açuv *em* de yalvaruv aenki qoşuldı. (130/2 ÖY)

(Birden sesine hem öfke hem de yalvarış ahengi eklendi.)

Zal *em* evleri *em* de müsafirler için kişilik odası. (144/2 ÖY)

(Salon hem evleri hem de misafirleri için, misafir odası.)

1.3. “İle(nen)” Bağlacı İle Kurulan Gruplar

Sabohat *Nusretnen Veladiege* baqıp külümsiredi. (117/6 ÖY)

(Sabohat Nusret'le Veladie'ye bakıp gülümsedi.)

O bıcağınñ yaqasını tüzetti, *Veladienen Sabohatqa* çirayını sıtıp baqtı. (117/6 ÖY)

(O ceketinin yakasını düzelitti, Veladie'yle Sabohat'a suratını asıp baktı.)

Lakin *Asqaralnen Nazım Aka* ciddiylər. (117/6 ÖY)

(Lakin Askaralı'yla Nazım Ağa ciddîler.)

1.4. “.....mımı” Bağlacı İle Kurulan Gruplar

Lakin vücudımda *mı* yüregimde *mi* özümni tutmağa küç taptım. (94/2 ÖY)

(Lakin vücudumda mı yüreğimde mi kendimi tutmaya güç buldum.)

Traktörcülük *mi*, maşına aydancılık *mi*, mehanizatorluk *mi*, episi bir motor degil mi?
(10/1 ÖY)
(Traktörcülük mü, makine kullanmak mı, mekanik tarım mı, hepsi bir motor değil mi?)

1.5. “nene” Bağlacı İle Kurulan Gruplar

Lakin benim mında olğanımnı güya *ne köre ne de seze...* (98/4 ÖY)
(Lakin benim burada olduğumu güya ne görüyor ne de seziyor...)

1.6. “ve” Bağlacı İle Kurulan Gruplar

Nadire ise endi er şey bitti, degen kibi oña *sessiz ve sözsiz* baqıp turmaqta edi. (171/3 ÖY)
(Nadire ise şimdi her ley bitti der gibi ona sessiz ve sözsüz bakıp duruyordu.)

1.7. Virgül İle Sıralanan Gruplar

Kelmekte olğan *yaş, taqatlı, yañı yıl*, bosağada, arada olğanı-olacağı <<mesafe>> bir küñ, lakin daa onıñ fenti sezilmey... (115/6 ÖY)
(Gelmekte olan genç, güçlü, yeni yıl, eşikte, arada olan mesafe bir gün, lakin daha onun gücü sezilmiyor.)

2. Bağlama Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

2.1. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Paqıl kibi, bütün imtianlardan *yahşi ve ala işaretleri* aldı. (12/2 ÖY)
(Aksi gibi, bütün sınavlardan güzel ve iyi notlar aldı.)

Elbet er erniñ özüne köre bir *yahşı ve yaramay tarafları* ola. (80/6 ÖY)

(Elbette her yerin kendine göre (bir) iyi ve kötü tarafları oluyor.)

Sınıfımızda bizim qomşumuz bir qızçıq mektepke *sıcaq, yaqalı, dülber palto* kiyip keldi. (117/12 ÖY)

(Sınıfımızda bizim komşumuz bir kızcağız sıcak, yakalı, güzel palto giyip geldi.)

Anda şarait yahşı, *sıcaq ve suvuq suv*, iş de az olur. (143/6 ÖY)

(Orada şartlar iyi, sıcak ve soğuk su, işler de az olur.)

Onıñ için ne qadar *yaqın ve qıymetli adamlar*. (183/1 ÖY)

(Onun için ne kadar yakın ve kıymetli adamlar.)

2.2. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak

Kullanılması

Çünkü şimdi *aqayınıñ hucur areketleri ve sözlerini* o da begenmey edi. (135/2 ÖY)

(Çünkü şimdi, eşinin acayip hareketlerini ve sözlerini o da beğenmiyordu.)

2.3. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsuru Olarak

Kullanılması

Bu işlerni yapuvda *vaqıt ve istek meselesi* ayrıca er tuta... (107/7 ÖY)

(Bu işleri yapmada vakit ve istek meselesi ayrıca yer tutuyor.)

2.4. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak

Kullanılması

Tareklerniñ dalları *quşlarnıñ kelip qonuvı ya da uçıp ketüvinden* biraz teprense andan qar töküle. (103/4 ÖY)

(Ağaçların dalları kuşların gelip konması ya da gitmesinden biraz sallansa ordan kar dökülüyor.)

Bütün talebelerniñ diqqatı ve közleri onda olğanını unutsa kerek, taacıplengen alda başını kondelen salladı. (111/4 ÖY)

(Bütün öğrencilerin dikkatinin ve gözlerinin onda olduğunu unutmuş olsa gerek merakli bir halde başını o yana bu yana salladı.)

Epimizniñ – ***kollektivimizniñ muvafaqetleri, birdemligi ve dostluğı*** için içmekni teklif etem... (122/3 ÖY)

(Hepimizin, kolektivimizin başarıları, birliğı ve dostluğı için içmeyi teklif ediyorum.)

Olarınñ biri-birine sevgi dolu tolu közlernen bakkanlarını körğen Ferat taacıplendi, yok daa da dorusı başlarından çok belalar keçirseler de ***öz işlerine ve sevgilerine*** leke tüşürmeğenlerine suklandı. (189/2 ÖY)

(Onların birbirlerine sevgi dolu gözlerle baktıklarını gören Ferhat şaşırđı, yok daha doğrusu başlarından çok belalar geçse de kendi işlerine ve sevgilerine leke düşürmemiş olmalarına imrendi.)

2.5. Bağlama Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak

Kullanılması

Bunıñnen, müsafirhaneniñ küçük odaçığında, eki adamniñ arasında ***hoşnutluq ve meraqnen*** başlangan subet eki gönülge keder biraqqan alda kesildi. (11/3 ÖY)

(Böylece misafirhanenin küçük odacığında, iki adamın arasında hoşnutluk ve merakla başlayan sohbet iki gönüle keder bırakan halde kesildi.)

O ***hıyar, pomidor ve başqa şeylernen*** tolu edi. (131/17 ÖY)

(O hıyar, domates ve başka şeylerle doluydu.)

Albu ise bu küñden soñ olar *oqumaq ve çalışmaq için* ayrı-ayrı erlerge ketmekte ediler. (113/3 ÖY)

(Halbuki bu gündən sonra onlar okumak ve çalışmaq için ayrı ayrı yerlere gitmekteydiler.)

Qadesini *Nusretnen ve onıñ yanındakilernen* uruştırğan kibi, elini olar tarafqa sozdı. (124/5 ÖY)

(Kadehini Nusret'le ve onun yanındakilerle tokuşturunur gibi elini onlardan tarafa uzattı.)

3. Cümledeki Görevi Yönünden Bağlama Grupları

3.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Kullanılması

3.1.1. Bağlama Grubunun İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması

Yüzü ve başı yastıq altında. (8/5 ÖY)

(Yüzü ve başı yastık altında.)

Lakin bizimnen siziñ aramızda *dağlarnen- taşlar* barlar, ekisini teñiştirmek mümkün degil. (102/1 ÖY)

(Lakin bizimle sizin aramızda dağlarla taşlar var, ikisini değıştirmek mümkün değıl.)

Lakin *Asqaralinen Nazım Aka* ciddiylar. (117/6 ÖY)

(Lakin Askaralı'yla Nazım Ağa ciddîler.)

3.1.2. Bağlama Grubunun Fiil Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması

Olar biraz yürgen soñ *Sabohatnen Veladie* sağ tarafqa buruldılar. (186/2 ÖY)

(Onlar biraz yürükten sonra Sabohat'la Veladie sağ tarafa döndüler.)

On edi-on seqız yaşındaki qızlar ve oğlanlarnen beraber *yigirmi bir-yigirmi beş yaşındaki qızlar ve oğlanlar* da oquy ediler. (12/1 ÖY)

(On yedi on sekiz yaşındaki kızlar ve oğlanlarla beraber yirmi bir yirmi beş yaşındaki kızlar ve oğlanlar da okuyorlardı.)

3.2. Bağlama Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması

Bina eskice ve bir qatlı olup, içi *temiz, serin idi*. (7/2 ÖY)

(Bina eskice ve bir katlı olup, içi temiz, serindi.)

Külküsi de *samimiy ve küçlü edi*. (9/4 ÖY)

(Gülüşü de samimî ve güçlüydü.)

Cümert er bağrındaki yağmurnı *inkar etmey, şişe, köpe, keyflene*, raatlana. (51/1 ÖY)

(Cömert yer bağrındaki yağmuru inkar etmiyor, şişiyor, kabarıyor, keyifleniyor, rahatlıyor.)

3.3. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Nusret elinen *Veladieni, Sabohatni ve özünü* kösterdi. (119/3 ÖY)

(Nusret eliyle Veladie'yi Sabohat'ı ve kendini gösterdi.)

3.4. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

3.4.1. Yönelme Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları

O bıcağınıñ yaqasını tüzetti, *Veladienen Sabohatqa* çirayını sıtıp baqtı. (117/6 ÖY)

(O ceketinin yakasını düzelitti, Veladie'yle Sabohat'a suratını asıp baktı.)

Olar kene, öz erlerine oturğanda, Nusret quvançnen *Veladiege ve onıñ yanındaki Sabohatqa* baqtı. (122/5 ÖY)

(Onlar yine kendi yerlerine oturduklarında, Nusret kıvançla Veladie'ye ve onun yanındaki Sabohat'a baktı.)

3.5. Bağlama Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Tegiz ve serbest nefes almaqta. (8/5 ÖY)

(Düzgün ve rahat nefes almakta.)

O eki künniñ birinde evge böyle yorğun qayta, yolda ekeninde qapıdan kirgeninen *özünü divan üstüne biraqmağa ve sabağace qıbirdamay yatmağa* nietlenen. (158/2 ÖY)

(O iki günün birinde eve böyle yorgun dönüyor, yoldayken kapıdan girer girmez kendini divanın üstüne bırakmaya ve sabaha kadar kıpırdamadan yatmaya niyetleniyor.)

XII. Sayı Grubu

Qırk beş-elli yaşlarında, tolu müçeli, qansıcaq qadın. (6/10 ÖY)

(Kırk beş elli yaşlarında dolgun yapılı sıcakkanlı kadın.)

Qırk dördünci, ya da ondan da büyük olsa kerek. (9/1 ÖY)

(Kırk dört ya da ondan daha büyük olsa gerek.)

On edi-on seqız yaşındaki kızlar ve oğlanlarnen beraber yigirmi bir-yigirmi beş yaşındaki kızlar ve oğlanlar da oquy ediler. (12/1 ÖY)

(On yedi on sekiz yaşındaki kızlar ve oğlanlarla beraber yirmi bir yirmi beş yaşındaki kızlar ve oğlanlar da okuyorlardı.)

On edi-on seqız yaşındaki qızlar ve oğlanlarnen beraber **yigirmi bir**-yigirmi beş yaşındaki qızlar ve oğlanlar da oquy ediler. (12/1 ÖY)

(On yedi on sekiz yaşındaki kızlar ve oğlanlarla beraber yirmi bir yirmi beş yaşındaki kızlar ve oğlanlar da okuyorlardı.)

Qarar esabinen şimdi **on seqız** yaşında olsa gerek. (55/8 ÖY)

(Karar hesabıyla şimdi on sekiz yaşında olsa gerek.)

On edi- on sekiz yıllıq ille, oğlum, - dedi terenden köküs keçirip. (181/5 ÖY)

(On yedi on sekiz yıllık illet oğlum, dedi derinden göğüs keçirip.)

1. Sayı Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

1.1. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak

Kullanılması

Onıncı sınıfını bitirgende Nusret endi yigirmi-**yigirmi bir** yaşlarındaki yigit edi. (12/1 ÖY)

(Onuncu sınıfı bitirdiğinde Nusret artık yirmi yirmi bir yaşlarındaki yiğitti.)

On edi-**on seqız** yaşındaki qızlar ve oğlanlarnen beraber yigirmi bir-yigirmi beş yaşındaki qızlar ve oğlanlar da oquy ediler. (12/1 ÖY)

(On yedi on sekiz yaşındaki kızlar ve oğlanlarla beraber yirmi bir yirmi beş yaşındaki kızlar ve oğlanlar da okuyorlardı.)

Hurnazlıqqa öğrenmek için **on beş** yıl oquycak. (14/3 ÖY)

(Kurnazlık öğrenmek için on beş yıl okuyacak.)

On edi- **on sekiz** yıllıq ille, oğlum, - dedi terenden köküs keçirip. (181/5 ÖY)

(On yedi on sekiz yıllık illet oğlum, dedi derinden göğüs keçirip.)

1.2. Sayı Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Kullanılması

Yañı keleyatqan **biñ dokuz yüz elli sekiz** senesiniñ birinci küñünden başlap, yañı üniversal tükanniñ qurucılığına başlaycaqmız... (122/2 ÖY)
(Yeni gelen bin dokuz yüz elli sekiz senesinin birinci gününden itibaren yeni evrensel dükkanın kuruculuğuna başlayacağız.)

Biñ doquz yüz altmış bir senesiniñ modası aqqında ayttı. (187/4 ÖY)
(Bin dokuz yüz altmış bir senesinin modası hakkında konuştu.)

XIII. Zarf Grubu

Özü yahşi oğlan edi, amma barıp da içse **pek fena** ola edi. (28/11 ÖY)
(Kendi iyi çocuktı, ama gidip içse pek fena oluyordu.)

O alibastornen, **pek ustalıqnen** yapılsa da, yılan izi kibi sızıqlarnen «yaraştırılğan»edi. (30/ 11 ÖY)
(O, mala ile ustalıkla yapılsa da yılan izi gibi çiziklerle süslenmişti.)

O **pek eyecanlı** olsa da yavaş yavaş sabırnen söylenmekte edi. (44/5 ÖY)
(O pek heyecanlı olsa da yavaş yavaş sabırla konuşuyordu.)

Oña bu eki qoranta arasında **pek büyük farq** olğan kibi köründi. (136/3 ÖY)
(Ona bu iki aile arasında çok büyük fark varmış gibi göründü.)

“Bizler ekimiz biri-birimizge **pek yaqın** adamlar- apte-qardaş olsaq da eki zenaat adamımız. (84/1 ÖY)
(Bizler ikimiz, birbirimize pek yakın adamlarız, abla kardeş olsaq da iki meslek adamıyız.)

Bu *eñ çoq suvlu* deryanıñ beş yüzden ziyade ırmaqtan suv alğanını büyük meraqnen ikaye etti. (110/2 ÖY)

(Bu suyu en çok olan denizin beş yüzden fazla ırmaktan su aldığını büyük merakla hikaye etti.)

Sen *pek bahutlı adamsın* Nusret,-dedi yavaştan. (141/1 ÖY)

(Sen pek şanslı adamsın Nusret, dedi yavaşça.)

Toq yanaçlıqlarıñ üstünde *eki büyük közyaşı* qatıp qalğan. (159/2 ÖY)

(Tombul yanaklarının üstünde iki büyük gözyaşı durup kalmış.)

1. Zarf Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

1.1. Zarf Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Qartlarıñ arasında *pek meraqlı vaqialarını* körgen ve ustalıqnen ikaye etmege sevgen, qartlar da barlar. (51/3 ÖY)

(Yaşlıların arasında pek meraklı olaylar gören ve ustalıkla hikaye etmeyi seven yaşlılar da var.)

Pek güzel kız desem, künlep, meni toyuña çağırmazsıñ.(77/11 ÖY)

(Pek güzel kız desem, kıskanır beni düğününe çağırmazsın.)

Yolğa olar *pek hoşnut alda* çıktılar. (86/1 ÖY)

(Yola onlar pek hoşnut halde çıktılar.)

Güzel, *pek güzel ev* hayırlı olsun, - dedi o hoşnut davuşnen. (133/9 ÖY)

(Güzel, pek güzel ev, hayırlı olsun, dedi hoşnut bir sesle.)

Asqaralinen Nazım Abibullaeviç andan küskün, açuvlı, Nusret ise *pek quvanğan* *alda* çıqaçalarını duyıp, Nusretke bir quvançlı haber daa bildirmege aşırmaqtalar. (100/5 ÖY)

(Askaralı'yla Nazım Abibullaeviç'in oradan küskün, öfkeli; Nusret'inse pek sevinmiş halde çıktıklarını anlayıp, Nusret'e sevinçli bir haber daha vermek için acele ediyorlar.)

Nusret kelgende Nadire *pek yorğun bir körünişte* olsa da, şimdi közlerinde, çeresinde evelki şenlik oynamaqta. (140/14 ÖY)

(Nusret geldiğinde, Nadire pek yorgun görünüşte olsa da, şimdi gözlerinde, yüzünde önceki neşe vardı.)

Çünkü o öz sevgen kişisini bu şeerde *pek qolaysız alda* qaldırğan edi. (185/4 ÖY)
(Çünkü kendi sevdiği kişiyi bu şehirde zor durumda bırakmıştı.)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Zarf Grubu

2.1. Zarf Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması

Baştaları o Nusretke *pek ters baqtı*. (24/11 ÖY)
(Önceleri o Nusret'e pek ters baktı.)

Bu aylarda evlerinde iş *pek çoq ola*. (46/4 ÖY)
(Bu aylarda evlerinde pek çok oluyor.)

Bugün *pek erte turğansıñ*, keyfiñ yoq mı ne? (66/1 ÖY)
(Bugün pek erken kalktın, keyfin yok mu ne?)

Er bir müdir özüne ayrırlğan malnı *pek yahşı bile*. (150/1 ÖY)
(Her bir müdür kendine ayrılan malı pek iyi biliyor.)

Menim biraz küncülik tabiatım bar edim, yoqsa ana-babamniñ bir qızı olğanım için mi, böyle şeylerge **pek tez qıza** edim. (117/13 ÖY)

(Benim biraz kıskanç tabiatım mı vardı, yoksa ana babamın bir kızı olduğum için mi böyle şeylere pek çabuk kızıyordum.)

Küñlerniñ birinde, Nusret, bir dostumniñ evinde trümoğa dayandırılıp qoyılğan **pek siyrek rastkel**ingen resim kördim. (120/3 ÖY)

(Günlerin birinde, Nusret, bir dostumun evinde diremeye dayandırılarak koyulan, pek seyrek rastlanan resim gördüm.)

Şöyle küñlerniñ birinde Nusret işten **pek yorğun qayttı**. (158/2 ÖY)

(Şöyle günlerin birinde Nusret işten pek yorgun döndü.)

Arqadaşlar, bizler bugün yaş bir kommunistimizniñ taliyini qolaylıqnen, **pek qolay çez**mektemiz, onıñ ayatını eksan etmektemiz. (178/3 ÖY)

(Arkadaşlar, bizler bugün genç bir komünistimizin talihini kolayca, çok kolay çiziyoruz, onun hayatını yıkıyoruz.)

XIV. Kısaltma Grupları

1. İsnat Grubu

Kevdesi uslubsız, omuzları keñ. (9/1 ÖY)

(Gövdesi biçimsiz, omuzları geniş.)

Ayaqları büyük. (9/1 ÖY)

(Ayakları büyük.)

Bütün müçesi sağlam ve qaviy. (9/1 ÖY)

(Bütün yapısı sağlam ve sıkı.)

Ana-babalar qayda baqalar,- dedi **açuv tolu** qaba sesnen. (10/10 ÖY)

(Ana babalar nereye bakıyorlar, dedi öfke dolu kaba sesle.)

Olan, onıñ tabiatı **yipek kibi yumşaq** qız. (77/2 ÖY)

(Olan; o(nun) tabiatı ipek gibi yumuşak kız.)

2. Yönelme Grubu

Taşnı sıksa suvunu çıqarmağa qadir yigit, tükancı olacaq emiş. (14/3 ÖY)

(Taşı sıkça suyunu çıkarmaya kadir yiğit, dükkancı olacaktı.)

Tahir İsmatullaviñniñ savluğı güzelce olsa **dağnı yıqmağa azır** yigit kibi körüne.

(99/4 ÖY)

(Tahir İsmatullaeviç'in sağlığı yerinde olsa dağı yıkmaya hazır yiğit gibi görünüyor.)

Hususan mektep çağındaki balaları **qışa uyğun**, elverişli, dülber urbanen temin etmek ciddi mesele. (85/8 ÖY)

(Özellikle okul çağındaki çocuklara kışa uygun, elverişli, güzel kıyafetler temin etmek ciddi mesele.)

3. Çıkma Grubu

Yaş mütehassısniñ Çölebad şeerinde çalışıp başlağanına **bir aydan ziyade** vaqıt keçti.

(20/5 ÖY)

(Genç mütehassısın Çölebad şehrinde çalışmaya başlamasının üzerinden bir aydan fazla vaqıt geçmişti.)

Bu eñ çoq suvlu deryanıñ **beş yüzden ziyade** ırmaktan suv alğanını büyük meraknen ikaye etti. (110/2 ÖY)

(Bu suyu en çok olan denizin beş yüzden fazla ırmaktan su aldığını büyük merakla hikaye etti.)

Svetlananın ana-babası adî işçiler ve qardaşları çoq olğanı seniñ de maddî vazietiñ o qadar yahşı olmağanı sebebinden, **şu yetişmegen paranıñ üçten eki** qısmını boynuma aldım, qalğan bir payını ise Svetlananen ekiñiz berirsiz, - dedi Nadirege. (145/7 ÖY)

(Svetlana'nın ana-babası sıradan işçi oldukları ve çok kardeşi olduğu, senin de maddi durumun o kadar iyi olmadığı için şu yetişmeyen paranın üçte ikisini kendi boynuma aldım, kalan bir payını ise Svetlana ile ikiniz verisiniz, dedi Nadire'ye.)

4. Vasıta Grubu

Ananın **quvançnen tolu** yüreği sıq-sıq urmaqta edi. (12/3 ÖY)
(Ananın sevinçle dolu yüreği sık sık vurmaktaydı.)

Tenefüske çañ qaçılıp, ocapçe sınıftan çıkar- çıqmaz, Sayde evelden tanığan adam kibi, bir türlü çekinmeden, Nusretniñ yanına keldi ve **dersnen bağı** çeşit sualler berip başladı. (112/4 ÖY)

(Tenefüs zili çalıp hoce sınıftan çıkar çıkmaz, Sayde önceden tanıyan biri gibi hiç çekinmeden Nusret'in yanına geldi ve dersle ilgili çeşit(li) sorular sormaya başladı.)

Mında da eviniñ ortasında **çulnen tolu**, çuval oña boksçılar tilinde «armutçiq» dep aytalar, asuvlı tura. (65/2 ÖY)

(Burada da evinin ortasında paçavralarla dolu, ona boksçular dilinde «armutçuk» diyorlar, asılı duruyor.)

III. SONUÇ

Dilin canlı bir yapısı vardır. Yani dil, çağın şartlarına ve ihtiyaçlara göre değişebilir ve gelişebilir. Yeni durumlar ve nesnelere için yeni kelimelere ihtiyaç duyulduğunda dil bu ihtiyaca cevap verir. Kelime grupları da bir dilin ifade zenginliği hakkında ipucu veren önemli bir konudur. Çünkü ifadenin okuyucu ya da dinleyici üzerinde yeni ve farklı bir etki oluşturması istendiğinde veya yeni hareket ve isimler söz konusu olduğunda yeni biçimler aranır. Bu yeniliklere cevap olarak dilde, yaygın olarak türetme eklerine başvurulur. Ancak türetme ekleri yeterli gelmediğinde anlamı karşılayan yeni söz birlikleri kurularak ihtiyaç giderilir. Duygunun veya varlığın anlamıyla ilgili gereken etkili anlatım her zaman türetilmiş kelimelerle sağlanmayabilir de. İşte anlatımın daha farklı bir etki ya da güce sahip olması için de kelime grupları kullanılmaktadır.

İfadeye farklı bir anlam katan kelime grupları şüphesiz metinlerde oldukça sık kullanılmaktadır. Elbette bu özellik metnin türüne, metnin konusuna ve metnin oluşturulma amacına göre değişebilir. Örneğin, bilimsel bir metindeki kelime grubu sayısının kurgulanarak kaleme alınmış bir öyküdeki kelime grubu sayısından az olması normal karşılanabilir. Çünkü ikinci tür metinde yazar hayal dünyasında geliştirdiği durumlar ve olayları etkili kılmak için yeni biçim ve birlikleri daha fazla kullanacaktır.

Üriye Edemova'nın *Ömürlük Yanımdasın* adlı eserinin temel teşkil ettiği bu çalışmamızda eserde bulunan kelime gruplarını tür ve yapıları bakımından inceledik. Kelime gruplarını temel başlıklar altında toplarken aynı zamanda bu grupların başka kelime gruplarının ve cümlelerin yapılarına ne ölçüde katıldıklarını ve işlevlerini de ortaya koymaya çalıştık. Eserdeki kelime grupları yapıları bakımından Türkiye Türkçesiyle birçok noktada benzer olmakla birlikte, söz konusu eser Kırım Tatar Türkçesinde kaleme alındığından kelime gruplarının yapılarında zaman zaman farklılıklar da görülmüştür. İncelemelerimiz neticesinde bazı sonuçlara ulaştık ve bu sonuçlar bizi birtakım başlıklar oluşturmaya götürdü.

Birçok metinde rastlanabileceği gibi bu metinde de kelime grupları arasında yoğun olarak isim ve sıfat tamlamaları yer almaktadır. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi iki ismin iyelik ilişkisiyle birbirine bağlandığı belirtili isim tamlamaları metinde oldukça sık kullanılmıştır. Belirtisiz isim tamlamalarında da tamlayan tamlananın amacı, işlevi ya da kapsamı hakkında bilgi vererek (*çamaşır sabunu (21/3)*, *incener vazifesi (10/1)*, *ömür arqadaşı (188/4)* vb.) Türkiye Türkçesiyle benzerlik gösterir. Metinde incelenen isim tamlaması örneklerinde tamlayanın zamir olduğu tamlamaların da sayısının az olmadığı görülmüştür. Ayrıca metinde “öz” zahirinin çok sayıda örnekte belirtili isim tamlamasının tamlayanı olduğu belirlenmiştir. Türkiye Türkçesinde dönüşlülük zamiri olarak adlandırdığımız bu zamir Kırım Tatar Türkçesinde bir kelime grubunun unsuru olarak oldukça yaygın kullanılmaktadır.

Sıfat tamlamalarında tamlayanın belirtme ya da niteleme sıfatı olduğu durumlarda (*inat adamlar (117/1)*, *temiz kök (55/7)*, *bütün bela (141/3)*, vb.) veya sıfat-fiil olduğu durumlarda (*rastkelgen qız (34/4)*, *yapılğan işler (22/1)*, *donatılğan odalar (155/1)*, vb.) tamlamanın yapısı Türkiye Türkçesiyle örtüşmektedir. Ancak, Kırım Tatar Türkçesinde sıfat tamlaması belirtili isim tamlamasının tamlanan unsuru olduğunda, bu tür kelime grupları Türkiye Türkçesinde farklı bir yapı özelliği gösterirler.

Örneğin, *onuñ çekken azaplarını (184/6)* grubunu yapı bakımından Türkiye Türkçesi ile karşılaştıralım. Bu ifade Türkiye Türkçesinde, *onun çektiği azap* şeklindedir. Yani iyelik eki sıfat-fiilin üzerindedir ve grubun yapısı ‘belirtili isim tamlamasının sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılması’ ifadesiyle açıklanabilir. Ancak Kırım Tatar Türkçesinde iyelik ekini isim almıştır ve grubun yapısı ‘sıfat tamlamasının belirtili isim tamlamasında tamlanan unsur olarak kullanılması’ ifadesiyle açıklanmaktadır. Aradaki temel fark iyelik bildiren ekin Kırım Tatar Türkçesinde ismin, Türkiye Türkçesinde ise sıfat-fiil unsurunun üzerine gelmesidir.

Metinde bulunan isim ve sıfat tamlamalarının tamlayan ve tamlananları tek bir kelimedenden oluşabileceği gibi kelime grupları da sıkça bir tamlamanın unsuru olarak kullanılmıştır. Metinde bir isim tamlamasının başka bir isim tamlamasında tamlayan ya da tamlanan olarak kullanıldığı görülmektedir. Yine sıfat tamlamaları da

başka sıfat tamlamalarında tamlanan olarak, bir isim tamlamasında tamlayan ya da tamlanan olarak ve edat gruplarında isim unsuru olarak kullanılmıştır.

Sıfat-fiil grupları da incelememizde oldukça geniş yer tutan gruplar arasındadır. Sıklıkla sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılan bu grup ayrıca edat gruplarının isim unsuru olarak da örneklerde yer almaktadır. Ayrıca sıfat-fiil grupları belirtili isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan unsur olarak da kullanılmıştır.

İsim-fiiller metinde sıfat-fiil ya da zarf-fiiller kadar sık kullanılmamıştır. Kullanıldığı bölümlerde ise az sayıda kelime grubu oluşturmuştur. Başka kelime gruplarının yapısında da fazla görülmeyen isim-fiil grupları yalnızca edat gruplarının isim unsuru olarak karşımıza çıkmıştır. Yine birleşik isim gruplarına da sadece belirtili isim tamlamalarının tamlayan unsuru olarak başka kelime gruplarının yapısında rastlanmaktadır.

Tekrar grupları, sayı grupları ve zarf grupları da sıfat tamlamalarının yapılarına tamlamanın sıfat unsuru olarak katılmaktadır. Yine bağlama grupları sıfat tamlamalarının yapılarına hem sıfat unsuru hem de isim unsuru olarak katılmaktadır. Ayrıca bağlama grupları isim tamlamalarının hem tamlayan unsuru hem de tamlanan unsuru olarak ve edat gruplarının isim unsuru olarak da metinde yer almışlardır.

Kelime gruplarının bir metinde kullanılma durumunun ve kullanılma sıklığının metnin türüne ve diğer özelliklerine göre değişebileceğine daha önce değinilmişti. Bu sebepten her metinde her tür kelime grubu bulunmayacağı gibi kelime grubunun yoğun olarak kullanıldığı metinler de bile tüm kelime grubu türlerine örnek bulunmayabilir. İncelememize kaynaklık eden metnin Kırım Tatar Türkçesinde kaleme alınmış olması kelime gruplarının yapı özellikleri bakımından farklılıklar göstermesi gibi bazı başlıkların daha kısıtlı örnekler için açılmış olmasında da etkili olmuştur. Örneğin metnimizde kısaltma grupları diğer gruplara göre daha az kullanılmıştır.

Kelime grupları üzerine yapılan çalışmalarda grupların derin yapılarına inilmesi hem çalışmanın ayrıntılarını hem de kelime grubunun dilin zenginliği bakımından önemini işaret etmesi bakımından oldukça faydalıdır. Kelime gruplarının yapıları ve birbirlerinin yapılarına katılma durumları kadar cümlelerde öge olma

durumları da incelenmeye değer diğer bir durumdur. Çünkü kelime gruplarının dildeki işlevselliği cümlelerde öge olma durumları ile paraleldir. Cümlelerde hemen her öge olabilen kelime grupları ne kadar uzun ve iç içe bir yapıda olsalar da grup parçalanmaksızın tek bir ögeyi işaret eder.

*O çıqqanıñen Sahobat Kerimova **bir müim haber aytracak adam kibi közlerini töğerekletti**(23/9)* cümlesinde gösterilen bölüm cümlenin zarf tamlayıcısı görevindedir. İçinde sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu ve edat grubu bulunduran bu birlik yeni ve büyük bir gruptur ve tek başına bir ögedir.

Buradan da hareketle kelime gruplarının özellikleri, yapıları ve işlevlerinin oldukça çeşitli olduğunu, örnekler ve kullanımlar arttıkça yelpazenin genişleyeceğini ve sınırlamanın mümkün olmadığı bir konu olduğunu söylemek mümkündür. Örnekler arttıkça yeni özellikler ve işlevler ortaya çıkacaktır ve bu kelime gruplarının dilin ifade zenginliğine olan katkısını ortaya koyacaktır. Bu çalışma, eldeki eserden hareketle Kırım Tatar Türkçesinde kelime gruplarının kullanımları ile ilgili detaylı bir inceleme ortaya koyma amacıyla oluşturulmuştur. Şüphesiz daha fazla eserin incelenmesi daha farklı sonuçlara varılmasına ve kelime gruplarıyla ilgili farklı işlev ve özelliklerin belirlenmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan, *Her Yöniyle Dil*, Ankara, TDK Yay., 2007.

ATABEY, İbrahim, *Türkiye Türkeçsi ve Kırgız Türkeçsinin Kelime Grupları Bakımından Karşılaştırılması*, (Danışman: Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1998.

BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkeçenin Grameri*, 8. bs., Ankara, TDK Yay., 2007, s. 331; 498-499; 500-501.

BAYDAR, Turgut, *Reşat Nuri Güntekin'in "Çalı Kuşu" İsimli Romanında Kelime Grupları*, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yusuf Tepeli), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, 2000.

BAYDAR, Turgut, *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" İsimli Romanında Kelime Grupları*, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yusuf Tepeli), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001.

BAYRAKTAR, Nesrin, *Türkeçede Fiilimsiler*, Ankara, TDK Yay., 2004.

BİLGEGİL, M. Kaya, *Türkeç Dil Bilgisi*, Ankara, Güzel İstanbul Matbaası, 1963.

BOZKURT, Fuat, *Türkiye Türkeçsi*, Ankara, Hatiboğlu Yayınevi, 2000.

CAN, Seval, *Kırım Tatar Türkeçsinde Çokluk Eki*, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR), Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, 2010.

- ÇAĞAL, Emine, *Kırım Türkçesinde Zarf-fiiler*, (Danışman: Doç.Dr. Zühâl Yüksel), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- DELİCE, Halil (Hacı) İbrahim, *Türkçe Sözdizimi*, Sivas, Dilek Matbaası, 2001.
- DEMİR, Celâl, “Türkiye Türkçesinde İsim Tamlamasını Oluşturan Ögeler Üzerine”, *I. Uluslararası Türk Dili Sempozyumu*, (23-26 Ekim 2007) s. 217-222.
- DENİZ YILMAZ, Özlem, *Türkiye Türkçesinde Eylemsi*, Ankara, TDK Yay., 2009.
- EDEMOVA, Uriye, *Ömürlük Yanımdasın*, Taşkent, Gafur Gulam Adına Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, 1977.
- EDİSKUN, Haydar, *Türk Dil Bilgisi*, 4. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993, s. 114-123; 144-145.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yay., 2008.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yay., 2005, s. 380- 382; 384.
- ERTANE BAYDAR, Arzu S., “+IAr Çokluk Ekinin Kırım Tatar Türkçesindeki Kullanılışı Üzerine”, *IV. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı*, 2009.
- ERTANE BAYDAR, Arzu Sema, *Kuzeybatı Grubu Türkçe Lehçelerinde Zarf Grubu*, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.23, 2012.
- ERTANE BAYDAR, Arzu S, BAYDAR, Turgut, “Kırım Tatar Türkçesi’nde İsim Çekimi: Çıkma Hali”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Yıl 11, S. 27, 2005.

- KARAHAN, Leylâ, *Türkçede Sözdizimi*, 12. baskı, Ankara, Akçağ Yay., 2007.
- KIRIMLI, Hakan, *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler*, Ankara, TTK Basımevi, 2010.
- KOÇ, Nurettin, *Yeni Dil Bilgisi*, İstanbul, İnkılâp Yay., 1990.
- KOLCU, Ali İhsan, *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı 1*, Erzurum, Salkım Söğüt Yay., 2006, s. 561.
- KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara, TDK Yay., 2003, s. 270; 271-275; 333-334.
- KORKMAZ, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, TDK Yay., 2003.
- KORKMAZ, Zeynep, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar (Birinci Cilt 2. Basım)*, Ankara, TDK Yay., 2005.
- KÜKEY, Mazhar, *Türkçenin Dil Bilgisi 1*, Samsun 2003, s. 21; 23-35; 43.
- MEMETOV, Ayder, *Zemanevî Kırımtatar Tili*, Simferopol, Kırım Devlet Oquv Pedagogika Neşriyatı, 2006.
- MEMETOV, Ayder, *Tatar Tili Grammatikasınıñ Praktikumı*, Taşkent, Ükituvçi Neşriyatı, 1984.
- ÖZKAN, Nevzat, “Kırım Tatar Türkçesinin Yayılma Alanları”, *Turkish Studies*, Volume 3/7 Fall 2008, s. 6; 7; 11.

ŞİMŞEK, Rasim, *Örneklerle Türkçede Sözdizimi*, Trabzon, Kuzey Gazetecilik ve Matbaacılık, 1987.

TOPARLI, Recep, *Türk Dili ve Kompozisyon*, 2. Basım, Ankara, 2000.

TURAN, Aysel, *Kırım Tatar Yazarı Üriye Edemova'nın "Ömürlük Yanımdasıñ" Romanının Dil Özellikleri*, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kenan Acar), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

USEYİNOV, K. A., GANİEVA E. C., SEYDAMETOVA, H. C., *Kırımtatar Tili*, Simferopol, Sonat Yay., 2001.

ÜREKLİ, Muzaffer, *Kırım Hanlığının Kuruluşu ve Osmanlı Himayesinde Yükselişi (1441-1569)*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 1989.

ÜSTÜNOVA, Kerime, *Türkiye Türkçesi Ad İşletimi (Biçim Bilgisi)*, İstanbul, Kesit Yay., 2008, s. 77-81.

YÜKSEL, Zühâl, *Kırım Tatar Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*, Ankara, Semih, Eğitim Kültür Yay., 2005, s. 16; 20; 212-213; 221-222; 398.

YÜKSEL, Zühâl, "Kırım Türkçesi ile Kırım Tatarcası Arasında Yalancı Eş Değerler", *IV. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı*, 2009.